

Molnár Ferenc

Az éhes város

BUDAPEST
1901

A mű elektronikus változatára a Nevezd meg! - Így add tovább! 4.0 Nemzetközi (CC BY-SA 4.0) Creative Commons licenc feltételei érvényesek. További információk: <http://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.hu>

Elektronikus változat:
Budapest: Magyar Elektronikus Könyvtárért Egyesület, 2024
ISBN 978-963-417-607-7 (online)
MEK-24571

Bródy Sándornak

I

- Ez kérem hurut, még pedig a tüdőcsúcsban - mondta az orvos.

Aztán hozzátette:

- De azért ne ijedjen meg.

Egy ifju állt előtte, övig meztelenül. Nagy karosszéken hevert indigókék kabátja és rózsaszínű, kékcikós inge. Öltözéke tehát arra engedett következtetni, hogy bankhivatalnok, ötven-hatvan forint fizetéssel, s úgy indigószínű kabátját, mint gyönyörű ingét hitelbe vette. Maga a fiu teljesen jelentéktelen figura volt. Olyan rendes váci-utcai és Andrássy-úti arc, aminőt vasárnap délelőtt ezen a két korzón százával látni. Természetesen különbséget kell tenni a koronaherceg-utcai korzó ifjai és amazok közt; a koronaherceg-utcaiak barnára égett szép szál legények, diszkréten öltözködnek, de alapjában véve éppúgy viselkednek az utcán, mint a váci-utcaiak. Onnan ismerni meg őket főleg, hogy a homlokuknak csak az alsó, a szemöldök fölé eső részét égette le a nap. A felső fele tiszta fehér. Ez az evezős-egyletek kis sapkáitól van. A váci-utca és az Andrássy-út ifjai vagy egészen fehér vagy egészen barnára sült homlokkal járnak. Őket ugyanis nem veszik be az evezős-egyletekbe. Ez azért van, mert ők nem tartoznak a pápa alá, bár leghőbb vágyuk ez volna. Szegények, ők minden lehetőt elkövetnek: nem járnak a zsidó templomba, megmagyarosítják a nevüket, szidják az izraelitákat, barátkoznak szegény, eladósodott káplánokkal, agrárius, klerikális elveket vallanak, s maguk közt ők is alakítanak evezős-egyleteket szalonképes hiten levő elnökkel s merev exkluzivitással - de mindhiába. Még az se használ nekik, hogy a legtöbbjük huszárönkéntesnek megy. A hadseregben van malícia: egy pesti huszárezredet megtett semita-ezreddé s a jó fiuk ott egymás közt vannak.

Az indigókabát és a gyönyörű ing tulajdonosa ehhez a csoporthoz tartozott. A homloka egészen fehér volt, s ez majdnem annyi keserőséget szerzett neki annak idején, mint most az orvos kissé sajnálkozó kijelentése.

- Orsovai úr, önnek Abbáziába kell utaznia. A tüdőcsúcs-huruttal nem lehet tréfálni.

Orsovai úr úgy állott előtte meztelen felsőtesttel, mint valami áldozatra szánt barom. Olyan hangon beszélt, mint aminőn a halálra ítélték felelnek a bíró ama kérdésére, hogy mi a megjegyzésük a halálos ítéletre.

- Mi az, tüdőcsúcs-hurut? - kérdezte. - Hát van egy tüdőcsúcs? Nem is tudtam.

- Azt akarja, hogy előadást tartsak róla? Menjen Abbáziába és ott gyógykezeltesse magát. Ha komplikációk nem lesznek, nem is kell sokáig maradnia.

Azzal búcsúképpen még koppantott egyet-kettőt az ifjú mellén.

Orsovai úrnak most már elment a kedve a csevegéstől. Fölvette gyönyörű ingét és a piros-kék schottisch nyakkendőt. Aztán belebujt az indigókabátba, s egy pillantást vetett a tükörbe. A tüdőcsúcsától eltekintve, nagyon meg volt elégedve a testével. Csinos fiúnak tartotta magát. Mondom, semmi különös nem volt rajta. Egy kis bajusz, egy kis pofaszakáll, rendes orr, szürkésbarna szem, simára fésült, baloldalt elválasztott haj. Olyan arc, amely csak ilyen rendőri ízű leírást érdemel.

- Mivel tartozom, doktor úr?

A doktor ujjával dobolt az asztalon s lesütött szemmel felelt:

- Két forinttal.

Az ifjú letett az asztalra két ezüst forintot, s azzal kiment. A várószobában sokan ültek. Még hallotta csörrenni a doktor zsebében a két forintot, s hallotta a hangját is, a mint a következő pácienset beszólitotta. Aztán belebújt a kabátjába, s tüdejére való tekintettel erősen begombolkozott.

Az Erzsébet-téren már sárgultak a levelek. Gyönyörű október volt; a levelek némely őszzel nagyon nehezen válnak meg a fáktól. Ilyenkor sokáig tart a búcsú, a nap még a késő hónapokban is süt, a köd késik, s az ilyen délelőttök a finom emberi lélekben a legintimebb érzéseket keltik.

Orsovai az októbert is tüdeje szempontjából fogta fel. Ez a legjobb idő Abbáziába menni. Abbáziában jóval később kezdődik az ősz, körülbelül november közepe táján hozzák ki a mű-virulást az üvegházakból. Amikor ugyanis Abbáziában minden friss zöld és a virágágyak tarkállanak a szebbnél szebb virágoktól, akkor bizonyos, hogy itt az ősz, mert akkor hozták ki mindezt a raktárból, tekintve, hogy az igazi virágok elfonnyadtak. Így se tartja magát soká a szabadban ez a sok üvegházi virág, este be kell cipelni. Isten tudja csak, hogy mennyi pénzébe kerül Abbáziának az a téves közfelfogás, hogy ott később van ősz, mint például nálunk.

Orsovai azonban nem ezen törte a fejét. Ő egyelőre azon törte a fejét, hogy hol vesz pénzt a fürdőzésre és hol vesz szabadjegyet az utazáshoz. Arra Pesten nem is szokás gondolni, hogy „hol veszek pénzt színházjegyre, vasuti jegyre, a cirkuszba, a villamos vasuti bérletre.” Pesten sokkal egyszerűbben mindjárt azt gondolják: „hol veszek potyajegyet a színházba, ki ad vasuti jegyet, ki a cirkusz titkára és melyik ismerősöm jóbarátja Jellineknek?” Így Orsovai is mindjárt egy hirlapíróra gondolt; csak éppen az volt a baj, hogy ezt a hirlapírót Zrinyinek hívták, s a vonaton az ilyen név még akkor is gyanút kelt, ha maga Zrinyi úr utazik. Hátha még másnak adta a jegyét!

Leült egy padra az Erzsébet-téren. A késői napsugáron lassan mászkáló öreg urak sütkéreztek, és csenevész terézvárosi gyerekek hancuroztak az utakon. A rokkant honvéd, az Erzsébet-tér katonai kormányzója, egy széken aludt. Csöndes, szép délelőtt volt, annyira szép, hogy például egy költő fürdött volna a gyönyörűségben ily csodálatos színek, ily édes, búcsúzó hangulat láttára. Képzeltető, hogy milyen nagyon szép lehetett, ha még Orsovai úr is leereszkedett hozzá, mondván magában:

- Nincs is komisz idő.

Egy kicsit pihent, aztán fölkel s elindult a bank felé, szabadságot és előleget kérni. A bank a Lipótváros egy előkelő utcájában volt, a régi, csöndes nagykereskedések közt, ahol nagy társzekerek álltak a házak előtt, ismerős német nevek kellették magukat a cégtáblákon, ahol minden oly csöndben és rendben ment: vevők és kiszolgáló segédek nélkül. A holland-magyar bank itt ütötte fel a tanyáját, most három éve, amikor megalakult. Ha majd jobb üzleteket fog csinálni, akkor elmegy innen. Egyelőre azonban kénytelen volt ittmaradni.

Orsovai megkérdezte a szolgától:

- Itt van Lusztig úr?

- Igenis, itt van.

Ez a Lusztig úr, ez volt a váltóosztály főnöke, Orsovai közvetlen főlebbvalója. Nem volt mai csirke, de azért még nagy érzéke volt a szép nők iránt, s különösen a színházak kulisszái mögött kezdődő kalandokat szerette. Szegény Orsovainak, aki most mindenféle kétségek közt, félve állt az előszobában, várva, míg távozik Lusztig úrtól egy ismert nagykereskedő, éppen egy ilyen kaland miatt gyült meg vele a baja. Volt ugyanis az egyik színházban egy kis hölgy, aki a maga nemében úttörő volt, mert őt lehet az első budapesti courtesanenak nevezni. Francia izlésű ujságírók és piktorok közt élt, s ezek nevelték kokottá. Nem is volt szép, de

utóbb oly kiválóan adminisztrálta magát, hogy meg is szépült. Pénzt is szerzett, a takarékpénztárba rakta, s azt mondták róla, hogy neki vannak Pesten a legszebb és legdrágább ékszerei, a grófnőket és a zsidóasszonyokat sem véve ki. Mindössze tizenkilenc éves volt még akkor, amikor egyrészt Luszti urat, másrészt pedig Orsovai urat megismerte. A többi előre sejthető: Luszti úr fizette a lakást, a számozatlan gummikereket, az ékszereket, a szinpad ruhákat, viszont Orsovai úr a napsugár, az éltető tavasz és a szabad szerelem képviselője volt a kis Anna életében. Hogy „éltető tavasz”, ezt úgy értem, hogy ő soha nem fizetett semmit, de azért elment Annuskával apró kirándulásokra a zöldbe, sőt amikor egyszer Luszti úr egy hónapig szabadságon volt, együtt is laktak a Svábhegyen. Ez utóbbit aztán megtudta Luszti úr, s otthagyta a kis Annát. A kis Anna - istenem, ilyen a szerelem - annyira megharagudott a pénzes kliens távozásán, hogy Orsovait is kidobta. Valami báróval látták azontúl, s hogy Orsovai ezt kárörömmel nézte, az nem csoda; de hogy Luszti úr is láthatólag örült annak, hogy „ha velem nem, hát a fiúval sem” - ez mindenkit csodálatba ejtett. Utóvégre is Luszti úr már közel járt az ötvenhez.

A nagykereskedő távozott és Orsovai bemehetett egykori riválisához.

- Voltam az orvosnál, főnök úr.

- Mit mondott?

- Azt mondta, hogy erős tüdőkomplikációim vannak és ha tüstént nem megyek vele Abbáziába, akkor nem szavatol az életemért...

Luszti urat még ez az erős hazugság sem hatotta meg. Hozzá volt ő már szokva ilyesmihez a szabadság- és előlegkérők részéről.

- Wirklich so arg? - kérdezte, miközben gúnyosan nézett a fiúra, mintha mondaná: „megállj jómadár, most végre a kezemben vagy”.

- Igen - felelt Orsovai, mert a főnök német kérdésére németül felelni szemtelenség lett volna.

- És mit akar?

- Két hét szabadságot kérnék és harminc forint előleget.

- Hallatlan! Miért nem mindjárt egy évet és negyvenezer forintot? Úgylátszik Holländer úr, maga azt hiszi, hogy maga nélkül nem is existálhat a bank!

„Holländer ur” - ez volt a legkellemetlenebb az egész dologban. Ez annak az embernek a gúnyos hangján volt mondván, aki büszke arra, hogy nem dobta el ősei nevét. Még csak vissza se lehetett neki adni ezt a maliciát, mint a többieknek, akik néha egymás közt így szóltak: „Legyünk őszinték” s mind a régi nevükön szólították egymást. Orsovai ur egy héttel azelőtt lett Orsovai, mielőtt a terézvárosi plébániatemplomban megkeresztelték. Kissé későn, - volt már vagy huszonhárom éves - de ő úgy gondolkozott, hogy sohasem késő otthagyni egy kellemetlen vallást. A keresztnevével is volt egy kis baja: csúrte-csavarta annakelőtte az Izidort, hol Izor volt, hol Izsó, sőt még az Imrét is megkockáztatta; képzelhetni, mily megkönnyebülés volt ránézve az, hogy a keresztség mindeme gondjaitól megszabadította őt, s lett röviden: Pál. Orsovai Pál. Ez nagyszerű név volt, egyedüli a maga nemében, nem olyan, mint Szabó, Kovács, Vajda, aminő száz meg száz van s nem is Vermes vagy Fehér, ami mindjárt azt a gyanút kelti, hogy valaha Weiss volt.

Még egy kicsit kínozták a főnök, de aztán felállt és rászólt:

- Jól van barátom, menjen a fenébe, majd csak megleszünk valahogy maga nélkül is... ugy-e...?

- Igenis főnök úr - felelt mosolyogva Orsovai, átvette utalványát és távozott.

Ez tehát meg lett volna. Hiányzott még a szabadjegy. Zrinyi urat este kereste fel a New-York kávéház irodalmi asztalánál. Ott az írók éppen egymás egyéniségét fejtegették, amikor Orsovai belépett.

- Már megint itt van ez az alak - mondta hanyagúl Zrinyi - erről még írok egy tárcát...

Orsovai félrehívta. Összeültek és Zrinyi megígérte neki a jegyet.

- Jöjjön föl négy-öt nap múlva a szerkesztőségbe, a jegy ott lesz. Csak nagyon kell vigyázni, mert most szigorúak a vasutnál. Itt van, adok előre névjegyeket és kuvertákat. Ezekkel igazolhatja magát.

Azzal átadott neki két levélborítékot, amin ez volt olvasható: „Nagyságos Zrinyi Ernő hirlapíró úrnak”, aztán a tárcája másik rekeszébe nyúlt s letett az asztalra vagy tíz névjegyet.

- Itt van - mondta - vigyázzon jól magára, hogy meg ne csípjék.

Orsovai megköszönte szépen és hazafelé indult. Hűvös volt az este és szegény nagyokat köhögött az utcán. Kétségbe volt esve. A melle is fájt, pénze se volt - istenem, mi az: harminc forint! És itt a hideg őszi estén neki magának kellett mászkálnia, hogy valamiképp lehetővé tegye elutazását. Nagyon meggyült benne a keserűség, s ekkor szánandó látvány volt Orsovai úr, amint mellére szorított kézzel, köhögve ment föl a lépcsőn, elegáns, vasalt nadrágban, fényes cylinderben, excentrikus vezetéknévvel, párisi nyakkendővel és katolikus vallással. Amikor a fordulónál meg-megállt, hogy nagy köhögési rohamán kevesebb fájdalommal essék túl, s úgy köhögött, hogy még a szeme is könnyelábadt, akkor mindezek ellenére nem volt más, mint egy szegény, szenvedő zsidó.

II

A tengeren finom fehér habcsipkéket hajtott a szellő. Cherso felől már párok szálltak fel a vízből és homályba vonták a láthatárt. Lassan jött az alkonyat, s ahogy Pál a parton ült az őszirózsák és a babérok közt, nagyon elszomorodott.

Már negyedik hete, hogy itt volt és úgy érezte, hogy a baja éppenséggel nem javult egy csipetnyit sem. Az orvos ugyan azt mondta, hogy a javulás szépen halad a tudomány követelése szerint, de úgylátszik, Orsovai úrnak nagyobb igényei voltak, mint az orvosi tudománynak. Ő csak azt tudta, hogy fáj a melle, hogy minden köhögésnél úgy érzi, mintha ki akarna szakadni bordái közül a tüdeje, hogy nem szabad szivarozni és bizonyos időn túl a szabadban maradni. Mindez fájt neki, mert ő még csak huszonöt éves volt, s mert annyi sok lány és asszony volt a világon.

E csöndes alkonyi órán felváltva két dologról gondolkozott. Az egyik dolog az volt, hogy a pénze megint elfogyott. Szegénynek mindig akkor fogyott el a pénze, amikor már csak kevés kellett volna, hogy az időt valahol kihúzza. Az átkozottúl kicsiny fizetések, a remunerációk mindig négy-öt nappal hamarabb mondtak búcsút neki, mint amikor ő távozásukat előirányozta. - A másik dolog, amin a fejét törte, egy levél volt. Ez a levél a holland-magyar bank kockás levélpapírjára volt írva; egy barátja írta, aki vele egy osztályban rótta a betűket és a számokat. A kolléga azt írta, hogy Lusztig úr az ő betegségét állandóan „úgynevezett” vagy „állítólagos” betegségnek nevezi. A kolléga baráti előrelátással és gyöngéd figyelemmel intette, hogy ha csak szerét teheti, jöjjön haza. Az osztályfőnök úrral nem jó tréfálni, s különösen neki - már mint Orsovainak - nem. Emlékezzék csak - írta a kolléga - a kis Anna esetére és gondolja meg, hogy ha kidobják a bankból, akár éhen is halhat, mert a mai viszonyok között mindent kap, csak állást nem.

Ezeket a dolgokat törte a fejét, majd az órájára nézett. Orvosi rendelkezés szerint hat óráig volt szabad a tengerparton időznie. Most fél hat volt. Fölállt, hogy ezt a félórát sétával töltse el, s lassan elindult Volosca felé. Alig tett azonban néhány lépést, utána kiáltott valaki:

- Orsovai!

Visszafordult, s nagy álmélkodással látta, hogy Zrinyi úr szalad feléje.

- Hogyan, Zrinyi?

- Igen, én! Itt vagyok...

Orsovait legjobban az érdekelte, hogy milyen jeggyel jött ez le Abbáziába, ha a maga nevét neki engedte át. Zrinyi rögtön megmagyarázta, hogy déli vasút is van a világon, s ha Orsovai az államvasúton vette igénybe a Zrinyi névvel járó előnyöket, úgy ő a déli vasúton utazott e néven.

- Most vettem ki a szabadságomat - mondta, - tudniillik nagyon szerettem az őszt...

És e pillanatban úgy érezte, mintha az összes falevelek megreszkettek volna, mintha titkos, szerelmes sóhaj kelt volna az erdőn arra a kijelentésre, hogy Zrinyi úr szereti az őszt. Zrinyi úr kissé elbizakodott ifjú volt, s föltehető róla, hogy nagyságát még a természettel is szerette volna éreztetni.

- Hol fog lakni?

- Hol lakik maga?

„Hopp - gondolta Orsovai - ez most a nyakamra jön.”

- Én? Egy panzióban.

De amikor ezt kimondta, eszébe jutott, hogy ha ez is odamegy lakni, s még egy ágyat állítanak a szobájába, ez kevesebbe fog kerülni egynek-egynek. Tehát rögtön megszerette Zrinyit, mondván:

- Tudja mit, jöjjön hozzám lakni. Beállítatok még egy ágyat a szobámba. Jó?

- Jó.

- És most pedig haza kell mennem, mert az orvos nem engedi, hogy hat órán túl künnlegyek...

- Az orvosi tudomány! - nevetett Zrinyi - a jó öreg orvosi tudomány! Maga még hisz ezeknek a svindlereknek?

Istenem, ha az ember elgondolja, hogy egy kisebbrangú német képes ujság szerkesztőségében már ennyire napirendre tértek az orvosi tudomány felett, hogy beszélhetnek az orvosokról a *Times*-nél?

Hirtelen más témára tért át Zrinyi, hogy lassan hazafelé indultak a parti úton:

- Orsovai úr - mondta - én csak most érkeztem Abbáziába, de máris mondhatok magának egy ujságot.

- Mi az?

- Látott már maga eleven vasútkirályt?

- Nem én.

- Hát majd most fog látni. A Stefánia igazgatójától tudom, hogy a ma esti hajóval jön egy.

- Mi keres itt?

- A lánya miatt jön, akinek gyöngye a tüdeje. Bécsből jönnek.

- És vasútkirály?

- Az. Vasutai vannak, meg rézbányái, meg tudja isten micsodái. Milliók fölött rendelkezik.

Orsovai nyugodtan mondta:

- Adhatna nekünk egy párt.

- Ki tudja - mondta Zrinyi - talán neki magának sincs több, mint kettő vagy három. Elöttem nagyon sokat levon az értékéből az, hogy amerikai.

- Amerikai!

Ezt Orsovai mondta olyan hangon, mintha valaki azt mondta volna neki: „Itt van egy igazi hatos, Ujpesten csinálták”. Amerikai - ez már sokat levont az értékéből. Az amerikai nagybácsik és milliomosok már rég lejáratták ezt a világrészt s most egy odavaló embernek kétszerannyit kell kimutatni, hogy a felét elhigyjék.

- Maga mindennek beugrik, Zrinyi mester! - szólt Orsovai.

- Én csak azt mondom, amit hallottam.

Emberek jöttek velük szembe. A hordárok, akiket a nagy mólóról ismertek, ládákat toltak targoncákon. Mögöttük egy szépen megtermett, vállas öreg úr jött egy fiatal lánnyal, karonfogva. Aztán inas meg szobalány. Angolul beszéltek.

- Ezek azok - mondta Zrinyi.

Utánuk néztek sokáig. Igazán nem nézett ki belőlük sok pénz. A borotvált arcú, izmos öreg inkább lehetett volna skót pap, mint vasútkirály. Orsovai még egy kicsit gondolkozott fölöttük, aztán hirtelen eszébe jutott, hogy hiszen Zrinyi mondta erről, hogy vasútkirály.

- Zrinyi, Zrinyi, - mondta neki - maga a világ legboldogabb embere. Mindent elhisz. Hát hogy lehetett azt elhinni, hogy ez a szelíd polgár vasútkirály!

Az ujságíró már szégyelte is magát. De hogy a dekórumot megmentse, vállat vont és határozatlan hangon felelt:

- Már pedig ez vasútkirály.

Hazáig nem is beszéltek róla többet. Csak amikor elhelyezkedtek az ágyakban s az úttól fáradt Zrinyi hortyogni kezdett, Orsovai a falnak fordult s így szólt magában:

- A legkevesebb, amit tehetek, az, hogy feleségül veszem a vasútkirály leányát...

Mikor az ember valami nagyon nehezen elérhető dolgot tesz föl magában, akkor érzi igazán, hogy kicsoda. Orsovai most hirtelen, mint valami tükörben, meglátta magát ebben az óriási feladatban s dicséretére legyen mondvá: nem állta meg, hogy el ne mosolyodjék.

Ami a vasútkirályt illeti, ez az úr, névszerint Thomas George Hutkinson, úgy került Európába, hogy a felesége meghalt. Hutkinsonék csak hárman voltak: az apa, anya és Elly, a lányuk s amikor az anya meghalt, a másik kettő nem birt azon a földön maradni, amelyben az ő legnagyobb kincsük, bánatos gazdagságuk nyugodott. Rendbehozták dolgaikat, T. G. Hutkinson mindent rábizott a sógorára s átjött egyetlen leányával Európába, felejtetni. Ez télen volt. Akkor Nizzában jártak, majd tavaszra Párist, nyáron pedig Svájcot látogatták meg. Őszre Bécsbe kerültek, ahol Elly köhögni kezdett egy kicsit. A legelső orvosi szaktekintély azonnal megállapította, hogy Ellynek semmi baja sincs, de azért nem fog ártani, ha egy kis tengeri levegővel szellőzteti a tüdejét. Abbáziába küldte őket, ahová este érkeztek meg. Elly fáradt volt, azonnal aludni tért. Az apja ellenben a szomszéd szobában az asztalhoz ült és sorra vette

az utóbbi időben érkezett leveleket, sürgönyöket. A szép szál öreg embernek nem kellett szemüveg. A preszbiopsz emberek szigorú, messziről való nézésével vizsgálta az írásokat s aki most látta volna, joggal hihette volna, hogy vagy egy nagyszabású összeesküvésről kapott jelentéseket, vagy pedig fejedelem, aki harcoló hadvezérének táviratait betüzi ki. T. G. Hutkinson azonban sem összeesküvő nem volt, sem fejedelem. A táviratok és levelek az *Északi Vasúttársaság* és néhány rézbánya igazgatójától jöttek. Az igazgató rendes napi jelentéseket küldött az üzletek állásáról. Körülbelül éjfélig tartott, míg Hutkinson valamennyit elolvasta s jegyzőkönyvébe mindnyájáról egy-két szó megjegyzést tett. Aztán körülnézett s vetkőzéshez kezdett. Néhány perc múlva már a lámpa se égett a Hutkinsonék két szobájában s lenn a fülkében a portás egy négyszögletű kartonlapra legszebb rond-írásával írta fel:

*T. G. Hutkinson és leánya.
Chicago.*

Már korán reggel a parkban sétáltak. Mosolyogtak a tengeren, a mi kis helyi érdekű Quarnerónkon. Az óceánjáró amerikai lány egyszerű szürke gyapotruhában állt a parton s együtt mosolygott apjával, aki már a környék összes szigeteinek nevét megtanulta s most a teendő kirándulások végpontjait mutogatta a leányának. Délelőtt aztán meglátogatták az orvost, akihez a bécsi tanár ajánlotta őket. Fiatal ember volt még, néhány évvel ezelőtt a bécsi professzornak asszisztense. Szinte kellemetlen szolgálatkészséggel fogadta őket, kérdezgette, hogy tetszik-e a park, milyen a koszt, jó-e a lakás. Aztán felajánlotta, hogy velük ebédel, ha nincs ellene kifogásuk.

- Csak tessék - mondta apja nevében is Elly - nagyon fogunk örülni.

Az öreg Hutkinson azonban bizonyos barátságtalan indulattal nézett a csinos fiatal orvosra. Általában minden jóképű, valamire való fiatalemberre neheztelt. Érezte, hogy a sok derék és csinos ifjú közül az egyik valamikor eljön és elviszi a lányát. S ő akkor egyedül marad a világon, teljesen egyedül, mert még maga előtt sem átalotta bevallani, hogy feleségén és lányán kívül soha senkit nem szeretett ezen a világon. És mintha mindaz a szeretet, amelyet másoktól megtagadott, összesűrűsödve rakodott volna le a szívében, a feleségét meg a lányát csodálatos, szinte földöntúli imádattal szerette. S amikor az asszony meghalt, ez a gazdag, nagy szeretet-örökség egyesegyedül Ellyre maradt. Ha együtt látta az ember Hutkinsont a lányával, azt hihette volna, hogy az öreg a férj, Elly pedig a feleség: olyannyira előzékeny, udvarias, szeretetteljes és féltékeny volt az öreg, s olyan simuló, engedelmes, szinte kacér volt Elly. Érthető tehát, hogy az öreg nem imádta az Elly közelébe került fiatalemberket. Minél különb volt az illető, minél jobban s minél több címen érdemelte meg Elly kezét, annál csunyább féltékenységgel nézett rá. Az biztos volt, hogy ha már egyszer férjhez megy Elly, a férjét nagyon fogja szeretni az öreg. De amíg csak úgy járt a lány körül valaki, addig rablót látott benne, az ő boldogságának megrontóját.

A fiatal orvost azonban legkevésbé sem bántotta ez a hangulat. Lehet, hogy észre se vette, elég az hozzá, hogy délben egyszerre csak megjelent annál az asztalnál, ahol Hutkinson ült a lányával. S még hozzá nem is jött egyedül. Egy indigókék ruhába öltözött fiatalembert hozott magával, aki ez alkalomra szépen megborotválkozott, még rizsporos is volt az álla. Egyenesen az öreg amerikaihoz vitte:

- Bocsánat - mondta, engedjék meg, hogy bemutassam egy páciensemét és barátomat, Orsovai urat...

Pál levette a kalapját és meghajolt. A lány közönyösen nyújtotta neki a kezét. Az öreg mosolyogni próbált, de ez csak ajkával sikerült neki, a szemével ezt mondta:

- Megint egy rablójelölt!

Az ujon jöttek leültek, s ételt rendeltek. Orsovai összeszedte minden angol tudományát és a lánynyal kezdett beszélni. A doktor Hutkinsonnal beszélt. Érdeklődött az amerikai viszonyok iránt, majd pedig erősen osztrák szívvel magyarázta meg Ausztria és Magyarország furcsa, de kölcsönös helyzetét.

Az ebéd nem volt valami dús lakoma. Az amerikai egyszerű ember volt, s a leányát is a maga képére nevelte. Tésza után szivart kért a pinczértől s rágyújtott egy britannikára, bárminő ambícióval tolta is az elébe az aranyospiros övvel ékes Henry Claiket, Upmanokat, Bockokat. A fiatal doktor egy Upmanra gyújtott. Még folyt egy kicsit a beszélgetés, vitázva szürcsölték a feketekávé, miközben az öreg szeme folyton Pálon volt. Nem tetszett neki, hogy ez a vadidegen ember, akivel egy óra előtt ismerkedtek meg, egészen közel hajlik a lányához, mosolyog rá és úgy beszél vele, mintha legalább is tíz esztendeje ismerné. Aztán az ilyen pózból a beszélgetés tárgyára is lehet következtetni: ez az ifjú bizonyára nem Abbázia klimatikus hatásáról értekezett a kisasszonynyal, hanem valami olyanról, a mit csak mosolygó szemmel, egészen közel hajolva lehet tárgyalni.

Orsovai, hogy így merő véletlenségből ily közel került a családhoz, erősen föltette magában, hogy szerencsét próbál az amerikai kisasszonynál. Egy csöpp szégyenérzet se dorgálta meg azért, hogy tisztán a pénz kedvéért kezdett komédiázni a lánynyal. Oly pénztelen és pénzre éhes társadalomból való volt, ahol a pénzhőség minden gázságnak kellő mentsége. Sőt ezt természetesnek is találta, s egy pillanatig se gondolt arra, hogy más embernek az ő helyén lelkifurdalásai lehetnének.

A lány nagyon érdekes teremtség volt. Nem az a képes lapokból és svájci vasutakról ismert angol típus, hanem valami egészen európai. Jogos volt a gyanú, hogy ez a család nem nagyon régen került Amerikába. Vörösbejátszó barna haja volt, csupa önálló, rakoncátlan szál, amely nem sorakozik a fésű egy mozdulatára egymás mellé, hanem külön életet él, másfelé görbül, mint a szomszédja. Ezért bármily szépen és gondosan is fésülködött, borzasnak látszott. A szemében mély, kissé érzéki villanások gyúltak időről-időre, valami keleties ragyogás, amelynek a forrósága az indiai ékkövekre, színgazdagsága pedig a régi perzsa szőnyegekre emlékeztet. Érzékeny, meg-megreszkető orrcimpája állandó és barátságos viszonyban volt az ajkaival. Egy-egy merészebb szóra a szájaszéle megvonaglott, s ilyenkor az orrcimpája is megrezzent. Általában beszédes arc volt, tele színnel, mozgással és a mozgásra való örökös hajlandósággal. Az ilyen arcok az ideális színésznő-arcok, de azért nem valók a színpadra, hanem a legintimebb szerelmes színjátékokhoz. Az ilyet közlelő kell nézni, néha olyan nagyon közlelő, hogy az ember belát a szem legrejtettebb mélységeibe, ahol az apró, szerelmes villámok fakadnak, s ahonnan néha a ború jön, bánatos alkalmakkor. Az ilyen arccal nehéz kacérnak nem lenni, olyannyira érzékenyek az izmai minden külső hatás iránt. Merevnek, érzéketlennek látszani meg egyszerűen lehetetlenség. Talán éppen a mások szavainak ez az állandó visszatükrözése, ez az igazi felelő és meghallgató arc tette, hogy Orsovai az ebéd vége felé már olyan dolgokról társalgott, aminőkről odahaza egy évi ismeretség után sem mert volna beszélni.

Az utolsó korty fekete után felállott Hutkinson és kezét szorította az urakkal.

- Fölmegyünk egy kis délutáni sziesztára, - mondta - Elly még mindig nem aludta ki az utazást.

Elly felnézett apjára és egy mosolylyal köszönte meg neki a gyöngéd gondoskodást. Az urak elbucúztak, mentek. Az öreg Hutkinson karonfogta a lányát és kissé kedvetlenül ment vele a széles, pirosszőnyeges lépcsőn fölfelé. A fordulónál, hogy megálltak egyet lélekzeni, megszólalt az öreg:

- Micsoda ember ez a...

- Akivel beszéltem?

- Az.

- Nagyon kedves társalgó.

Ezzel elindultak tovább. A szobája ajtaja előtt Elly megcsókolta az öreget és így szólt:

- Nagyon kedves fiú, de annyira más, olyan különösen más, mint a mieink...

Az öreg erre nem is felelt, csak bement a másik ajtón a másik szobába, táviratokat fogalmazni.

Orsovai egyenesen a kávéházba sietett. Egy asztalnál magányosan találta Zrinyit, aki a képeslapok tanulmányozásába volt elmerülve.

- Zrinyi mester, - mondta neki majdnem diadalmas hangon - megismerkedtem a vasutkirállyal!

- Üljön le - szólt az újságíró, akinek most már éppenséggel nem imponált a vasutkirály. Sőt annyira nem imponált, hogy szó nélkül tovább olvasott.

- Zrinyi, - mondta megint a másik - nem hallja, mit mondok?

- Hogyne hallanám.

- A doktornál voltam délfelé és ez rögtön elhencegett azzal, hogy az új amerikai vendég az ő páciense. „Nagyon kedves népség - mondta - ha akarja, bemutatom nekik.” „Hogyne akarnám!” - feleltem, s erre elvitt magával a Stefániába. Ott aztán bemutatott nekik és együtt ebédeltünk.

- Jó volt?

Ebben gúny volt, de egy kis irigység is. Orsovai sem a gúnyt, sem az irigységet nem vette észre, s jókedvűen felelt:

- Bizony jó. A lány nagyon kedves, egy kicsit szép is.

- Vegye el feleségül - mondta erre szinte gorombán Zrinyi.

Orsovai leült melléje az asztalhoz s azon kezdett gondolkozni, hogy ez nem is tréfa. Ilyen partit még senki se csinált Pesten. Most, távol lévén megszokott társaságától, egy kicsit arra is gondolt, hogy lesznek odahaza olyanok, akik meg fogják vetni ezért a házasságért. De aztán elmosolyodott arra a gondolatra, hogy máris házasságról ábrándozik. Az csak az újságok *Különféle*-rovatában fordul elő, hogy egy amerikai kisasszony, akinek milliói vannak, bele szeret egy koldusba. Ezen a ponton aztán abba is hagyta a gondolkozást. Orsovai úr egyébként se szokott gondolkozni, ezt elvégezték helyette az okos emberek. Ő legfőljebb csak a fejét törte valamin, akár egy új nyakkendőn, akár a fizetésfölemelésen, vagy valami kis kölcsönön.

- Ha az apja ideadná - szólalt meg egyszerre - már holnap feleségül venném...

Zrinyi letette az újságot:

- Jó kis parti. Egyszeribe nagy úr lenne magából.

A másik egy kicsit hallgatott, aztán halkan mondta:

- Ahogy így meggondolom a dolgot, nem is olyan lehetetlen...

Az újságíró mosolygott. Erre már komolyabb arccal szólt:

- Jó, jó, nevessen. Maga nevet, én meg majd feleségül veszem a milliomos lányt. Aztán majd én fogok nevetni, amikor maga eljön hozzám pénzt kölcsön kérni!

- Jön a fene - mondta Zrinyi.

Bosszantotta az a gondolat, hogy ennek a száárnak, ennek a senkinek valaha ily sok pénze lehet. És különösen az bosszantotta, hogy a dolgot ő se találta valami nagyon lehetetlennek. A lányok mindig kiszámíthatatlanok s megeshetik, hogy két udvarló közül, ha az első szép, jó, okos, csak úgy ordít belőle a génusz, az arcáról a férfiszépség, a lelkéből a becsület, s a másik - Orsovai, ezt az utóbbit választják. Ez még dühössé is tette, ez a gondolat. Már szinte szeretete volna megakadályozni ezt a házasságot, már irigykedett. Csípős hangon kezdett beszélni:

- És nem áttallaná szerelem nélkül elvenni, csak úgy, a pénzéért?

- Nem én - felelt a világ legnyugodtabb hangján Orsovai. Majd mosolyogva tette hozzá:

- Ki beszél itt szerelemről?

Az újságíró egy kicsit megnyugtatta az, hogy utóvégre is nem olyan könnyen adják oda az ilyen lányt minden jött-mentnek s nem beszélt többet róla.

Orsovai a milliókról álmodva tért haza. Otthon postautalványt talált az asztalán, az apja nevével.

Húsz forint jött.

III

Az indigókék fiatalember igazán komolyan vette a dolgot. Lassanként elmaradt az egyszerű panzióból, ahol potom árért szokott Zrinyivel ebédelni. Isten tudja, hol vette a pénzt, talán a rokonaitól csalta ki azon a címen, hogy már vőlegény, elég az hozzá, hogy a Stefániába járt ebédre s a panzió hosszú asztalánál nap-nap után üresen maradt a helye. Erről szó is esett a vendégek közt s Zrinyit ugyancsak ette a méreg, amikor arról pletykáltak, hogy a fiatal magyart mindig az amerikaiakkal lehet látni.

A fiatal magyar tüdeje eközben egyre egészségesebb lett. Már haza is eresztette volna az orvos, ha kérte volna. De nemcsak hogy nem kérte, hanem egyre újabb panaszokkal ment elébe. Hazudott neki. Azt mondta, hogy éjjel még mindig köhög s titokban a tengerbe szórta a porokat, amiket a doktor írt neki. A pesti kollégától újabb levél is jött, amely figyelmeztette, hogy most már igazán jó lesz hazamennie, mert Luszti úr a legkomolyabban beszél a kiröpülésről. A levelet a földhöz csapta. Nem is válaszolt rá. Most már makacsul járt a dolga után. Még Zrinyivel se beszélt róla, sőt idegesen tért át más témára, amikor az újságíró Hutkinsonékat szóba hozta. Egyszer azonban ez mégis kivette belőle a vallomást. Vacsora után megfogta:

- Orsovai úr, - mondta neki - jöjjön sétálni a parkba.

- Nem megyek - felelt a fiú - mert meglát az orvos.

- Hát még mindig nem szabad?

- Szabad - mondta szemtelen őszinteséggel - de én azt mondom neki, hogy még beteg vagyok. Ő meg porokat ír nekem. Ez az orvosi tudomány.

És már el is készült az újságíró legközelebbi, előre sejtethető kérdésére:

- Miért hazudik neki?

Nyugodtan felelt:

- Mert szeretem a lányt.

Akármi más feleletet nyugodtan mosolygott volna meg Zrinyi, de erre nem volt elkészülve. Hamarosan vágta oda:

- Ez nem igaz.

Erre semmi feleletet se kapott. Szótlanul ment mellette a parton a fiú és maga elé nézett a földre. Neki kellett tovább beszélni:

- Nem szégyelli magát?

- Nem én.

- Csak nem akarja velem elhitetni, hogy szerelmes ebbe a lányba? Tudom én jól, hogy maga mibe szerelmes.

Orsovainak azt sugta valami, hogy illenék igazolnia magát. Elkezdte hát magyarázni állítólagos szerelme történetét:

- Ugy van - kezdte - hogy amikor harmadszor is az asztaluknál találtam az orvost, dühös lettem. Mit akar ez a majom folyton a lány körül? - kérdeztem magamban. Csak nem pályázik rá? Azért is többet foglalkoztam a kisasszonynyal. Nagyon összebarátkoztunk. Tudja, ez olyan amerikai nevelésű lány. Most már mondhatom, hogy egészen más, mint a mi lányaink. Amikor szerelemről beszéltem vele, egészen megrémült. Önáluk, úgy látszik, nem ez a társalgási téma a fiatalok közt. Aztán egyszer találkoztam vele a parkban ebéd után. Az apja a hotelben aludt, ő meg lejtött egyedül, sétálni.

- Véletlenül találkoztak?

- Azt is megvallom, hogy nem. Igenis, vártam rá. Vártam rá. Érti? Akinek nem tetszik, akaszsa fel magát!

Érezte, hogy valamivel csak kell pótolni az igazságot, hát goromba lett. A másik azonban nem hagyta magát. Tulkiabálta:

- Hallja, nekem ne ordítson így! Nézze meg az ember! Hát ki mondta, hogy nekem nem tetszik? Persze, hogy tetszik!

Erre csönd lett. Az újságíró folytatta, parancsoló hangon:

- És aztán?

- És aztán akkor megmondtam neki, hogy szeretem.

- És ő?

- Otthagyt. Felszaladt a szobájába. Azóta se láttam.

Leültek egy padra. A tengerben apró fénypontok csillogtak. Az utolsó hajó most ment Fiume felé és hosszú ezüstsávot húzott maga után a sötét vizen. Orsovai más témára akart áttérni:

- Nézze, milyen szép - mondta.

A másik azonban visszatért a tárgyra:

- Mikor történt ez?

- Ma délután.

Még ott ültek egy darabig, aztán aludni tértek. Az egész uton nem esett szó erről az ügyről. Csak amikor már a gyertyát is elfújták, ült föl ágyában Pál.

- Alszik, Zrinyi? - kérdezte.

- Nem.

- Mondok magának valamit. Tudja maga, hogy az a lány szeret engem?

Zrinyi a fal felé fordult ágyában:

- Nem tudom - mondta, s azzal elaludt.

Pál gondolatban összeszedte azokat a jeleket, amelyekből kétségkívül megállapítható, hogy a lány szereti. Különösen azt a jelenetet gondolta el újból, mikor ebédnél a karjával hozzáért a lány melléhez, hogy a tálat továbbadta. Megérezte, hogy Elly megrázkódott erre az érintésre. Általában pedig úgy érezte, hogy igazán lesz valami a dologból. Szentelen biztossággal haladt a célja felé és semmi egyébbe nem törődött. Még soha életében nem adta úgy rá magát teljesen egy dologra, mint most. Nem irt haza levelet, nem bánta a bankot, csináljon Lusztig úr, amit akar.

Lusztig úr.

Elmosolyodott az ágyban, hogy Lusztig úr az eszébe jutott.

- Istenem - mondta magában - ha én megkapom ezt a lányt, hogy kidobatom Lusztig urat a bankból!

Történt egyszer, hogy ebédnél Elly intett az apjának, nagy titokban figyelmeztette valamire. Orsovai észrevette ezt a pillantást s a lány fülig pirult.

- Igaz! - mondta az öreg - lássa már majdnem elfelejtettem! Ma délután Buccariba megyünk. Eljön velünk?

- Óh, nagyon szívesen. Megengedi kisasszony?

A kisasszony nagyon szégyelte magát, hisz most már kisült, hogy ő kérte az apját. Próbált valamit mondani:

- Ha a papa úgy akarja...

De a szeme, az orrcimpája, az ajka, arcának minden kis vonása hangosan kiabálta, hogy hazudik. Vértörő volt, s dacos, majdnem vad pillantással nézett a fiúra, mintha az megleste volna öltözködés közben. Ez a mély, de mindenképp felett nőnemű pillantás úgy szaladt végig Pál lelkén, mint valami hizelgő szó. Most már bizonyos volt, hogy szerelmes a kis árva. Szánalmas is volt már, annyira vergődött. Már mondtuk az előbb hogy az indigókék ifjú nem szokott gondolkodni. Mert, ha ez szokása lett volna, most kétségkívül így szólt volna egy hang a lelkében: „Ki vagyok én, mi vagyok én, hogy ez az édes gyerek belém szeretett? Ki vagyok én, hogy én rám, egy senkire pazarolja fiatal lelkének minden tüzes gazdagságát? Miért nem valakire, aki szép, jó, becsületes, lángeszű?”

Orsovai úr mindezt nem kérdezte magában. Egészen természetesnek találta, hogy ez a szerelmes gyerek ömellette lobbant lángra. Ha van akkora pénzvágy, amely szerelmet is képes ébresztetni, akkor Orsovai úr ez irányban igazán minden lehetőt elkövetett. Még ezen a világon soha úgy nem vágyakoztak pénzre, mint most Pál az amerikai lány milliói után. Vannak, akik azt vallják, hogy a túlságba menő, iszonyatosan nagy akaraterő fizikai változásokat képes létrehozni a külvilágban. Ha a médium *nagyon* akarja, megmozdulnak a bútorok és képzelt lények hússá válnak. Ilyen nagy akarat lakott Orsovai szűk fejében, s ki tudja, talán ezzel fogta meg a lányt.

A legvalószínűbb azonban az, hogy a kisasszony egyszerűen belészeretett. Hogy miért? Azért. Az ilyet soha senki nem tudja megokolni. A kisasszony legkevésbé.

Délután el is mentek hajón Buccariba. A hajózási társaság rendezi az ilyen kirándulásokat. A hajó elindul délután, Buccariban áll vagy két óra hosszant s későn este jön vissza. Ezúttal nagyobb társaságban voltak. Az öreg Hutkinsonnak akadtak honfitársai, két idős amerikai úriember. Végre a maga nyelvén beszélgethetett, s ez majdnem boldoggá tette. A hajó vagy kétszáz utassal ért Buccariba, de a kis városban hamar szétszéledtek a kivándorlók, s a Hutkinsonék társasága is magára maradt. Sétára indultak; elől Orsovai a lánynyal, jóval mögöttük az öreg a két amerikaival. Orsovai belekezdett annak a megmagyarázásába, hogy ez a Buccari a magyar korona alá tartozik, de mégsem Magyarország. Ez nagyon kínos előadás lehetett, mert a lány, csak hogy könnyebbé tegye neki, egyre azt mondta, hogy már nagyszerűen érti az egészet. Közben kiértek a városból, folyton a tengerparton menve, ahol őrtálló fekete ciprusok merednek az ég felé. Az öreg a két amerikaival egészen elmaradt. Az Egyesült-Államok küszöbön álló elnökválasztásáról beszéltek, s ha erről volt szó, számukra semmi egyéb nem volt a világon. A bokrok közt hirtelen közelebb ment Orsovai a lányhoz.

- Mondja, miss Elly - kérdezte tőle izgatott hangon - hogy érzi magát Abbáziában?

A vér mind a fejébe szaladt. A lány meg reszketni kezdett. Érezte e mögött az ostobául naiv kérdés mellett az igazi gondolatot, s ez édes rémülettel rázta meg a lelkét.

- Nagyon jól, nagyon jól... - szólt halk hangon.

Hirtelen megálltak. Pál figyelni kezdett az alkonyi csöndbe, s most már egy szót se lehetett hallani az öregek iménti hangos vitájából. Nagyon előre siettek, öntudatlanul. A lány fölemelte a kezét. Azt akarta mondani, hogy menjenek visszafelé. De nem tudott szólani. Ijedt volt és érezte, hogy egy perc múlva már teljesen másé lesz a lelke.

Pál elkapta a kezét. Aztán kissé talán erőszakosan is, de átölelte, fönn, a vállánál. A lány a mellére bújott a fejével, s forró kis testén reszketés vonaglott végig.

- Elly - mondta a fiú. Egyebet nem tudott mondani. Hirtelen fölemelte a lány fejét és megcsókolta előbb a szemét, aztán a száját. Olyan forró volt a lány ajka, hogy szinte perzselt. A becsületesen, sporttal nevelt lány most, húszéves korában kapta az első csókot, itt, Európa kellő közepén, egy horvát zugban, amelyhez semmi köze se volt, egy magyar fiútól, akihez szintén nem volt semmi köze. Csak meg tudott volna érte halni e pillanatban, mosolyogva.

Talán ez volt a világ legszomorúbb látványa, ez a csók. Egy lány kapta, akinek izzó lett tőle az egész teste, s akinek tudatlan gyereklelkét egészen betöltötte. Egy fiú adta, aki e pillanatban nagyon kevéssel érzett többet annál a nemi gerjedelemtől, amit mindnyájan, ázsiai származású férfiak érzünk, ha a legközömbösebb szép lány ajkát megcsókoljuk. A pogány istenek bizonyára nem engedték volna meg ezt a látványt, nekik volt érzékük az iránt, hogy a szép a széppel csókolózzék, hogy puha női formák durva férfiizmokra símuljanak, s hogy a fiatal lány melle ne egy csenevész, hurutos bankhivatalnok-mellhez szoruljon. Ilyesmi csak az új isten alatt történhetett meg, aki annyira szereti a fiait, hogy még ebbe a szomorú jelenetbe is beleegyezett, csak hogy kedvében járjon egy édes, ártatlan, tisztalelkű gyerekleánynak, aki már oly régóta minden este imádkozik hozzá. Utóvégre is legyen meg szegénynek a kedve, ha már nem talált mást ezen a földön, mint Holländer Izidort.

Hangok hallatszottak; a fiú eltolta magától Ellyt:

- Jönnék.

Hátul az öreg szólt:

- Lányom, visszamegyünk a hajóra.

Többet egy szót se szóltak, a hajón se. Elöl ültek, a hatalmas kötélcsomón, miközben a lehunyó nap veszett nagy szerelemmel csókolta a tengert. A bucsú pillanatában megmutatta

neki legcsodásabb kincseit: a fényes aranyzöldet, az ezüstös kéket, az égő rózsaszínt, a mély ibolyát, aztán hogy egyre lejjebb ment, hogy eltűnt, a felhőkre szórta színaranyát, a szerelmes vöröset, s a tenger itta, ringatta, ragyogtatta a nap lobogó színeit.

Csak egyszer ért még össze a kezük, csöndes-szelíden, amikor a hajó kikötött. Kezet fogtak, mentek, az egyik jobbra, a másik balra. A fiú még utána nézett és látta, hogy az apja karjába kapaszkodik, széles vállára simul. Nem bírta szegényke a nagy szerelmet.

Zrinyi egy padon szivarozott és számlálta, hogy hány másodperc telik el a világítótorony egyik villanásától a másikig. Orsovai a sötétben észre se vette és el akart sietni mellette a parti úton.

- Milliomos úr! - szólt utána az ujságíró.

- Maga az?

Leült melléje. Azon gondolkozott, hogy elmondjon-e mindent, amikor Zrinyi megszólalt:

- Maga megérdemelné, hogy agyonverjék, milliomos úr.

- Miért?

- Szegény Balázs ma már nekem írt levelet. (Ez volt az a kolléga, aki egyre sürgette Pált, hogy jöjjön haza.)

- Mit írt?

- Azt írta, hogy maga holnap megkapja a felmondó levelet. Lusztig úr tudakozódott az orvosánál, az meg azt felelte, hogy maga már rég bátran hazamehetett volna. Mondhatom, ezt jól kicsinálta.

Orsovai hallgatott.

- Most mit fog csinálni?

Megint nem szólt.

- Hát mi lesz? - kérdezte Zrinyi.

Erre aztán nyugodtan megszólalt Orsovai, kényelmesen elnyújtózva, lábát messzire kinyújtva maga elé, arcátlanul egyszerű hangon:

- Ma megcsókoltam a vasutkirály lányát.

Zrinyi elképpedt. Szégyelt részleteket kérdezni, de hogy a fiút mégis vallomásra bírja, látszólagos közönynyel csak ennyit mondott:

- Nem igaz.

- Ha nem akarja, ne higgye. Én esküszöm, hogy megcsókoltam, s hogy ő hagyta magát. Úgy reszketett, mint egy madár. Mit bánom én a felmondó levelet.

Szótlanul mentek haza, megvacsoráztak, s lefeküdtek. Most Orsovai volt hallgató és az ujságíró szeretett volna az ágyban kérdezősködni. De röstellte a dolgot és nem szólt egy szót sem. Nehezen aludt el, s még ébren volt, amikor már hallotta Orsovai mély, pihenő lélegzését.

Ami miss Ellyt illeti, ő az úton az apja vállára hajtva fejét csöndesen sírni kezdett. Az öreg ember rémülten állt meg:

- Az istenért, Elly...

Az egymásba fonódó babérbokrok sátra alatt megálltak s itt a lány hangos sírásba kezdett. Hogy abbahagyta, lassan mosolygásra derült az arca:

- Bocsáss meg, apa, hogy megijesztettelek. De most legalább tudok beszélni.

Az öreg Hutkinson bánatosan nézett rá:

- Elly - mondta lemondó hangon - Elly, te szerelmes vagy...

IV

Esett az eső. A buccarii kirándulás napján volt utoljára szép idő. Azontúl már tizedik napja zuhogott, mintha öntötték volna. A hegyekről rohanva jött a víz és a tenger tíz nap és tíz éjszaka ugyanabban az ütemben verte a parti sziklákat. Ez volt a legbántóbb, ez a nyugodni nem akaró, makacs, szinte dacos csapkodás. Az emberek elbujtak a házakba és a szállók olvasótermeibe. Ott szőtték tovább a meséket a vasútkirály lányáról és annak hirtelen szövődött kalandjáról. Ezek a mesék borzasztón megnövelték Hutkinson alakját s megkicsinyítették Orsovait. Végül már arról beszéltek, hogy a világ leggazdagabb emberének lánya feleségül megy egy pesti koldushoz, aki a ferenciek templománál szokott kéregetni vasárnaponként.

A tizenegyedik napon is esett az eső s Pál barátjával beszélgetett a közös szobában. A felmondó levél megérkezett, de ő bizony nem is válaszolt rá. A holland-magyar bank minden tisztviselőjével és apró-cseprő üzleteivel egyetemben oly kicsinyesnek tűnt föl előtte, hogy nem is törődött vele.

- Éppen jókor mondtak fel - ez volt egyetlen megjegyzése - akkor fosztanak meg havi hatvan forinttól, amikor milliókat látok...

Nyugodtan szívta a cigarettáját. Már a multa vonatkozólag nem akadt beszélőnivalójuk. Orsovai elmondott mindent. Elmondta, hogy Hutkinson az első találkozásnál felbátorította s ő erre megkérte a lány kezét. Az öreg - se szó, se beszéd - megölelte és sírva fakadt, mint valami gyerek. A dolgot egyébként igen egyszerűnek találta: egy pesti banktól kedvező információt kapott; a fiatalok szeretik egymást, legyenek férj és feleség.

Egy szolga jött. Hutkinson úr kéreti szépen Orsovai urat, hogy nézzen el hozzá a Stefániába. Pál esernyőt vett és a zuhogó esőben fölment hozzá. Az öreg egy karosszékekben ült és kurta matrózpipából szítt valami átkozottul csípős, mézben főtt amerikai dohányt.

- Kedves barátom - mondta neki - hozta Isten, azért hivattam, hogy egyetmást megbeszéljünk. Üljön le. Ehhez a kellemetlen időhöz éppen illik a témám. Tudniillik a vagyoni állapotunkról akarok beszélni...

Orsovaiban volt annyi szemérem, hogy úgy tett, mintha ez iránt a másodrendű csekélység iránt nem is érdeklődnék.

- Hol van Elly? - kérdezte.

- A szobájában olvas. Addig ne is szóljunk neki, amíg nem végeztünk. Nem szeretek előtte ilyesmiről beszélni. Őszintén megvallva, sohse avattam be pénzügyi dolgaimba. Félttem, hogy egy-egy nagyobb veszteségnél megijed... Aztán egyébként is ez nem asszonyoknak való dolog.

A szekrényhez ment s egy kis acélládát vett elő. Írásokat, nyomtatványokat, füzetkéket rakott ki belőle az asztalra.

- Pontosan nem tudom megmondani - kezdte egészen nyugodt, természetes hangon - hogy mennyi pénzünk van. Ha már rendben leszünk, majd egyszer összeülünk s megállapítjuk a vagyont az utolsó dollárig. Most csak hozzátételeges számításról lehet szó.

Orsovai igyekezett nyugodtnak látszani. Olyan arccal ült ott, mintha ez az öreg ember valami alárendeltje volna, aki jelentést tesz egy pénzügyi dologról.

- Először is - folytatta az öreg monoton hangon - itt vannak a rézbányák Chileben, Peruban és Északon a nagy tó körül. Ezek nem kizárólag az enyéim, hanem a fele Edwardsé. Ez nagyon derék ember, úgy szeretem, mint a testvéreimet. Majd megismeri, hisz az esküvőn találkozni fog vele. A bányák mostani értéke összesen háromszáznyolcvan-négyszáz...

Pál sejtette, hogy millió, de egy szót se mert kérdezni. Szédült ennyi pénztől.

- Négy száz - mondta az öreg és ceruzát vett elő - egy dollár az önök számítása szerint körülbelül két és fél forint... tehát szorozva két egész öt tizeddel... ez volna ezer millió forint.

Orsovai csak nézte, mereven.

- Igen ám - mondta szinte védekező hangon Hutkinson - de ennek csak a fele az enyém. Fele Edwardsé. Ez volna ötszázmillió. A vasutakhoz azonban nincs társam. Az mind tisztára az enyém. A kilenc vasut: négy nagy és öt kicsi együtt megér... de mondom, ez nevetségesen átlagos számítás... mondjuk... hát az önök pénze szerint háromszázötven-négyszáz milliót. Ezeken kívül még csak egy vállalatom van, egy nagy gyapjúgyár Chicagóban. Ez minden. Ami készpénzünk volt, az részben az Angol-Bankban, részben a Crédit-Lyonnaisnál, meg Drezdában, Párisban és Berlinben kamatozik. Ez hoz természetesen legkevesebbet. Az angol bank másfél percentet fizet és a nyomorultak ezt is fel akarják mondani... Így szétszórva van vagy kétszáz millió. Elsőrangú papirokban, a világ legbiztosabb helyein. Ha már most ki akarnám számítani, hogy mennyi az évi jövedelmünk, igazán nem tudnám. A vállalataim az előre megjelölt helyekre küldik a nyereséget, én már tíz év óta nem láttam együtt nagyobb csomó készpénzt. Fehér papirdarabkákat kapok, értesítéseket a bankoktól, ebből élünk... Mondhatom, az utóbbi években azon voltam, hogy Elly mindent megkapjon, amit csak megkíván és mégse tudtunk többet költeni, mint valami jobbmódú polgárcsalád. Énnekem például elég egy napra egy dollár...

Ez már nem is izgatta Orsovait. Most már természetesnek találta, hogy ilyen sok van. Más talán megbolondult volna ennyi milliótól, ettől a rémületesen nagy nyers hatalomtól, amit magával fog vinni az éhes, a pénztelen és hitelbe épült Budapestre. De ő ezt nem látta át egyszerre. Csak azt érezte e pillanatban, hogy soha többé az életben nem lesznek anyagi gondjai. Az öreg amerikai meg sokkal becsületesebb volt, mintsem hogy a fiú arcán kémlelte volna a hatást. A maga egyszerű hangján folytatta:

- Ha jól sejtem, évi jövedelmünk meghaladja a hatvan milliót. A bányák és a vasutak pompásan jövedelmeznek. A gyapjúgyár egy kicsit pang... Ez a vállalataim közt a tékozló fiú... Nem is tudom, miért nem tagadom ki. Még próbálkozunk vele egy-két évig.

Aztán még keresgélt az iratok közt, majd visszatette az egész csomót az acélládába, az acélládát a szekrénybe és így szólt:

- Hát ezt akartam mondani. A részletes számításon majd két hétig is dolgozhatunk, ha ugyan kíváncsi rá. Egyszer megtettem, de most igazán nem érdeklődöm iránta. Öreg ember vagyok, egész életemben egyebet se tettem, csak dolgoztam. Most már szeretnék pihenni.

Orsovai fölállt. Most már egészen otthonosan érezte magát a milliók közt. Nadrágzsebébe sülyesztett kézzel föl-alá kezdett járkalni.

- Pihenni akar? - mondta. - Igaza van. Ha már az ember elért annyit, hogy minden biztosítva van: jövője, gyereke... akkor legjobban, ha pihen. Én azt ajánlom, hogy jöjjön Magyarországra.

Az öreg nagyokat szítt a pipájából. Nem felelt.

- Jöjjön Budapestre. Ez a világ legszebb városa. Veszünk valahol egy házat, berendezkedünk és úgy fogunk élni, hogy soha annál jobb élet nem volt.

Hutkinson fölállt:

- Nézze, - mondta - nekem, őszintén megvallva, az a tervem, hogy maga eljőjön velünk Amerikába és ott átvegye az összes üzleteimet.

Ettől megdöbben Pál. Ezt legkevesbbé sem akarta. Pestre akart menni, mutogatni a szerencsét, költekezni, élni, hogy mindenki pukkadjon meg az irigységtől. Amerikába? Soha! Már hajlandó lett volna azt hinni, hogy becsapták, megfizetik ennyi pénzzel, mert nem kaptak más vőlegényt. De meg is ijedt egy pillanatra attól, hogy esetleg mégis el kell mennie Amerikába...

Nyílt az ajtó. Pál hátrafordult, s Ellyt látta meg a küszöbön, nagy, boldog, szerelmes mosollyal az arcán. Ekkor fellelékezett, eszébe jutott, hogy itt ő a legnagyobb úr, mert utóvégre a szerelem is csak valami. Odalépett a lányhoz, megölelte, és megcsókolta a homlokát. A lány nem akarta elereszteni, úgy tartotta, a nyakát átfogva, mint a repkényt. Az öreg amerikai letette a pipáját.

- Pál Magyarországra akar vinni bennünket - mondta Ellynek olyan hangon, mintha mondaná: „tőled függ, nekem nem nagyon tetszik az eszme.”

Elly a szeme közé nézett vőlegényének és mosolyogva, egyszerűen mondta:

- Ha ő Magyarországra akar menni, akkor én sehová a világon nem megyek, csak Magyarországra.

És most ő csókolta meg, olyan erősen, olyan boldog szerelemmel, hogy az öreg elfordult és az ablakhoz ment.

Minden feltűnés nélkül, az öreg Hutkinson kívánsága szerint, a legnagyobb egyszerűséggel tartották meg esküvőjüket Fiumében. Orsovai rokonai közül csak az apja jött el, az anyja már rég meghalt. Az esküvőről Zrinyi, aki másnap már Pestre utazott, vitte el a hírt a lapoknak. Ezért a szivességért aztán engedelmet kért Páltól, hogy jövőre terveiről cikket írhasson azon a napon, amikor Orsovai Pestre érkezik feleségével és apósával. Jövőre tervei Orsovainak éppenséggel nem voltak. Zrinyi beszélt egyről-másról, munkanélküliek segélyezéséről, hát ráhagyta, hogy olyat is csinál. Azzal visszamentek Abbáziába.

Mikor aztán már a tengerparton is nagyon jelentkezett az ősz - november vége felé lehetett - akkor összepakolt a fiatal házaspár és egy délután áthajózott az öreggel Fiuméba. Eső már nem esett, csak köd volt, csúnya novemberi köd, amely a tengeren még kietlenebb, mint a szárazon. Orsovait azonban ez egy csöppet sem bántotta. Úgy ült a hajón Elly és Hutkinson közt, mint valami csaló, aki két kifosztásra szánt áldozatot visz a hamis kártyások közé. Egy-egy pillanatra föl is villant benne az az érzés, hogy talán valamelyik útitársuk ezt suttogja a szomszédjának:

- Nézd, hogy becsapta ez ezt a két szegény idegent... most viszi őket, kifosztani...

Szomorú látvány volt az édes, szép asszony, amint Orsovai mellé bujva ült, karját a karjába öltve, s időnként nagy, szűzi szerelemmel, az ő első szerelmével emelte föl hozzá a szemét.

Hogy közel értek a fiumei kikötőhöz, erős túlkölést hallottak. Orsovai elmosolyodott:

- Furcsa hang...

A köd miatt van - magyarázta az öreg amerikai, aki már sokat utazott tengeren. - A köd miatt, hogy a hajó bele ne ütközzék valamibe.

A hajó csakugyan meg is lassította menetét s óvatosan úszott be a kikötőbe. Az öregnek igaza volt. Hogy a móló mellett elhaladtak, a ködön át láthatóvá vált egy ember, aki a hosszú kőrakás végében állt s torkaszakadtából fújt egy nagy túlköt.

V

Egyideig még fújta, megvárta, míg az abbáziai hajó elhaladt mellette, aztán egyszerre abba-hagyta a túlkölést. Alacsony, vállas, kis olasz volt, a haja már kezdett egy kicsit deresedni. Így volt a bajuszával is. Réveteg nézésű, félénk ember volt, azt lehetett róla hinni, hogy minden mozdulatával bocsánatot kér a többi embertől azért, mert ő is él.

Szénézett a ködben és csóválta a fejét. Ezt gondolta:

- Ime, most már ez a tizenkettedik ködös nap és minden áldott nap engem küldenek ide vártára. Ott van a révkapitányságnál egy csomó más ember... nem, ők engem küldenek, aki iskolákat végeztem és tanult gépész vagyok. Nem azért kínlódtam öt évig, hogy trombitás legyek.

Úgy rémlett, mintha messziről hajó közelednék. Unott mozdulattal fogta a túlköt, s akkorát fújt bele, amekkorát csak tudott.

- Gyanús a dolog - mormolta tovább - miért éppen engem?

Szegény sejtette igaz okát annak, hogy miért küldik éppen őt mindennap a nagy hullámfogó végébe, a lámpás alá. Ez olyan hely, amelyet elhagyni nagy veszedelmekkel, hajók összeköztetésével járna a ködös időben. Akit tehát ideküldenek, az itt is marad, amíg fel nem váltják. És éppen az volt az érdekes, hogy nem váltották fel. Itt állt dél óta. A köd átjárta a ruháját, a tüdejére nehezedett.

- Az asszony miatt van - mondta, s kissé összehúzta a szemét, mint amikor nagyon gondolkodik valaki. Aztán bánatosan hajtotta félre a fejét.

Ambrosio Posi - ez volt a neve - nagyon boldogtalan ember volt. Amolyan osztrák-olasz származású. Arco körül született. Siheder korában ráadta magát a gépészetre és végigjárt minden gépészeti iskolát, majd sorra letette a kormányosi, a gépkezelői, mozdonyvezetői vizsgát. Könnyen tanult. A legkomplikáltabb gépek szerkezetével néhány perc alatt tisztában volt. Tiszta, egyszerű gondolkodású ember volt, rendező agy, amely még a zavaros dolgokat is könnyen elemeikre bontja, s elrendezi a józan logika törvényei szerint. A tanárai, a vizsgáló-biztosok egyre azt mondták, hogy kerítsen pénzt és menjen mérnöknek. Meg voltak győződve arról, hogy nagy feltaláló veszett el a szegény Ambrosióban, hogy ez az ember az a bizonyos nagy kaliberű mérnök, aki óriási hidakat épít, telerakja turbinákkal a Niagarát, villamos vasutakat, hatalmas gépeket komponál. De Ambrosio Posinak nem volt sem pénze, sem fellépése. Esetlen volt, félénk, tehát semmiféle ösztöndíjat nem tudott megkaparítani. Tökéletes ellentéte volt mindannak, amit mi élelmesnek nevezünk. Így aztán csak azt tudta elérni, hogy nagyobb műhelyekben alkalmazást kapott. Dolgozott az államvasutak műhelyében, a torpedógyárban, majd végre a révkapitánysághoz került. Mint ennek a hivatalnak alkalmazottja, megnősült. De ebben sem volt szerencsés. Egy kasszirőt vett feleségül, akit egy elsőrangú fiumei kávéházban ismert meg. A kisasszony a legsötétebb multú hölgyek egyike volt, de ezt ügyesen leplezte. Szegény Posi belészeretett, nap-nap után mellette kuksolt a kávéházban és minden este hazakisérte. A kisasszony rögtön megszimatoalta, hogy ez az ember képes a házasságig is elmenni; azontúl oly erkölcsösen viselkedett, hogy példát vehetett volna róla bárki. Még a kezét sem engedte megcsókolni. Ambrosio Posi ezt olyannyira méltányolta, hogy egy napon megkérte a kisasszonyt: legyen a felesége. A kisasszony meggondolási időt kért, csak azért, hogy ne legyen oly gyors a beleegyezés. Két nap múlva

aztán igent mondott, de egészen az esküvőig olyan korrektül viselkedett, mintha a legelőkelőbb család gyermeke lett volna. Egy évvel az esküvő után kezdett kibújni belőle a régi természete. Posit nagyon is csendes, unalmas, szóval embernek találta, ő viszont szerette a lármát, a fényt, a mulatságot. A vége az lett, hogy rendszeresen csalta. Legutóbb egy Orkay nevezetű úr volt a szeretője, aki egyébként a révkapitányságnál férje főnöke volt.

- Az asszony miatt van - mondta újra Posi és nagyon sötéten nézett maga elé. Bántotta, hogy ennyire üldözi a balsors. „Hiszen tudom - gondolta - hogy nincs pénzem, nem vehetek neki ruhát, kalapot, gyűrűt, de ez még nem ok arra, hogy mással szeretkezzék... Ha egy kis pénzem volna, ha csak egy pár forinttal többet keresnék, megmutatnám neki, hogy gavallér vagyok. De így miből mutassam meg?”

Pislogni kezdett. Lassan egy könny siklott ki a szempillája alól.

- Miből mutassam meg? - kérdezte síró hangon, lemondólag bólongatva a fejével.

Aztán megint befűjt a tülkbe.

- Tuú... tuú... - zúgott a ködbe a hang, de Posi már nem bírta tovább. Mérhetetlen düh fogta el, amikor újból hallotta a tülök öblös hangját. Elképzelte Orkay urat a feleségénél, amint most mind a ketten ezen a tülökhangon mulatnak. Fűtött szobában, a kályha mellett. Az asszony az ölében ül és a szakállával játszik...

Posi leeresztette a tülköt. Egyideig mereven nézett maga elé, aztán a város felé fordult és teli tüdőből, ahogy csak bírta, beleordította a ködbe:

- Miből mutassam meg!?

Azzal megindult visszafelé a mólón. Most történt először, öt év óta, hogy Ambrosio Posi nem teljesítette a kötelességét az utolsó pillanatig. Ha barátai ezt látták volna, elámultak volna. Főnökei bizonyára a szemüket dörzsölték volna: igaz-e, hogy Posi valósággal otthagyta a helyét, mielőtt az ideje lejárt? Pedig úgy volt. Ambrosio egyre nagyobb lépésekkel, egyre jobban sietve hagyta ott a helyét, szaladt be a városba.

Künn lakott, a régi Fiumében, ahol még magas, ósdi házak sorakoznak egymás mellé, egymás mögé, rendetlen csoportokban. Ahol hordók és ládák hevernek az udvarokon, ahol aprók és nem sorjában vannak az ablakok, s ahol fekete a fal a sok esőtől. Az utca szűk, s innen is, onnan is láрма, tamburaszó hallatszik a piszkos osztériákból.

Már este volt, pedig az óra csak fél hatot mutatott. A városban égtek a lámpák, a ködben egy-egy ragyogó fényfolt volt minden gázláng. Ambrosio sietve ment a nagy utcákon. Amikor bekanyarodott a kis girbe-gurba közökbe, rohanni kezdett. A lakása elé érve, beugrott a kapun, s a falépcsőn négy fokot lépett egyszerre, úgy vetette föl magát az emeletre. Ezen a rémítő, vadállati ugráson lehetett látni, hogy Ambrosio Posi e pillanatban szakított a csendes tisztelettel, amely ezelőtt környezte. Berúgta az ajtót. Benn a szobában nem volt más, mint Orkay úr, egészen otthonosan, felsőruha nélkül.

- Hol az asszony? - üvöltötte Ambrosio.

A főnök nem felelt. Komolyan állt a helyén. Ilyen drámát nem adnak a színpadon, aminő ez volt. Ott a csábítót mindig csak nadrágban és kabátban látni. Orkay úr talpig fehérben volt. A férj egy széket kapott föl és azzal kereste az asszonyt. A konyhában találta meg, amint villogó szemmel kucorgott egy sarokban. Egy szál ingben volt.

Ambrosio összetörte a hátán a széket. Még tovább is verte volna, de ekkor észrevette, hogy Orkay úr hirtelen a ruhájához ugrik és öltözködni akar. Akkor már nem volt más Ambrosio kezében, csak egy székláb. Ezzel ütött egyet a főnökére és ráordított:

- Szaladj, gazember!

És magasra emelte a széklábat. Orkay úrnak a halálfélelem veritéke ütött ki a homlokán. Azt hitte, hogy ez az ember most agyonüti. Egy nagy ugrással künn termett a lépcsőházban, Ambrosio utána rohant. Már akkor a házbeliék mind a lépcsőházban voltak, s ezeknek a sorfala közt bukdácsolt le a két ember az utcára. Elöl Orkay rohant fehéren, keresztül utcákon, tereken, utána a bőrköpenyes gépész egy tüllökkel a nyakában, magasra emelve a széklábat. A halálfélelem nem ismer szégyenkezést. Végigszánguldottak a legnépesebb utcákon, a korzón, a kávéházak előtt, s a járókelők rémülettel nézték ezt a hajszát: elől egy félmeztelen, ordító ember, mögötte egy másik, aki agyon akarja vágni. Egyszerre aztán megállt az üldöző. Nem birta tovább a futást. Orkay úr eltűnt egy kapu alatt, ő pedig kiejtette kezéből a széklábat. Mint valami részeg, támolyogva, halálra fáradtan vánszorgott a tenger felé. Még soha életében ilyen nagy izgalom nem érte. Reszketett a keze, s a térd meg-megrogyott. Bement egy tengerparti kávéházba és kávé rendelt. Feketekávé, sokat, forrót, erőset. Aztán, mialatt a pincér oda volt a kávéért, minden gondolat nélkül bámult a levegőbe.

Egy másik asztalnál kis társaság ült: két férfi és egy hölgy. Angolul beszéltek, habos kávé ittak és cukros kalácsot aprítottak bele.

- Milyen furcsán néz ez az ember - mondta a hölgy.

A fiatalabbik férfi, aki indigókék öltönyben volt, egy pillantást vetett Ambrosiora.

- Ezek az olaszok - mondta a tapasztalt népismerő hangján, - mind hülyék. A rossz ivóvíz teszi.

Ambrosio megitta a kávéját s azontul egy óra hosszat ült a helyén szótlanul, mozdulatlanul. Aztán fizetett és elindult. Maga se tudta, hová megy. Az izmai a régi hivatala felé vitték. Ment, föl a lépcsőn, be az egyik irodába. Itt szemtől-szembe találta magát Orkayval. A főnök úr most már fel volt öltözve, de most az arca volt fehér, mint a fal. Minden harag nélkül szólt rá Posira:

- Posi, ön el van bocsátva, felmondási idő nélkül.

Az olasz egy kicsit felnézett rá, aztán az ablakra bámult. Most már megint a régi, csendes Posi volt. Szelíden mondta:

- Jó.

Azzal kivánszorgott. Szépen hazament, de már nem találta otthon a feleségét. A lakás tárva-nyitva volt, a belső szobában égett a lámpa. Egy széken hevert Orkay úr mellénye. Ambrosio körülnézett s kihúzott egy fiókot. Ebben voltak bizonyítványai, itt tartotta azt a kis pénzecs-kéjét is, ami még megmaradt elseje óta. Magához vette a bizonyítványokat, meg a pénzt s kiment. A lámpát el se oltotta, az ajtót be se csukta. A küszöbön csendesen sírni kezdett. Könyei lefolytak deresedő bajuszára, lecsöppentek a kabátjára. Nagyon fájt a szíve e pillanatban. Úgy érezte, hogy ő a legárvább ember ezen a világon, ime, már negyven éves és még mindig nincs nyugalma. Most megint menni kell, éhezni, kunyorálni, újra kezdeni az életet.

A pályaudvar felé vánszorgott. Nemsokára kellett indulnia az esti gyorsvonatnak. A szállók nagy kocsijai egymásután vitték az utasokat a pályaudvarra. Bent a csarnokban nagy élénkség volt. Az acetilénlámpák ragyogó fehér fényt árasztottak s künn a perronon indulásra készen állott a budapesti gyorsvonat. Nagy, tizkerekű mozdony volt elébe fogva, hatalmas hegyi szörnyeteg, amely nem ijed meg egyhamar a Karszt nagy szélviharjaitól, sem a meredekektől.

Ambrosio jegyet váltott Budapestre. Aztán kiment a perronra és a többi ember közé keveredett. Még mindig értelmetlenül, üres tekintettel bámult a levegőbe s hagyta, hogy vigye magával az emberáradat. Betuszkolták egy vagonba. Benyitott az első fülkébe s illedelmesen köszönt. Ugyanaz a társaság ült itt is, amely az imént a kávéházban úgy megbámulta. Egy ideig némán néztek rá, aztán az indigókék ruhás ifjú megszólalt:

- Azt hiszem, ön téved... ez itt első osztály...

- Igen? - motyogta Ambrosio és megemelve kalapját, kiment a fürkéből.

- Ezek olyanok, mint a barmok - mondta Orsovai - ha nem lökdösik őket be valahová, még ide is betolakszanak.

Egy óra múlva már vágtatott velük a nagy mozdony, fölfelé a Karszt kopár kőóriásai közt, nekiszegezve a ködnek fényes lámpáit. Vitte őket Budapest felé, Orsovai urat az élete kezdetén, ezer millióval a zsebében, Ambrosio Posi vizsgázott gépészt és képesített kormányost pedig annyi évi szomorú munka után új életet kezdeni, két forinttal. A szerencse és a pénz az első osztályon utazott, a baj és a nyomorúság pedig a másodikon.

VI

Budapesten már hetek óta beszéltek erről a házasságról. Október végén érkeztek haza Abbáziából azok a hölgyek, akik a nyarat valami divatos fürdőhelyen töltötték s akik onnan hazajövet két-három hétre délre mennek, megtoldani a nyaralást. Onnan egyenesen a szezonba csöppentek, amikor hazajöttek. A színházak már novemberre abbahagyják a magyar szerzők premiérjeit, amelyeket augusztusban és szeptemberben szoktak adni üres házak előtt. Angol és francia operettek járták, a zsúrok megkezdődtek s a hirdetési oszlopokon megjelentek az ismert nagy sárga plakátok, amelyekre egy-egy zongoraművész vagy hegedűs neve félméteres betűkkel van nyomtatva.

Ezek a most visszatért utolsó nyaralók hamar szétvitték a hírt. A lipótvárosi családokban, ahová Orsovai el szokott járni, végigenni a hatalmas Gerbeaud-uzsonnákat, hogy ne kelljen vacsorázni, egyébről se esett szó, mint erről a hihetetlen szerencséről. Az ifjúság - már a zsúr-ifjúság - amely eddig Orsovait mélyen lenézte s csak azért érzett iránta némi tiszteletet, mert keresztény volt, most úgy kezdett róla beszélni, mintha mindeniknek ő lett volna a legjobb barátja. „Palinak”, „az öreg”-nek nevezték, várták, hogy végre gratulálhassanak neki és láthassák a feleségét. Az eljegyzése hírét Zrinyivel beküldte a lapoknak. Akkor már a pletykából valóság lett s az illetékes körök is figyelmessé lettek az ügyre. Illetékes körök alatt azokat a köröket értem, amelyek azonnal éjt-napot összetettek annak a hírére, hogy pénz jön a városba. Bukóféltben levő vállalatok hirtelen reményre kaptak. Egy mulatóhely, amely a tönk szélén állott, s amely ellen minden héten árverést hirdetett a hivatalos lap, hirtelen összehívta igazgatósági tanácsát bizalmas értekezletre. Egy óra alatt elhatározták, hogy a gazdag ifjú meg fog vásárolni egy csomó részvényt. Kiküldték az egyik igazgatósági tagot, akinek a feleségéhez zsúrozni járt Orsovai, hogy ő intézze el a dolgot diplomáciai uton. A mentőegyesület, amely mindenkit megmentett már, csak magát nem, nagy, díszes feliratot készíttetett a pénzes emberhez. A kalligrafusok már napok óta dolgoztak a gyönyörű kérvényen, amelynek szövegét a nemzet ősz regényírója a szent célra való tekintettel szíveségből készítette el. Maga a felirat annyiba került, hogy lehetett volna az árán valami kisebbrendű orvosi műszert venni. Egyéb jótékony egyesületek valósággal lázban voltak. Hölgybizottsági ülések, rendkívüli ülések, bizalmas ülések váltották fel egymást; a szónokok mind abból indultak ki, hogy akit ily váratlan, példátlan, vagy mint némelyek magukat kifejezték: történelmi nevezetességű szerencse ért, az bizonyára azzal fogja kezdeni, hogy nagyobb összeget szán a jótékonyaság oltárára. A szónokok azonban ennél a pontnál úgy érezték, hogy az ő zsebük némileg a jótékonyaság oltárának egy szerény expozitúrája s ezért magasabb fokú hévvel követelték, hogy egyesületüknek az őt megillető rész biztosíttassék a lajstromban. Fantasztikus tervekben utazó építészek összeszedték rajzaikat: ime, újra egy alkalom... hátha ez eredeti ember s szívesen belemegy a gellérthegyi villamos, a margitszigeti világfürdő, a Duna alatt fúrható

alagút, a kelenföldi világ-kikötő, a földalatti és földfeletti vasút és a többi ilyen szükséges és szép dolog létesítésébe.

Meg lehetett látni a városon, hogy érzi a pénz közeledtét. Mintha mágnesűhöz közelítünk vasdarabbal, már messziről érzi, félméterről nyugtalankodik, reszket, izeg-mozog, hogy aztán amikor a vas egészen hozzáér, örületes vágygyal forduljon feléje - úgy a pesti társadalom izgatott volt, nyugtalan remegéssel várta a megérkezés napját, a pénz bevonulását.

A megérkezés napját megsürgönyözték az abbáziai kémek az illetékes köröknek. Ezek az urak egymást dicsérték a kitűnő ötletért, hogy kémeket küldtek Abbáziába. Utóvégre is az kap hamarabb, aki hamarabb jelentkezik. „Fél tízkor este érkeznek.” Ez volt a sürgönyben, amelynek tartalmát azonban csak a legbeavatottabbaknak árulták el. A sürgönyt egy Walzer nevű fővárosi bizottsági tag kapta, aki feje volta *kányák* klikkjének. Ezek terézvárosi főemberek voltak, akik a lehető legpiszkosabb célok végett egyesültek. A *kányák* voltak az elsők, akik kellőleg mérlegelni tudták Orsovai horderejét. Rendes vendéglőjükben este titkos összejövetelt tartottak.

- Uraim - mondta itt Walzer úr és reszketett kezében a sürgöny - Orsovai Pál ma este fél tízkor érkezik. Ez titok és köztünk kell, hogy maradjon. Mi mindent meg fogunk tenni, amit csak lehet. Most, mielőtt kimennénk a pályaudvarra barátunkat fogadni, röviden összegezem céljainkat: célunk, hogy Orsovai Pál kerületünkben telepedjék le.

- Úgy van - kiáltott közbe egy nagy, kövér ember, akinek a városliget felé gyönyörű villateltei voltak, de aki eddig a nagy szegénység miatt nem tudott túladni rajtuk.

- Célunk - folytatta a törzsfőnök - az is, hogy Orsovai Pál úr élénken résztvegyen a közügyekben. Az ilyen kitűnő jellem és magasröptű elme csak hasznára lehet kerületünknek, ha eszméi megvalósítására a szükséges anyagi eszközökkel is rendelkezik!

- Úgy van! Helyes!

Most már minden oldalról zúgott a helyeslés, mert ez már mindenkinek érdeke volt. Csak Orsovai vegyen részt a közügyekben. A többit majd ők elintézik.

- Harmadik célunk - folytatta a haramiavezér - hogy Orsovai úr kaszinónk tagja legyen, s annak idővel lelkévé váljék.

- Úgy van! - kiáltották a kártyások, a pénzkölcsönkérők és azok az urak, akik a klubban félrehívják az embert a sarokba, s tintába mártott tollat adnak a kezébe, hogy a falon egy váltót zsíráljon.

- Ezekkel a figyelmeztetésekkel bocsátom önöket útra, s még megjegyzem, hogy kilenc órákor a keleti pályaudvaron van a találkozó...

Egy öblöshangú, magas, ősz ember kiáltott közbe:

- És a jótékonyosság?

De erre már senki sem felelt. Nem azért, mintha nem tartották volna nagy dolognak a jótékonytságot, hanem mert Zimmermann G. István úr, az előkelő patricius egymaga volt érdekelve a dologban. Ő a kerület összes jótékonyági egyleteit a kezében tartotta. Elnöke volt a ruhaosztogatóknak, a népkonyha-egyletnek, a *Meleg kanál* és a *Fázunk* egyletnek. Nemkülönben választmányi tagja volt a gyermeksegélyező-egyletnek, a szegényeket munkával ellátó, a szemérmes szegényeket titkon gyámolító, a szegény lányok kézimunkáját értékesítő, a kiházásító, a tandíj-egyleteknek és mind a többinek is. Ezért aztán az a szabó, akinél ötszáz ruhát rendelt évenként az iskolásgyerekek számára, ingyen csinált neki ruhát, s a suszter, aki ebben a mai konkurenciás világban ötszáz pár csizmára kapott megrendelést jó drágán, szívesen adózott két-három pár finom keztyűbőr cipővel s egy báli lakktopánnal a jótékony-

ság angyalának. A *Fázunk*-egyletnél, amely fát és szenet osztogatott a kerület szegényei közt - mit tehetett egyebet - fát és szenet lopott. A *Népkonyha*-egylet révén a husszállítók kegyét nyerte meg. De mindennél fontosabb volt a szemérmes szegények segélyezése, mert ezekről nem vezettek könyvet, ezek nem voltak kötelesek nyugtát adni. A legszemérmetlenebbül a szemérmes szegényektől lopott Zimmermann úr, aki így aztán nemcsak, hogy megélt, hanem csinos kis összeget helyezett el abban a helyi érdekű kis kerületi bankban, amelynek a kányakirály, Walzer úr volt az elnöke, s amely banknál fogva Walzer úr és kányái markukban tartották az egész kerületet és főleg a képviselőválasztást. De azért Zimmermann bácsi - így hívták őt a kerületben - a legáltalánosabb köztisztelőnek örvendő ember volt, már többször jubilált is, iskolaszéki és fővárosi bizottsági tag volt, s úgy csöndes téli estéken, amikor egy-egy kis bronchitis nem engedte ki a szobából, maga is elgondolta, hogy mily szép élet az ilyen becsületes, érdemekben megőszült polgáré, aki minden idejét a jótékonyásnak szentelte, s akit ezért az általános tisztelő vesz körül.

Miután pedig ő így monopolizálta a jótékonyság ügyét, senki se felelt a kiáltására. Azt gondolták: „Eridj, boldogulj, ahogy tudsz.”

A derék emberek hazamentek vacsorázni, hogy idején a pályaudvaron lehessenek. A sarki rendőr illet tudóan köszöntötte őket. Ez el szokta nézni nekik, ha néha éjjél után zajosan tértek haza a klubból és az utcán tiltott dolgot cselekedtek, mert az ő fia is kapott ruhát, csizmát meg tandíjat a Zimmermann bácsi egyleteinek egyikétől. Szóval szerették őket a kerületben.

A kányáknak azonban nem volt szerencsájuk. Hasonló tartalmú sürgöny érkezett a szabad- elvű-körbe is. Ez ugyan még nem lett volna baj, de baj volt, hogy az egyik kis estilapban nagy cikk volt Orsovai Pál házasságáról ily címmel: *Egy szenzációs házasság*. A cikk részletesen elmondta a házasság történetét, s minden kikezdésben akkorákat hizelgett Orsovainak, amekkorákat csak tudott. A lapocska ugyanis nagyon gyöngé lábon állott. Csak egy-egy nagyobb hazugság alkalmával tudott eladni annyi példányt, hogy a költségeit behozza. Most azt remélte, hogy az érkező milliommot meg fogja hatni ez az előzetes ragaszkodás és méltányolni fogja azt a népszerűséget, amit az ujság torkaszakadtából igyekezett neki megszerezni. A cikkben Orsovait mint nagylelkű adakozót, jótékonyágáról rég ismert embert ismertették. A cikk egyik fejezete ez volt: *Beszélgetés Orsovai kollégájával*. Ebben egy Schwarz nevű könyvelő érdekes apróságokat mondott el „lapunk tudósítójának” a szerencsés emberről. Elmondta, hogy szegény bankhivatalnok korában mint osztotta meg utolsó falatját nélkülözést szenvedő kollégáival, mily bőkezű volt, ha arról volt szó, hogy másokon segíteni kell. Ez a Schwarz ugyanis többször kért kölcsön négy-öt hatost Orsovaitól és soha nem kapott tőle egy krajcárt sem, tekintve, hogy Pál fősvény volt és tőle akár éhen halhatott az egész bank, ha ő Gerbeaudnál akart uzsonnázni. De Schwarznak gyermekei és adósságai voltak.

VII

A miniszterné - a kereskedelmi miniszterné - jóval éjjélután felriadt az ágyában.

- István, - mondta férjének - te nem alszol?

Kissé nyugtalan hang felelt a szomszéd ágy párnái közül:

- Nem.

A nagy hálósobának, amelyet nagyon enyhén világított meg egy kis kéküveges éjjeli mécs, a közepén volt egymás mellett a két hatalmas tölgyfaágy. Teli voltak faragvánnyal, magasak, szélesek voltak, mintha nem is ágyak volnának, hanem komor faépületek, nagy díszbárkák. Az egyik különösen magasra volt felpárnázva, ebben a kegyelmes asszony feküdt. Így éjjel

olyan csúnya és öreg volt, mintha anyja volna a nappali kegyelmes asszonynak. Senki se ismerte volna meg benne a nagy bálok lady patronessét, akiről a nagyon fiatal urak olyankor ezt mondták:

- Még mindig szép asszony.

Ami szép maradt benne: a termete és a szeme ragyogása, az nem érvényesült az ágyban. Az arca fényes volt valami kenőcstől, s a keze régi keztyűben volt, mert beglicerinezte lefekvés előtt.

Felkönyökölt az ágyban és átszólt a férjéhez:

- Mi bajod, István?

Az öreg, sovány miniszter mozdult egyet, szuszogott néhányat, fordult a kék selyempaplan alatt, aztán lenyomta párnáinak a másik ágy felé eső részét, hogy láthassa az asszonyt.

- Nincs bajom, csak töröm a fejemet valamin.

Az asszony egészen közel feküdt hozzá, a nyakáig húzta a paplant és kedveskedve szólt:

- Megmondod, hogy min?

A kis öregnek jól esett, hogy elmondhatja. Minden dolgát mindig a feleségével beszélte meg, s most megtakarította azt a kellemetlen kis érzést, hogy ő álljon elő az ügygyel.

- Olvastad ma az ujságban ezt az Orsovai-féle dolgot? - kérdezte.

- Láttam... csak úgy, futólag.

- Pedig érdemes lett volna elolvasni. Ez az ember, fiam, lement Abbáziába üdülni, mint szegény bankhivatalnok és ott beleszeretett egy amerikai milliomosnak a lánya. Aztán elvette feleségül és most jönnek Pestre.

- Ez az egész?

- Várj csak. Ennek az embernek, mint az ujság írja, ezer millió forint vagyona van. Tudod te, mi ez? Képzeld csak el: ezer millió!

Ezt az „ezer milliót” olyan tisztelettel, áhitattal, benső megindulással mondta a miniszter, mint ahogy mi mondjuk: „Isten” vagy „haza” vagy „becsület.” Most már az asszony is figyelni kezdett. A félhomályban ragyogott a szeme. A kis öreg fölült az ágyban. Kis mellecskéjén nagy ráncba esett a hálóing, vékony karocskájával furcsa íveket irt le a levegőbe, egyáltalán igen mesebeli kis figura volt a kékes fényben, gnómszerű öreg koponyájával, amelyen a fekvés felborzolta néhány szál szürkés haját.

- Ezer millió! - ismételte. - Ha én ezt az embert meg tudom fogni, örökre kint vagyunk minden bajból!

A miniszter a világ legtehetetlenebb fráttere volt. Tulajdonképpen neki magának sem volt sejtelve arról, hogy miért miniszter. Egész életében egyebet se tett, mint bankigazgatói állásokat és igazgatósági tagságokat hajhászott. Azonkívül amikor csak az ideje engedte, az arisztokráciához dörgölőzött, tolakodott, szinte könyökkel dolgozta fel magát a legmagasabb körökbe. S hogy ezt elérje, úgy vadászta a pénzt, hogy csodálkozással töltött el mindenkit.

De az arisztokraták, éppen, mert látták, hogy úgy kívánja őket, hogy oly szerelmes beléjük, magasra tartották az orrukat és alig, hogy közel engedték magukhoz. A fürge kis öreg pedig úgy dolgozott, mint valami elkeseredett szű. Fúrt, rágcsált éjjel-nappal, aki megfigyelte, mindig hallotta őrlő munkájának nesztét. Képes volt hónapokig dolgozni, fiakkerezni, ígérni, vesztegetni, fenyegetni, könyörögni, csak hogy a felesége a király mellé jusson egy bálban.

Barátkozott mindenkivel, aki csak segíthette céljai elérésében. De nem tudott elég pénzt keresni. Az asszonynak csodálatos toaettek és hihetetlen ékszerek kellettek. A szakácsné-arcú kegyelmes asszony, akinek annyit beszélt a férje, míg végre maga is elhitte, hogy ők nagy emberek, nem kívánt sokat. De a férj egyre hozta az ékszereket, minden bárra új toaettet csináltatott neki s vitte mindenüvé, fürdette abban a gyönyörűségben, hogy a férje miniszter. A gyémántokhoz, a Worth-ruhákhoz, az évről-évre újonnan vásárolt fogatokhoz, a drága orosz lovakhoz azonban sok pénz kellett, több, mint amennyit a szegény kis öreg össze tudott harácsolni. Ezért aztán kölcsönkért fűtől-fától, s most körülbelül a füléig úszott az adósságokban, s az uzsorások állandóan ki-bejártak modern stílusban berendezett lakásán.

- És hogy lehet megfogni? - kérdezte a kegyelmes asszony.

- Nagyon egyszerűen. Azt olvasom az egyik lapban, hogy intézetet akar csinálni a munkanélkülieknek. Ez benn van az én programomban is. Az állam is akar csinálni ilyenfajta intézményt. Elküldöm hozzá Iványit.

Az asszony egy kicsit gondolkozott.

- Nem - mondta aztán - magad menj el. Az ilyen ember ezért mindent odaadna...

- Magam menjek?

Szégyelték egy kicsit, mind a ketten. De most már az asszonyban dolgozott a vágy: szabadulni az adósságoktól, könnyen élni, nem restelkedni, nem félni - s e pillanatban nem sajnálta ezt a szegény kis öreg ügynököt. Felébredt benne az önző, nagyravágyó asszony, aki semminek sem akar még búcsút mondani, se a szépségnek, se a szerelemnek, se a szereplésnek, s akit minden, minden vágya csak a grófné felé vont, az igazi, nagyon régi grófné felé.

- Menj csak magad - szólt minden kimélet nélkül. - És ne későn menj. Ez az ember, amikor Pestre jön, még nem tudja, kicsoda. De ebben a svindlervárosban hamar megtanítják rá. Egy hét múlva már rátartós, gögös, hencegő lesz, nem fog fogadni senkit, és talán gyönyörűség lesz neki egy miniszter közeledését visszautasítani. Ha rögtön megfogod, akkor megtisztelve érzi magát, büszke lesz és azt teszel vele, amit akarsz. Mondom, két hét múlva már késő. Akkor már tudni fogja, hogy hol lakik az isten.

Csönd lett. A kis öreg odahúzódt az ágyhoz és megcsókolta a felesége keztyűs kezét.

- Milyen okos vagy te - suttogta neki hálás alázattal.

- Mikor érkezik az az ember?

- Holnap reggel.

Hogy ilyen hamar jön, ezt a kegyelmes asszony se remélte. Most hosszasan gondolkozott, aztán egy kis daccal szólt:

- Hát elmegy hozzá holnap reggel. És magaddal viszed Iványit. Nekünk kell a pénz, kell, kell... Itt meg senkinek sincs már pénze.

Többet nem is szóltak. Az asszony elaludt, a miniszter meg még hosszasan nézte. Mint ahogy gyöngébb elméjű emberek néznek a világosfejű, mindent kapiskáló, hamar határozó asszonyokra, akik olyan erős kézzel vezetik az ő életüket.

Aztán ő is megfordult, elbújt a világoskék selyempaplan alá és félénken, mondhatnám tiszteletteljesen kezdett hortyogni.

VIII

A lapokban megjelent cikkeknek az lett a következményük, hogy már kilenc órákor nagy tolongás volt a pályaudvaron. A főkapitányt a szabadelvű-körben a telefonhoz hívták a tarokkasztaltól. Azt jelentették neki, hogy a keleti pályaudvarhoz lovas-rendőröket küldtek, mert valami tüntetésféle készül. A csőcselék egyre jobban tódul oda, sejtelve sincs arról, hogy mi lesz ott, de úgy vélekedik, hogy ahol sokan vannak, ott érdemes lenni. A főkapitány egy pillanatig habozott, hogy melyik rendőrtisztet bizza meg a rend fenntartásával, aztán egyszerre vállat vont s belekiáltott a telefonba:

- Mondja meg a tanácsos úrnak, hogy magam megyek ki a hely színére...

Azzal vette a kabátját. Egy képviselő utána szólt:

- Hova mégy?

- A hivatalomba - füllentette a főkapitány. Úgy gondolkozott, hogy mennél kevesebben lesznek ott, annál több a remény.

De már más képviselők szintén öltöztek. Ezek is a pályaudvarra igyekeztek. Stréber ujságírócskák ugráltak körülöttük:

- A Drechslerbe, képviselő úr?

- Nem, öcsém, máshova.

A telefonnál egy másik ujságíró nagyban működött:

- Szerkesztő úr, kérem - mondta - okvetlenül küldjön ki valakit a pályaudvarra. Én kimennék, de a mai pártgyűlésről kell adatokat szereznem...

Felhajtott prémgallérral, előkelő csoportban vonultak át a garderotheon az éltés urak, cilinderben, magasra tartott fejjel, egyik-másik finom szivarral a szájában. A piros szőnyegen nesztelenül haladtak és csak suttogva beszéltek:

- Kiváncsi vagyok az asszonyra, mondta az egyik.

- Én a hecc kedvéért megyek.

Mindenkinek volt így tartalékban egy kis oka, annak magyarázatául, hogy kimegy a vasútra egy idegen ember elé.

A vonatot már jelezték a legközelebbi állomásról. A perron tele volt. Az érkezési oldal nagy csarnokában a csőcselék szorongott, s a rendőrök csak ügygyel-bajjal tudtak szűk utat vágni a nagy emberanyagban. A perron aszfaltján egy csoportban voltak a képviselők, a kányák, az ujságírók, s Orsovai ismerősei. Bankárok, akik eddig csak onnan ismerték, hogy a feleségüknek a zsúrjaira járt egy Orsovai nevű fiatalember, most úgy beszéltek róla, mint családjuk régi intimsáról. Egy nagykereskedő, akihez valamikor állandóan Orsovait küldték a bank szolgájával inkasszálni, az magyarázta egy csoportnak, hogy nagyon okos fiú, pénzügyi talentum. Majd meglátják, fölforgatja a börsét és ha lesz benne egy kis erély, kitekeri a nyakát egynémely uraknak... Ez a contremine egy vezéralakjának szólt, aki a közelben állott, s idegesen simogatta a szakállát. Mind tervekkel voltak tele. Magukbavonult tekintélyes öreg urak már azokra az összegekre gondoltak, amelyekkel a vállalataikon ez a nagy pénz segíteni fog. Igazgatók, vezértitkárok sugdolóztak: „Pénz jön, éppen az jön, ami nincs és ami kellene - s még hozzá mennyi!” Elszörnyűködtek, lehunyták a szemüket, amikor elgondolták: ezer millió! Hiszen százezer forint is mily sok, hát még tízszer százezer, hát még ezerszer tízszer-százezer! És ez eleven pénz, amely percenként nagy összegeket kamatozik, nem holmi polgári

anya, aki egyszer egy évben szül gyermeket, hanem csudálatos *alma mater*, amelynek minden percben erős fia, minden másik percben szép lánya születik: ezrek, tizezrek...

Kivülről hosszú fütty hallatszott. Aztán megvillant a mozdony két tűzvörös szeme. Egy pillanatig tartott az egész: a tömeg előrenyomult, a rendőrök káromkodni kezdtek, s már ott állt előttük a hatalmas mozdony, lihegve, sisteregve, fáradtan a nagy út után. Mindenki az elsőosztályú kocsik felé nyomult. Egyszerre csak elkiáltotta magát egy pofaszakállas úr:

- Da ist er!

Mindenki oda nézett. A kocsi ajtajában egy csodálkozó arcú fiatalember állott, nyitott felsőkabátban, amely láthatóvá tette az indigókék ruhát. Nagyra meresztette a szemét, amikor a tömeget látta.

- Kit várnak ezek? - kérdezte a hordártól, aki felugrott hozzá.

- Valami milliomost - mondta a hordár és elrohanván félrelökte, kétségkívül azért, hogy hamarabb lehessen annál a milliomosnál.

Orsovai hátrafordult Hutkinsonhoz:

- Nézze csak - mondta.

Lejött a lépcsőn. Az az úr, aki a *da ist er*-t kiáltotta, most kalaplengetve kiáltott feléje:

- Isten hozta. Orsovai úr! Éljen! Éljen!

Ez az úr a holland-magyar bank portása volt.

Orsovai megijedt.

- Ezek engem várnak - mondta Hutkinsonnak. Azzal karonfogta Ellyt.

Amikor a tömeg meghallotta a portás éljenét, mintha egy kicsit megdöbbszent volna. Hirtelen csönd lett. Mindenki azt várta, hogy a háta mögött kezdjék. És el is kezdték: először künn, halk-félénken az alázatosak, majd a középen kissé bátrabban a polgári elem, kezében a kis ujság szenzációs számával. Erre föllélekztettek a képviselők, börziánerek és kányák, hogy végre elkezdte valaki, s az általános rivalgásba ők is beleharsogtak, kalapjukat lengetve:

- Éljen! Éljen!!

- Érdekes arc - mondta egy asszony, egy képviselő felesége.

- Az asszony is szép - mondta a férj.

Orsovai kezet szorított ismerőseivel. Hamar feltalálta magát s leereszkedő hangon mondta meg a nevét, amikor a kányákat bemutatták neki.

- Éljen! Éljen! - kiabált künn a tömeg.

- Jó, jó - mondta mosolyogva Orsovai igazán nem tudom, mivel érdemeltünk ily szép ovációt.

Azzal elbucszúzott a képviselőktől, mind a többtől, s magasra emelt fővel ment át a sorfalon, miközben a rendőrök szalutáltak neki, s maga a főkapitány kiabált:

- Tartsák szabadon az ajtót!

Egy fiakkerbe ültek s elrobogtak. Úgy köszöntgetett a kocsiból az éljenzőknek, mint ahogy a királytól látta. Egy kicsit előrehajolt és a kalapjához emelgette a kezét.

Utána hosszú kocsisor következett; mint valami nagy nászmenet, úgy robogtak végig a kerepesi úton, a Hungária felé. A többiek azért siettek utánuk, hogy még ma este letehessék a

névjegyüket nála. Hogy a szállóba ért, már két névjegyet adott át neki a portás. Két hirlapíró nevét olvasta a kártyákon.

- Istenem - mondta fáradt hangon a portásnak - mondja meg azoknak az uraknak, hogy ma nem fogadok senkit... fáradt vagyok...

A portás mélyen megemelte sapkáját, az oszlopok mögül pedig két szomorú fiatalember kullogott elő, s ment ki a szállóból.

A pályaudvar mellett egy embert tuszkoltak a rendőrök.

- Fogja be a száját, - ordított rá az egyik - ne hazudjon! Láttam, amint tolakodott és nyomta a többit.

- Nem igaz! Ki akartam menni...

- És gorombáskodott a közrendőrrel, amikor tisztességes viseletre intette. Majd megtanítják magát a kapitányságon!

Egyet ütött a hátába, mert nem akart menni. Valahogy mégis elcipelték a kapitányságra.

- Jelentem alássan, fogalmazó úr - mondta haptákban a rendőr - előállítottam ezt az embert, tolakodás végett és aztán rendőrsértést is követett el.

- Kérem, én csak ki akartam jutni a pályaudvarról, mert...

- Fágja be á száját! - szólt orrhangon a csinos, cvikkeres fogalmazó és papirt, tollat vett elő. - Hogy hívják?

- Ambrosio Posi - mondta az idegen.

IX

A pincér nagy ezüsttálcán dús reggelit hozott. A hóna alatt voltak az összes ujságok. Orsovai sorra nézte valamennyit. Megérkezéséről mindenikben volt tudósítás. Mindenik kedves hangon üdvözölte azt a férfiút, akitől e pillanatban annyi mindent vár Magyarország, s különösen a főváros és hosszú statisztikákkal mutatták ki, hogy ilyen gazdag polgára még ezer éves fennállása óta nem volt a magyar hazának. E pillanatban nagyon boldog volt Orsovai. Derűs hangulatban kezdett öltözködni, s amint felkötött bajuszszaal járkált fel s alá a szobában, egyszerre megállott.

- Milyen számár voltam - mondta magában - még azt hittem, hogy meg fognak vetni e miatt a házasság miatt...

És mosolyogva gondolt a tegnapi tüntetésre, a képviselőkre, a főváros hatalmasságaira, a hirlapírókra, az akadémikusokra, a kereskedelem és börze portentumaira, akik a perronon várták. Majd hogy nem vette rossz néven, amért a polgármester nem mondott üdvözlő beszédet.

Felöltözött, levette bajuszáról a bajuszkötőt és a tükör elé állt. Nagyon tetszett magának, jobbra-balra fordult, majd egy kis üvegből parfümöt csöppentett a zsebkendőjére.

Kopogtattak. A pincér tálcán egy névjegyet hozott be. Orsovai nagyra meresztette a szemét.

- A miniszter? - kérdezte.

- Igenis, nagyságos uram - mondta a pincér.

Maga ment az ajtóhoz, kinyitotta. Künn két cilinderes úr állott.

- Parancsoljon, kegyelmes uram.

Négy szobájuk volt egymás mellett. Ez már rendben volt, hát ide vezette a minisztert.

- Engedje meg - mondta a miniszter, - hogy bemutassam államtitkáromat, Iványi Sándor urat.

Az államtitkár mosolyogva szorított kezét Orsovaival.

- Önt bizonyára meglepte ez a látogatás - kezdte a miniszter, miután egy selyem karosszékbe ereszkedett. - De amint az ujságban olvastam ezt a dolgot, azonnal elhatároztam, hogy személyesen keresem fel önt.

- Parancsoljon velem, kegyelmes uram.

- Azt olvastam egy mai lapban, hogy... (itt nem tudta a miniszter, milyen címet adjon Orsovainak. Megállapodott a „nagyságos”-ban)... hogy nagyságod erősen elhatározta bizonyos munkássegélyző intézetek létesítését.

Ez Zrinyi cikke volt. Orsovai már alig emlékezett arra, hogy mit mondott esküvője napján Zrinyinek, de azért ráhagyta:

- Igen, igen.

- Nos, hát - folytatta a miniszter - miután miniszterségem egész ideje alatt egyébbel se foglalkoztam, mint éppen ezekkel a kérdésekkel, szükségesnek láttam nagyságodhoz eljönni, hogy mielőtt lépéseket tenne e nagy cél érdekében, velem is beszéljen... egyszóval - csináljuk együtt a dolgot. Nekem egynémely kis tapasztalataim vannak ezen a téren és...

Az államtitkár szótlánul ült mellette egy másik karosszékben. Hatalmas, szép ember volt s a miniszteriumban mindenki tudta, hogy nem ez a szószátyár öreg ember a miniszter, hanem Iványi Sándor. Ő végzett helyette mindent. Az öreg úr a miniszterséget úgy tekintette, mint alkalmat a pénzszerzésre s az arisztokráciához való közeledésre. Olyan pozíciónak tekintette, ahonnan könnyebben megy az ostrom a grófok vára ellen. Iványi Sándor széles vállain nyugodott az ő egész kormányzata. Ez a zseniális, szótlán ember, aki még csak nemes se volt, ez volt a kereskedelmi miniszter, ez csinált ipart, vámpolitikát, ez csinálta a kis öreg beszédeit, ettől függött minden. A kis öreg csak reprezentált, mosolygott, adta a bankot és néha hatalmas baklövéseket követett el. Amikor aztán ezért úgy alulról, mint felülről püfölni kezdtek, mindent az államtitkárára kent. Iványi Sándor soha nem szólt egy szót sem, túrt mindent, s végezte tovább a dolgát. Ő látta jól, hogy milyen viszonyban volt a kegyelmes úr a nagy vállalatokkal és bankokkal, de még csak nem is mosolygott. Amikor hozzá jöttek, kidobta őket. Egyszerű ember volt, csupa génie és csupa becsület. Az öreg úgy bánt vele, mint egy ronggyal.

A miniszter mindazt elmagyarázta Orsovainak, amit az úton a kocsiban az államtitkárából kivett. A miniszter fütyült a munkásokra, neki smafu volt az egész munkáskérdés, az egész szociálizmus. Ami alatta a munkások érdekében történt, azt Iványi Sándor tette. Ezért a kis öreg volt szíves államtitkárákat egy-egy grófnak az estélyén bizalmas körben parasztnak nevezni, akinek bagariaszagú a csizmája. Arra büszke volt a kegyelmes úr, hogy az udvarnál nagyon megtetszett ez az elmés jellemzése, s hogy Bécsben azóta se hívják másként Iványi Sándort, mint csak bagariaszagú parasztnak.

Iványit bántotta az a fölényes hang, ahogy Orsovai a kis öreggel beszélt. A kis öreg azonban észre sem vette ezt a hangot, s nagyon barátságosan csevegett Orsovaival. Mindenáron azt akarta, hogy ez az ember megörüljön ennek a nagy megtiszteltetésnek, egyre a fejében járt feleségének okos számító beszéde, s minden örömteli mosolynál, amely Orsovai arcáról feléje sugárzott, ezt gondolta: „Milyen okos ez az asszony, mindent előre tud, mindent lát...” Majdnem könnyek szöktek a szemébe, amikor így elővette a felesége iránt való véghetetlen

rajongás. Ezért arra is gondolt, hogy bizonyára az asszony tervei értelmében cselekszik, ha nem marad meg a hivatalos érintkezésnél, hanem áttér a családi barátkozás terére is.

- Nagyon szeretném megismerni a kedves feleségét - mondta.

- Óh, nagyon fog örülni!

Orsovai felugrott, s átkiáltott a másik szobába:

- Elly, fel vagy már öltözve?

- Óh, már régen - felelt az asszony, s megjelent a küszöbön.

Nagy, uszályos pongyola volt rajta. E pillanatban, hogy az ajtóban állott, csodálatosan szép volt ez az asszony. A fejét egy kicsit hátra vetette, s így látni lehetett állának és telt fehér nyakának finom apró domborulatait; a széles, mindig rakoncátlan hajkorona engedetlen szálai szikráztak a délelőtti napfényen, s a szemén még volt valami fátyol, amit az álom felejtett ott. De a mély tüzek a fátyolon keresztül is kisugárzottak. Megtelt vele a szoba, amint belépett. Az ő alakja, az ő hangja és az ő gyöngéd illata lett úrrá a selyemfotelek közt. Úgy a miniszter, mint az államtitkár felállt, hogy üdvözzölje. A kegyelmes úr kezet csókolt neki; Iványi, aki szerényen állt a háttérben, egyszerű kézsorítással üdvözölte. Az asszony helyet mutatott nekik, s azzal megkezdődött a rendes beszélgetés azokkal a bizonyos témákkal, amiket minden fiatal asszony magával hoz, ha csupa férfi közé megy.

Ellynek tetszett, hogy miniszterek látogatják meg a férjét. Egy kicsit hizelgett is neki az a végtelenül barátságos hang, amelyen a kegyelmes úr a férjével beszélt. Csak Iványival nem volt megelégedve. Ez mindeddig nem szólt egy szót se. Sőt az éleseszü asszony az első pillanatban tisztában volt azzal, hogy ez a magas, vállas ember az egész társaságot lenézi, s hogy ő itt a legnagyobb úr. Valami utálatféle érzést árult el mozdulatlan, komoly arca, utálatot ez iránt az egész jelenet iránt, a kis öreg gazember iránt, csekély gyűlöletet Orsovai iránt, aki senki és semmi, s akinek a pénze kedvéért a miniszter már kora délelőtt ideszaladt hizelegni. Néha-néha nyugodt pillantása az asszonyra tévedt, s ezekből a pillantásokból Elly megértette az egész jelenetet. Egy-egy pillanatig farkasszemet is nézett vele, de aztán elkapta róla tüzes pillantását, amelyről már elszállott a finom reggeli köd, s amelyből most dac villogott ki.

Ők ketten hallgattak. A miniszter és Orsovai oly heves beszélgetésben volt, hogy nem is figyelt egyikük sem a másik kettőre. Két üres és szószátyár embernek a maga kis szókinsével több mondanivalója van, ha összekerül, mint két lángésznek.

- Ez is benn volt az ujságban? - kérdezte vitaközben Orsovai.

- Persze, hogy benn volt! - mondta a kis öreg.

- Lehetetlen...

Fölállt, s átment a másik szobába az ujságért. A miniszter utána ment. Benn aztán úgy nekihevíültek a vitának, a tervelésnek, hogy ki se jöttek. Sőt, amikor a foglalkozást nem találó női munkásokról s azok életmódjáról volt szó, a miniszter mosolyogva tette be az ajtót, mondván:

- Ez nem való fiatal hölgyeknek.

A külső szobában magukra maradtak Iványi és az asszony. Elly föltette magában, hogy a világért sem kezdi meg a társalgást ezzel a vademberrel. Ő majd megmutatja, hogy neki nem imponál egyikük rangja sem. E pillanatban az asszony külön akart lenni a férjénél: úr akart maradni ezekkel az emberekkel szemben. Hallgatott, hallgatott, Iványi se szólt, s utóvégre is kínossá kezdett válni a helyzet. A csukott ajtó mögött halkan folyt a beszélgetés. Vagy öt percre hallgattak így, s Elly már nagyon ideges volt. Toporzékolni szeretett volna, amért ez az

ember nem tartja érdemesnek még csak valami banális beszélgetést is kezdeni. Aztán egyszerre kicsattanó hangon, amelyből kiértézt az, hogy meg akarja szégyeníteni a hallgató urat, szólt:

- Ön miért nem tárgyal velük?

- A kegyelmes úr nem hívott - mondta csöndesen az államtitkár. - Ha majd szólít, én is bemegyek.

Még a hangja rezgése is mutatta, hogy szégyelt idejönni, de köteles volt, hogy szégyel itt lenni, de köteles, mert a főnöke parancsolta. Úgy érezte magát, mint a közlegény, akit lopni küld az őrmester, s aki utálattal végzi ezt a kötelességét. És éppen ez bántotta az asszonyt. Az amerikai nők őszintesége kitört belőle. Kipirult arccal, komolyan kérdezte Iványitól:

- Ugy-e ön nem szívesen jött ide?

Ez olyan hangon volt mondva, hogy erre csak őszintén lehetett felelni. Most már minden tettetés nélkül, erősen az asszony szemébe nézve felelt is Iványi:

- Bizony nem.

Ezt mégse várta Elly. Hirtelen elfordította a fejét s kinézett az ablakon, a Dunára. Könnyek szöktek a szemébe. Összeszorította az ajkát. Most egyszerre megérezte, hogy az ura senki és hogy a pénze, az ő pénze minden. És mindjárt az első napon találkozott ebben a szegény országban egy ember, akinek nem imponál ez az ezer millió. Dacos mozdulattal nézett vissza az államtitkárra. Ez nyugodtan ült a helyén, mintha semmi se történt volna.

- Ha nem szívesen jött - szólt Elly - még mindig elmehet.

És fölkapta a fejét, mint valami megbántott, dacos gyerek. Iványi felállt.

E pillanatban nyílott az ajtó, s a vitatkozóak visszajöttek. Megint Orsovai elől és utána a miniszter.

- Hát legyen szerencsém kedden délelőtt a képviselőházban - szólt a kegyelmes úr. Orsovai a kezét nyújtotta feléje:

- Ott leszek, kegyelmes uram.

A kegyelmes úr még egyszer kezét csókolt Ellynek, aki mosolyogva akarta ebben megakadályozni. Amikor Iványira került a sor, az asszony föltette magában, hogy visszautasítja a kezét, ha feléje nyújtja. De Iványi egészen az ajtóig kísérte főnökét, s onnan nézett csak vissza az asszonyra; hideg főhajtással üdvözölte és kiment.

Orsovai utána kiáltott a miniszternek:

- Tizenkettőkor jöjjenek?

- Igen, igen!

- Jó! Alásszolgája.

Ez már olyan hangon volt mondva, ahogy egy ismert budapesti szabóról mondják, hogy szokott beszélni a tábornokokkal, akik tartoznak neki a díszruháik árával. Ezeket állítólag *Excellenzléb'n*-nek nevezte, s gyakran a vállukra ütögetett, amit a jól nevelt excellenciás urak mosolyogva tűrtek.

- Pfü, hogy telebeszélte a fejemet! - sóhajtott Orsovai, amikor visszajött az ajtótól.

- Kedves ember - mondta halkan Elly.

- Pedig látod, ez az ember Magyarország kereskedelmi minisztere. Milyen kedves, hogy eljött. Aki vele volt, az az államtitkára.

- Ezek a magyarok nagyon neveletlen emberek - mondta erre az asszony, s felvillant a szeme. Teste minden porcikája égett a haragtól ez ellen a neveletlen államtitkár ellen. Érezte, hogy ez az ember nagyon megalázta őket. Nem akarta a férje kedvét elrontani, mert látta, hogy ez mennyire örült a miniszter látogatásának, hát nem szólt semmit. De amikor magára maradt a szobában, összeszorított ajakkal nézett ki az ablakon, s valami keserűség-félét érzett. A másik szobában boldog derűvel gyújtott finom szivarra a férje, s az asszony most úgy tekintette ezt az embert, mint valami gyereket, aki nem látja a dolgok igaz állását, s naiv örömmel örül a kitüntetésnek.

Mivel finom árnyalatok megérzésére is rendkívül érzékeny lélek volt Elly, most nem nagyon tisztelte az urát, e pillanatban. Egy hónapja csak, hogy a felesége volt, s ime, már elkövetkezett az a nap, amelyen csökkenni érezte az ura iránt eddig érzett imádatot. Büszke és öntudatos agy volt, gazdag elme, s hamar meglátta az urában a kis embert. Ennek az asszonynak minden érzés számára nyitva volt a lelke. Azok közé tartozott, akik ezen a földön igazi emberi életet élnek: akik néhány évtized alatt átfogják a múltat és a jövőt, s végigélik újra azt a néhány ezredévet, amit az emberiség itt végigküzdött. Látomásaikban az ilyen emberek előre is élnek, a jövőbe. Időben és térben mindent felölelnek, amit csak ezen a földön lehet. Megismerkednek ennek a bolygónak minden érdekességével, magasról, mint valami más csillagról nézik a mi vergődésünket. Az ilyenek teszik túl magukat a konvenciókon, az ilyenek imádják a költőket, s ezek számára készülnek azok a másnak érthetetlen nagy zeneművek, amelyekben óriási távolságok zúgnak, amelyekben a multról énekelnek a hegedűk, s a jövőről ad titokzatos, nagy perspektívát sejtető képeket a melódia. Ez az asszony a nagy szimfóniák és a nagy emberek imádója volt: imádni tudta Beethovent, Napoleont, a zseniális tolvajokat, a nagy írókat, rajongani tudott mindenkiért, aki távolságokat mutatott neki, s aki oly titkait tárta föl előtte ennek a bolygócsillagnak, amelyeket eddig még nem ismert. Minden perc hangulatát öntudatosan tudta érezni. Szerette az esőt borús, bánatos hangulatáért, s a napot a világosságáért; a sziklás hegyvidék szépsége épp úgy megreszkettette idegeit, mint a csendes kertek szelidsége. Nem is azok számára való ez a földi élet, akik válogatnak, s szegény és kis ember az, akinek nem tetszik minden a világon - ez volt a véleménye. Az ő lelkének oly gazdag húrozata volt, mint azoknak a remekbe készült zongoráknak, amelyeken száz meg száz billentyű van, s amelyeken nem ugyanaz a fekete billentyű jelzi a mollakkordok lágyságait, amely az imént egy durakkordnak adott férfias zengést. Így aztán minden hangulat megtalálta a neki megfelelő húrt ebben a csodálatos lélekben.

Természetes tehát, hogy az első mámor után kinyílt a szeme, s látta, hogy kivel van dolga. A szűzi fátyollal együtt a lelkéről is ledobott egy fátyolt. Most asszony volt, igazán, a maga módja szerint. Erős tüzek fakadtak a lelkében: megannyi vágy, megannyi új szándék, akarat. Mindez most új lángra kapott benne az iménti jelenet után. Ahogy az ablaknál állt, s magamagáról gondolkozott, csupa ideg volt a teste, csupa érzék. Gyönyörű teremtség volt, az emberi fajnak remekbe született példánya. Ebben a városban talán sohse élt férfi, aki méltó lett volna arra, hogy megölelje és szájon csókolja ezt az asszonyt. Amely pillanatban összevillantak volna a szemeik, a férfi megijedt volna attól a sok tüzes, színes gondolattól, ami egy csók nyomán ennek az asszonynak a szeméből kiragogyott.

X

Délután egy úr jelentkezett Orsovainál.

- Salgó vagyok, - mutatkozott be - a *Közvélemény* főszerkesztője. Ha talán még méltóztatik emlékezni, volt szerencsém nagyságodhoz balatoni Schwarzék estélyén.

Orsovai jól emlékezett, de most mosolyogva rázta a fejét:

- Már nem emlékszem... borzasztó feledékeny vagyok. Tudja, vannak olyan napjaim...

Már kezdett úgy beszélni, mint a nagy emberek, akik folyton adatokat szolgáltatnak életrajzukhoz.

- Őszintén megvallva - mondta az elegáns főszerkesztő - üzleti ügyben jöttem. A *Közvélemény*, fájdalom, nagyon rossz kezekben van. A részvénytársaság, amely megalapította, a faképnél hagyta, s lemondott arról, hogy valaha visszakapja a pénzét. Megvallom, - hisz hiába tagadnám, a könyvek átvizsgálásánál úgyszólván kiderülne, - hogy adósságok tartják a lelket ideig-óráig a lapban, s ezenkívül az egyik fő részvényes hiúsága; ez az úr néha ír egy-egy hülye vezércikket, s azt hiszi, hogy az egész világ róla beszél másnap. De a munkatársakat nem tudják jól fizetni, baj van a papírgyárral, a bélyeggel, igazán, egy olyan lap, mint a *Közvélemény*, amely annyira népszerű, el fog veszni apró bajai miatt; éppúgy, mint zseniális íróink, akik váltóprolongációk és árverés-elhalasztások miatt kénytelenek elhanyagolni az irodalmat.

- És mit tehetnék én ebben az ügyben? - kérdezte Orsovai.

- A lap eladó. Előfizetője sok van. A híre is jó. Minden banktól kap szubvenciót; megvannak az állami hirdetései, s erősen pénzelik a nagy vállalatok. A villamos vasút, gázgyár, Auer-fény és a többi. Szóval független lap volna, ha megszabadulna az adósságaitól.

- Úgy érti, hogy megvegyem?

- Úgy. Szókimondó leszek: az ilyen embernek, mint ön, aki ekkora - bocsásson meg a bókért - szellemi és anyagi tőkével jött hazájába, nélkülözhetetlen egy ujság. Propagandát csinál, ha kell, s ha kell, megvédi a támadások ellen. Előbb-utóbb úgy fognak róla beszélni, hogy: „az Orsovai Pál lapja” - s ez óriási tekintélyt ad.

Az egészről az fogta meg legjobban Orsovait, hogy „az Orsovai Pál lapja”. Ez roppantul megtetszett neki.

- Ha majd új lakásomon berendezkedem - mondta a főszerkesztőnek, miközben kikísérte - legyen szerencsém ebben az ügyben...

Aztán, hogy visszajött a szobába, így szólt:

- Most a közvéleményre is befolyást fogok gyakorolni. Minisztereket fogok buktatni, ha nekem úgy tetszik. Nem is tudtam, hogy ez ilyen könnyű.

Azzal gondolkozott egy kicsit. Majd megszólalt:

- Jó. Megveszem a lapot. Én leszek a közvélemény.

Szólt, kihajtotta kabátja selyembélését és megnézte magát a nagy állótükörben.

XI

Ambrosio Posi negyednapra szabadult ki a rendőrkapitányság pincéjéből. Többféle címeken nagy pénzbüntetéseket róttak rá, s mivel nem volt pénze, kénytelen volt fővárosi karrierjét négy napi fogházzal kezdeni. Amint a fogházból kiszabadult, nekiindult a városnak, két krajcárral zsebében. Ez a pénzecske azonban már a legközelebbi utcasarkon elfogyott, mert Posi elkövette azt a meggondolatlan pazarlást, hogy kenyeret vett rajta. A kenyeret megette a Kerepesi-úttól a Váci-körútig. A Fürdő-utca sarkán aztán elfogyott a kenyér, s Posi Budára indult, a kereskedelmi miniszterhez. Meg akarta neki magyarázni az ügyét, bebizonyítani, hogy ő ártatlan a dologban, hogy mindig teljesítette a kötelességét, s csak azért lökték ki, mert nem volt hajlandó túrni, hogy azért a nyolcvan forintért, amit havonként kapott, föllebbvalói a feleségét is igénybe vegyék. Hallotta ugyan Fiumében, hogy a miniszter egy sehonnai fráter, de úgy gondolkozott, hogy ő ezen a világon olyan kis parány, akinek az ügyében nem is érdemes igazságtalannak lenni.

Elért a lánchídhöz, s így gondolkozva, szó nélkül át akart rajta menni. A vámszedő utána szólt:

- Hé, a hidpénz!

Posi keresgélni kezdett a zsebében. Egy krajcárja se volt.

- Nincs nálam... aprópénz... - dadogta.

- Tudok váltani - mondta a vámszedő, s kihúzott egy fiókot, amelyben annyi ezüstforint volt, amennyinek megfelelő bankót Posi még sohse látott.

Most már nem lehetett hazudni. Hirtelen odafordult egy elegáns urhoz, aki épp lefizette a két krajcárját:

- Uram, kérem, fizessen helyettem is...

És miután ez volt első koldulása, ezt az esetlen kérést nem tudta megokolni. Csak elpirult és mereven a szemébe nézett az elegáns úrnak. Ez szó nélkül megfizette helyette is a hidpénzt. Posi meg se köszönte, úgy szégyelte magát. Átsietett Budára. Ahogy bement a kapun, utána-szólt a joltáplált portás:

- Hová megy, hé?

Már a portásnál megakadt. A szegény emberek mindig a portásnál akadnak meg. Minél nagyobb úr valaki, annál magasabb hivatalnokkal beszél először. A rongyost a portás is meg meri szólítani, a szegényest fenn a hivatalszolga, a külvárosi polgárt az írnok, a gazdag kereskedőt a titkár. A képviselőkkel maga a miniszter áll mindjárt szóba. Azok ott kezdik.

- A miniszterhez akarok menni.

- Először is - mondta a portás - az magának nem miniszter, hanem kegyelmes úr, másodszor pedig oda nem lehet csak úgy bemenni, mint valami istállóba...

Mindnyájan láttuk már azt a jelenetet, ami most következett. Amint egy szegény ember a portásnak írásokat mutogatott, s elpanaszolta a baját, s a portás végighallgatta. Amikor aztán méltóságának elég volt téve, leereszkedő mozdulattal mutatott befelé:

- Menjen az első emeletre. Majd ott utbaigazítják.

Posi még körülbelül háromszor volt kénytelen elmondani, hogy rajtakapta valakivel a feleségét, míg a miniszter elé jutott.

- Mit akar - förmedt rá a kis öreg, olyan hangon, amelyben bennvolt minden utálata azok iránt, akiknek se pénzük, se rangjuk nincs.

Posi most éppen negyedszer mondta el, hogy Orkay urat mily körülmények közt találta a feleségénél, hogy végig kergette az utcán, s hogy ezért elcsapták.

A miniszter egy pillanatig a maga feleségére gondolt. De semmi felháborodást nem érzett. A kis öreg nem lett volna oly erélyes ebben a kellemetlen helyzetben, az bizonyos. Félrehúzta a száját:

- Kellemetlen ügy... miért nem hagyta, az ördögbe is...

Posi nagyot nézett. A miniszter unta már, s félrelökte a bizonyítványokat, amiket Posi kirakott eléje:

- Hagyjanak nekem békét ezekkel a számszavakkal. Vigye... Menjen az államtitkárhoz.

S azzal kiszólt az ajtón. Egy kövér képviselő jött be mosolyogva:

- Szervusz, kegyelmes uram!

- Ah, szervusz! - mondta a kis öreg, mert a képviselő úr egy cukorgyár ügynöke volt. A cukorgyár szubvenciót kért, s províziót ígért a képviselőnek, ha megszerzi. A képviselő pedig most azért jött, hogy beadja a kis öregnek azt az ígéretet, hogy ő is kap, ha éppen ezen fordul meg a dolog. Becsukódott mögöttük a kipárnázott ajtó, s Posi az államtitkárhoz sompolygott.

Iványi végighallgatta az ügyet, s megnézte a bizonyítványokat. Csupa elsőrangú bizonyítvány volt, csupa óda a becsületes kötelességtudásról. Aztán megkérdezte:

- Hogy hívják azt az urat?

- Orkay István.

Az államtitkár lenézett a földre és felhúzta a szemöldökét.

- Hm, - mondta - hagyja, itt az írásait, szegény ember és jöjjön el a jövő héten.

Posi szépen megköszönte és elment.

Ez a „hm” és különösen a „szegény ember” azt jelentette, hogy Ambrosio Posi soha többé nem kerül vissza a hivatalába. Az államtitkár ismerte az Orkay nevét. Ez az ur a legbizalmasabb embere volt a fiumei kormányzónak. Politikai szempontból hasznos ember is volt, mert régóta lévén Fiumében, épp a leglázongóbb olasz és horvát elemekkel volt jóbarátságban. Ahányszor csak valami zavar volt, a kormányzó Orkayt küldte közvetítőnek. Így aztán világos volt a dolog: a hivatalos eljárás szerint felelősségre fogják vonni Orkayt, hogy miért dobta ki a szegény olaszt. De ugyanekkor a kormányzó egész testtel Orkay úr elébe fogja vetni magát. Rendes körülmények közt sem lehetne megbuktatni a kormányzót azért, mert egy olasz munkás felesége a kelleténél adakozóbb volt, s ezt a kormányzót különösen azért kellett respektálni, mert híres grófi család tagja volt, s mert a családja ama kevesek közé tartozott, akik befogadták a miniszter feleségét. Hogyne! Majd a kis öreg feláldozza egy nemzetiségi város nyugalma s a maga legdrágább vívmányát, ezt a verejtékkal megszerzett grófi családot, csak azért, hogy Posi urnak legyen mit ennie!

Amikor ezeket elgondolta, Iványi elmosolyodott azon, hogy ennek a szegény munkásnak ily nagy pechje van. Talán ha milliomos lett volna, a miniszter a sarkára mert volna állani a grófi kormányzóval szemben. De így...

Miután Budáról Pestre nem kell hídpénzt fizetni, Ambrosio akadálytalanul jutott vissza a balpartra. Egyideig még kóborolt a korzón, aztán a kerepesi-ut felé ment. Délben megéhezett, de ebédre szó sem lehetett. A városligetben lefeküdt egy padra s elaludt a csipős hidegben. Most egy kicsit vissza is kívánta a fogházat, de aztán megnyugodott abban, hogy az ember

utóvégre is nem lehet egészen boldog. Alkonyatkor már alig bírta elcsigázott, átfázott teste az éhséget. Kiment a központi pályaudvar kis kertjébe. Itt van a szegény emberek börzéje. Itt táboroznak a facér cselédek, innen mennek a csavargók este aludni a városligetbe. A facér cselédeknek könnyű, ezek mindig tudnak adni valamit, amiért a mai világban lehet egy kis kenyeret kapni, sőt néha lakást is. De mit csináljon a férfi? Posi leült egy padra, amelynek a másik végében egy éltes asszonyság helyezkedett el. Mivel nagyon sápadt volt és nagyon látható bánattal nézett maga elé, az éltes asszonyság megszólította:

- Mi baja, lelkem, hogy olyan szomorú?

Posi az ő fogyatékos magyarságával most ötödször mondta el a történetet a tülöktől kezdve a félmeztelen asszonyig. A kövér asszonyság résztvevőleg bólintott a fejével:

- Igazán nem evett?

- Nem én.

Az asszonyság közelebb húzódott hozzá. Lehetett már vagy ötven éves. Kis termetű, elhízott asszony volt, nagy melle jobbra-balra ringott, ahogy beszélt. Apró szemével sandított egyet Ambrosio felé, aztán így szólt:

- Ha eljönne hozzám, szentem, segíteni, hát én adnék magának kvártélyt, amíg munkát talál. Aztán kávé is akadna nálam. Az ilyen erős embernek hasznát lehet venni a mosásnál... aztán özvegyasszony vagyok, magam élek odahaza...

Posi hálásan nézett rá.

- Aztán mit kell csinálnom?

- Ejnye, de furcsa... hát mosni fog, szentem, úgy megtanítom, hogy valóságos mosóné lesz belőle...

- Aztán kapok ágyat is?

- Ágy, szentem, csak egy van.

Megfogta a karját és ránevetett. Posi az arcába nézett, hogy legalább lássa, ki teszi neki ezt az ajánlatot. Az asszonyságnak széles, vörös arca volt s az orrán meg a szemén otthagyt a ismert névjegyet a pálinka. Úgy látszik, nem csak a kávé járta nála.

- Hát elgyün hozzám?

- El - mondta szomorúan Posi, miközben a mosóné megsimogatta deresedő fejét.

Egy kicsit még ültek ott, aztán hazamentek. A mosóné az Ujvásártéren lakott egy pincében. Kis konyhája volt, meg egy szobája. A szobában teknők és dézsák közt volt az ágy.

- Aztán ha a házbeliék kérdezik, hát azt kell mondani, hogy a rokonyom - szólt a mosóné, miközben kávé adott Posinak. A derék asszonyság sokat adott a külszínre. Tekintve, hogy nászéjszakáról volt szó, pálinkát is kapott Posi. Nagyon utálta magát szegény, de élni kellett. Egy pillanatra ugyan azt gondolta, hogy ez nem is olyan nagyon bizonyos. De a pálinka után megjött az életkedve.

Másnap hajnalban már ketten álltak a nagy teknő mellett. Egyik oldalán az asszony mosott, hatalmas melle majd hogy bele nem ért a vízbe - s jóleső, meglegedett tekintettel nézte Posit, aki kék köténnyel, feltűrt ingujjal állt vele szemben és szappanozta a ruhát.

- Ugy-e mondtam, szentem, hogy hamar megtanulod - mondta mosolyogva s elégedett pillantással simogatta végig a férfi fejlett karizmaikat.

- Igen - felelt Ambrosio s a gépésztanfolyamra gondolt, a kormányosi és mozdonyvezetői vizsgára, s mind a bizonyítványokra, amelyek az államtitkárnál maradtak.

XII

Kedden délelőtt Orsovai megcsókolta a feleségét, fiakkerbe ült és a képviselőházhoz hajtatott. Ott a kocsi ajtaját úgy csapta be, ahogy valamikor a képviselőktől látta: ellökve magától a kocsit, mutatva, hogy mennyire nem számít az ő életében az a tíz forint, amibe a kocsi kerül. Mi szegény polgárok a sáros galocsnit lökjük le ily megvetéssel a lábunkról.

A portás szalutált neki. Kitaláló elme lehetett, mert még fiatalabb képviselőknak sem igen szokott szalutálni. S ahogy Orsovai meglepő otthonossággal szökkent fel a néhány lépcsőn, utána nézett. Bizonyosra vehető, hogy a portás, aki különben háziúr volt és a fiát egyetemre járatta, megsejtette benne a pénzt. Ez portás-talentum.

Benn a folyosókon kellemes meleg áradt a kandallókból. Kedves, kedélyes téli délelőtt volt, a képviselők ilyenkor otthonosan érzik magukat a jól fűtött Házban. Jól esett a csikorgó hidegre gondolniok, ahogy a kályhák köré csoportosultak, a hátukat melengették, vagy a padokon ültek egymás mellett szótlanul, szivarozva. Suttogó hangulat, előkelő félhomály volt a folyosón. A vastag szőnyegek elfogták a lépések neszt s még az ujságírók is csöndesen vitáztak a folyosó végén, ahol főhadiszállásuk van. A folyosó közepéig, ahonnan üvegajtók vezetnek az ülésterembe, csak a félhivatalos szerkesztője merészkedett, meg egy ellenzéki ujságíró, szép szál ember, akiről azt rebesgették, hogy már most is ő az egyik függetlenségi árnyalat esze s a legközelebbi választáson okvetlenül képviselő lesz.

Orsovaira ügyet se vetettek. Annyi idegen ember járkál a Házban, hogy már megszokták az ismeretlen arcokat. Csak bizonyos zugokban van még exkluzivitás, bizonyos kályhák körül, ahol egy-egy nagy államférfiú szokta melengetni a hátsó felét, miközben a kisebb államférfiak köréje állanak, s az ő nézésével melengetik az elülső felüket.

Orsovai odafordult egy komoly úrhoz, aki hátra tett kézzel járkált fel s alá.

- Bocsánat, uram, Orsovai a nevem... a kereskedelmi miniszter úr ő excellenciájával van itt randevum...

- Orsovai? - kérdezte a képviselő - csak nem a híres Orsovai?

Pál mosolygott, annak a jelöl, hogy ő a híres Orsovai. A képviselő karonfogta:

- Én Rablay vagyok... jöjjön, barátom uram, majd odavezetem.

A kis öreg hátul ült, barátai közt. Amint Orsovait meglátta, felugrott:

- Isten hozta, nagyon szép, hogy eljött!

Ez egy kicsit fenhargon volt mondva, s ez volt az első hangos szó, amely ma délelőtt kivált a folyosó duruzsolásából. A fejek arrafelé fordultak. Az ujságírók előrementek, s mindenki figyelt. A kis öreget sohse látták ily előzékenynek. Rablay magyarázni kezdte a többinek, hogy ez a híres milliomos, vagyis inkább milliárdos, akiről annyit beszélnek a városban, s akinek a nevével tele vannak a lapok. Mindenki felállt, s most nagy csoportok nézték az elegáns fiatalembert, aki nevetgélve beszélt a miniszterrel. Akik a perronon megvárták, most odamentek hozzá és mint régi ismerősüket üdvözölték. Csakhamar nagy csoport verődött össze körülöttük. Most már a tulsó folyosókról, a könyvtárszobából és a háznagyi hivatal felől is jöttek annak a hírére, hogy itt van a híres Orsovai. Egy ujságíró jegyzeteket csinált holnapi karcolata számára. Pénzszag terjedt el a Házban. Az ülésteremből is jöttek képviselők. Ezeknek senkise mondta, hogy a pénzkirály itt van, ezek egyszerűen megéreztek a milliók szagát, ezeket valami telepátikus érzés hajtotta ki a folyosóra. Egy kormánypárti képviselő, aki a gyorsíródában korrigálta a beszédét, egyszerre felugrott az irnokok nagy csodálkozására s így szólt:

- Érzem, hogy valami történik lenn.

Azzal lesietett a folyosóra.

Akik benmaradtak az ülésteremben, s egy hosszadalmas interpellációt hallgattak, amit egy ismeretlen nevű képviselő a szakállába motyogott, azokon valami névtelen izgatottság vett erőt. Mindnyájának idegei pénzre voltak hangolva, s megéreztek azt a sok aranyat, ami most a Házban képviselve volt. Maguk a miniszterek is feszengtek a helyükön. Ez a négyszáz finom delejtű egyszerre nyugtalan vibrálásba kezdett, amint a mágnes megjelent a folyosón. Akik kimentek, bekötött szemmel is odataláltak volna Orsovaihoz. Valóságos fizikai vonzással vonzotta őket a pénz, egész életük e körül forgott, mindent ebből a szempontból fogtak fel, s így érthető, hogy minden idegszáluk, minden vérsejtjük át volt itatva a pénzvágygyal. Mint ahogy az alkoholisták agyveleje a boncoló orvosok tanúsága szerint alkoholszagú szokott lenni, úgy ha ezeket az urakat boncolták volna fel, okvetetlenül a bankófesték illata érzett volna az agyukon, ahová minden idegszáluk, vágyaik és ambícióik e nagy táviróhálózata összefutott.

A tömeg nagy lett körülöttük, a képviselők úgy bámulták Orsovait, mint a külvárosi suhancok a rendőrt, aki egy csoportosulás központja. Az ülésteremben alig volt néhány ember. A miniszterek közül csak a miniszterelnök és a honvédelmi miniszter maradt a helyén. A miniszterelnök szeretett volna kimenni, de úgy vélte, hogy ez nem illik össze az ő pozíciójával. A honvédelmi miniszter pedig nem volt pénzre hangolva. Talpig becsületes, derék ember volt, minta-katona, becsületbiróságok és nagy párbajügyek igazságos vezetője. Ő nem is érezte meg a milliókat, s nyugodtan ült az izgatott Ház kellő közepén.

Mikor már akkora lett a csoportosulás, hogy majd agyonnyomták egymást a honatyák, a miniszter karonfogta Orsovait:

- Bocsánat, uraim - szólt - egy kis beszélgetésünk volna...

S azzal behúzta a drága zsákmányt a miniszteri szobába. A tömeg utánuk tódult, tátott szájjal bámult a szerencsés kis öreg után, aki leghamarabb szaglászta ki ezt az embert. Aztán ott maradtak az ajtó előtt, mintha várnák, hogy belülről egyszer csak egy nagy csomó bankót dobna ki közéjük.

A duruzsolásból most izgatott moraj lett. A nagy államférfiak otthagyták a kályhákat s a kis államférfiak a nagy államférfiakat. A csöndesen szivarozó urakból nyugtalanul futkosó emberek lettek, akik nagyokat szívtak, s izgatottan fűtték a füstöt. Ez a folyosó, amely kellemes félhomályával, csöndes öreg uraival az imént még becsületes vidéki udvarháznak hatott, most egyszerre azzá lett, ami tulajdonképpen volt is: börzévé. Az ujságírókat is elfogta a láz és kis szőke fiúk cikáztak végig a csoportok közt, maguk se tudták, miért, mint vihar előtt a madarak. Az embertömeg hullámozó mozgással járt-kelt, nagy lett a füst, s néhány képviselő a karzatra sietett, hogy feleségének vagy ismerőseinek megvigye a hirt. A karzat is ideges lett erre. A női kalapok ide-oda hajlongtak, az a néhány kokott, aki Budapesten van, s a képviselőházba jár szerencsét próbálni, illegette magát az első sorban és remélt. Sőt az utcára is kijuthatott a hír, mert a jobboldali kaput szorongó csoport ostromolta karzati jegyért. Néhány perc alatt minden jegy elfogyott annak a hírére, hogy a milliók és milliók hatalmas ura a képviselőházban van.

Körülbelül tíz percig volt Orsovai a miniszteri szobában. Akkor kijött a kegyelmes úrral s ennek a jelenetnek olyan színezete volt, mint amikor valami éjjeli mulatóhelyen a vidám társaság megvárja egyik barátját, aki félrevonult egy csinos hölgygyel. A kis öregnek boldogság sugárzott az arcáról. Orsovai bután mosolygott, s megállt a csoport előtt.

- Vigyétek fel a karzatra - mondta a miniszter, aki akár a hátán is fel szeretne volna vinni, de úgy találta, hogy ez már nagyon feltűnő lenne.

Az egész csomó rárohant Orsovaira, s mintegy diadalmenetben vitték a háznagy hivatal felé. Két képviselő nagy ravaszul előreszaladt, hogy a jegyet elébe hozhassa. Ezek valósággal versenyt futottak, s az egyik, aki nagyon kövér volt, már a féluton kiállt. A soványabbik tovább rohant. - A csomóban, amely az egyre mosolygó és lassan lépkedő Orsovait kísérte, tolongani kezdtek a képviselők. Mindenki melléje szeretett volna kerülni.

- Mit lökdösöl? - szólt rá az egyik a másikra.

- Nem én lökdösök, hátul tolnak - szólt ez, és hátramutatott az éhes arcokra. Egyesek könyökkel dolgoztak. Nagyszerű dolga volt egy atléta képviselőnek, aki könnyű szerrel dolgozta magát előre Orsovai mellé. Hátul már majdnem pofozkodtak:

- Látod, hogy én előbb voltam itt, hát mit tolakodol?

A másik azt szeretne volna felelni, hogy ő csőd előtt áll, de félt, hogy ha ezt mondja, a társa azzal válaszol, hogy neki meg hét gyereke van. Hát hallgatott, egy pillanatra meghunyászkodott, s aztán, hogy a másik nem nézett oda, újra kezdte a munkát a könyökével.

A sovány képviselő lefőzte valamennyit. Ő már elibük hozta a jegyet, lihegve, a futástól kipirultan. Mögötte állt a háznagy, mintha mondta volna: „Az én nevemet is tessék fölírni, mert én adtam a jegyet.”

Orsovai felment a karzatra, de a nagy tömegből csak két ember ment vele egészen a helyéig. A többi csak az ajtóig kísérte, s onnan visszaroht az ülésterembe. Szégyen lett volna, ha Orsovai ötven képviselő kíséretében foglal helyet a karzaton. A sovány ezt előre tudta, s előreszaladt a karzatra. Ő már ott várta a milliomost s szolgálatkészzen mutatta meg neki a helyét:

- Méltóztassék, itt a hatodik szám...

A szolga is odasietett, hogy valami borraivalót kapjon, s hivatalos pofával szólt:

- Kérem a jegyet.

A sovány félrelökte a szolgát:

- A jegy itt van nálam...

A szegény öreg nem mert szólni, s elsompolygott azzal az érzéssel, hogy a képviselő úr elette előle a borraivalót. Orsovai leült és lenézett az ülésterembe.

Odalent most csak úgy ontotta a két üvegajtó a képviselőket. A hírlapírói karzat egyszerre zsúfolásig megtelt, s a hírlapírók állva szorongtak egymás mellett, úgy nézték a magasabb karzatos. Az elnök, aki eddig félálomban hallgatta a mormolást, egyszerre fölriadt és megrázta a csöngettyűt. Az öreg száz képviselő, akik a legfelső padsorokban szoktak aludni, vagy kibetotyogni a mellékajtókon, most szintén fölébredtek és nézték a nyüzsgő házat. Fölébredtek az alvó padok és az ajtók alvó kárpitjai, fölébredt a két nagy angyal a címerpajzs mellett, az elnök háta mögött, a címeren mintha ezüstös pici hullámokkal folyni kezdett volna a Duna, Tisza, Száva meg a Dráva, a hármashalmon finom szellőcske lengette a zöld szőrszálakat, fölébredt minden, mozogni kezdett a levegő is, szóltak, berregtek a csöngettyűk. Láttátok már a lövöldék durván mázolt tájképeit, amelyeknek közepén fehér körben fekete pont van? Ha az ember belelő a fekete pontba, vonat szalad ki az alagútból, kocsik megy át a hídon, s hajók siklik át a kis folyón; kinyílik a ház ajtaja, s egy kis bádogleányke integet. - Ilyen kép volt ez is. Hogy Orsovai helyet foglalt a karzaton, az egész tájkép megelevenedett. Orsovai érdeklődve nézte mindezt, de fogalma sem volt arról, hogy őmiatta van ez a nagy kavarodás. Azt hitte,

hogy ez mindig így szokott lenni. Aztán egyszerre érezte, hogy valaki megérinti a vállát. A miniszter volt.

- Egy kis interpellációt rendeltem meg - súgta a fülébe. - Hála istennek, még napirend előtt jött. Egy kiváló ellenzéki szónok kérdést fog intézni hozzám a munkásintézetek ügyében. Azért mondom, hogy el ne menjen valahogy...

Szólt és eltűnt. Az interpellációnak lenni is híre ment, s most már egy árva lélek sem volt a folyosókon. Csak két ruhatári szolga ödögött a kályha körül.

Benn az ülésteremben egymás hátán szorongtak a képviselők. Némelyek szerint a véderővita és a polgári házasság óta nem voltak ennyien a Házban. A gyorsírók asztalai körül nagy tolongás volt s az elnöki csöngettyű egyre szólt. A karzatok majd leroskadtak. Valóságos erdő volt a száz meg száz tollas hölgykalap, amely ide-oda ingott, mozgott, ahogy az asszonyok egymásnak mutogatták a milliomost. Egy félvilági dáma, aki valamikor buffethölgy volt a képviselőházban, de most több honatya jóvoltából elég jómódban, úgynevezett magánéletet él - atmosolygott Orsovaira, s félrehajtotta a fejét, hogy hasonlítson azokhoz a mellképeihez, amelyek egy ismert látszerésznél voltak kitéve, s amelyeken őnagysága nagy tollas kalapban - és egyéb semmiben volt ábrázolva. Ugyanúgy mozogtak az ősbudavári pezsgőpavillonok hölgyei, akik eljöttek ide rendesen, hogy szónokolni hallják azokat az urakat, akik előző este pénzt csúszttattak harisnyáikba, s énekelve tomboltak a pezsgőpocsolyák közt. Ezek szakértő szemmel vizsgálták Orsovait, s úgy találták, hogy nem néz ki belőle sok pénz. Ezeknek a szegény lányoknak nem volt oly jó érzékük annak megítélésére, hogy ki a „vurcni”, mint egyes képviselőknek. Ez már így van.

Lenn fölállott a kiváló ellenzéki szónok. Erről mindenki tudta, hogy a világ legtehetetlenebb embere, s hogy többszörös gyárigazgató, biztosítási társaságok elnöke. De nagy név volt, és sok évvel ezelőtt elhunyt apját szentként emlegette a történelem. Ez a szegény árva már teljesen ősz volt, de egész lényében határozottan állandó szomorúság tükröződött. A viszonyokkal nem ismerős ember is rámondta volna rögtön erre az éltes férfiúra, hogy árva. Szemei mintha mindig ki lettek volna sírva, könnyek nyomát viselték. Lelógó orra, lelógó bajusza s melankolikusán ringó pocakja egyaránt azt a látszatot keltette, hogy ez a szomorú ember nem tud hovalenni az intenzív gyásztól. Ez azonban, mint tudvalevő volt, nem akadályozta meg őt abban, hogy dús állásokat fogadjon el, s egyebekben a kormánynak legkedvesebb, leghívebb és legragaszkodóbb ellenzéke legyen. Olyan színezete volt a nagy árvának, mintha a kormányok egymásután kinevezték volna az ellenzék vezérévé. Mindig megijedt, amikor egy-egy kormány megbukott, mert félt, hogy a következő miniszterelnök nem hagyja meg ebben a nyugalmas állásában. De meghagyták mindig, mert hű volt és kiválóan alkalmas erre az államhivatalra.

A nagy árva felállt, s olyan hangon, amelyben még mindig élénken reszketett a bánat, így szólt:

- Tisztelt Ház!

Most először történt, hogy az Árva első szavára halotti csönd lett a Házban. Egyébként sohse hallgatták csöndben, mint ahogy a félhivatalos ujságot csak úgy átfutja az ember. De most oly nagy csöndesség lett, amitől a bánat embere maga is megijedt. Fontossága tudatában halkan mondta el rövid beszédét, amely a következő kérdésekkel végződött:

1. Van-e tudomása a miniszternek arról, hogy egy milliárdokkal rendelkező, páratlanul nagylelkű emberbarát oly intézetet szándékozik Budapesten felállítani, amely hivatva volna a munkanélkülieken alaposan segíteni?

2. Ha van erről tudomása, szándékozik-e érintkezésbe lépni a nagylelkű emberbaráttal; hogy a tervbe vett s a költségvetésben már elő is irányzott hasonló állami intézmény egybeforrasztassék a kiváló emberbarát intézményével?

Beszédét dadogó, motyogva akadozó mondatokkal fejezte be. Az apja nemzedékeket tanított meg szónokolni, csak a fiát nem tudta megtanítani.

S mégis olyan éljenzés és taps tört ki a rövid szónoklat után, aminőt a másik ellenzék vezére, aki idealizmus és szónoklat dolgában méltó tanítványa volt az Árva apjának, még sohse kapott. Az elnök rémülten kapott a csöngettyűje után, amikor látta, hogy az éljenzés nem szűnik s hogy a képviselők véresre tapsolják a tenyerüket. Most már az egész Ház állott s a karzat felé tapsolt, ordítva tüntetett Orsovai mellett. A nagy üvegtető reszketett, az ujságírók lázasan jegyeztek s a gyorsírók tehetetlenül néztek jobbra-balra, majd az ő tekintetük is a karzaton állott meg. A zaj akkora volt, hogy a sovány képviselőnek teli tüdőből kellett Orsovai fülébe ordítani:

- Hajtsa meg magát!

Orsovai sápadtan nézett a forrongó bolyra, az embercsomóra, amely fölött, mint sötétvízű tavon fehér vízililiomok: tenyerek mozogtak, tapsoltak, tenyerek, tenyerek, csupa tenyér, amely csak azért tapsolt, mert kérni még korán lett volna.

Az elnöki csöngettyű folyton szólt. A kereskedelmi miniszter felállt, hogy azonnal megadja a választ az interpellációra. A taps és az éljenzés csak lassan hallgatott el s még mindig voltak hátul olyanok, akik újra kezdték. Mint a színházban, valami nagyon izgató drámai jelenet után, amikor régóta visszafojtott érzések törnek ki a nézőtérből.

A miniszter néhány szóval felelt. Hogy már érintkezésbe lépett a nagylelkű emberbaráttal s hogy az állam a maga szerény krajcárjait egyesíteni fogja Orsovai Pál - „igenis, kimondom ezt a nevet” - mondta lelkesen a kis öreg - „hadd ismerje az egész ország a szegények gyámolítóját - egyesíteni fogja Orsovai Pál büszke millióival.”

Az előbbi jelenet ismétlődött. A taps, az ordítás megreszkettette a vén épületet és senkinek se jutott eszébe megróni a karzatot, amért az is tapsolt. A pezsgőslányok és a rikítóruhás, tollaskalapos félvilági dámák felálltak az első sorokban, zsebkendőiket lobogtatták Orsovai felé. Ezek a jó lányok úgy vágyakoztak rá, úgy imádták, hogy szerették volna itt a világ előtt ledobni magukról a ruháikat, hogy úgy lássa őket s válaszszon közülük. Ezek mind hozzá voltak szokva, hogy vannak napok, amikor legdúsabb barátaiknak sincs pénzük, emlékeztek a becsapásokra, a szabószámlák és házbérek keserveire s most régvárt gyönyörrel érezték, mint közeledik feléjük a pénz, az érvényes, az igazi, nem kölcsönkért, a soha ki nem fogyó pénz...

- Hajtsa meg magát! - ordított a sovány képviselő, aki már Orsovai impreszáriójának tolt a föl magát. Orsovai egy kicsit meghajtotta a fejét. A zsivaj erre még egyszer felharsogott s aztán végleg elállt. Az emberek belefáradtak. Egy képviselő jelent meg a karzaton. Egyenesen Orsovaihoz ment:

- Tudja mit mondott a miniszterelnök?

- Mit mondott?

- Azt mondta, hogy „ha ez az ember ilyen népszerű, akkor a legközelebbi üres kerületet neki adom.”

Orsovai elmosolyodott erre s önkéntelenül is lenézett a miniszterelnökre. Találkoztak a pillantásaik: a kegyelmes úr barátságosan, szinte kacéran nézett fel rá. A képviselők oly nyílt kacérsággal nézték, mint a pezsgőslányok, akik tíz forintért igen kedvesek az emberhez, a miniszterelnök pedig oly kacérsággal nézte, mint a szomszéd karzaton egy tisztességes

asszony, aki égett a vágytól, hogy régi szeretőjét kidobja s ezentúl evvel csalja az urát. Ez diszkrétebb, de piszkosabb kacérság volt. A miniszterelnök választások előtt állott s bár a leggazdagabb bankdirektorokat és a zsidó-gentry elitjét megpumpolta azzal az ígérettel, hogy mandátumot ad nekik, még a fele pénz se volt együtt. Orsovai bátorító pillantást vetett a miniszterelnök felé s kifelé indult.

- Kocsin jött? - kérdezte tőle szolgálatkész a sovány.

- Igen - mondta - a negyvennégyes fiakkeren.

Amikor a kapuhoz ért, már ordította a portás:

- Negyvennégy!

S oly mélyen hajolt meg előtte, mint még soha senki előtt.

- Hajtsd a Hungáriához - mondta Orsovai s beült. Amint a fiakker a faburkolaton végigördült, Orsovai kinézett az ablakon s látta, hogy a Ház előtt a gyalogjárók szélein emberek szoronganak. Ezek voltak azok, akik nem kaptak jegyet a karzatra. Hogy a kocsija kirobogott a Múzeum-körútra, a Sándor-utcában meglökött egy embert a rendőr:

- Oszoljanak szét... mit ácsorog itt, menjen dolgára!

A szegény ember, aki egy nagy ruháskosarat cipelt tele szennyes fehéreneművel, lehorgasztott fővel cammogott odább.

- Mozogjon! - kiabált rá a rendőr.

- Va bene, va bene - mondta ez olaszul s befordult egy mellékutcába.

XIII

Egy hét múlva Orsovai beköltözött egy csinos villába, amely a városligeti fasor házacskaí közt úgy külsejére, mint belső berendezésére nézve az első egyike volt. A kányák klikkjének ugyanis sikerült keresztülvinnie, hogy a milliomos kibérelje Walzer úrnak, a klikk fejének villáját. Ez már nagy lépés volt a városi bizottsági tagság és egyéb előnyök felé. Orsovai minden célzat nélkül bérelte ki az elegáns villát. Előkelő helyen akart lakni, s mivel ezt kínálták neki, hát ezt bérelte ki. Ámde Walzer bácsinak egyéb céljai voltak. A kiváló polgár jó drágán el is akarta adni a házát, s ezért hetek óta azon törte a fejét, hogy miképpen vesse latba összes befolyását, miképpen feszítse meg minden erejét, csak hogy Orsovai meg is vegye a villát. Így közeledett Orsovai öntudatlanul, akaratlanul is a felé, hogy városi nagyság legyen belőle.

Az első héten már sok látogatójuk volt. A miniszter ismét tette tiszteletét államtitkárával. Orsovai meghívta az államtitkárt vacsorára. Iványi egyszer kimentette magát, de másodszorra már kénytelen volt elfogadni a meghívást. Ekkor meglepte az a határtalanul sok intelligencia, amit az asszonyban észrevett. Eddig azt hitte róla, hogy semmi egyéb, csak szép és gazdag. Most bámulva tért vissza erről az érdekes felfedező útról, s minden mellékcél nélkül, csak azért, hogy újabb és újabb vonásokkal ismerkedjék meg, föltette magában hogy meg fogja látogatni az asszonyt. Csak az vonzotta feléje, ami különös és érdekes volt benne. Iványi szerette a szép dolgokat: lakása valóságos múzeum volt. Nem moderneskedő zűrzavar, egyszerű, nemes stíl jellemezte a berendezését. Egy értékes régi porcellánért, egy autentikus butordarabért minden pénzét oda tudta volna adni; a szőnyegekbe meg valósággal szerelmes volt. Talán a nemes, drága, ritka dolgok közt való nevelkedés tette, hogy Elly tetszett neki. A vacsoráról hazamenet egyik perzsa szőnyegéhez hasonlította az asszonyt. A laikus előtt csinos látvány volt ez a szőnyeg, de az amatőr szemében kincs. A titkos növényi nedvek, amelyekkel

évszázadok előtt festették, átitták selymes szálait, s minden egyes csomócskán finom árnyalatokat mutattak. A színek összeválogatása buján változatos volt, s a műértő szem rögtön meglátta e színek nagy értékét abban, hogy rendkívüliek voltak. Az évszázadok fakó puhaságot adtak a rózsaszínek, a halvány ibolyák és a lehelletfinom zöldek szelid üvegfényével világítottak benne. A fehér már kissé a sárgás felé hajlott. Fönnebb áttetsző világoskék árnyalatok voltak, olyan színek, amelyeket csak a szőnyegek nyelvén lehet kifejezni. A rajza érthetetlen volt a mai szemnek. De ezek a szögletes, egyenetlenül határolt nemes színfoltok, négyzetek, rombuszok, szögletbetört szalagok valami elmúlt, titkos világról meséltek. Valahol azt olvastam, hogy a régi perzsa szőnyegek rajzának hieroglif-értelme van, s volt szőnyegszövő, aki az élete történetét szötte bele a munkájába. Ez a szőnyeg valami sokat szenvedett, szerelmes perzsának a története lehetett, aki a sirázi rózsakertek színeit szedte össze, amikor dolgozott. Nagyon szerethette ezt a szőnyeget, talán sírt is utána, amikor elvitték tőle.

Sok hasonlatosságot talált új ismerőse és e szőnyeg közt. Annak épp oly hallgatag és mégis sokatmondó fény rezgett a szemében, mint ezeken a selyemszálakon. A lelkének is annyi rejtett, fölfedezésre váró, évszázadokon át leszűrődött, öröklött árnyalata volt, mint ennek. S egyik se volt kevésbé nemes, kevésbé csodálatos, mint a szőnyeg különös csillámú drágakő-színei. A szőnyeg a napon szikrázott, színeket játszott, szinte mozgott rajta a színfoltok, úgy itta a napsugarat, amely egymásba ragyogtatta a kékkeket és a selymes zöldeket, a fehéret egybe sugározta a sárgával és a kopott világoskékkel. Minden perc újabb fényeket, újabb színes tüzeket lobbantott fel ezen a szőnyegen - ilyennek képzelte ezt az asszonyt a szerelem pillanatában. Csupa színforrás, csupa tűzfolt, szikra, láng, de aztán nap legyen az, ami ezt mind meggyújtja.

Ekkor Orsovaira gondolt, - istenem, mily szegényes volt az ő szőnyege a petróleumlámpa világánál - s majdnem dühös lett, ahogy hazafelé bandukolt a magányos kis utcákon, a sötétben. A szép iránt való imádatát sértette az a látvány, amit hirtelen elképzelt. Micsoda rettenetes különbség feleség és férj között! És mily rettenetesen ostoba még a legokosabb lány is, hogy beleszeretett ebbe a rongy emberbe!

Vacsora előtt látta a hálósobájukat. Egy nagy ágyuk volt. S most megborzadt arra a gondolatra, hogy ez a két ember egymás mellett fekszik. Még ha valami szép állat lett volna a férj, valami birkózó, atléta, vagy egyéb szépség, hogy örömmel képzelte volna el az ember az asszonyt, amint puha karját végigfekteti a keményen modellirozott izmokon, amint minden asszonyi finomsággal ékes fehér melle egy bronzszínű, széles mellkasra szorul, amint egy durván faragott, csontos térdhez ér a térde, ez a végzetlenül finom szobrászmunka, amit nem is vésővel márványba, hanem lehellettel habba formáltak a pogány istenek.

Nem, egy kicsit hájas, formátlan bankhivatalnoktest volt a közelében, aminőt a Császárfürdő uszodájában oly sokat lát az ember.

- Nem, nem illenek össze - vont le mindebből a konzekvenciákat Iványi, amikor becsöngetett a kapuján. S ahogy maga elé nézett a sötét éjszakában, egy pillanatra elbizakodott lett. Hatalmas szilhuettjét árnyék alakjában látta az aszfalton, s ahogy fölemelte a fejét, olyan volt, mint valami büszke vad. És oly sok dologra gondolt e pillanatban, oly rejtett mélységek tárultak fel elméjében, annyi mindennek találta meg most egyszerre a kulcsát, az értelmét, hogy be kellett hunynia a szemét. Mondom, elbizakodott lett, mert egy pillanatra azt gondolta, hogy el kellett volna erőszakkal vinnie azt az asszonyt hazulról, idehozni, gyönyörű szerelmes tusán lebírni, s a szemébe nézni, hogy beleszédüljenek mind a ketten. Félisten lesz ez az asszony, ha egyszer bűnös szerelem fogja meg a lelkét - gondolta, s levette kalapját, oly forróságot érzett.

Aztán fölment, lefeküdt és verseket kezdett olvasni az ágyban. Alighanem erős volt a fehérbor Orsovaiéknál.

XIV

- Szabad!

A kis Anna volt. Istenem, hogy megváltozott! Orsovai fölkel nagy karosszékéből és elébe sietett.

- Anna, Anna - ezt tudta csak mondani.

A kis Anna megváltozott. Asszonyosabb lett, de megmaradt benne az a lányos vonás, amely a legasszonyabb színésznőt is jellemzi. Volna kedvem azt mondani, hogy a nőnek három fajtája van: lány, asszony és színésznő. Ez utóbbi valami örökös átmenet a kettő között. Arcban, természetben, ruházkodásban. Ilyen volt a kis Anna. Nem hízott meg, de megnőtt. Komolyabb is volt az arca.

- Üljön le, kis Anna.

- Köszönöm - mondta furcsa mosolygással, olyannal, aminő az egykori viszonyt jelzi.

- Mi szél hozta? Beszéljen!

Orsovai gyönyörűséggel legeltette rajta a szemét. Ez, ez kellett neki! Ez illett hozzá. A kis Anna nem is juthatott szóhoz, mert a férfi kezdett beszélni:

- Gondoltam magára, kis Anna... visszaadtam a kölcsönt Lusztig úrnak.

- Hogyhogy?

A kis Anna szégyelte magát egy csöppet, mert Lusztig úr élete legviharosabb időszakára emlékeztette.

- Mindjárt az első napokban jöttek hozzám - folytatta egy kicsit hengegő hangon Orsovai - hogy vegyek holland-magyar részvényeket. Maga az igazgató volt itt, s minden áron rám akart sózni egypár részvényt. Eszemágában sem volt venni, de aztán eszembe jutott Lusztig úr. „Jól van - mondtam - megveszem a részvényeket, egy föltétellel. Ha kidobják Lusztig urat.”

- Kidobták?

- Mindjárt másnap. Megérte nekik. A lapokban közzétették, hogy Orsovai, a milliomos, pénze egy részét a holland-magyar bank részvényeibe fektette... Lusztig úr itt volt nálam kunyorálni, de kilöktem.

- Szegény Lusztig...

A kis Anna mégis csak hálás volt a fülbevalók és a házbér kifizetője iránt. De aztán egy sóhajtással hamar eltemette az egész multat, s áttért a jelenre.

Orsovai nagy szeretettel nézte. Nagy szeme, fölfelé irányuló orrocskája még most is tetszett neki. Annak idején Lusztig úr miatt időnek előtte szakadt meg a viszonyuk, éppen akkor, amikor a legédesebb volt. A férfiak szeretik végigszívni a szivart; inkább megkeresik a csutkát, amit valahová letettek, mintsem hogy új szivarra gyujtanának. Az utolsó szippantások oly jól esnek...

- Mi az az ujság?

- Férjhez mentem, Orsovai úr - mondta halkan, de boldog mosolylyal Anna.

A csutkát más szívta el.

- Férjhez mentem - folytatta - és éppen a férjem miatt jövök.

- Ki a férje?

- A férjem egy Landauer nevezetű. Amikor még csak orvos volt, sokat járt a színházhoz, megszerettük egymást és egy napon megkérte a kezemet. Tudja, ezt még egy férfi sem tette velem. Boldog voltam és feleségül mentem hozzá.

- Tehát orvos.

- Igen, állatorvos. Nem keres szegény semmit és én kénytelen voltam a színháznál maradni. Ott aztán fölemelték a fizetésemet és kezdtek jobb szerepeket adni. Most már kilencven forintom van.

- Nos, és?

- És hát éppen abban az ügyben jöttem. Ne haragudjék rám, hiszen mindig jó voltam magához...

- Anna... kis Anna...

Közelebb húzta hozzá a székét. Most már pikáns is volt a dolog. A kis Anna asszony s abban a helyzetben van, hogy házasságtörést lehet vele elkövetni. Orsovait csiklandozta ez a gondolat.

- Hallottam, hogy maga most már nagy urakkal trafikál. A városban az a hír, hogy a miniszterek csak úgy járkálnak magukhoz.

Szerényen intett a kezével Orsovai:

- Ugyan, ugyan.

- Hát azt gondoltam, hogy tehetne valamit az érdekében. A földmivelésügyi minisztériumban most keresnek állatorvosokat. Ha egy szót szólna a miniszternek, kineveznék. Tudja, nem bánom, hogyha vidékre küldik is, csak már végre legyen valami keresete. Irja fel a nevét: Landauer Jenő.

Orsovai már olyan naptárt tartott, mint valami államtitkár. Előkelő politikusok, nagy pénz-emberek nevei voltak olvashatók a „Jegyzet” rovatban. Előre lapozott s egy csütörtöki napra beírta: *Landauer*. Aztán ezt is utána tette: *Anna*. A földmivelésügyi miniszter csütörtökön fogadott.

- Így ni - mondta aztán s visszament a kis Anna mellé. A színésznőből valami édes parfüm áradt. Friss volt, eleven s butácska szeme kedvesen ragyogott. A haját a Cléo de Mérode a fülére fésülte. Ugynevezett „édes kis pofa” volt.

- És a múlt? - kérdezte tőle.

- Óh - felelt Anna - a multnak vége. Nagyon, nagyon szeretem az uramat...

Ez igaz szerelemmel hangzott. Ezek a kis színésznők mind ily véghetetlenül szerelmesek a férjükbe, kis családi tűzhelyükbe, az olcsó házi vacsorákba. Talán nem is szerelem ez, hanem a tisztességes élet nagy vonzóereje, a fajfentartás gondolatáé, amely nyers erővel markolja meg ezeket az eltévelyedett kis lányokat.

Orsovai nem gondolt arra, hogy visszaél a helyzetével, ha megfogja Anna kezét. Megfogta s jól esett visszagondolni a múltjára. Ő nem tehetett róla, hogy belőle nagy embert csináltak. Ő igazán nem törte magát semmi után. Még a feleségébe se volt szerelmes. Minden úgy jött, egyszerre, véletlenül, ő semminek sem volt az oka. A kis Anna egy ismerős akkord volt, amely a régi esztendőket föltárta előtte. Most kezdett csak csodálkozni, hogy ily rövid idő alatt mennyi változás érte, mily nagy ember lett. E pillanatban nyomta is ez a teher szegény,

érdemtelen vállát s a kis Anna mellett otthonosan, „entre nous” érezte magát. Csöndesen megcsókolta a kezét.

- Hagyja, - mondta Anna - úgyse ér vele semmit.

Nem mert vele ellenkezni, mert a férjének nagy szüksége volt az állásra. Landauer úr szégyelt a felesége keresetéből élni s ki se mer menni az utcára, amíg nem lesz állása. Aztán meggondolta Anna, hogy egy kis tapogatás a férje érdekében még nem bűn, pláne attól, akinek valamikor sok minden volt szabad.

Orsovai megölelte.

- Hagyja... hagyja...

Csak ezt mondta mosolyogva a színésznő s próbát tett, hogy kiszabaduljon a karjai közül.

- Mit akar, kis Anna? Ne bolondozzék... csak nem felejtett el mindent?

Anna egyre feszegette a karját:

- De igen... mindent... mindent... - ezt mondogatta.

Most már csókolta az arcát Orsovai, de a szájához nem tudott férközni. Ezt mindig elkapta előle a kis Anna, bizonyára abban a hitben, hogy ott kezdődik a házasságtörés. Orsovai kipirult s a kanapé felé tolta. Amint az asszony ezt észrevette, elsikoltotta magát.

- Szamár! - súgta a fülébe Orsovai - mindent kapsz... állást, pénzt, ruhát...

- Nem, nem! - kiáltotta Anna.

Künn járkált valaki. El kellett eresztenie a kis Annát, aki égő szemmel, felborzolt hajjal állt ott. Orsovai dühösen kezdett fel-alá járkálni a szobában. Az asszony egy helyben állt, tanács-talanul. Félt, hogy megbántotta Orsovait. Haragudott is magára, hogy ennyire hagyta fejlődni a beszélgetést. S a férje ügye miatt is megijedt. Halk madárhangon szólalt meg:

- Ne haragudjék, Orsovai úr.

Ez nem szólt semmit. Folytatta a dühös járkálást. Az asszony még ott állott vagy öt percig és semmit se tudott - vagy nem mert - mondani. Szeretett volna elmenni. Végre megtörte a hallgatást:

- A viszontlátásra, Orsovai úr - szólt minden harag nélkül s az ajtó felé ment. A kezébe vette a kilincset. Orsovai nem felelt a köszöntésére, hát még egyszer szólt:

- Alászolgája...

Erre se kapott választ. Felhúzta kis vállát és minden zaj nélkül kiment, szinte osont, mintha bűnös lett volna. Orsovai egyedül maradt a szobában s még akkor is fel-alá járkált, amikor dél felé hazaérkezett a városból felesége, a hidegtől piros arccal, mindenféle csomagokkal, elegáns kis bundában, ennivaló kacér kalappal a fején.

XV

A *kányák* pompásan működtek. Nem hiába mondták városszerte, hogy sem a hadseregek kémszolgálati irodái, sem az anarchisták titkos szövetkezetei nincsenek oly kitűnően szervezve, mint a terézvárosi kányák. Az alkányák, akik még noviciusok voltak ebben a szervezetben, seregestől lepték el Orsovait. A legkülönbözőbb helyekről a legkülönbözőbb emberek csináltak neki kedvet a villájához.

- Megvette ezt a villát? Gratulálok! - mondták s amikor Orsovai szinte szégyenkezve felelt erre a kérdésre azt, hogy „még nem” - csodálkozó arcot vágtak:

- Hogyan, ezt a kis tündérlakot?

Egy estélyen, ahová meg voltak híva, a feleségét szólította meg egy asszony:

- Pompásan választottak. Drága volt a villa?

S aztán:

- Hogyan? Hisz mindenki azt mondja, hogy a maguké! S én bolond már irigyeltem is magukat...

Az öreg Hutkinsont, akinek nagy érzéke volt a jótékonyág iránt, Zimmermann bácsi vette munkába.

- Mondja a vejének, hogy vegye meg azt a kedves kis házat... mondhatom, nekem legnagyobb vágyam volt mindig ez a viskó...

Igy aztán Orsovainak lassanként nagy kedve támadt megvenni a villát. Ezt a házmester útján értésére is adta Walzer úrnak, aki másnap már meg is jelent a lakásán. A dolog úgy állott, hogy a villa kétszázezer forintot ért. Maga a telek rémületes pénzt képviselt, s az egyemeletes úrilak, amely a legelőkelőbb építészek egyikének tervei szerint készült, pazar pompájában olyan volt, hogy akármelyik uralkodó herceg beleköltözhetett volna. De Walzer úr többet akart érte. Hogy mennyit, azt maga se tudta. Legjobban szeretne volna úgy eladni, hogy Orsovai az utolsó krajcárját is odaadja érte, aztán visszaajándékozza a házat. Ez azonban csak kéjes álom volt, s Walzer úrnak meg kellett elégednie azzal a valósággal, hogy annyi pénzt fog érte kicsikarni a milliomostól, amennyit a kányák fogalmai szerint emberi erővel ki lehet csikarni. A kányák fogalmai pedig igen erős fogalmak voltak; ők voltak az a híres szövetkezet, amely annak idején egy képviselőjelölttől, akit mindenki akart, s aki ingyen is meglett volna, egy félmilliót zsarolt ki. Valami ezer szótöbbséggel győzött.

A tárgyalások javában folytak, s Walzer bácsi már a kétszázötvenezerénél tartott. Ez időben a kányák ütegei mindenütt a legnagyobb erőfeszítéssel dolgoztak, s a legváltozatosabb ostromokat intézték Orsovaiék ellen. Egy ilyen erős ostromnapon beállított Walzer úr a milliomoshoz:

- Abban a helyzetben vagyok, kedves Orsovai úr, hogy önnek egy kellemes meglepetést mondjak.

- Halljuk, halljuk.

- A kerület polgárai, akiket várospolitikai ügyekben vezetni szerencsém van, azt óhajtják, hogy a jövő heti választásokon ön bekerüljön a bizottsági tagok közé. Egy szavába kerül: akar városatya lenni?

- Pénzbe nem kerül?

- Hova gondol! Mondhatom, ijesztő a népszerűsége a kerületben. Kezdek féltékenykedni önre...

Ez jól esett Orsovainak.

- És mi az a városatyaság? - kérdezte.

- Az... az egy megtiszteltetés. De vannak emberek - itt ravaszul sandított, - akik ezreket kerestek ezzel a megtiszteltetéssel. Ismeri ön a *Nápoly Budapest* című vállalatot?

- Ismerem. Bukóféltben vannak... Nálam is voltak, minden követ megmozgattak, hogy vegyék a részvényeikből. Kilöktem őket. Utóvégre is a pénz nem bab...

- Nos, hát ez a vállalat annak idején nagyon bőkezű volt a városatyákkal szemben. Arról volt szó, hogy a város nem ad nekik továbbra is koncessziót. Az ujságok, amelyeket vagy egyáltalán nem fizettek meg, vagy csak szűken dotáltak, erélyesen követelték a mulató kapujának bezárását. Piszkos hely, sok embert tett tönkre... A rendőrségnek is sok panasza volt ellene. Szóval Nápolyék azon a ponton állottak, hogy nem kapják meg a koncessziót és sok adósságukat nincs, aki kifizesse. Hát a városatyákhoz fordultak. A városatyák mindent megtehetnek, amit akarnak. Nagy többséggel határozták el, hogy Nápoly megkapja az engedélyt. Azt mondják, hogy amikor a szavazás eredményét kihirdették, sokan leköptek a karzatról a városatyák fejére. Szóval jó pozíció... Ez az egyik meglepetés.

- És a másik?

- A másik az, hogy a kaszinó dísztagjává választotta.

- Engem? Miért?

- Csak nem akarja, hogy bókoljak? Elég az hozzá, hogy dísztaggá választottuk, s néhány nap múlva meghívást kap a legdivatosabb arcképfestőhöz, aki ugyanazzal az ecsettel fogja az ön arcképét megfesteni, amelylyel egy hónap előtt az orosz cárt festette... Nos?

Nagyon, nagyon kedves. Nem is tudom, kedves Walzer úr, mivel háláljam meg önnek mind ezt. Mert jól tudom, hogy ön a lelke az egésznek...

- Óh, kérem...

Konyakot öntött neki.

- Én vagyok az öregebb - mondta mosolyogva Walzer úr. Orsovai megértette a kedves célzást, s poharát az övé felé nyújtva, elfogult hangon szólt:

- Szervusz.

Összecsókolóztak. Gyönyörű látvány volt. Walzer bácsi aztán megtörülte a száját és komoly hangon szólalt meg:

- Egy kellemetlen hírem is van számodra.

- Ugyan, ugyan.

- Igen. Azt hiszem, nem adhatom el neked a villát. Itt van ez a számár Zimmermann, akivel már évek előtt tárgyaltam, s aki most, hallva azt, hogy te akarsz megvenni, a nyakamra jár. Már háromszázezret ígért érte.

- Mit? - kiáltott közbe Orsovai, akinek tele volt a szíve köszönettel Walzer úr iránt - annyit én is adok... Én előlem holmi Zimmermann urak nem fogják elhalászni a szép dolgokat.

Walzer vállat vont:

- Fiam - mondta - vele kell beszélned. Övé az elsőség. A kaszinóban minden délután ott találsz.

- El fogok menni - dühösködött Orsovai. - Nagyszerű... De téged se értelek, miért nem dobod ki?

- Nem lehet, kérlek, nem lehet. Gyerekkori pajtásom, régi jó emberem, sok hálával tartozom neki. De beszéld meg vele.

- Majd meglátjuk, ki bírja tovább a licitációt - mondta Orsovai gőgös hangon, amely aranycsengéssel zengett Walzer úr fülébe.

Még aznap délután fölment a kaszinóba. Most nagy élénkség uralkodott itt, érezni lehetett, hogy jövő héten lesz a községi választás. Az egyik teremben valóságos irodát rendeztek be

egy gyárigazgató vezetése alatt, aki zseni volt ebben a bránsban. Mellette dolgozott egy szabó, akiről az a hír járta, hogy nem annyira a ruhacsínálásból él, mint inkább a választásokból. Amikor azonban nincs képviselőválasztás, akkor az ilyen kicsinységekkel is foglalkozik.

Zimmermann bácsi jóságos mosolylyal fogadta Orsovait. Igazán lerítt az arcáról, hogy ő a kerület szegényeinek, özvegyeinek és árváinak apja. Mindig vigasztaló arca volt, aminőből például egyes orvosok meg tudtak élni:

- Bizalomgerjesztő arca van - mondták ezekről a doktorokról - ha csak belép a szobába, meg van nyugtatva a család...

Ilyen volt Zimmermann bácsi is. A szegények, ha csak meglátták, már pénzt éreztek a zsebükben. Az öreg csodálatosmód értette a dolgát.

„Ezzel könnyen elbirok” - gondolta Orsovai, amikor a ház ügyében beszélni kezdett vele. De az árvák atyja nem azért volt kánya, hogy engedjen. A kányák jelszavát: *zseb zsebet mos* - mindig szem előtt tartotta. Most is egy diplomata finom ravaszságával dolgozott:

- Gondolja meg, édes uram - mondta melankólikus hangon Orsovainak - már négy éve leghőbb vágyam, hogy öreg napjaimat ebben a házban éljem le... Úgyszólván erre gyűjtöttem a pénzecskémet...

Oly jól csinálta, hogy Orsovainak eszébe sem jutott, hogy hátha Walzer úr preparálta a jóságos öreg urat.

- Ne akarja - felelt Orsovai - hogy kegyetlen legyek egy ilyen érdemes és köztiszteltben álló úriemberrel szemben, mint ön. De a feleségem egyszerűen szerelmes ebbe a házba és különösen a szép, nagy kertbe... istenem, ön tudja, mi az: Pest kellő közepén egy ilyen kert...

- Tudom, és éppen ez vonz engem is...

Orsovai már kezdett haragudni rá. Néhány udvarias válasz és viszonzválasz után belátta, hogy hasztalan kérleli tovább. Föltette magában, hogy többé nem is tárgyal vele, hanem majd Walzer úrnál egyszerűen rálicitál. Néhány percig ugyan bántotta az a gondolat, hogy hátha Walzer úr fölébe helyezi a pénznek a gyermekkori jóbarátságot, de aztán a zsebére ütött és megnyugodott.

Másnap megkötötték az alkut. Walzer úr a fejét vakarva és sajgó szívvel adta el a házat háromszázhuszezer forintért, s ehhez még olyan arcot vágott, mintha Orsovai csalta volna meg őt. Délben aláírták a szerződést, s egyszersmind tudtára adta Walzer úr Orsovainak, hogy a neves festő holnapra várja.

Harmadnap reggel pedig beállított Orsovai a világhírű festőhöz, aki földig hajolva fogadta pazar fénynyel berendezett műtermében. Orsovai szétnézett és csupa megdöbbenően előkelő skiccet látott a műteremben. Az egyik falhoz támasztva állott a király, tábornoki díszruhában. Fölötte függött az orosz cár. Itt-ott - elszórt kincsek - mágnásoknak és mágnásasszonyoknak megkezdett, hízelgően kinyalt képei heverték. A zsidóasszonyok arcképei ez alkalommal el voltak rejtve, mert Orsovai előtt egy grófné ült a neves festőnek. De Orsovai után aldunai Schlittauer Jakab afganisztáni főkonzul neje következett, s a festő szolgálai éppen előkészítettek egy pár előkelő zsidó arcképet. Amikor Orsovai a műterembe lépett, a világhírű mester éppen azzal volt elfoglalva, hogy minden mágnásasszony mellett helyet csináljon egy-egy zsidóasszony számára. A beavatott szolgálak kérdő pillantással néztek a festőre, amikor Orsovait meglátták. A festő hirtelen meggondolta, hogy kikeresztelkedett zsidóval van dolga, s miután ezekről sohse lehet tudni, hogy nem antisemiták-e, előkelő hanyagsággal fordított arccal a fal felé egy zsidóasszonyképet, amelyet az imént cipeltek be. Az ajtóban álló szolgának pedig kiszólt:

- Hagyják most a többi képeket. Majd aztán...

Kezet szorított Orsovaival, akin kéjes érzés vett erőt ennyi király és gróf közt. A finom modoráról ismert festő ezt észrevette és a szolga után kiáltott:

- Ha a bibornok úr ő Eminenciája jön, azonnal értesítsenek...

Azzal Orsovai felé fordult, s mosolyogva mutatott neki helyet a pódiumon:

- Tessék.

És Orsovai ruganyos léptekkel ment a pódiumra, a királyok és grófok közé.

XVI

Ami a munkanélkülieket segélyező intézetet illeti, ennek az ügye éppenséggel nem haladt előre. Annyira, amennyire - megállapodtak abban, hogy az intézet a Lágymányoson lesz. Hatalmas telepet fognak építeni lakóházakkal és műhelyekkel, s akinek nincs munkája, az lakásért és kosztért itt dolgozhatik addig, amig munkát kap. Ezt a külföldi mintájú intézményt Iványi hozta Franciaországból, de amikor Orsovai megjelent a láthatáron, a miniszter kivette a kezéből az ügyet. Az intézet kitűnő fejős tehen volt a kis öreg számára - amig föl nem épül. Ha készen lesz, többé semmi hasznót nem húzhat belőle. Tehát addig ütötte a tehenet, amig meleg volt, s minden erejéből azon igyekezett, hogy a munkanélküliek minél későbbén kapjanak intézetet.

Zrinyi, aki az utóbbi időben elmaradt Orsovaitól, most újra járni kezdett hozzá. Addig beszélt a milliomosnak, míg végre elérte a célját. Nagy titokban, a főváros egyik legelőkelőbb nyomdájában nyomtak egy röpiratot, amelyet Zrinyi tákolt össze három éjszakán a New-York kávéházban, de amelynek merített papirból készült címlapján szecessziós betűkkel ez állott: *Munka nélkül!* - *Irtá: Orsovai Pál.* A röpiratban hangulatos szószba mártva tálalta fel a szerző a munkanélküliség nagy kérdését. Himnusz zengett a munkának, a modern század e leg hatalmasabb tényezőjének - mint találóan nevezte. Aztán ismertette azt az intézetet, amelyet fel akar állítani. Célját, működésének módját költői lendülettel magyarázta meg. Sűrűn idézte a külföldi költőket egy huszonnégykrajcáros Citaten-Lexikon segítségével, s az egészet néhány hangulatos, pátoztól dagadó kikezdéssel fejezte be. A munka merített papíron jelent meg a Washington-társaság kiadásában. Belekerült vagy hatszáz forintba a nyomása, s azonkívül Zrinyinek is kellett a mű megírásáért kétszáz forintot fizetni. De megérte, mert gyönyörű munka volt; a társaság, amely állítólag „kiadta”, de amelynek Orsovai előre kifizette a nyomás árát, nagy ambícióval feküdt bele ebbe a munkába. Hogy ő kapja meg, magát a részvénytársaság igazgatóját, a híres és mogorva öreg kritikust és akadémiai portentumot küldte a milliomos nyakára. Az öreg méltóságos úr el is ment, s nagyon szívélyes volt Orsovaival szemben. Még a stílusát is megdicsérte, amit nem tett meg Vörösmarty óta senkivel. Ez annak tudandó be, hogy a Washington-társaság is részvényeket akart sózni Orsovai nyakába. Egy nagy, ötvenkötetes díszmunka kiadása előtt állott, s erre töméntelen pénz kellett.

A röpiratot, aznap, hogy megjelent, szétküldték az összes lapoknak és az összes előkelőségeknek. Zrinyi megpróbálta barátainál kivinni, hogy megdicsérik, de mire fiakkereken bejárta a szerkesztőségeket, már mindenütt készen voltak a hasábos kritikák, aminőket soha élő magyar író nem kapott. Orsovai maga is elképpedt, amikor ezeket olvasta. Dicsérték hatalmas erejű stílusát, éles logikáját. A hülyébb fejezetekre azt mondták, hogy nemes egyszerűséggel vannak megírva. Ahol a legbitangabb banalitások ordítottak a merített papírról, ott - azt mondták a lapok - „mély gondolatok vannak ragyogó köntösbe öltöztetve”. Ahol sok volt a kikezdés, ott Carlyle rapszodisztikus stíljét emlegették. Általában pedig ez volt a statisztika:

magyar Ruskinnek nevezte két ujság, Rousseaunak három, Colbertnek egy, Voltairenek kettő, Turgotnak egy, Marxnak és Lassallenak négy, Smith Ádámnak egy, Herbert Spencernek kettő. Valamennyi csodálkozását fejezte ki, hogy ily csodás készséggel forgatja a tollat, s valamennyi remélte, hogy ezentul gyakran fogja a nevét látni mély és okos gazdasági könyvek borítékján. „Ilyen penna vezesse a vitát az agrárius és merkantilis irány közt!” - kiáltott fel vezércikkében a *Közvélemény*, amely most már oly fennén kínálta magát neki, mint valami komfortáblis kocsis. A *Közvélemény* egyébként már majdnem az ő tulajdona volt; a tárgyalásokat igen diplomatikus módon vezette Salgó főszerkesztő úr.

Azon a napon, amikor ezek a cikkek megjelentek, már jelentkezett nála egy csomó építész. Az első, aki hirhedt antisemita volt, így érvelt:

- Remélem, nem valami zsidóval fogja csináltatni ezt a gyönyörű munkát...

A második zsidó volt és így szólt:

- Remélem, mint jó zsidó, zsidó emberrel építteti az intézetet...

Orsovai kénytelen volt előkelő mosolylyal közbevágni:

- Bocsánat, nem vagyok zsidó.

Az építész elpirult és abban a biztos tudatban távozott, hogy ha ő volna az egyedüli építész a világon, akkor se ő építené a munkanélküliek tanyáját.

Aztán egy egész klikk jelentkezett. Ezek az urak nem a maguk számára kérték a munkát, hanem azt kérték, hogy *ne* Lénárt Istvánnal építtessen. Ez a szegény Lénárt egymaga harcolt ez ellen a nagy klikk ellen, amelyben országos nevek is voltak. Önálló szellem volt s a klikk állandó szálnalmas röhögése közepette minden erejéből kereste a magyar stílt. Minden pályázaton elbuktatták, kevés volt a munkája, ellenben az összes fiatal építészek prófétájuk gyanánt tisztelték. Zseniális öreg ember volt, de semmi érzéke nem volt a csalás és a politika iránt, hát nem boldogult. Ahol zsidók voltak a pályabírák, ott azt fogták rá, hogy véres antisemita; ahol templomépítésről volt szó, ott öt perc alatt kimutatták róla, hogy izraelita; ahol nagy épületet kellett csinálni, ott azt hiesztelték, hogy kis lélegzetű, villaépítő ember; ahol villa készült, ott azt tanácsolták a tulajdonosnak, hogy ne vele építtessen, mert monumentális ember és nem tud gyöngéd bájt kölcsönözni egy nyaralónak. És mindezek fölött az áskálódások és hazugságok fölött mint éltető, esőt adó felhő terpeszkedett az ő magyar híre. Hogy félbolond, hogy beleőrült a magyar stílbe, ami nincs, hogy elront és elcsufít mindent azzal a kalotaszegi varrottasstíllel, amelyben épít. Az öreg Lénárt pedig ezalatt ősz hajjal folyton tanult, búvárkodott, egy egész nemzedéket nevelt s egymaga állandóan anyagot szolgáltatott hasábos szakcikkekre, vitatkozó könyvekre. Azt mesélik, hogy az ellenklikk egy embere egy ízben olyannyira agitált ellene egy állami épület ügyében, hogy a saját maga munkájáról, a főváros egyik legéktelenebb kőhalmazáról azt mondta, hogy az övé.

- Nézze meg - mondta - a Bokor-féle házat a körúton. Ezt a rondaságot is ő építette...

Orsovait hamar levették a lábáról. Most már biztos volt, hogy nem a mozgékony, öreg úttörő fogja építeni az intézetet. Nyugodtan mentek haza ebédelni.

XVII

Néhány nappal karácsony előtt volt a kaszinóban a bankett, amelyet a kányák az új dísztag tiszteletére rendeztek. Orsovaiért már hét órakor eljött Walzer úr és Zimmermann bácsi. Ez utóbbi felhasználta az alkalmat arra, hogy Ellyt azonnal beírja két-három együletének alapítói

közé. Az urak aztán egy-egy pohárka konyak után távoztak s magára hagyták az asszonyt a sötét téli estén.

Elly leült nyitott, francia módszerű kandallója elé, miután eloltotta a villamos lángokat. A szobában egészen sötét volt, csak a kandalló hűnyőfémben levő tüze világított ki a szőnyegre. Künn minden neszt elfogott a hó, amely reggel óta szállingózott s fehérrel vont be az egész fasort. A puha takarón nem hallatszott a járókelők lépése, csak a korcsolyák csörögtek az ablak alatt, amikor egy-egy elkésett korcsolyázó sietett haza a városligetből.

Magára maradt a csöndes téli estén s ilyenkor az volt a szórakozása, hogy leült a kandalló elé és a tüzet nézte. Igazi tűzimádó lélek volt: órákig tudott belebámulni a lángok játékába s csak akkor dőlt vissza a karosszékébe, amikor a nagy melegségtől izzóvá pirult az arca és könny csordult ki a szeméből.

Három hónapja volt asszony s most itt az ő legintimebb oltára előtt kénytelen volt megvallani, hogy már nem szereti az urát. Igazi mivolta csak asszonykorában jelentkezett s most már későn volt visszacsinálni azt a gyerekséget, amit mint tapasztalatlan lány követett el. Ez csak úgy átvillant az agyán, mint valami hátborzongató, kellemetlen gondolat s aztán újra a tüzet bámulta minden gondolkodás nélkül, pusztán csak az ezerszinű, százezer formájú lángoknak élve. Ez a legnagyobb adománya a tűznek: rabjává tesz, minden gondolatunkat magába szívja, hogy édes félálomban nézzük égő cikornyáit, hallgatjuk bűgását, sziszegő danáját.

A szobalány jött:

- Egy úr van itt.

- A névjegye?

- Itt van.

Az asszony megnézte a kártyát. Aztán felállt:

- Küldje be.

A keze a villamos csillár csavarját kereste. Egy pillanatig habozott, hogy meggyujtsa-e. Most egyszerre ezer gondolat támadta meg az agyát: fogadja-e, ne fogadja, goromba legyen-e vele vagy hideg, udvarias-e vagy dacos?... De a férfi már ott állt előtte s ehhez a félhomályhoz illő halk zengésű mély hangon köszöntötte. Mint a régi, százéves óráké, olyan volt a hangja. Iványi Sándor volt.

- Zavarom talán?

- Nem - mondta az asszony és forró kezét feléje nyújtotta. - Azon haboztam, hogy meggyujtsam-e a lámpát. De nem fogom meggyujtani. Magáról azt mondják, hogy zseniális ember, hát meg fogja érteni, hogy most ezen a fagyos téli napon a meleg kandalló mellett szeretem a homályt. Üljön le ide ebbe a karosszékebe...

Ő maga is leült vele szemben s hozzátette:

- Most pedig mondja meg, hogy miért jött.

De nem hagyta felelni, mert új gondolat ötlött az eszébe:

- Vagy talán a férjemhez jött?

- Nem - felelt csöndesen Iványi - kizárólag magához jöttem. Akarja, hogy őszinte legyek?

Az asszony egy darab puhafát dobott a tűzre. Ez azonnal lobbot vetett, s most már látták egymás arcát. Iványi a nagy lobbanásra hátrahúzódott a karosszékeben, s a homályból csak a szeme ragyogott ki, amelynek mély fekete tükrében apró sugárzásokká finomodtak a kandalló lángjai.

- Legyen őszinte - mondta Elly.

Iványi monoton hangon kezdte:

- Egyedül voltam otthon, így, mint ön. De nekem csúf agyagkályhám van, s nem láthatom a tüzet. Nem tudtam mit csinálni és gondolkozni kezdtem, hogy hová menjek. A kaszinóba nincs kedvem.

- Ott ma nagy ünnepély van.

- Tudom.

- A férjem tiszteletére van valami bankett.

Iványi a szemébe nézett:

- Ezért nem mentem oda. Azt mondta, hogy őszinte legyek.

Most elhallgattak. A tűz duruzsolt közöttük. A lángocskák izgatottan ugráltak jobbra-balra, mintha attól tartanának, hogy kellemetlen a jelenlétük. Kivül édes téli csönd volt, amelyben minden kis hang meghallatszik.

- Ezért nem ment oda. Jó, - mondta Elly - de hát miért jött ide?

Ez igazán kérdés volt, nem csak, hogy éppen mondjon valamit. A szemét hirtelen fölemelte Iványira és dacosan várt valami mentegetőzést attól az embertől, aki így mer egy asszonynyal a férjéről beszélni.

Iványi hangja mély zengéssel jött a sötétből:

- Mert most először ebben az életben... talán utoljára is, hogy érdekel valaki...

Az asszony nem szólt.

- Soha - folytatta Iványi - soha nem tetszett nekem senki. Csak nagy tömegeket tudtam szeretni: mint a szegény embereket, meg például a zsidókat, akiket mindenki felrúg. Se férfi, se asszony nem fogott meg eddig. Maga az első.

Elhallgatott. Az asszony izgatott volt, s öntudatlanul dobálta az aprófát egyenkint a tűzre. A lángocskák megnövekedtek, dohogva szaladtak egymásba, nagy nyelvek kanyarogtak a kürtő felé, s a szőnyegen libegett a vörös fény.

Végig futott a hátán a hideg, amikor hallotta, hogy Iványi megmozdul és közelebb húzza hozzá a székét. Nagyon ismeretlen dolgok előtt állott, érezte. A szemét, amely most már ideges fénynyel csillogott, merészen emelte Iványira. A férfi merően nézett rá és feléje nyujtotta a kezét:

- Ne haragudjék rám. Ne haragudjék, amiért egy magányos ember idetolakodik, ahol melegséget és színeket kap.

Félt kezet adni neki. A kandalló tüze mintha felforralta volna az agyát, izgatott, gyors, forró gondolatok buzogtak a fejében. Szeretett volna öntudatánál maradni, de kétségbeesve vette észre, hogy egyre gyerekesebb lesz, s egyre kevesebb függ tőle.

Óh, hogy lármáztak most a kis lángok. Az aprófa pattogott, s a nagy hasáb sziszegve, dorombolva adta ki magából a vizet. A kandalló mélyén füstfellegecske szállott fel, s az ezer színben játszó parázs, amely mintha lélekzett volna: hol megizzott, hol elhalványult, úgy ragyogott, mint valami kis pokol. A tűz elkápráztatta a szemét, nem látott. A lángok muzsikájától nem hallott. Hátra kellett dőlnie, úgy zúgott a fülébe a tűz dohogása, amelyből kiénekelte egy mély, édes férfihang. Ezekből a hangokból akkor értette ki az első pár szót, amikor a férfi már mellette térdelt és tegezte.

- Te... te... - csak ezt mondta a nagy, komoly ember ennek a kis gyereknek, s ez úgy a szívére szaladt, hogy könnyes lett a szeme.

- Te... te... - mondták a lángocskák haragosvörös fejüket furcsán nyujtogatva, ezt duruzsolta az öreg hasáb, ez bűgött be a kéményen.

Nem tudott szólni. A melle oly heves mozdulatokban emelkedett, hogy szinte hangos volt a lélekzése. A szemét végképp lecsukta, s reszketett.

Egy komoly úr, egy negyvenéves államtitkár térdelt mellette, úgy simogatta a haját, mintha az apja lett volna, s beszélt hozzá gyerekes gügyögéssel:

- Édesem... szépem... drága virágom... Soha, soha nem szerettem senkit. Mindenki gazember, mindenki...

Az ölébe hajtotta a fejét. A szoknyáján át érezte, hogy milyen forró a homloka, s a térdéig hatolt a lélekzete, amint beszélt:

- Most vagyok először szerelmes...

Ekkor kinyitotta a szemét. Ránézett a férfi fejére és ősz hajszálakat látott rajta. A térde mögött érezte a karját, amint átölelve tartja a lábát, oly erősen, hogy szinte fájt. Lehajolt ehhez a szép fejhez és belefektette az arcát a sűrű fekete haj közé, az ajkával kereste a puha csomókat, ahol jól esik az arcnak a fekvés.

Iványi fölemelte a fejét. Az orcáik oly közel voltak egymáshoz, hogy minden keresés nélkül egyszerre összetapadt az ajkuk; s amikor a forró férfiakat a száján érezte az asszony, már édes kívánsága volt, hogy ez a két hatalmas kar átölelje. Nem kellett beszélniök, mert értették egymás gondolatát. Hogy fölállt s magához emelte egy öleléssel az asszonyt, egymás szemébe néztek. Az asszony csodás öntudattal nézett rá. Mintha mondta volna: „Ne hidd, hogy kábulatban vagyok, nézd, tudok magamról és öntudatos akarattal adom neked magamat”.

A lángocskák meghuzódtak. A fa fogytán volt. Most mintha összebujtak volna egymáshoz a kis égő nyelvek, félénken, amért ily kevesen vannak. A lármájuk is elhalt, suttogássá halkult, csöndesen mondták egymásnak: „Pszt, pszt, nézzed...” És úgy nézték ezt az elkésett szerel-mest meg az asszonyát, aki most valami csodálatosan nagy, de édes fájdalommal érezte, hogy elhibázta az életét.

Még mindig egymás szemébe néztek, oly sok minden villant át az egyikből a másikba.

- A tied vagyok - mondta az asszony szeme - soha, soha nem leszek tisztességes asszony, mert csak annak tudom odaadni magamat, aki le bír...

A férfi szeme ezt mondta:

- Miért most, ősz hajjal, hogy megtalálalak?

A lángocskák kilobbantak. Csak a parázs hunyorgott. Most szólalt meg először az asszony:

- Te. Én élni akarok.

De ezt már akkor mondta, amikor a férfi fölkapta és vitte a hálósobájába felé. A nagy ágy előtt megálltak.

- Nem - mondta az asszony - utálom ezt az ágyat...

Mint egy gyereket, oly gonddal tette le a kanapéra. Aztán a blúzáat kezdte kigombolni. Hogy elkezdte a nyakánál, szemtől-szemben voltak. Elly szomorúan nézett rá. A férfinak reszketett az ujja, nem tudott bánni a gombokkal.

Hasítsd végig - mondta az asszony.

Iványi végighasította a selyemblúzt. A forró asszonyi test megborzongott. Suttogva mondta:

- Még soha nem tépték le rólam a ruhát.

Izgatott kézzel, egy pillanat alatt bontotta meg a fűzőt, pedig még soha nem bánt ilyen asszonyi szerszámmal. Amikor künn az utolsó lángocska is felszaladt a kéménybe, már bezárták az ajtót és a férfi ott térdelt az asszony előtt. A feje az asszony mellén - édes, fehér, forró párnán - nyugodott. És ezen a szerelemtől reszkető asszonyi húson át hallgatta, ahogy Elly beszélt hozzá szomorúan mély, szinte férfias hangon.

XVIII

Oh, az Akadémia szerda-délutánjai!

A Belváros - és újabb időben a Lipótváros fiatal lányai már délelőtt izgatják az anyjukat:

- Mama, úgy-e ma elmegyünk a Kisfaludy-társaság ülésére?

Az anya szelíd mosolylyal, amelyből szeretet és pedagógia árad, felel:

- Igen, lányom, elmegyünk. Látni fogod szemtől szembe a költőket, akik tehetségüket a haza javára szentelik s akik az örök szép és örök igazság hirdetői. Örülök, lányom, hogy szeretnéd őket látni. Az ő látásuk fölemel bennünket, köznapi lényeket a prózaiság porából a költészet világos magaslataira, ahonnan lelkünk üde tisztasággal tér vissza a földre. Tiszteld a költőket, gyermekem, mert az emberi nem legszebb vágyait tiszteled bennük.

Igy szól az anya s kikeresi gyermekének a legszebb utcai ruháját. Maga is ünnepi díszet ölt s így mennek a komor Akadémia felé, felületes pillantást vetve a páraköd alatt siető Dunára, a Lánchíd nagy kőkapuira és Széchenyi szobrára, amely fenségesen mered a téli alkonyatba.

Január első szerdája fontos szerda volt az Akadémiában. A Kisfaludy-társaság halhatatlanjai közül meghalt kettő s ezeknek a helyét kellett betölteni. Az egyik valami Saraglyai nevű felvidéki pap volt, aki valamikor Petőfi öt versét tóra fordította s a maga harmincegy verséhez hozzácsatolva *Magyar Lombfűzér* címen kiadta. Ez huszonhét éves korában történt vele s azóta sem vett tollat a kezébe. A másik elhunyt Kisfaludystát Berinkeynek hívták, de erről absolute semmi adatot nem találtak a lapok. Máig se tudja senki, hogy mily érdemeiért választotta tagjává a társaság.

Erre a két megüresült helyre három úr jelöltette magát. Az első Szentessy Antal volt, nagy úr, valóságos belső titkos tanácsos. Büszkén viselte ezt a címet, amelynek minden jelzője oly nagyon a szájunkba rágja, hogy ez pozitív, tényleges valami: *valóságos* (tehát nem csak címzetes), *belső* (tehát igazi, odatartozó, szinte rokon), *titkos* (tehát csakis a királyhoz tartozó, négyszemközti) tanácsos. Arra sohse gondolt, hogy ebből a négy szóból éppen négy a legvilágosabb hazugság, mert tőle ugyan éppúgy nem kért tanácsot a király, mint Walzer úrtól, a kányák vezérétől, aki valótlán, külső, nem titkos - csak egyszerűen királyi tanácsos volt.

A kegyelmes úr barátai unszolására jelöltette magát. Tavalay - ugyancsak barátai unszolására - kiadta oroszországi utijegyzeteit *Jégen és Havon* címmel, vastag papíron, nagy formátumban, sok fotográfiával illusztrálva. A könyvről a félhivatalos lapok sírva írták meg, hogy milyen nagyszerű. És a publikum vette is, mert drága díszmű volt, s mert ha egy kegyelmes úr könyvet ír, az már valami, az nem holmi zsidó firka. Egy német kiadót úgy meghatotta a Pester Lloyd félhivatalos kritikája, hogy elhatározta a *Jégen és Havon* lefordíttatását. Így foglalt helyet a kegyelmes úr a világirodalomban, egy könyv révén, amelyben egy ép mondat se volt. Amikor egy előkelő hetilapunk mutatványt közölt belőle, az egyik húszforintos kis

kezdő-munkatárs javította ki a grammatikai hibáit, s a kiadó könnyes szemmel olvasta végig. Ki kellett adni a mutatványt, mert a kegyelmes úr tíz év óta állandóan kultuszminiszter-jelölt volt, s miből éljen meg a szegény könyvkiadó, ha nem a miniszter engedélyezte tankönyvekből és a rendőrség-eltiltotta „népies orvosi” művekből?

A másik jelölt egy öreg ember volt, Magyarország legnagyobb élő költője. Szegény zsidó volt, s a Kisfaludysták nem akarták tekintetbe venni, hogy nem szégyen a Jézus Krisztus fajtájához tartozni. Mindenikük érezte, hogy ez az öreg ember a legtisztább költői elmék egyike, s hogy az irodalomtörténetek lezárása óta ő az egyetlen költője ennek a magyar földnek. De nem kellett nekik, nem, nem, nem. Az öreg ember pedig jelentkezett, mert jól esett neki megbukni, minden ily bukásából babérosan kelt föl, s mosolygó arccal, szelidszomorú hangon mondogatta a fiataloknak:

- Gyerekek, sikerült kibuknom...

Ugyanaz volt a sorsa, mint Lénártnak, az építésznek. A blazirt ifjúság hazájában ez a két ember ősz hajjal is úttörő maradt. Ezt nem tudták nekik megbocsátani. Az építésznek az volt a bűne, hogy öreg fejjel új stílust keresett, a költőnek pedig az, hogy hatvanéves korában sem akart hanyatlani. Micsoda merészség, a huszadik század elején! Amikor húszéves fiúiban már kiegészzt a tűz, s az ember harmincéves korában kiírta magát.

A harmadik jelölt - Orsovai Pál volt.

Ő az elnök klikkjének volt a jelöltje. Az elnök, aki a Washington-részvénytársaság igazgatója is volt (Magyarországon mindenkinek van egy összeférhetetlenségi esete) - az elnök nem magától jött erre a kitűnő gondolatra. Mondtuk, hogy ez a nyomdavállalat egy hatalmas díszmunka kiadása előtt állott, s pénzre volt szüksége. A művezető-igazgató tehát egy napon megszólította a részvénytársasági szobában, valami ülés után az elnökurat:

- Mit gondol, méltóságos uram, ez az Orsovai nem érdemelné meg a Kisfaludy-tagságot?

Ez a művezető pénzügyi zseni volt. Az elnöknek felvillant a szeme, amikor ezt a pompás ideát hallotta. De aztán kérette magát:

- Nehéz lesz, nehéz...

- Ha a méltóságod hű emberei akarják, semmi sem nehéz - mondta sunyi pillantással a pénzügyi zseni, aki sok, sok részvényt szeretett volna eladni Orsovainak.

- Meg fogom próbálni - mondta az elnök.

Baráti szeretettel szorítottak kezét, s ez a kézszorítás pecsételte meg Orsovai irodalmi halhatatlanságát. Az elnök már másnap elolvasta a famózus röpiratot, amelyet Zrinyi tákolt össze három éjszakán a New-York kávéházban, s erősen megkékcseruzázva odaadta híveinek, hogy olvassák ők is. Aztán tudtára adta Orsovainak, hogy az ilyen talentumu ember jelöltesse magát. Orsovai eleinte megijedt, de aztán így szólt magában: „miért ne?” - s jelöltette magát. Az elnök úr hívei kezeskedtek, hogy be fogják választani.

Az elnök ur volt az első a kis teremben. Meggyújtatta a gázcsillárt, s az Akadémia művelt öreg szolgálói kinyitották az ajtót a közönség számára. Egyszerre tódult be a társaság. Egész zsúr-karavánok vonultak fel, előkelő anyák lányaikkal, jogászok és regattisták a lányok miatt, gimnáziumi és reáliskolai tanulók, akik az önképzőkör tanár-elnökének buzdítására jöttek, majd még lányok, még asszonyok. A termet farács választotta ketté: a kisebb rész volt a karzat, a nagyobbik az ülésterem. A karzat egyszeribe megtelt, de a halhatatlanok számára fentartott helyen alig lézengett néhány ember. Öt óra felé gyülekezni kezdtek. Mindig, amikor egy-egy újabb alak jelent meg, a karzaton összesúgtak a lányok:

- Ki ez?

- Hát az?

Legtöbben egy aránylag fiatal író iránt érdeklődtek, aki egy csapással ült be a Petőfi- és a Kisfaludy-társaságba, aztán az Akadémiába. A kávéházi irodalom nem szerette ezt az embert, mert nem járt éjszakázni és nem játszott alsós kalábert. Azonkívül képviselő is volt. A *Bozontosok* asztaltársasága naponként leszamarazta a New-York kávéházban és nem akadt, aki a fejükbe tudta volna verni, hogy húsz év óta csak egy lépést tett előre a magyar elbeszélőirodalom, s ezt az egy nagyot is a képviselő úr lépte. Az elegáns szőke fiatalemberrel egy pap társalgott, aki már maga is elfelejtette, hogy mit fordított, de elég az hozzá, hogy fordított valamit angolból, valami hosszút, s ezért szótöbbséggel halhatatlanná lett. Ott volt a püspök úr ő méltósága is, aki halotti beszédeiről volt híres, s ezenkívül fordításairól. Magyar Herostratesnek nevezték némelyek, mert azzal sikerült nevét minden időkre bevésni az emberek emlékezetébe, hogy egymaga tönkretett Magyarországon egy csomó nagy angol költőt és ráadásul az olaszok legnagyobb dicsőségét.

Ugyanilyen destruktív dicsőség jutott osztályrészül az elnöknek is, aki az emelvényen diskurált a titkárral. Az elnök ráadta magát a modern irodalom kipusztítására, de a rombolásban nem volt olyan szép sikere, mint a püspöknek. Az elnök úr oly népszerűtlen volt az országban, hogy az már igazán határos a népszerűséggel. Senki se szerette, de a zsörtölődéseiről hetekig beszéltek. Egyébként ő is méltóságos úr volt, s nagy rendjelekre vadászott. Érdekes, hogy a nemzet egy költőjének se volt soha oly magas rendjele, mint neki. Talán ki fog sülni valaha, hogy mégis ő volt a legnagyobb magyar költő.

Ez a szent meggyőződés sugárzott most is az arcáról, ahogy egy szigorú pillantást vetve a közönségre, megnyitotta az ülést. Az első felolvasó egy száraz úr volt, aki kétezer négyszáz sort olvasott fel új Iliász-fordításából. Lelkes tapsokat kapott. A második felolvasó egy kedves, kopasz öreg úr volt, valamikor bálványozott elbeszélő, a legnépszerűbb magyar újság szerkesztője. Most csendes révből nézte a világot, s felolvasott egy olyan elbeszélést, amelyen az első mondatoknál megérzett, hogy a szerzője az *a* névelő után aposztrófot tesz, s hogy az *és* helyett használt *s-t* így írja: 's. A lányoknak tetszett az ártalmatlan öreg bácsi, s az anyák ifjúkorukra gondoltak, amikor még ez a jó úr az eget verdeste, tele volt tűzzel, szellemmel. Olyan jó, öreges hangulat támadt e percekben a kedélyes kis teremben. A nagy kályhában pattogott a tűz, a karzaton parfüm áradt, s mindenkinek volt egy-két ismerőse. Modern zsúr, angol ruhák, villogószemű félszűzek egy régi udvarházban, motyogó öreg urak között, akik csöndesen kérődztek ifjúkori fordításaik babérjain. Érezte ezt a fiatal képviselő-novellista is és oly feszesen ült köztük, mintha valamely idegen állam követe lett volna. Az öreg urat zajosan éljeneztek, különösen a mamák. Kevesebb figyelmet szenteltek két újabb fordításnak - istenem, megint fordítás, mindig fordítás! - és végül egy hosszú versnek, amelyet egy szigorú fekete ember olvasott fel nagy ambícióval.

- Az ülést bezárom - hallatszott erre az elnök szigorú szava, a csöngettyű egyet szólott, s a kis öreg hozzátette:

- Kérem a közönséget, hogy távozzék. Zárt ülés lesz.

A karzaton mozgás, suhogás támadt. A közönség kiment, a diákok udvariasan utat engedtek a kisasszonyoknak. Behallatszott a folyosó lármája a terembe, ahol magukra maradtak a halhatatlanok.

- Persze, hogy kibukik - mondták az öreg költőről.

- Itt nem kell olyan ember, aki a lapja hirdetéseiből él - mondta az elnök, a Washington-részvénytársaság igazgatója.

- Zsidó... zsidó... - susogták egy másik csoportban, mert mégis csak ez volt a legjobb érv az öreg költő ellen.

Az elnök magyarázni kezdte egy harmadik csoportnak:

- Az egy határozott nagy talentum, az az Orsovai. A Kisfaludy-társaságnak kötelessége, hogy új erőket fedezzen föl. Meg fogjátok látni, ebből az emberből oly nagy író lesz, a minő még kevés volt.

- Bizony, bizony - hagyta rá a püspök. - Irálya előkelő, s helyenként a nagy költő lendülete csapong benne.

Az Iliász-fordító is megszólalt:

- Eszmemenete világos, logikája erős. Nekem nagyon tetszik ez az ember...

Azzal kérdőleg nézett az elnökre, hogy jól beszélt-e. Az elnök helyeslőleg bólintott, s az Iliász-fordító meg volt elégedve.

- Ezen férfiú - harsogta most már a klikk többi tagjainak a püspök - valamikor dicsőséget fog hozni ezen érdemes gyülekezetre!

A hallgatók mind bólongattak a fejükkel. A fiatal képviselő-novellista nagyon utálta ezt a jelenetet, s beszédbe ereszkedett újból a pappal, csak hogy ne hallja ezeket a dicséreteket.

A kegyelmes úrról is esett szó. A társaság fiatalabb tagjai középiskolai tanárok voltak, idősebb tagjai pedig egyetemi tanárok. A kegyelmes úr már féllábbal kultuszminiszter volt, tehát oly nagy volt a pártja, hogy biztosra vehette beválasztását.

- Megnyitom a zárt ülést - recsegett a pódiumról az elnök hangja.

Mindnyájan helyeikre ültek, s valami kis izgatottságot is éreztek, mert az öreg költő bukása nem volt a lehető legbiztosabb.

- A megüresedett két helyre - szólt az elnök - három jelölés történt. Az első jelölt Fehér József alanyi költő, a második Szentessy Antal valóságos belső titkos tanácsos, országgyűlési képviselő és író, a harmadik Orsovai Pál író.

Elmormogta azután az ajánlásokat is. Az öreg alanyi költőt a képviselő-novellista ajánlotta, a kegyelmes urat a püspök, Orsovait pedig az elnök egy leghívebb embere.

- Kérem a szavazatokat Fehér József költőre.

Huszonkét kis papírlap gyült össze. Kirakta maga elé az asztalra és sorban felolvasta: igen, nem, igen, nem. De nagyon sok volt a *nem* és az eredmény az lett, hogy az öreg költő tizenöt szavazattal négy ellen kibukott. Három papírlapot üresen adtak be, bizonyára olyanok, akik szégyelték maguk előtt a költő ellen szavazni, de azért mégse akarták maguk közt látni. A második jelölt, a kegyelmes úr, húsz szóval lett halhatatlan, ő nála csak két üres cédula volt. Orsovai Pálra az elnök rendes többsége leszavazott s ugyanaz a tizenöt választotta be, aki az imént az alanyi költőt kibuktatta. Üres cédula nem volt, mert a többi hét ellene szavazott.

A titkár még valami jelentést darált a szakállába s azzal vége volt a zárt ülésnek.

A mamák és a lányok már vacsoránál ültek otthon s a családfőnek mesélték a szép délután eseményeit, amikor a halhatatlanok belebujtak prémes kabátjaikba. A könyvomasos újság munkatársa, aki a folyosón didergett, följegyezte noteszébe a beválasztottak neveit s elszaladt. A költők és szépírók lassan mentek lefelé s a művelt öreg szolgák eloltogatták a gázlámgokat a költészet szentelt hajlékában.

Az elnököt egy szikár úr várta az utcán. A Washington-társaság művezető-igazgatója volt.

- Beválasztottuk - mondta neki az elnök felgyűrt prémgallérja mögül - most már hagyjanak nekem békét ezzel az emberrel...

Köszönés nélkül hagyta ott az igazgatót, olyan arccal, mintha ezt az egész esetet szívből utálná.

XIX

A minisztériumban éppenséggel nem haladt Ambrosio Posi ügye. Az akták a szokott lassúsággal utazgattak Budapest és Fiume közt s a szegény gépész hiába várta ügye végleges elintézését. A mosónéval már nagyban megbarátkozott. Oly jóban voltak, hogy az asszonyság már verte is. Gyönyörű viszony volt, bizonyára, mint minden szerelem, ez is tetszett Istennek. A részeges asszony egyre több verést és kevesebb kávé-t adott Posinak. A legnagyobb baj azonban az volt, hogy amikor a mosóné házhoz ment mosni, akkor Posi semmit sem kapott. Fűtenie sem volt szabad s étlen-szomjan, fázva járkált egész nap a városban. A délelőttiit ilyenkor a főpostán töltötte. Ah, a főposta világos, jól fűtött termei! És oly sok van, hogy mindenikben melegedhetik az ember egy-egy félórácskát, anélkül, hogy ez bárkinek is feltűnne. Délutánonként egy nagy lap szerkesztőségében volt. Valami pesti olasz család ajánlólevelet adott neki egy újságíróhoz, aki olasz fordításai révén nagy olaszbarát hírében állott. Posi munkát kért tőle.

- Istenem - mondta az olaszbarát - munka, munka... én is szeretnék valami kis munkát. Ha tudnék szerezni, kedves uram, magamnak szeretnék legelőször...

Adtak neki szivart, odaadták neki a fiumei olasz lapot s utóvégre is a szerkesztőségi iroda mindig fűtve volt - Ambrosio Posi rendes vendég lett a lapnál. Az olaszbarát azonkívül pártját is fogta. Leveleket írkált az ügyében, kis pénzecskejéből mindig juttatott neki néhány hatost. Egyszer be is ment az érdekében a szerkesztő szobájába. Elmondta a szomorú ügyet. A szerkesztő összecsapta a kezét:

- Istenem - kiáltott fel, szemében az igazságérzetnek azzal a ragyogásával, amely a legblazirtabb újságíróban is haláláig megmarad - hisz ez a legnagyobb gazság, amit valaha elkövettek!

- Bizony - mondta az olaszbarát, aki nagyon szeretett volna segíteni a szegény gépészen.

- Cikket fogok íratni róla! Lehuzatom a bőrt arról az Orkay úrról! Nekimegyünk a révkapitányságnak, hogy holnap valamennyit elcsapják!

- Én megírom a cikket! - vállalkozott a másik.

A szerkesztő nagyot szítt a szivarjából:

- És miért nem segít rajta a miniszter?

Az olaszbarát kereken megmondta:

- Mert az az Orkay úr a kormányzó bizalmasa. Azt pedig tudja szerkesztő úr, hogy a kormányzót nem lehet dezavualni. Már közbe is vetette magát ennek az embernek az érdekében. A kormány egy lépést sem tehet Orkay úr ellen.

Csönd lett. A szerkesztő érezte, hogy ő is a kormányhoz tartozik. Fájt neki e pillanatban, hogy nem támadhatja meg a minisztert.

- Talán nem is volt szegény a miniszternél? - mondta.

- Hogyne lett volna! A miniszter majd hogy ki nem dobta. Az államtitkárhoz küldték, az meg természetesen hivatalos úton szerezte be az információkat. Fiuméből aztán megjött a jelentés, hogy Posit azért bocsátották el, mert hanyag volt s alkalmatlan a szolgálatra. Természetes, hogy ez hazugság. Aztán jött a kormányzótól egy bizalmas levél, amelyben a gróf azt írja, hogy ha szivességet akarnak neki tenni, ne bántsák Orkayt, mert Orkay a legfontosabb sarkköve a nemzetiségi békének Fiumében. A mi szegény barátunkat tehát kidobták örökre...

Egy pár szegény zurnaliszta állt körülöttük s hallgatta ezt az elbeszélést. Egyik se tudott szólni, úgy a lelkükre feküdt ez a határtalan gabszág, ez a végleges összetiprása egy becsületes munkásnak, tisztán politikai okokból.

A szerkesztő zavartan kezdett beszélni:

- Nem lehet erről írni, barátom, ha a dolog így áll. A kormányt nem bánthatjuk, nem okozhatunk kellemetlenséget a miniszternek. Fáj a szívem, de így van. És most mit csinál az az ember?

- Éheznek. Mi adunk neki hatosokat, hogy legyen mit ennie. Tisztességes lakását, családi életét otthagyták, most egy vén mosóné tartja ki. Szegényt úgy összepüfölte, kizsáka a nyomor, hogy mindent elmond. Nem szégyel semmit.

Az egyik újságíró megszólalt:

- A miniszter nem beszélhetne mégis a kormányzóval?

- Nem. A kormányzó ahhoz a grófi családhoz tartozik, amely a felszínen tartja a kegyelmes urat, meg a kegyelmes asszonyt, aki viszont meghalna, ha ezek az arisztokraták kitagadnák...

Egy villogó szemű kis emberke magából kikelve kérdezte:

- Hát nincs egy makulányi tisztesség sem abban a bandában? Hát így tűrik, hogy tönkremenjen egy szegény ember a kegyelmes asszony, meg a csaló fiúmi politika miatt? Hát nincs valami nagy, erős ember, hogy közbük csapjon és szétpofozza őket? Hát már mind, mind gazemberek vagyunk?

Senkise szólt. Tehetetlen düh fogta el az embereket. Érezték, hogy semmit se lehet tenni a szegény Posi érdekében. Semmit, semmit. Ez az ember éhen fog halni, vagy elzúlik.

A szerkesztő felsóhajtott:

- Urak, menjetek dolgozni. A fél Magyarországot elvinné az ördög, ha mindenki tisztességes ember volna.

Kimentek. Ahogy még egy szóra megálltak a füstös előszobában, behallatszott a szerkesztő párnázott ajtaján a beszélgetésük:

- Csak egy, egyetlen egy tisztességes ember kellene!

- Mit, tisztesség! - mondta egy másik hang. - Nem tisztesség kell ide, hanem pénz. Ha egy kis pénze volna...

Egy ötlete támadt. Hangos rikkantással tette hozzá:

- Ha Orsovai Pálnak hívnák, már rég megbukott volna a kormányzó és a miniszter a fenébe kergette volna az egész Fiumét!

Azzal aztán végleg kimentek, szobáikban leültek dolgozni. Posi ott ült az utolsó szobában, a kályha mellett, s könnyes volt a szeme ennyi szeretettől. Az olasz lapot olvasta, s ahogy ráhajtotta a fejét, látnivaló volt, hogy most már majdnem teljesen megöszült.

Egy hang szólt végig a szobákon:

- Hát a szabadkőművesek? Miért nem tesznek azok valamit az érdekében?

Az olaszbarát mosolyogva kiáltott vissza:

- Mert az az Orkay úr is szabadkőműves.

Erre aztán végleg csönd lett.

Többet aztán nem is volt vita Posi miatt, csak az olaszbarát hozott néha újabb híreket. Hogy Posi ma megint volt a minisztériumban, hogy megint kidobták. Hogy Posit ma megverte a mosóné, hogy Posi keze felpuffadt a sok mosástól. Hogy Posi vért kezd köpni, s hogy Posi annyira el van keseredve, hogy elmegy a királyhoz, Bécsbe.

Ez az idea tetszett. Összeadták neki az utiköltséget, s a következő héten elutazott a királyhoz. Örömtől ragyogó arccal tért vissza.

- Mit mondott a király?

- Óh, nagyon kedves volt... rám mosolygott, s azt mondta, hogy megvizsgálja az írásaimat. Szórol-szóra ezt mondta: „Ha igaza van, szegény ember, akkor ne féljen, mert biztos az ügye.” Óh, a jó öreg király...

Jól esett mindenkinek ez a jelentés. A lovagias öreg emberre gondoltak, aki nagyobb úr, mint Orkay, meg a kegyelmes kormányzó úr, meg a kegyelmes miniszter úr együttevén. Ime, a királynak csak a kisujját kell kinyújtania, hogy a dolog rendbejöjjön.

A király azonban az egész kezét rátette erre az ügyre. Egy hét alatt megjött Bécsből a válasz: Posi Ambrus ügye megvizsgáltatott, igaz ügynek találtatott, s Posi Ambrus királyi kegyelemmel visszahelyeztetik állásába.

Óh, milyen nagy érzés volt ez a szerkesztőségben, amikor az olaszbarát elmondta. Óh, micsoda hátborzongató nagy gyönyörűség az igazság! Nem csoda, hogy emberek pokoli kínok közt haltak meg érte, nem csoda, hogy fanatikus szerelmesei vannak, nem csoda, hogy nem félik a börtönt, a száműzetést, a földi poklot, a halált! Kimondani az igazságot, átázolni érette megcsúfolóinak tömegén, eltérni a hántásukat, a szeges korbácsot, amit a hatalom a kezükbe adott - mindenért, mindenért megvigasztal az a tudat, hogy néhány ember szemében szikrát fakasztottunk, s hogy kikerestük a lelkükben ezt a szent érzést. Óh, minden ember tele van az igazsággal, ha van valaki, aki megmutatja neki.

Ambrosio Posi sírva vett búcsút mindenkitől, s visszautazott Fiuméba. Már majdnem el is felejtették, amikor egy hét múlva megint megjelent.

Kidobták.

A dolog nagyon egyszerű. A királyi kegyelem visszahelyezte az állásába. Ezzel Ambrosio Posi megint a révkapitányságnál alkalmazott gépész lett, akire a szolgálati szabályok érvényesek. Egy héten át a legborzasztóbb munkákkal bízták meg. Egy hét alatt lesoványodott, s egyre több vért köpött. Kiküldték a legfagyosabb éjszakákon, fölverték az álmából, negyvennyolc óra hosszat dolgoztatták egyhuzamban s hogy némi vigasztalása is legyen, elmondták neki, hogy a felesége most már közkinccse az egész hivatalnak. Végül pedig, amikor kijelentette, hogy nem bírja tovább, a szolgálati szabályzat értelmében - amely a királyilag visszahelyezetteknek is érvényes - egyszerűen kitették.

Már most voltak, akik nevettek a szerkesztőségben. Istenem, ezen az emberen még a király se tud segíteni! A legegyszerűbb, a legnaivabb módon teszik túl magukat a főnökei a királyi szó parancsán. És nincs ellenük törvény - és ha volna, nincs aki alkalmazza.

Megint hatosokat adtak Posinak. A mosóné megint visszavette - óh, minden mulandó, csak a szerelmet nem fogja rozsdá - visszavette, ámbár igaz, hogy már az első napon majdnem félholtra verte, amiért búcsú nélkül szökött meg tőle.

Amikor az olaszbarát harminc krajcárt adott neki, Posi szégyenkezve szólalt meg:

- Mondja meg, kérem, hogy hívják a feleségét?

- A feleségemet? Miért?

- Csak. Szívességet tesz vele...

Az olaszbarát gyanútlanul mondta meg:

- Mária.

- Köszönöm - mondta Posi - és elment.

Két nap múlva visszajött egy pohárral. Talán négy krajcárért vette valahol a vásáron. Ordináré, öntött üvegből volt. De televéste virággal, cirádával, az ő naiv módja szerint, s a virágfüzerek közepén ott ékeskedett gyönyörű kalligrafikus írással ez:

Evviva Maria!

- Ezt emlékül hoztam a feleségének - mondta szegény boldog mosolylyal, amikor átadta. Magam véstem...

Az olaszbarát ennek jobban örült, mint bárminek.

- Köszönöm, nagyon köszönöm, kedves Posi - mondta, miközben forgatta a poharat, nézte a cirádákat, amikkel tele volt zsufolva az egész. Még néhány felírás volt rajta: Felül ez: *Evviva Ungheria!* Alul ez: *Evviva l'Italia!* Valahol, egy dús virágfüzér közepén ez volt: *Evviva la Giustizia!* Éljen az igazság!

Az igazság. Szegény Posi.

XX

A kereskedelmi miniszter ökegyelmessége gyakori vendég lett Orsovaiéknál. El-elnézett hozzájuk, s mindig tudott valami kedves ujságot mondani a férjnek, s valami bókot az asszonynak. Orsovaiék nagyon kedvesek voltak hozzá, s az öreg igazán jól érezte magát náluk. De amint kitette a lábát a lakásból, az asszony mindig ugyanazzal a kérdéssel fordult az urához:

- Miért nem hív meg bennünket ez a kegyelmes úr egyszer magához?

Orsovai nem tudott a kérdésre felelni. Hízelt neki a miniszter intim barátsága, hát védte az öreg urat. Elly ilyenkor egyideig hallgatta, villogó szemmel, aztán fölkel, kiment a szobából és becsapta az üvegajtót. Egyszer annyira fel volt háborodva, hogy a csukott ajtón át kikiáltott a férjének:

- Ez az öreg majom a pénzért jön ide!

Azzal bezárkozott, s Orsovai estig nem beszélhetett vele. Általában mindig magányosan volt, s mesteri módon kerülte ki a férjével való hosszabb együttlétet. A magányosságban újra átélte azokat a percek, amelyeket Iványival töltött. A lelke telistele volt nagy, asszonyos szerelemmel ez iránt az ember iránt, s ha csak egy szót is beszélt vele, ez táplálékot adott egész délutánok magányos óráinak.

Az utóbbi időben kétszer volt Iványinál. Az esti órákban gyalog sietett hozzá, a nélkül, hogy előre megmondta volna neki. Ő maga fűtött be az államtitkár dolgozószobájában, teát főzött s boldogan várta a férfit. Csodás esték voltak ezek. A földön, Iványi nagy perzsa szőnyegén ültek egymás mellett, átölelve egymást, mint a gyerekek s a kályha nyitott ajtaján át szótlanul nézték a tüzet. Nem olyan viszony volt ez, mint a tucat-házasságtörések, amelyek, bármily költői máz fedje is őket, mindig utálatosak s a piszkos dolgok benyomását teszik. Ezek a közönséges viszonyok már a második, harmadik találkozás után elvesztik szereplőikre nézve a házasságtörés jellegét s lesüllyednek az egyszerű állati szerelemig. Ez a két ember minden pillanatban tudta, hogy bűnt követ el s ezért valami mérhetetlen, édes szomorúság borongott örökké a lelkükön. Beszéltek egymásnak az elhibázott életről s ilyenkor az asszony megbomlott bajjal, sírva csókolta ezt az embert, akivel oly későn kellett találkoznia, amikor már nem lehetett tisztességgel az övé. Ilyenkor érezte, hogy ez a csók talán csak az emberek szempontjából bűn; ime, lánykorában ostoba fővel beleszeretett Orsovaiba - ezt a természet tette, tehát az isten akarta. Most utálja, őszintén, szívből - s ha van hatalom, amely a mi szíveinket kormányozza, úgy ezt is az akarta. Végül pedig lelke és teste minden ízével beleszeretett ebbe az emberbe s úgy érezte, hogy ha ezt a szerelmet nem az isten akarta, akkor egyáltalán nincs isten. Így vitte a végzete erre az útra, amit az emberek ezer és ezer év óta bűnös ösvénynek tartanak. Ki tehet róla? Ki az oka? Vajjon a mi szívünknek minden gondolata nem istentől jő-e, s ha tőle jó, van-e joguk az embereknek rangfokozatokat felállítani az érzések közt, mondván: ez nagyobbrendű érzés, mert tiszta, az kisebbrendű, mert bűnös?...

Egy fagyos estén ismét a kályha előtt, a szőnyegen találta Iványi az asszonyt. Hogy ő is leült melléje, az asszony komoly arccal kezdett beszélni hozzá:

- Sándor - mondta - ma egy bolond gondolat kergetett ide. El fogok mondani mindent, jól figyeljen ide.

- Mondja...

- Ma délután, először életemben, hallgatóztam. Egyedül voltam s a másik szobában a férjem olvasott. Egyszerre csak hallom az inas hangját, amint bejelenti a kegyelmes urat, a maga főnökét. Bosszankodtam, mint mindig, amikor ez az ember jön. Utálom. Az első percekben hangosan beszéltek, időről, politikáról, hát nem érdekelt. De aztán egyszerre elcsöndesült a hangjuk, suttogni kezdtek. Valami mérhetetlen kíváncsiság vett rajtam erőt. Mindenáron tudni akartam, hogy micsoda titka lehet ennek a két embernek. Az ajtóhoz lopóztam, ráfordítottam a kulcsot, hogy rám ne nyithassák s figyelni kezdtem. A férjem beszélt. Valami szivességet kért a kegyelmes úrtól, aki azonnal készen nyilatkozott mindenre. Aztán hallottam is, hogy miről van szó. A férjem ki akar neveztetni egy állatorvost. Azt is megmondta a miniszternek, hogy mi a neve. Azt hiszem, Landauer, ha jól hallottam. Akkor suttogtak leghalkabban, amikor a férjem megmondta, hogy ez a Landauer a férje egy színésznőnek, akinek ő sok hálaival tartozik. A kegyelmes úr erre ravaszul, öregesen nevetett s pajzánkodva korholta a férjemet: „Ej, ej, ilyen szép asszony mellett maga még színésznőkre gondol?” A férjem nem felelt erre, bizonyára valami olyan gesztust csinált, amelyből a másik mindent megérthetett. Aztán komolyra fordult a hangjuk és a kegyelmes úr megigérte, hogy szól a kollegájának és kinevezeti az állatorvost. Erre csönd lett köztük. Kis vártatva megszólalt a miniszter. Ezt mondta: „Abban a bizonyos ügyben mi az újság?” A férjem azt felelte, hogy: „Megvan.” Feszült figyelemmel hallgatóztam, aminek az lett a következménye, hogy minden lépésüket tisztán hallottam. A férjem fölállt s kinyitotta a Wertheim-kasszát. Aztán visszatért az íróasztalhoz és nagyon halkán mondta: „Egy, kettő, három, négy, öt, hat, hét, nyolc, kilenc, tíz.” A kegyelmes úr csöndesen felelt: „Köszönöm... nem is tudja, mily kellemetlenségektől szabadított meg.” A férjem édeskés hangon jegyezte meg, hogy örömmel tette s hogy boldog, azért viszonzhatta valamiképpen azt a sok kedvességet, amiben a kegyelmes úr részesítette. Biztos, hogy pénzt

adott neki. Valószínűleg tízezer forintot. A miniszter erre elbucúzott tőle s elment. Ennyi pénzért még csak azt se mondta, hogy „tisztelem a feleségét.” Azt hiszem, hogy ha csak ötezret kapott volna, köszönés nélkül ment volna el.

Iványi halkán mondta:

- Pénzt adott neki...

- Az én pénzemet - mondta az asszony. - Most éreztem először, hogy az a pénz az enyém, s hogy ez az ember miért vett feleségül. Amíg lány voltam, nem is tudtam, hogy mennyit érek. Most kezdem érezni, hogy én vagyok az úr, mert enyém a pénz.

- Borzasztó, borzasztó - mondta mély undorral az államtitkár. - Pénzt kért tőle... ezért járt hozzá, ezért hízelt... nem sült ki a szeme, nem égett le a bőr az arcáról...

- Ezért jöttem - folytatta az asszony. - Azt akarom, hogy maga pénzt adjon nekem. Érti? Pénzt, nekem. Valami azt sugja a lelkemnek, hogy nagy gyönyörűség lesz az a pillanat, amikor maga énnekem pénzt ad. Maga szegény ember, énnekem az egész világ a zsebemben van és maga mégis pénzt ad nekem...

Megborzongott erre a gondolatra és közelebb bújt a férfihez. Rásimult, csókolni kezdte az arcát, a szemét, a száját, úgy mondta egyre:

- Adj pénzt... fizess meg... hogy te légy az úr, s hogy én tartozzam neked... hogy ne mindig én legyek az erősebbik...

Iványi kivette a tárcáját:

- Mennyit akarsz?

- Nem keveset, nem csak szimbólumot... Sokat, hogy megérezd a hiányát, hogy én vehessek rajta valamit, ruhát, vagy kalapot...

Iványi elébeszórta minden pénzét. Volt közte néhány százas, öt-hat tízes. Az asszony összemarkolta mind és a zsebébe gyűrte.

- Most élj így, e nélkül - mondta neki - csinálj adósságot énértem, énmiattam...

Nagy gyönyörűség járta át lelkét erre a vad gondolatra. Érezte, hogy most igazán asszony, igazán szerető, akit az erősebb férfi segít. Érezte, hogy valaki keserves munkával dolgozott érte, hogy neki legyen, hogy ő vehessen rajta valamit.

Nyolc óra volt.

- Istenem - mondta az óráütés után Iványi - mit fog szólni a férjed, ha fél kilencre érsz haza?

Az asszony főlegyenedett, mint valami nemes paripa, hátraszegte a fejét és dacosan mondta:

- Mit fog szólni? Hát mit törődöm én avval, hogy mit fog szólni?

XXI

A társaság - különösen pedig a társaságnak az a része, amely mindenáron szeretett volna már Orsovaiék közelébe férközni - csak éppen a szokásos ideig respektálta a fiatal házaspár nyugalma. Az idő mult, már az új évben voltak, s attól féltek, hogy elmúlik a szezon anélkül, hogy Orsovaiék a társaságnak bemutatkoznának. Kezdték tehát a nyakukra járni. Különösen az öreg Hutkinson unta már az örökös remeteéletet, szegényt nagyon magára hagyták. A nagy villában két szép szobája volt az öregnek, ott foglalatostkodott. Megkérte a vejét, hogy

továbbra is ő intézhesse a rézbányák és a vasutak ügyeit, s intézte is, mert Orsovai volt kegyes megadni erre az engedelmet. Hutkinson Tamás így lassankint a veje jószágigazgatójává süllyedt, s nem törődött egyébvel, csak hogy a fiataloknak ne legyen gondjuk semmire, hogy boldogan éljék világukat. A szegény öreg ember semmit sem látott a fiatalok belső életéből. Csak a vacsorautáni csókokat látta, amelyek után rendesen visszavonult a szobájába, boldogsággal telve. Látta, hogy nagy urak járnak a vejéhez, örült a miniszternek, az államtitkárnak, Walzer úrnak, mindenkinek. Néhány honfitársának, akivel Budapesten megismerkedett, el is dicsekedett veje sikereivel. Elmondta, hogy kaszinói dísztag lett, hogy leleplezték az arcképét, s hogy a Kisfaludy-társaság egy tanulmányaért, amely pedig nem is volt a szó szoros értelmében irodalommal foglalkozó munka, tagjai közé választotta. Az egyetlen tökéletesen boldog ember ő volt hármuk közül. Orsovait bántotta a kis Anna dolga, nem tudott belenyugodni. S mert ezzel az érzésével teljesen magára maradt, voltak napjai, amikor még arra is merészkedett gondolni, hogy minden vagyonát odaadná a kis Annáért.

A társaságnak ezt az egyre tolakodóbb nyomását megéreztek. Egyes nagyon szíves hívásoknak nem tudtak ellentállni, s hébe-hóba megjelentek egy-egy családnál. Egyszer vacsorán voltak Walzer úrnál, megjelentek Salgó úrnak, a *Közvélemény* főszerkesztőjének estélyén; Salgó úr összetett kézzel kérte Orsovait, hogy jöjjön el, tegye érdekessé a szalonját. A *Közvélemény* már az ő kezében volt, s így mint valami alsóbbrendű alkalmazottjához, ereszkedett le Salgó úrhoz.

Előbb-utóbb viszonzni kellett ezeket a dolgokat, s Orsovai indítványára elhatározták, hogy nagy estélyt adnak. Ezzel fogják megnyitni termeiket a budapesti társaság előtt. Egy szombati napra tűzték ki az estélyt, s azonnal hozzáfogtak az előkészületekhez. Az asszony kedvvel dolgozott a siker érdekében, mert kíváncsi volt ezekre a budapestiekre, érdekelte ez az előtte ismeretlen, új társadalom. A vacsorával nem volt sok baj. Egyszerűen megrendelték egy híres cukrásznál, aki abból élt, hogy vevőinek a bőrét is lenyúzta egy-két cukorsütemény fejében. Neki magának is fájt, hogy ily szédületes drágán méri a portékáját, de belátta, hogy ha csak egy krajcárt is enged az árakból, a Lipótváros máshova fog menni vásárolni. A lakás feldiszipálása már több gondot adott. Elly nem ismerte a budapesti szokásokat, s így kénytelen volt Orsovaira bízni a diszipálást. Orsovai napokig törte a fejét, tervezett, s végre is egy kárpitosra bízta az egészet. De előbb ellátta tanácsaival; meghagyta neki, hogy minden diszipálásnál meglássák, hogy előkelő, gazdag emberek laknak itt, és hogy a cirádákban sok legyen a szecceszó. A kárpitos tanácsára egy jónevű festőművészt szólítottak fel a függönyök és drapériák színeinek összeválogatására. Most következett a legnehezebb feladat: összeállítani a névsort. Orsovai úgyszólván mindenkit ismert zsúrjáró korából, tehát anyag, az elég volt. De a válogatás munkáját nem bírta. Elhívta Walzer urat, hogy ebben a munkában segítségére legyen.

- Először is - mondta egyszerűen Walzer úr - mondd meg, hogy milyen vacsorát akarsz: zsidó vacsorát, vagy keresztény vacsorát?

- Hm - felelt Orsovai - természetes, hogy keresztény vacsorát...

Aztán elgondolkozott egy kicsit, mert mégis volt néhány zsidó ismerőse, akit okvetlenül meg akart hívni. A tarkóját vakarta:

- Nem lehetne valami izé... vegyes dolgot csinálni?

- Lehet. Mindent lehet.

Orsovai papírt húzott elő a zsebéből:

- Nézd, itt összeállítottam egy névsort. Azért kérettelek, hogy légy szives átnézni. Te jól érted ezeket az ügyeket, ismered az embereket. A cél az, hogy a társaságban ne legyen kivetni való elem.

- Mutasd.

Föltette a szemüvegét s érdeklődő arccal kezdte nézni a névsort. Mindjárt az elején felkiáltott:

- Óh, de naiv névsor!

- Ugyan miért?

- Hogy lehet például meghívni Rékásynét! Hisz ez az asszony folyton a szeretőivel jár a Váci-utcán! Az összes asszonyok meg volnának sértve...

- Húzd ki.

- Az ilyen dolog addig nem baj, amíg titok. Amikor már nem titok, akkor diszkvalifikál.

Kihúzta.

- A miniszter? Nagyon szép... Iványi Sándor. Ez is jó név. Csakhogy egymás mellé ne ültess őket.

Tovább nézte:

- Nem látom Dorozsmay képviselőt. Csak nem adsz olyan estélyt, amelyen Dorozsmay nincs jelen? Az asszonyok örökre megharagusznak rád...

- A csunya Dorozsmayt?

- Persze hogy meg kell hívni. Látom, hogy sejtelled sincs a dolgokról. Olyan embereket kell meghívni, öcsém, akik kölcsönösen imponálnak egymásnak. Azután van egy pár ember Pesten, akit a férjes asszonyok miatt kell meghívni. Ime: Dorozsmay az első. A második Sárkány, a híres író és atléta. Erre úgy néznek az asszonyok, hogy rettenetes. Amint ezt a hatalmas izomembert meglátják, aki e mellett csupa szellem és finomság, nem tudok velük egy szobában maradni. Olyanok, mint a... Aztán meg kell hívnod a másik író is, a szép Baradlayt. Ennek a feje egymaga jobban díszíti a termet, mint Budapest összes kárpitosai. Meg kell hívnod dr. Schwarzot, a híres idegorvost is. Persze, te nem tudod róla, hogy az asszonyok úgy imádják, mint valami bálványt. Valamint arról sincs sejtelled, hogy Járay, a szép tenorista nélkül sincs estély. Édes fiam, ezek az emberek okvetlenül szükségesek. Megtanítlak rá, hogy miért: mert ezekről mindenki azt hiszi, hogy rettenetes donjuánok, holott teljesen ártalmatlan lények. Az asszonyok úgy néznek rájuk, mint a bárányok a mészárosra. „Istenem - gondolják - ki tudja, hány asszonyt gyúrt le már ez a borzasztó ember!” És éppen ezért sohse féltsd tőlük a feleségedet. A csendes emberek az igaziak. Aki ilyen feltűnő, akinek ilyen nagy szerelmi híre van, azzal mindenki magára hagyhatja a feleségét. Ezek az urak csak bizonyos olyan helyeken hódítanak, ahová éjfélután két órakor mennek a diákok. Menjünk tovább. Ez az egész oldal jó név. Zágonyi színészt hiába hívod... Ez bolond, önérzetes ember. Undorodom az ilyen smokkuktól. Képzeld, amikor az én estélyemre hivatalos volt s felszólítottam vacsora után, hogy szavaljon valamit, azt mondta: „Miért nem szólítja fel Walzer úr Réczey professzort, aki szintén végigette a vacsoráját, hogy vágja fel ezt a daganatot a nyakán? Az neki éppen úgy mestersége, mint nekem a szavalás.” - Majd hogy ki nem dobtam.

Orsovai megbotránkozva mondta:

- Szemtelen népség.

- Ha éneket vagy szavalatot akarsz, majd adok én neked olyan neveket, akik szavalnak és mókáznak egy jó vacsoráért. Mert a legtöbbje szegény és az éhség nagyobb úr, mint az önérzet.

Ezen mosolyogtak.

- Hívd meg Schneckendorf Poldit is. Ez az összes élclapokat ellátja szójátékokkal. Kell, hogy ilyen is legyen.

- Mi a foglalkozása?

- Régibb ívású bankhivatalnok. Tudod, abból az időből, amikor még az összes magyar élclapokat bankhivatalnokok és víg ügyvédek csinálták. A régi Borsszem Jankó gárdából való... A többi mind jöhet.

Visszaadta neki az írást. Megitták a feketekávéjukat s Walzer úr elment. Orsovai behívta a feleségét, aki a maga finom, még mindig lányos vonásaival címezte meg a borítékokat, amelyekben velin-kártyákon szecessziós stílű betűk hívták meg vacsorára a címzettet.

Egy szombati napra tűzték ki az estélyt. A kárpitosok egész héten dolgoztak a szobák diszítésén. Orsovaiék egy napig túrték ezt a rendetlenséget, de másnap elhatározták, hogy ezt a hetet szállóban töltik. Kedden be is mentek a Hungáriába s ekkor teljesen a kárpitosok birodalma lett a lakás. A falakat fehér szövettel vonták be s erre a fehér szövetre egy előkelő festő rajzolt szénnel ornamentális diszítést. Minden szobában kopácsoltak, drapériákat igazgattak. Néha megjelent köztük Orsovai Walzer úrral, aki nagyon a szívéen hordta az estély ügyét. Rendelkeztek, minden részletet külön megbeszéltek. Péntekre már minden készen volt. A három legnagyobb szobában öt-hat személynek való asztalok álltak, amint ez újabban divat, hogy a vendégek *en petit comité* étkezhessenek. Az ebédlő végében ügyesen volt elrejtve a kis színpad, amelyen majd a színészek a jó vacsoráért szavalni fognak s az operai énekesnők néhány dalt adnak elő. Orsovai dolgozószobájából *fumoir* lett. Drága szivarok, a kaszinóból hozott húszkrajcáros cigaretták kínálták itt magukat s egy asztalkán mint megannyi nagy, színes drágakő, egyforma csiszolt üvegekben ragyogott a piros, zöld, sárga likőr. Szombaton reggel megjelent a virágkereskedő hat kis lánnyal, akik kosarakban cipelték utána a virágot. A fehér szöveten virágokkal varrták ki az előkelő festő modern színe vonalait. Valóságos nagy himzések lettek ezekből a fehér szövetekből, amelyekben igazi, illatos virágokból voltak nagy, stilizált virágok és ornamentális vonaldíszben végződő száraik kirakva. A virágáros lányok mentek el legkésőbb a lakásból. Még hét órakor az asztalokat diszítették, vagyont érő drága és ritka virágokat raktak a finom vázába és az izléses gyümölcskosarakra. Nevetgélve, vidáman siettek ki este nyolc órakor a havas utcára s minden irigység nélkül néztek vissza a villa felé, amelynek minden ablaka szikrázó fénnel ragyogott ki a téli éjszakába, mint ahogy a menyasszony szeme ragyog a nászéjszaka előtt, amikor először várja magához az urát.

A vacsora tíz órára volt kitűzve. Az első kocsi fél tízkor állott meg a kapu előtt. Behallatszott, ahogy a kiszállók becsapták maguk mögött a kocsiajtót, s ekkor Orsovai, aki az előcsarnokban állott, egy kicsit izgatott hangon szólt föl a feleségének:

- Elly!

A lakájok lesegítették az érkezőkről a kabátot, s Orsovai fogadta őket. Egy ügyvéd volt, a feleségével. Orsovai felkísérte az asszonyt; fenn, a küszöbön Elly várta őket.

Egyszerű, krémfehér selyemruha volt rajta, hosszú uszálylyal. A ruhán semmi, semmi dísz. Mintha leöntötték volna ezzel az engedelmes, simuló, meleg villanásokban ragyogó selyemmel. A melle és a válla födetlen volt. Haja kétoldalt ereszkedett a szép fejre, majdnem egészen eltakarva a fülét. A vöröses csillámú hajkorona rakoncátlan szála szinte szikráztak a

csillárok alatt, a szemében lobogva égett az első szereplés tüze, s az izgatottság éppen hogy annyi vért kergetett az arcába, amennyi édes rózsaszínűre festette. Most igazán olyan volt a haja, mint valami vörösrézről kovácsolt korona, amelyet diadallal viselt. S ahogy az egyre érkező vendégeket fogadta a mind hangosabbá váló lépcsőházban, egyre telibb lett étellel, egyre nagyobb lángokat vetett a szemében az izgalom, a vér finom hullámlásban járta az arcát, a halántékát, az ajka égőbb színt vett, s a haja kissé megbomolva mindegyre több szikrázó szállal gazdagította a koronáját. Most már meg lehetett látni benne a szerelmes asszonyt.

A szobákban tolongott a sok frakkos úr, legyezték magukat a kivágott ruhájú hölgyek, s a lépcsőházban is egyre jártak föl-le a vendégek. Elly azonban keresett valakit. Iványi Sándor még nem volt itt. Minden csoporthoz odament, mindenütt kereste. Az emberek bután mosolyogtak rá, abban a hitben, hogy nekik szól az érdeklődő pillantás.

A levegő egyre fülledtebb lett, a zaj nagyobb, s alig lehetett járni a szobákban, oly nagy volt a tolongás. Már tíz óra is elmúlt, s még mindig nem ültek az asztalokhoz, amelyeknél már mindenki megkereste a maga nevét.

- Édesem - súgta oda Ellynak futtában az izgatott Orsovai - jelt kellene adni már a vacsorára!

Tanácsstalanul állt, mintha ez a sok ember mind rá volna bízva, s ő nem tudna parancsolni a lármás, nyugtalan tömegnek.

- Még várunk - mondta röviden Elly.

Orsovai tovább szaladt. A híres cukrász borotvált pincérei, mint jégdarabok a láván, fagyos nyugalommal úsztak ebben a háborgó, tüzes tömegben, s bizonyos lenézéssel viseltettek minden izgalom iránt.

És Iványi Sándor még mindig nem jött. Pedig addig nem akarta elkezdni az asszony a vacsorát. Minden ízében nyugtalan reszketéssel, idegesen várta, nem akart nélküle asztalhoz ülni.

Nagy mozgás lett. A kereskedelmi miniszter jött. A kegyelmes asszonyt otthonhagyta: „szegényke gyöngélkedik”. Hogyis ne! A grófok félrehúznák az orrukat, ha megtudnák, hogy a kegyelmes asszony félzsidó-estélyekre jár. A minisztert körülvették, felkisérték, s most már igazán nem lehetett sokáig várni. Elly közel volt a síráshoz. Nem, nem, ennyi idegen közt nem ül le egyedül, várja azt a széles vállát, azt a fiatal, s mégis őszbeboruló fejet, a mély, szomorú tűzű szemet. Leszaladt a lépcsőn, s az uszályát fölkapva a kapuhoz sietett. Kinyitotta a kaput és kinézett a havas éjszakába. Fagyos légáram rohant födetlen mellére, s ugyanakkor egy cylinder és egy prémgallér jelent meg az arca előtt.

- Iványi...

Az volt. Lement elébe a kertbe vezető lépcsőn, s a karjába kapaszkodott.

- Édes Sándor... jó Sándor...

Iványi nem tudta mit csináljon vele:

- De nézze, nézze - mondta - ezer kocsis látja... jöjjön, hiszen meghűl!

Rémülten vitte be a lépcsőházba. Levette a télikabátját, s karonfogta. Úgy vezette fel a lépcsőn. Most boldog volt az asszony. A szemével intett egy lakájnak, aki erre megütötte a lépcsőházban elrejtett nagy gongot. Exotikus, bűgő harangszó hullámlzott most a házban, az érc mély basszusa megtöltött minden zugot. Mint valami harangzúgás közepette, úgy mentek föl ketten a pirosszőnyeges lépcsőn, az elvesztett s eltaposott kaméliákon lépkedve, egy nagy, szép ember, s a karján egy asszony, akinek csupa lázban égő ideg volt a teste, s aki e pillanatban felfogta izgatott lelkébe az egész világot.

- Vacsorához, vacsorához - mondogatták fönn egymásnak a vendégek. A miniszter kis, göthös, frakkos alakját majd agyonnyomta az a sok robusztus stréber, aki utat csinált neki az asztalhoz.

- Utat a kegyelmes úrnak! - kiabálták.

S aki hirtelen hátranézve erre a kiáltásra, félreállhatott az útból, az oly boldog volt, hogy ő is velük kiáltotta:

- Utat a kegyelmes úrnak!

Orsovai mögötte tipegett, boldogságtól ragyogó pillantásokat vetve jobbra-balra, s e pillanatban hasonlított ama híres margitszigeti vendéglőshöz, aki, mikor a cigány az ő szerzeményét játszotta, asztaltól-asztalhoz ment, s vad-idegeneknek is sugárzó arccal mondta:

- Was? Das ist 'was!

Párok tolongtak az asztalok körül, szép asszonyok, csunya asszonyok, sovány lányok, kövér férfiak, nagy, rendetlen tömeg. Elly magához szoritotta Iványi karját. Ez hozzáhajolt és halkán mondta neki, mosolylyal az ajkán:

- Ma délután öt óra óta nem vagyok államtitkár.

Asztalhoz ültek, megkezdődött a vacsora. Orsovai mielőtt leült volna a helyére, még egyszer végig járta a szobákat, hogy mindenkinek van-e helye. Érdekesekek voltak a csoportok. Az egyik asztalnál Baradlay, a szép regényíró összekerült egy híres anatómus egyetemi tanárral. Az asszonyok, akiket éppen az író miatt tettek ahhoz az asztalhoz, dühösek voltak: Baradlay orvosi vitába elegyedett a professzorral, s emellett is maradt egész este. Dorozsmay képviselő két érett asszony között ül. A legvastagabb dolgokat mesélte nekik, s nem is erőltette meg magát, hogy kétértelmű legyen. A fiatal nagyságos úr egyértelmű volt, s az asszonyok egyszerű arccal vettek tudomást a históriákról, amelyeket előadott. A miniszter egy nagy asztal fején ült, jobbán Orsovai, balján egy nagykereskedő, aki külön kikérte a maga számára ezt a kegyet a ház uránál. Szubvenció kellett neki egy alapítandó iparvállalatához. Orsovai mellett egy mogorva úr ült, egy színház igazgatója. Erre meg Orsovainak volt szüksége. A kis Anna ugyanis ennek a mogorva úrnak a színházánál volt alkalmazva. Öt perc alatt sikerült is neki a társalgást erre a témára fordítani.

- Tehetséges nő, - mondta tettetett hidegséggel - érdemes volna felkarolni. Idővel elsőrangú erő lesz belőle...

Az igazgató, a vén róka már jól tudta, hogy milyen viszony volt kettejük közt, s meggyőződéstől duzzadó hangon felelt:

- Igaz. Nagyon tehetséges. De lássa, kérem, mit csináljunk? Nincs pénz. Én a művészekkel tartok, s ha volna pénz, nem fizetést, hanem civillistát adnék nekik. De nem lehet, mert a részvényesek greizlerkodnak...

- Bizony ez baj.

- Aztán lássa: utóvégre a színháznak nem az a hivatása, hogy jól fizesse a tagjait. A nőket jól fizetik a szeretőik, csak a férfiak kerülnek sokba. Habár utóbbi időben már azok is keresnek...

Színháza egy tagjára mutatott, aki a világ legfeltűnőbb szabású frakkjában ült egy érett hölgy mellett. Aztán közel hajolt Orsovaihoz:

- Uram - mondta neki - értsük meg egymást. Az élet rövid, s a színleléssel töltött napok nem jönnek vissza. Beszéljünk őszintén. Önnek tetszik az a nő. Vegyen részvényeket.

Orsovait meglepte ez a nyers hang. De okosnak találta ezt a módszert.

Az igazgató mosolygott:

- Van még egy mód. Én vagyok a színház igazgatója. Én pusszirozhatom önagságát.

Orsovai ránézett. Nem tudta, hogy rögtön kell-e a tárcájába nyulnia, vagy majd csak később.

- Nem fogunk összeveszni - mondta az igazgató, s egy ötezer forintos váltóra gondolt.

A másik asztalnál szótlanul, mereven ült Iványi mellett az asszony. Tele volt rémülettel és fájdalommal. Nem tudta mire vélni Iványi szavait. Kérdezősködni nem lehetett. Hogy megbukott, az bizonyos, mert még tréfából sem szokott hazudni. De miért? Hogyan? És mit fog most csinálni? Nagy kedve lett volna fölállni, s rövid beszéddel hazaküldeni az egész társaságot, kiparancsolni a férjét is és maga mellé húzni Iványit, hogy mondjon el neki mindent. De nem lehetett, hát kínos nyugalommal ült mellette.

Valamelyik asztalnál már róluk beszéltek.

- Nézze - mondta egy kövér asszony egy másik asszonynak - milyen közömbös arccal ül az államtitkár mellett. Ismerem ezt, amikor ilyen közömbösek az asztal fölött... Az asztal alatt bezzeg...

- Pszt! - mondta a másik.

- Nekem beszélhet! - szólt a kövér ajkbiggyesztve - én már kijártam ezt az iskolát!

Nagy volt a zsidobongás. A viták nekihevültek, Dorozsmay körül viharosan kacagtak az asszonyok, s úgy hátradőltek nevetgükben a székeiken, hogy fehér mellükből még több látszott. Egy asztalnál - valahol csak kell - a zsidókról beszéltek. Erre az adott okot, hogy az egyik szobában összeült a gentry, s mintegy kis szigetet alkotott ebben a vegyes óceánban. Egy nagyhasú kereskedő beszélt:

- Wir Juden...

Egy másik folyton magyarul felelt neki. A nagyhasú roppantúl panaszkodott valami állítólagos antisemita hecc miatt. Hogy a veje azért nem lett közjegyző, mert zsidó, s hogy ez nem az egyetlen eset, mert a Schlittauer fiát, aki pedig magyar nemes is az *aldunai* előnévvel, nem vették be a honvédhuszárokhoz.

- Szegény Ernő kénytelen volt közös huszárnak menni! - mondta végül olyan hangon, mintha azt mondta volna: „Szegény Ernő negyven évi gályarabságra ment.”

Aztán hozzátette:

- Borzasztó idöket élünk! Két év múlva annyira leszünk Pesten, hogy köveket fognak utánunk dobálni az utcán!

A másik asztaltól egy erős férfihang kiáltott közbe:

- Én is dobok egyet!

Mind oda néztek. Aztán mosolyra húzódtak az arcok, mert a közbekiáltó Baradlay volt, akit jó zsidónak ismert mindenki, s aki sehol se tagadta ezt, írásaiban legkevésbé. Nevettek, de Baradlay komoly arcát látva, a nagyhasú is komolyan kérdezte tőle:

- Ugyan miért?

- Mert maguk megérdemlik, hogy mindnyájukat megkövezzék!

- Ohó! ohó! - kiáltott a nagyhasú elnöklete alatt álló asztal, az urak nemet intettek a tenyerükkel, a hölgyek nevettek. Baradlay fölállt. Végre elemében volt: ellene volt mindenki, s egyedül kellett harcolnia.

- Még egyszer mondom - szólt kipirult arccal, miközben fényes, fekete haja a homlokára omlott - még egyszer mondom, hogy én is ott leszek, amikor magukat megkövezik és isten-jézus uccse én is agyonverek annyit, amennyit csak tudok!

A nagyhasú most igazán dühbe jött:

- Na, wenn die Juden so sprechen!...

- Ja, - kiáltotta vissza Baradlay - nem beszélek hasból! Maguk az igazi antisemiták, nem a néppárt! Azok, szegények, igaztalan ügyért harcolnak, s mivel minden hazugságnak meg kell halnia egyszer, hát az övék is meghal. De aki magukra haragszik, annak igaza van! Maguk kiuzsorázták a népet, elvették a gentrytől a földet, zergeszörös kalapot viselnek, huszároknak küldik a fiaikat és versenyistállót tartanak! Maguk tapintatlanok és mi vagyunk a maguk áldozatai! Én, te, ő, mi, a szegény zsidó középosztály, akik a kezünk keserves munkájából élünk, *mi* érezzük meg a maguk komizságait! Amért maga rálicitált az államra, mikor az állam földet akart venni ruténeknek, hogy a zsidókat is kihúzza a bajból, igen, amikor maga odament és azt mondta annak a nagybirtokosnak, hogy „uram, én többet fizetek, mint az állam, adja bérbe nekem a földjét” - amért maga ezt tette, azért annak a szegény öreg zsidónak, aki ott ül a tulsó asztalnál, hatvan éves koráig kellett várni, hogy egyetemi tanár lehessen, holott az lehetett volna már harminc év előtt! Amért a maga Schlittauer barátjának a fia huszárnak megy és le akarja főzni a pénzével a gentryt és az arisztokráciát, amelynek utóvégre is született joga ebben az országban az urat játszani, azért az én apám temetése után kiköpött egy ember, és azt mondta: „Pfuj, zsidó temetés!” De maga ezt nem érti, kérem! Amért maga igazat ad minden piszkos falusi uzsorás zsidónak, még akkor is, ha igazán uzsorás, amért maga bömböl a szövetkezetek ellen, amért maga szidja a katolikus papokat, ahelyett, hogy összehúzná magát és hálát adna ennek a komoly magyar fajtának, hogy bevette, testvérévé fogadta, azért az én fiam sírva jön haza az iskolából, hogy azt mondták neki: „zsidó!” Amért maguk ostobák, tapintatlanok és játszsza az arisztokratát, azért kell nekem azt hallani nap nap után, hogy nem vagyok magyar! Érti ezt maga? Én nem tudok se németül, se franciául, a világnak semmi más nyelvén, csak magyarul. Nem szeretek más földet, csak ezt. Itt születtem, itt van eltemetve az apám és az anyám és mégis azt kell hallanom, hogy én itt idegen vagyok! Ennek maguk az okai, maguk, milliomosok és nagy urak, bankhercegek és börzekirályok, szívtelen pénzvadászok, akiket bár köveznének meg az antisemiták, én is velük tartanék! Maguk csak rosszat csináltak ebben az országban, amely a modern nagyságát nagy részben a zsidó középosztálynak köszöni. Ami jót ezen a földön zsidók csináltak, azt mi csináltuk, szegény skriblerek, zsidó tanítók, orvosok, mérnökök, ügyvédek, bírák, zsidó villamos kalauzok, gyári munkások, útkaparók! Ja, die Juden sprechen so!

Észre se vette, csönd lett körülötte. Leült. Csak a másik két szobában volt zaj, ez a szoba hallgatott. Kinos jelenet volt. De egypár emberben felforralta az igazságérzetet. Érezték, hogy ennek az embernek igaza van. De igaza volt a nagyhasúnak is: a zsidók beszélnek így? Hát akkor hogy beszéljen a szegény antisemita, aki ebből él? Miből éljen meg, ha zsidók eszik előle a falatját? Baradlay mindezzel nem törődött. Ahol csak lehetett, hangoztatta ezeket az elveket. Meg volt győződve, hogy ez az igazság, s hogy addig semmire se fogják becsülni a zsidó vallású magyart ezen a földön, amíg a *haute finance* és ennek rakoncátlan kölykei tisztességet nem tanulnak, amíg a *haute finance* minden szemérem nélkül dörgölőzik az arisztokráciához, s amíg ezért lenézi, magánál kisebbrangú embernek tartja saját munkás véreit. Ne legyen bennük meg az egyenlőség érzete. Igenis, érezzék, hogy az emberiségnek egy általános, nagy áramlatával állnak szemközt, s ne akarjanak önérték és munka nélkül egyszerűen beletolakodni abba az áradatba, amely ellenük folyik. Igenis, tudják meg, hogy nem csak a szegény zsidónak a sorsa az elnyomatás, hanem az övék is, tűrjenek tisztességgel, s gondolják meg, hogy ha a nagy antisemita áradat ellen *harcolni* kell, akkor nem a Lipótváros

nyalka huszárai, vagy a bérlők gentry-majmoló fiai, sem az arisztokraták lefőzésére alakult pénzes ifjak klikkje nem fog harcolni, hanem a szegény intelligencia, a becsületes ügyvéd és az éhes újságíró, a fáradt orvos és a tanár, a középosztály, amely tanult, s amelyben van az, ami a felsőbb zsidóságban nincs: önérzet és erkölcsi tartalom. És ha majd ütik a zsidót, hát nem a kereskedelmi bank igazgatóját fogják ütni, sem a villamos vasutét, sem a börzefejedelmeket, óh, ezeket nem lehet bántani. A szegény zsidó jogászokat fogják pofozni az egyetemen, az éhséggel küzdő orvosnövendékeket fogják kiverni és a rosszul fizetett újságírók ablakait törik be. Ezt hirdette Baradlay, harcot hirdetett a *haute finance* túlkapásai ellen egy elnyomott vallás elnyomottjai nevében, azoknak az ezreknek a nevében, akik a lelkük egész, minden melegeivel sem tudnak megpuhítani egy darab rögöt ebből a magyar földből a maguk számára. Ujabb időben sok fiatal is csatlakozott hozzá, de a régiek, a megcsontosodott vidéki, úgynevezett izraeliták, s a modernnek egy része, amely felekezetenkívülinek iratkozik be az egyetemre, ellene volt. Bolondnak tartotta és károsnak a zsidóság ügyére nézve. Ezek szerint az volt a jó, ha egy rongyos uzsorásért az egész magyar zsidóság exponálta magát. Meg az volt a rossz, a baj, a bánat, a véres sértés és az antisemitizmus, hogy aldunai Schlittauer Jakab fiát nem vették be a honvédhuszárokhöz.

Vége felé járt a vacsora. Már a virággal borított gyümölcsös kosarakat fosztogatták, s néhány perc múlva már minden asztaltól felálltak. A notabilitások a dohányzóba mentek, a hölgyek egy része a fiatalabb urakkal a szalonokba vonult. A fagyos pincérek leszedték az asztalokat, s a drapériák mögül előtűnt a kis színpad.

A kegyelmes úr körül nagy csoport tolongott a dohányzóban. A kis öreg buta mosolylyal állt a frakkos urak közt, vastag szivarral a szájában. Egy sarokban Orsovai erősen tárgyalt a színházigazgatóval; körülbelül megegyeztek a kis Annára nézve. A füst kiáradt ebből a szobából, s most már az egész lakásban dohány és ételszag terjengett, s a pezsgőtől vidám hölgyek egyre hangosabban viselkedtek. Orsovainé egy karosszékből ült, mellette Iványi. A férfi mosolyogva beszélt, mintha valami semmiségről volna szó:

- A holnapi lapokban - mondta - benn lesz a lemondásom. Nagyon megutáltam az embereket. A dolog úgy történt, hogy a kegyelmes urat meginterpellálták ma a képviselőházban egy cukorgyár miatt...

Egy másik csoportból idehallatszott:

- Márkus Emilia százszor jobban játszsza!...

- Az öreg felállt - folytatta Iványi - és szó nélkül rámkente az egész hibát. Akkorákat hazudott, hogy elhűlt bennem a vér. Az ellenzék dühös lett...

(- Akkor maga sohse látta Dusét!)

- ... a miniszter pedig délután magához hivatott és a világ legtermészetesebb hangján mondta: „beláthatja, kedves Iványi, hogy ezek után mennie kell.” Meghajtottam magamat, s egy félóra múlva beadtam a lemondásomat. Öt órakor a minisztériumban járt a Pester Lloyd munkatársa, s megkérdezte a kegyelmes úrtól, hogy megcáfolja-e az államtitkár távozását. Az öreg egyszerűen azt mondta neki, hogy nincs cáfolat. Ez az egész.

(- Hát a haldoklási jelenet?)

Az asszony minden ízében elkeseredve szólt:

- De hisz ez gazság!

- Ez politika - mondta nyugodtan Iványi. - Most egy hónapra el kell utaznom.

Ez volt a borzasztó, ettől félt az asszony.

- Istenem, istenem - csak ezt tudta mondani.

A kis szinpadon megjelent a Walzer úr ingyen-színésze és egy monológot adott elő.

- Nézze a férjét - mondta Iványi.

Odanéztek.

A dohányzó közepén állt most Orsovai. Majdnem az összes férfiak ott voltak körülötte. A sovány képviselő, aki a parlamentben oly szolgálatkész volt vele szemben, egészen a közelébe furakodott. Mosolygó arccal fogadta Orsovai ezt a sok hódolatot. S ahogy egy lépést tett előre, hogy a szavaló színészt jobban hallja, tiszteletteljesen utat nyitottak neki.

Salgó főszerkesztő úr a lépcsőházban magyarázott egy éjszakázó-képű fiatalembernek:

- Menjen be, Váradi és irhát két hasábot is. Adja a teljes névsort. A miniszterről külön írjon. Ha elvégezte, még vissza is jöhet. Siessen.

Az ujságíró vette a kabátját és beszaladt a szerkesztőségbe. A kapuból még visszakiáltott:

- Hozzak levonatot?

- Nem kell. Majd Zrinyi átnézi.

Zrinyi ugyanis szerkesztője lett a *Közvélemény*-nek. Fájdalom, nem vehetett részt az estélyen, mert a lapot kellett csinálnia.

A szavalat után ének következett. Az opera két konkurens énekesnője énekelt duettet. De ezekre már senki se figyelt. Csak éppen, hogy az arcukat feléjük fordították. Az asszonyok a legyezőik mögött suttogtak, a férfiak pedig most már mind Orsovai körül voltak. Megkezdődött a nagy imádás. A nehéz boroktól és a sok ételtől mámoros urak vágyó szemmel néztek rá, s mindenik magára akarta vonni a figyelmét. A miniszter külön állott egy kis csoporttal, mert ő már biztos volt a dolga felől. Az urak arról beszéltek, hogy miért nem választatja meg magát képviselőnek.

Egy kereskedő megjegyezte:

- Budapest bármely kerülete boldognak érezné magát, ha egy ilyen zseniális, népszerű, nagystílú ember lenne a képviselője!

A sovány képviselő ráhagyta:

- A Házban szívesen látnák... hisz tudják az urak, hogy mily tűntető üdvözléssel fogadták, amikor a karzaton megjelent!

Többen kezdtek beszélni egyszerre. Mindenki be akarta bizonyítani, hogy Orsovai a legnagyobb magyar. Egy előkelő szobrászunk, akit bizalmas körben Fabius Cunctatornak neveztek, mert minden szobrával évekig késett, s aki abból élt, hogy alálicitálta a többit, mosolyogva kiáltott fel:

Uram, esküszöm önnek, hogy még soha szobortéma úgy nem lelkesített, mint az ön büsztéje... nagyon örülnék, ha meglátogatna a műtermemben!

Orsovai felelet gyanánt kegyesen mosolygott. A szobrász öt perc múlva boldogan mesélte egy másik csoportnak:

- Megrendelte nálam a szobrát...

Zúgott a szoba a dicséretektől. Az urak túlkiabálták egymást. Azt akarták, hogy képviselő, miniszter, minden legyen Orsovai. Ez a nagy imádás oly hullámokat vert, hogy odacsődültek a szomszéd szobából az asszonyok is.

- Igen - ordította tűzpiros arccal a sovány képviselő - kell, hogy bekerüljön a Házba!

A miniszter alkalmasnak találta a pillanatot. Közbekiáltott:

- Ami késik, nem múlik!

Erre olyan éljenzés és taps tört ki, hogy reszkettek belé az ablakok, s a kocsisok összecsoportosultak az utcán. Ezzel el volt döntve, hogy Orsovaiból képviselő is lesz. Mosolygott, egyre mosolygott, nem tudta, mit csináljon. Legjobban szeretett volna ő is tapsolni és éljenezni. A pokoli zsivaj nem akart szünni; az emberek egymást kapacitálták, egymást kényszerítették a házigazda nagyságának elismerésére. Az általános zavarban kimenekült Orsovai egy kis szalonba. Egy asszony volt ott, ismert pesti szépség, akinek képviselő volt a férje.

- Orsovai! - kiáltott utána, amikor látta, hogy az izzadó alak tovább akar szökni.

Orsovai megfordult:

- Parancsol, nagyságos asszonyom?

Az asszony kacér pillantást vetett rá, megfogta a karját és leültette maga mellé egy székre. Ennek a hölgynek, aki imádta a szép ruhákat, a páholyokat és a gummikerekű számozatlant, csőd előtt állt a férje.

- Hallgasson ide, maga csábító szemű ember - mondta neki a világ legbátoritóbb pillantásával és csöndesen, mintha önkéntelenül történt volna, rátette térdére a kezét.

XXII

A munkanélkülieket segélyező nagy intézettel annyira voltak, hogy még mindig nem irták ki a pályázatot. Annyiféle érdeknek kellett eleget tenni, hogy a pályázati föltételek kidolgozása valóságos kín volt. A zsűrit úgy kellett összeválogatni, hogy az öreg Lénárt minden bizonynyal elbukják a pályázaton.

- A pályázat - mondta a miniszter - olyan, mint amikor az ember az orfeumba megy egy szép nő kedvéért. Hogy vele vacsorálhasson, pro forma az egész műsort végig kell hallgatnia. Tőlem ugyan ötven tervvel is pályázhatik az öreg, nem kapja meg a munkát...

A miniszternek nem az volt a célja, hogy a munkanélküliek intézetet kapjanak, hanem az, hogy ő pénzt kapjon. Orsovai pedig semmivel se törődött, csak a kis Annával. Tehát szegény munkanélküliek akár éhen is halhatnak tőlük...

Kedden, Orsovai fogadónapján egy küldöttség jelentkezett. Előkelő fővárosi polgárokból állott, a polgármester vezetése alatt. Ezek a kitűnő urak telektulajdonosok voltak, s telkeik a jó isten kegyelméből éppen a Lágymányoson terültek el, ott, ahol a munkanélküliek intézetét fel akarták állítani. A polgármesternek nem volt telke, de a polgármester jó brúder volt, aki szívesen szolgálta a polgárok érdekeit, tekintve, hogy ő maga igen sokszor szorult rájuk. Ezek az urak a *kányákat* apró zsebtolvajoknak tekintették, s megvolt bennük a nagyobb banditának az a lenézése a kisebb iránt, amelyről Lombroso oly érdekes fejezeteket irt. Ők a maguk nemében sokkal nagyobbak voltak, ők hatalmas telekspekulációkat öltöttek városrendezési mezbe, ők összevásárolták a dunaparti vityillókat, s amikor egy középület építésére került a sor, kifosztották ezekért a vityillókért a város pénztárát. Barátjaik voltak a villamos vasutak főrézsvényesei, a közlekedés eme királyai, akiknek egy szavára emelkedik bizonyos utcákban a lakások ára. Gyönyörű szervezet volt, mindenkor katonai pontossággal működött. Most is öröm volt nézni a haditervüket. Egy országos nevű gróf révén, aki milliókat harácsolt össze dunaparti viskókkal, rámásztak a miniszterre, hogy proponálja Orsovainak a Lágymányost. A

villamos igazgatók kiépítik a vonalat, új városrész fejlődik, bérkaszárnnyák épülnek, egyszobás uzsoralakások a munkásnép számára, szóval a város nagyobbodásáról van szó, tehát a polgármesternek erkölcsi kötelessége támogatni a tervet. Ebből hasznuk lesz 1. a telektulajdonosoknak, akik drágán adják el a mocsaraikat, 2. a villamos igazgatóknak, 3. a spekuláns építészeknek, 4. a téglagyári igazgatónak, 5. a kövezési vállalkozónak, hatodszor, hetedszer és kétszázadszor pedig mindannak a sok nagyiparosnak, aki tagja volt a társaságnak, s így számíthatott munkára. Ennyi derék polgár kívánságára érdemes volt a polgármesternek elvállalni a küldöttség vezérletét, s hosszú szónoklatban ajánlani a Lágymányost.

Orsovai rövid beszédben felelt nekik, kifejtván, hogy úgy a miniszter úr ő kegyelmessége, mint az ő csekélysege is a Lágymányosra gondolt, s több, mint valószínű, hogy ez a világon páratlan intézet ott fog felépülni. A küldöttség elégedetten távozott, s a kapuban az egyik haramia meglökte a polgármestert:

- Te, - mondta - ez az ember azért kéreti magát, mert díszpolgár akar lenni. Mit szólsz ehhez?

A polgármester nyugodtan hagyta rá:

- Én nem vagyok ellene... Utóvégre ez az intézet városunknak igazán legnagyobb, leghumánusabb, legvilágűrűbb...

Mit törődött Orsovai az intézettel! Mint mindig, úgy most se akart egyebet, csak jól élni. Hogy a körülötte vad forgatagban táncoló világ mit csinál vele, azzal nem sokat törődött. Egyáltalán nem gondolkozott a sorsán, nem kutatta sikereinek okát, csak élt. Egy célja azért mégis volt. A kis Annát megszerezni, s ha ezt eléri - gondolta - akkor teljesen boldog lesz. A kis Annának is ma kellett jönni, mára ígérte, hogy eljön tudakozódni. Orsovai körülnézett a lakásban, s úgy találta, hogy az alkalom kitünő, mert a felesége nincs otthon. Elly ugyanis nem bírta ki a nagy bizonytalanságot, s Iványihoz ment, megtudni mindent. Öt óra körül megjelent a kis Anna. Megint az a hidegtől piros kis arc, az élénk szem, a kedves, fiatalasszonyos kalap.

- Fogadjunk - mondta, amikor bejött - hogy nem intézték el még a férjem ügyét!

Orsovai elébe ment, megcsókolta mind a két kezét, s lesegítette válláról a gallért.

- Még nem intéztük el, kis Anna - mondta meghatott hangon - de legkésőbb a jövő héten megkapják a kinevezést.

- A jövő héten, a jövő héten! Mindig ezt mondják.

A milliomos úgy állt előtte, mint valami gyerek, engedelmes, kérő arccal.

- Óh - mondta - bár ezt mondhatnám mindig, Anna, bár ne kellene elmennie, bár maga mellett maradhatnék örökre.

Kinyújtotta feléje a karját.

- Nem, nem! - szólt az asszony és hátrahúzódott. - Értse meg, hogy ennek vége. Ilyen komoly, híres ember és nem akarja megérteni, hogy asszony vagyok...

A férfi a képviselő feleségére gondolt, aki formális ajánlatot tett neki, s kedve lett volna kiborítani a fiókjából azt a száz meg száz szerelmes ajánlatot, amit kapott. Minden asszonynak pénz kellett, mindenki élni akart, s Budapest összes alkalmasszerző hölgyeinek klientélája megrohanta. Egy szavába került volna, s olyan háremet tudott volna összeállítani, mint senki más ebben az országban.

- De Anna - sóhajtotta elébe térdelve - én nem szeretek mást ezen a világon, csak magát.

Az asszony vállat vont:

- Édes Orsovai, ha ez igaz, akkor maga szerencsétlen ember lesz. Nézze, én kockára teszem a férjem állását, s a maga jóbarátságát, de megmondom az igazat. Én imádom a férjemet...

Imádta is, úgy, amekkora nagy szerelemmel egyes színésznők, akik pénzt adnak a férjüknek, szeretik ezeket az urakat. Ezek törvényes Alfonzok, akik sohse féltékenyek a feleségükre, de akikre mindig féltékenyek a feleségeik.

A kis Anna elment aztán, így, minden jelenet nélkül. Orsovai egyedül maradt s nem tudta felfogni, hogy ime van asszony, akinek nem kell a pénz. S mivel egyszerű elméjű ember volt, hát elhatározta, hogy addig fogja elhalmozni mindennel, addig fog rá költeni, amíg az asszonynak egyszer csak magától megjön az esze. Valahol olvasta, hogy a férjes asszonyok sokra becsülik a hosszan kitartó, soha nem ernyedő udvarlást. Elhatározta, hogy ilyen udvarló lesz. És leült a székébe és eszébe jutott, hogy mindez bolondság, hogy soha, soha nem lesz az övé a kis Anna, és könnyek gyültek a szemébe.

A színház igazgatója pedig majdnem akkora lelkesedéssel gondolt erre a szerelemre, mint maga Orsovai. Több ízben föl is kereste a milliomost s részletes terveket dolgozott ki neki. A nyakába akaszkodott s mint tapasztalt színházi ember nagyszerű tanácsokkal látta el. Elmondta neki minden színésznő viszonyának történetét s lázas érdeklődést mutatott a dolog iránt. Közben amúgy mellékesen zsíráltatta az ötezer forintos váltót.

A színház főrézvényese, volt gyárigazgató, aki most pénzének kamataiból élt, egy napon magához hívatta az igazgatót.

- Kedves barátom - rivalt rá - úgy hallom, hogy ön tárgyalásokat folytat a híres Orsovaival!

- Én?

- Igenis, ön. Figyelmeztetem, hogy önnek semmi joga beledugni az orrát egyébbe, mint abba, amit az ön kedvéért még művészeti vezetésnek is hajlandó vagyok nevezni. De a pénz-ügyeinkhez semmi köze, legkevésbé van pedig joga kihasználni ennek az úrnak az érdeklődését Landauerné iránt. Hiába vág ilyen csodálkozó arcot, mindent tudok. Még egyszer őszinte jóakarattal figyelmeztetem, hogy ha arról van szó, hogy valakit meg kell pumpolni, hát itt vagyunk mi. Ön tudja, hogy már unjuk egyre adni a pénzt, az újabb pénzeket és megint a pénzeket. Unjuk, na, erről kár is beszélni. A többi már szeretné otthagyni az egész históriát. Nekem legalább az az ambicióm, hogy valakire tiszteességgel rákenjem a bódét. Hát kire kenjem, ha nem Orsovaira! Ön egy számár, igazgató úr. Mi hónapok óta keresünk valakit, aki megvenné, vagy kibérelné, vagy elsülyesztené ezt a színházat s amikor akad valaki, ezt ön akarja kis privát-gombostűjére feltűzni, mint valami lepkét...

Az igazgató leforrázva távozott s ettől a naptól fogva a színház részvényesei vették kezükbe a dolgot. Érdekes színház volt ez a színház. A Ferencvárosban építették, ahol édes-keves remény volt arra, hogy sokan fogják látogatni. De a részvényes uraknak nem is ez volt a céljuk. Összeálltak öten-hatan, nyugdíjazott, öregedni kezdő brúdere, akiknek elég pénzük volt erre a luksusra s mivel más színházak művésznői rájuk se néztek, csináltak maguknak külön színházat. Most tehát volt egy kis háremük, amelynek néhány nap alatt megalakult a maga külön kis izgatott élete, a maga kis primadonna-hecce, szépen kifejlődtek benne a vetélkedések, szóval az öregedő uraknak volt valami csiklandozó, pikáns foglalkozásuk. Boldog arccal jártak a kulisszák mögött, bekukkantottak az öltözőkbe, mint a basák a hárem celláiba. A kis színésznők ezt egy csöppet se bánták. Ők örültek ennek, mert állandóan volt körülöttük hat éltes úr, hat gazdag polgár, aki idővel a szó szoros értelmében belebolondult ebbe a színházba. A jó urak már egész napjukat ott töltötték. Az egyikük, volt igazgatója egy nagy vállalatnak, örült, hogy megint bibelődhetik pénztári kimutatásokkal, ellenőrzéssel, utalványok ellenjegyzésével, hát már reggel ott volt, nagy kéjjel turkált a könyvekben, szidta a pénztárost, a titkárt és az ellenőrt, leszamarazta a szegény igazgatót, akivel mind úgy bántak,

mint egy darab rongygyal. Alig, hogy ez kitette a lábát, jött a másik, aki a fiatalabb hölgnemzedék tisztelője volt. Ez sorra fogdosta a kóristalányokat, lyukat fúratott az öltözőjük ajtaján, parancsolt velük, hol csókolta őket, hol meg felmondott nekik, a lakására citált egyet-kettőt s ez utóbbi esetben rendesen visszavonta a felmondást. A többi is ott ténfergett már hét órakor este a folyosókon; az egyik az igazgató nyakán ült, a másik a pénztárost ellenőrizte, a kis csapat kis többsége azonban a női öltözőkben lődörgött, be-benyitott s boldogan sütkérezett a sok fiatal lány társaságában, örült a furcsa színházi szokásoknak: a tegeződésnek, a szabad csóknak, a szabad beszédnek, brutalizált mindenkit, aki férfi volt s éreztette a hatalmát mindenkivel, aki szoknyát viselt. Amikor pedig vége volt az előadásnak, a köztisztületben álló urak távoztak, miközben a portás földig hajolva köszöntötte őket s egy kis vendéglőbe mentek vacsorálni, hol a színház hölgytagjaival, hol azok nélkül. Szerelmesek voltak a színházukba, örültek, hogy öregségükre kaptak ilyen játékszert, amelyet fiatal korukban elérhetetlen paradicsomnak tekintettek, örültek, hogy van egy *igazi* színházuk, izzó élettellel, igazi nőkkel, vetélkedő szubrettekkel, kritikusokkal, közönséggel. Így csiklandoztatták végig hátralevő napjaikat ezzel a kis épülettel, amely eleinte még jövedelmezett is.

Jövedelmezett, de csak eleinte. Amikor Pesten sorra kezdett bukni minden, amikor kocsmát nyitott egy volt milliomos és sok építész kivándorolt Németországba, sőt egyik-másik Transzváliba is, akkor a kis színház is inogni kezdett. Ez a kis bódé, amely a mulató, szórakozó város legtetején cifrázkodott, mint valami kacér kis tortadísz, szánalmasan feldőlt, amikor kifogyott alóla a fundamentom. Nem volt, aki mulasson, nem jártak operettekbe az emberek, hanem mindenki korán feküdt le, hogy korán kelhessen és megmenthesse, amit még lehet. A harmadrendű szórakozások igazi kedvelői: a gyorsan meggazdagodott, ebül gyült pénzü gavallérok letörtek s az öreg részvényeseknek kezdett drága multság lenni a színház. Próbáltak megszabadulni tőle, de ez meg nehéz volt. Két újságíró ki akarta bérelni, de mindössze ötszáz forintot tudott előteremteni erre a célra. Tervnek tehát nem volt gyönyörűbb terv, mint Orsovai zsebébe dugni a műintézetet. Érezni kezdte ezt Anna is, megsejtette, hogy őrajta keresztül akarják megpumpolni a milliomost s egyik nagyobb szerepet a másik után ütötte el az ellenprimadonna kezéről.

Orsovai pedig rendes vendég lett a színházban. Állandó földszinti páholya volt s onnan nézte azokat a darabokat, amelyekben Anna is szerepelt. Ilyenkor le se vette róla egész este a látcsövét, még akkor se, ha a felesége vele volt a páholyban. A legutolsó kulisszatoló is tudta, hogy az Anna nagyságának mily előkelő udvarlója van, s maga a kis Anna nem is haragudott olyan nagyon ezért a hírért. Utóvégre ő hű maradt a derék állatorvoshoz, s az csak hasznára volt, hogy érdekessé tették, hogy az egész színház közönsége a látcsövező szerelmesen mulatott. A színház fiatal hölgyei csodálattal néztek rá, büszke volt rá az egész személyzet. Még a férfiak is oly büszkeséggel mentek el Orsovai mellett, mintha mondanák: „Úgy nézz rám, hogy nekem jogom van megölelni, megcsókolni és tegezni azt, akiért te a bolondját járod!” S valóban, Orsovai irigyelte is ezeket a szegény fiúkat, akiknek igazán nem volt egyéb gazdagságuk, mint ez az egy előnyük Magyarország leggazdagabb embere fölött.

Egy este, amikor Orsovai előadás után hazatért, s látta, hogy felesége már édesen alszik, bement a dolgozószobájába, egy kicsit gondolkozni. Ez csak ilyen kétségbeesett helyzetében jutott eszébe. Ahogy leült az íróasztalához, nagy borítékot látott a mappán. Felbontotta. Valami akta volt benne, s mellette a miniszter névjegye.

„Kedves Orsovai - írta a kegyelmes úr - magának küldöm ezt a kinevezést, adja oda annak, akit illet. Azt hiszem, szíveséget teszek.”

Az akta Landauer Jenő okleveles állatorvos kinevezése volt. Nevezett úr felhivatik, hogy jövő hó elsején jelentkezzék a kisbéri állami ménestelepen.

Tehát itt volt a kinevezés. Ime, van állás, állami hivatal. Nem kell tovább kínlódní. Annának nem kell a részvényes urak kedvében jární, s eltúrní, hogy szőrös kezüket csevegésközben földetlen vállára tegyék. Vége minden bajnak, ime ínt felé a csöndes vidéki élet, a zavartalan boldogság.

Orsovai nézte egy kicsít az aktát, aztán visszatette a borítékba és a zsebébe gyúrte. Majd elővett egyet elegáns névjegyei közül, s ezt írta rá:

„Kedves Anna nagysád! A miniszter úr ő kegyelmessége éppen most értesít, hogy legnagyobb sajnálatára már minden állást betöltött, s így fizikai lehetetlenség, hogy k. férjét kinevezze.”

Oh, a kis Anna nem fog vidékre menni. A kis Anna a háremben marad, amíg meg nem puhul. A kis Annának előbb-utóbb rá kell jönnie, hogy vannak nagy és erős dolgok a világon, de mindeneknél erősebb a pénz.

XXIII

Landauer Jenő, mint már egyszer említettük, szégyelte magát. Önérzetes ember volt, s álmatlan éjszakákat okozott neki az a tudat, hogy a felesége keresetéből kell élnie. És még ha olyan kereset volna, mint aminő a varrónőé, vagy azé az asszonyé, aki zongoraleckéket ad! De Landauer Jenő érezte, hogy ezzel a kilencven forinttal a felesége szép lábai is meg vannak fizetve, ezzel meg van fizetve a színpadon kötelező kacér mosoly, meg van fizetve szelíd hullámban emelkedő fehér melle és a jog egy csomó piszkos gondolatra. Amikor néha egyedül vacsorázott otthon, elgondolta, hogy azt a darab kenyeret, amit a szájába vesz, a színházi közönség pénzén vették, s hogy ez a közönség ezen a pénzen jogot váltott az ő felesége lábának a látására. „- Pfüj - gondolta - én nem vagyok férfi, mert a feleségem testéből élek.” Ez a komplikált gondolatlánc, amely dicsőségére válik egy állatorvosi elmének, folyton kinozta. Alig mert szemébe nézni a feleségének.

De ez még nem volt minden. Az állatorvos Golgotája sokkal meredekebb volt, mintsem gondolta. Egy napon hazajött Anna és így szólt hozzá:

- Jenő, figyelj ide és érts meg. Te tudod, hogy hű feleséged vagyok, s hogy nincs más gondolatom, csak te. De az én pályámon kevés ez a kilencven forint. Az adósságainkat nem tudjuk fizetni, a végrehajtó minden héten itt van, s kedden nem volt mit vacsoráznunk. Orsovai úr felajánlotta, hogy megveszi az *India csillagá*-hoz szükséges ruháimat.

Landauer lehajtotta a fejét.

- Jenő - mondta az asszony, miközben megölelte és reszketett a hangja - Jenő, nekem el kell fogadni ezt az ajánlatot...

Jenő nem szólt semmit, mert az asszony sírt. Nagyon keserves volt az ő életük. Jenő most érezte igazán, hogy mily nagy dolog az élet s mily nehéz férfinak lenni. A feleségét gyanúsítani eszébe sem jutott. Érezte, minden pillanatban érezte forró lehelletét annak a határtalan szerelemnek, amelylyel az asszony körülvette. Nem felelt egy szót sem. Hogyan is felelhetett volna? Hisz csak annak a férjnek van joga rendelkezni a felesége fölött, aki enni ad neki. A házasság gondolatának legmélyén ott rejtőzik az az elv, hogy a férfi gondoskodik az asszony szükségleteiről s ezért az asszony odaadja magát neki. Évezredek civilizációja és irodalma csak nemes zománcot tudott adni ennek a nyers gondolatnak, megölni nem tudta.

Nem szólt semmit, s Anna elfogadta a ruhákat. Szerepet kapott az *India csillagában*, s az összes lapok megdicsérték. A *Közvélemény* külön tárcát írt róla, s a többi lapok kritikusai is jónak látták kedvében jární az Orsovai Pál szerelmének. Mindenki megalázkodott, mindenki

hízelgett, mindenki remélt, amikor ennek az embernek a nevét hallotta. Budapesten abban az időben mindenkinek a zsebében volt egy váltó, amelyről hiányzott a zsiráns.

Aztán ékszerek jöttek, amelyeknek nagy részét az első napon kölcsön adták Steinbeiszer úrnak, aki ezért pénzt adott és egy kis sárga nyomtatványt, amelyet egyrészről zálogcédulának hívnak, s amelyet másrészről el lehet adni. Landauer Jenőben a nyomorúság bunkósbotlaltal verte agyon az önérzetet, s a nyomorúságnak van a legnehezebb bunkósbotja a világon.

- Istenem - jött haza egy másik napon lihegve a kis Anna - ma egy kocsi várt a színház előtt két fekete lóval...

Többet nem mondott, de a férje már értett mindent. Másnap titkon, a függöny mögül nézte, hogy kocsin jön-e haza a felesége. Nem, gyalog jött. Harmadnap boldog volt Landauer. De negyednapon megállt a ház előtt a két gyönyörű fekete ló, s a kis Anna ugrott ki a kocsiból. „Sokáig nem birom ezt” - gondolta az állatorvos.

De jobban kezdtek élni. A végrehajtó elmaradt, mert Annának fölemelték a fizetését százötven forintra. Egyszersmind szerepeket is kapott, s az állatorvos a *Közvéleményben*, amely ingyen járt nekik, mindennap olvashatta, hogy a felesége a magyar színpad legnagyobb büszkesége. Legjobban jellemezte az ő életüket a színlap, amely a kis Anna nevét így jelezte: *L. Virág Anna*. A fődolog Virág Anna volt, de mindjárt elől ott állt tilos-jelzés gyanánt az *L.*, éppoly titokzatosan, mint ahogy Landauer élt, éppoly keveset törődtek vele, s éppoly kevés szerepet játszott a színésznő nyilvános pályáján. Amikor néha kimeréskedett az utcára, megállt a hirdetési oszlop előtt és hosszan nézte ezt a betűt.

- Ez én vagyok - mondta magában.

XXIV

Orsovai nem küldte el a névjegyet a kis Annának. Úgy gondolta, hogy legjobb lesz, ha személyesen hazudik neki. Tudja isten, az ilyen pillanatok oly válságosak, hogy talán nagyon kedvező fordulat áll be az ügyben. Másnap délelőtt tehát maga ment el Anna lakására, most először.

Az asszony elpirult, amikor meglátta:

- Az istenért, Orsovai úr - mondta neki - mily szerencsétlen napot választott! A férjem hetekig nem mozdul ki a házból, s éppen ma Ó-Budára ment, fizetni az egyik hitelezőnknek! Mit fog gondolni...

Orsovai leült, anélkül, hogy az asszony megkínálta volna helylyel.

- Talán jobb, hogy nincs itthon - szólt komoly arccal - mert szomorú hírt hozok a számára.

- Nem nevezték ki.

- Úgy van. A miniszter kétségbeesve kért tőlem bocsánatot, de már későn volt, betöltötték az összes állásokat. Elkéstünk, kis Anna. Most várhatunk egy évig.

Olyan arcot vágott, mintha ez neki legalább is oly kellemetlen volna, mint Landaueréknek. S hogy a kis Anna szomorúan horgasztotta le a fejét, körülnézett a szegényes lakásban. Istenem, a mellényzsebe egy zugából kitelt volna az a pénz, amelylyel palotát építhetett volna a kis Anna. Amióta Pesten volt, mindenkit pénzelt, mindenki fosztogatta, de még egy millió se fogyott el abból a hatvanból, ami egy évi jövedelme volt. És a kis Annának tudnia kellene, hogy csak egy szavába kerül és az övé a többi ötvenkilenc.

- Anna, Anna - mondta neki - maga nagyon szeretheti a férjét, hogy ilyen szegény...

Mit csináljunk? - mondta szinte mentegetőzve az asszony.

Orsovai hallgatott. Úgy ült az asszonynyal szemközt, szótlánul. A helyzet egyre kínosabbá vált. Anna szeretett volna szabadulni a vendégtől, mert a férje minden pillanatban hazajöhetett. Nem akarta, hogy itt találja Orsovait. Ez azonban úgy ült ott, mint akinek esze ágában sincs távozni. Hosszú ideig ültek így, szótlánul. Aztán Orsovai fölemelte a fejét és a szemébe nézett Annának. Az asszony nem bírta sokáig ezt a vágygyal, a buta emberek szomorú szerelmével teli pillantást. Lesütötte a szemét. Amikor újra a férfira nézett, már könnyes volt Orsovai szeme. Ah, ha e pillanatban az irigyek, a szegények, az alázatosak látták volna a nagy milliomost! A részletfizetésre vett kredenc mellett, olcsó széken ült, körülötte minden szegénységet és adósságot lehelt, s öneki könnyek estek ki a szeméből, az első pár könny a tüdőcsúcshurut óta.

- Maga sír, Orsovai úr?

A férfi összeszorította az ajkát. Aztán egyszerre az arcába szökött a vér. Térdre esett és átfogta az asszony térdét. A kis Anna megrogyott egy pillanatra, oly erővel szorította magához az előtte térdelő férfi.

- Az istenért! - mondta lángbaboruló arccal, s eltakarta kezével az arcát.

Orsovai nem bocsátotta el.

- A férjem, a férjem jön!

Ezt csak azért mondta, hogy Orsovai elbocsássa. De ez most még nagyobb erővel szorította magához:

- Nem bánom - mondta rekedt hangon, s fejét az asszony térdéhez szorította. Úgy beszélt, hogy a szája a posztót érte. - Nem bánom... azt akarom, hogy találjon így, nem bírom tovább, nem bírom...

Künn az utcán, vagy száz lépésnyire a háztól valóban jött Landauer úr. Felgyűrt gallérjába behúzta a fejét, s elégedett volt. A legfontosabb uzsorását fizette ki végleg, s ez olyan érzéssel töltötte el, mint valami sikerrel letett vizsga. A száját kicsire húzta össze, talán füttyörészett. Csöndesen baktatott a ház felé és a jövőjéről gondolkozott. Mindig a jövőjéről gondolkozott. A folyosón megállt egy pillanatra. Elnézett a szomszéd udvar fölé, a szép, napsugaras eget nézte. Tetszett neki az idő, s elhatározta, hogy kiviszi a ligetbe a feleségét. Azzal becsöngett.

- Az istenért! - kiáltott benn Anna - úgy-e mondtam... itt a férjem!

Orsovai fölkel a földről és leporolta a térdét.

- Most üljön le hamar - hadarta az asszony - mert még rosszat sejt az uram... óh, hogy nem tudott máskor jönni!

Az előszobából újra berikoltott a villamos csengő. Most élesebben, türelmetlenül.

- Nyitom, nyitom! - kiáltott az asszony az előszobában. Landauer úr belépett.

- Mi ez? - szólt - kétszer is csöngetek.

Letette a kalapját és a szoba felé ment.

- Megállj, Jenő - szólt utána a felesége. - Mondok valamit. Találd ki, ki van benn?

A férfi bután nézett rá:

- Lujza?

- Nem az. Képzeld: Orsovai úr.
- Orsovai úr? Mit akar?
- Hírt hozott. Téged vár egy félóra óta.

A férfi most jól megnézte Annát:

- Ezért vagy olyan izgatott?
- Óh...

Bementek. Landauer úr látta, hogy egy izgatott arcú, kuszált hajú, kivörösödött szemű úr áll a szobában. Feléje ment és bemutatkozott:

- Nevem Landauer.
- Orsovai.

Kezet fogtak s a milliomos rögtön beszélni kezdett:

- Éppen mondtam a kedves feleségének, hogy szomorú hírt hozok. A miniszter kétségbeesve kért bocsánatot, de...

Elmondta neki a hazugságot.

Landauer úr nyugodtan felelt:

- Ez lehetetlen.
- Hogyan? Mondom, hogy a miniszter minden állást betöltött. Elhiheti, hogy nagyon nehezemre esik ezzel a hírral megszorítani magukat...
- Lehetetlen - mondta nyugodt arccal a férj - mert most Budáról jövök és fenn voltam a minisztériumban. Van ott egy barátom, aki állatorvosnak készült, de most irnok. Azt mondta, hogy látta a kinevezésemet.

Orsovai nevetést erőltetett:

- Akkor tévedett - jegyezte meg könnyedén.

Érezte, hogy ha most ez az ember sokáig faggatja, kisért minden. Egy ideig bírja a komédiát, de sokáig nem.

A másik csökönyösen megmaradt a kijelentésénél és egyre hangosabban beszélt:

- Nem tévedett, mert megkérte a titkárt is, hogy nézzen utána. A titkár bement a referenshez, aki azt mondta, hogy a miniszter egyenes kívánságára kineveztek. Ez így van.
- Nem értem a dolgot - felelt Orsovai. - Nekem a miniszter azt üzenté, hogy nem lehet.

Már hebegett és minden szaván reszketett a hazugság. Ügyetlenül tette hozzá:

- Meglehet, hogy utóbb meggondolta...

Landauer úr most már játszott vele.

- A kinevezést - mondta - tegnap délután elküldték önnek a lakására.

Úgy nézett rá, mintha bírja lett volna. Csak most kezdte sejteni az igazságot. A kinevezés vidékre szólt s Orsovai úr nem akarja, hogy elmenjenek Pestről. Míg a milliomos valami hazugság után kapkodott, nagy gyűlölettel nézte végig. Csak azokat tudjuk így gyűlölni, akikről enni kapunk. Eszébe jutottak a toalettek, az ékszerek és eszébe jutott a két orosz trapper. Nagy utálat szállt föl a lelkében, hogy most először szemtől szembe is látta ezt a mérhetetlen pénzhatalmat, aki oly erős, hogy még neki is parancsol, akihez pedig semmi köze.

És ezzel a gyűlölettel egyidejűleg a szégyenérzet is arcába kergette a vért. Most látta, hogy ez a hires, félelmetes ember is csak ember, fekete télikabátban, szürke nadrágban - s erre a fölfedezésre teli lett a lelke fölháborodással. Nyomatékkal ismételte:

- Elküldték a lakására. Nem látta?

S mereven a szemébe nézett. A kis Anna a háta mögött állt, egész testében reszketve. A férje válla fölött kémlelte Orsovai arcát.

- Látta, vagy nem látta? - szólt goromba türelmetlenséggel az állatorvos.

- Nem láttam - felelt Orsovai.

De most a másik kettő már tudta, hogy hazudik. Borzasztó perspektíva nyílt a lelkükben. Egyszerre meglátták a pénzkirály ostobául egyszerű, aljas tervét. A férj reszketni érezte a vállához támaszkodó asszonyt s ez bátorságot adott neki. Mintha hullámozott volna az erő a lelkében, mindenkinél erősebbnek érezte magát e pillanatban. Egy kicsit előrehajolt s leordított az előtte ülő Orsovaira:

- Maga hazudik!

A kis Anna elsikoltotta magát s minden erejéből belemarkolt a férje vállába. Orsovai halálsáppadt lett és felugrott:

- Hogy merészeli ezt mondani?

- Mert hazudik, hazudik!...

Egy pillanat alatt ütésre állt Orsovai keze. A másik elkapta s most ő emelte fel a kezét. Pofonverte a milliommot, kétszer.

- Takarodjék! - ordított rá magánkívül s most végre, annyi keserves túrás után bömbölve szakadt ki belőle az önérzet. - Vigye a ruháit, a gyémántjait! Vigye a kocsiját!

Az asszony sikoltozva tartotta vissza.

- Hagyj békén! - ordított rá a férj, kiszabadította magát. Előre ugrott és feltépte az ajtót:

- Lóduljon, lóduljon!...

Orsovai összeharapta a szájaszélét és sietve ment ki. A külső ajtót nyitva hagyta. Ebben a pillanatban kis Anna azokra az órákra gondolt, amikor egy ágyban feküdt Orsovaival. Eltakarta az arcát és sírt. Tele volt nyomorúsággal.

A szobában csönd lett. A kredenc hallgatott, az asztal, a tükör, mind... Mint a cselédek, amikor a férj a feleségével veszekszik. Landauer úr a szoba közepén állt. Most egyszerre rohanták meg agyát a magyarázatok, egyszerre gondolt mindennek a következményére, a színházra, a világra, a miniszterre, a feleségére. S miután csak félig volt férfi, egy kicsit kellemetlenül érezte magát. Megvakarta a fejét s kiment a konyhába, ahol a felesége az asztalra borulva sírt. Nem tudta, hogy mit mondjon neki, de érezte, hogy valami férfias cselekedetnek kell következnie. Néhány percig hátratett kézzel, szótlanul járkált fel-alá, aztán erősen megfogta a síró asszony karját, megrázta és rákiáltott:

- Mit bögsz!

XXV

A segédek napok óta jártak-keltek, tárgyaltak, de sehogyse tudtak megegyezésre jutni. A golyóváltások száma, a távolság, az avánsz megannyi állomásuk volt, mindeniknél vesztegeltek, húzták-halasztották az ügyet. Az igazság az volt, hogy mind a ketten félték a párbajtól. A szegény állatorvosnak sohse volt semminemű fegyver a kezében, s ez volt az első lovagias ügye. Orsovai katonakorában lőtt már néhány lyukat a huszárkaszárnya falába, de félt ettől az embertől. Olybá vette, mint valami tigrist, amely a kölykét védi. De kitérni a párbaj elől nem lehetett sem a verekedő állatorvosnak, sem közéletünk felpofozott alakjának, a felpofozott kaszinói dísztagnak, a felpofozott városháziának, a felpofozott Kisfaludystának. Az állatorvosnak két kollégája volt a segédje; Orsovai részéről Rablay, a lovagias képviselő és Walzer úr vitte az ügyet.

A tárgyalások harmadik napján kellemetlen dolog történt. Az állatorvos egyik segédje ugyanis egy levelet olvasott fel, amely Orsovaira nézve csöppet sem volt hizelgő. A levelet egy Lusztig nevű úr írta, aki valamikor a holland-magyar bank váltóosztályának főnöke volt, s akinek most kis banküzlete volt a belvárosban. A levélben el volt mondva egy évvel ezelőtti történet, abból az időből, amikor - mint a segéd megjegyezte: - „ellenfelünk ő nagysága a holland-magyar bankban nevezett Lusztig úr alárendelt hivatalnok volt.”

A levél szerint így esett meg a dolog. Egy délelőtt Orsovai (Holländer) Pál (Izidor) a korzón követni kezdett egy hölgyet. Utána ment a Haris-bazáron keresztül, végig a Váci-utcán, megállt vele Calderoni előtt, s amikor a hölgy visszafordult, ő is utána ment, az arcába nézegetett, szólt is hozzá néhány szót. Hogy megszabaduljon tőle, a kisasszony befordult a Zsibárus-utcába. Orsovai ezt jó jelnek véve oda is utána ment, de amikor kiértek a Korona-herceg-utcába, szembejött velük egy fiatalember, aki köszöntötte a hölgyet. A hölgy viszont megállította a fiatalembert s egy kicsit beszélt vele. Az ifjú erre odament Orsovaihoz, beszélt egy kapu alá, s ott felpofozta. Orsovai zsebre dugta a pofonokat, mert félt a botránytól. Az újságok abban az időben telve voltak cikkekkel az aszfaltbetyárok ellen. Nem merte provokálni azt a fiatalembert, úgy vélekedett, hogy jobb lesz egyszerűen elhallgatni az ügyet. Hogy mindez szóról-szóra így: történt, azt bizonyítja 1. Lusztig Mór pénzváltó- és banktulajdonos, 2. kistálya Csetnek Lajos törvényszéki jegyző, aki a pofonokat adta s 3. az a hölgy, akit Orsovai kísért.

„A negyedik, aki a dologról tud - így végződött a levél - maga Orsovai úr, aki bizonyára nem lesz oly gyáva, hogy a dolgot eltagadja.”

A levél nagy meglepetés volt az összes segédekre nézve. Az ügy ezáltal kínossá és szenzációssá vált. Hogy azonban a nyilvánosság elé semmi ne jusson a tárgyalásokból, az állatorvos segédje megkérte az urakat, hogy a levélről felükön kívül senkinek se szóljanak. Az urak komoly arccal búcsúztak el egymástól, s Orsovai segédei kissé szégyelték is magukat. Különösen Rablay, a lovagias ügyekben jártas képviselő érezte magát rosszul.

A kellemetlen hírt Walzer közölte Orsovaival.

- Azt hiszem - jegyezte meg - hogy ez az a komisz Lusztig, akit kidobattál a bankból.

- Ez az - mondta Orsovai - most bosszút áll.

Walzer úr kiméletesen kezdte:

- Az állatorvos segédeknek kell valamit felelnünk erre a levélre. Úgy mindjárt nem akartuk a szemük közé vágni, hogy hazugság, jobbnak láttuk előbb veled beszélni.

Orsovai fel-alá kezdett járni a szobában. Ime, ő mindig Walzer urat hívta, ha tanácsra volt szüksége, s most ki ad neki tanácsot arra, hogy mit mondjon Walzer úrnak?

- Nos? - kérdezte ez.

A milliomos megállott és megtört hangon mondta:

- Nézd, öreg, te vagy az egyetlen barátom. Én megvalloam neked őszintén, hogy ez a dolog igaz. De könyörgöm, kérlek, hogy találj ki valamit...

A kányák főnöke csóválni kezdte a fejét:

- Nehéz ügy, bonyolult ügy.

- Ezek az emberek becsületbiróságot fognak kérni - beszélt rosszat sejtve Orsovai - s ez a bíróság diszkvalifikál. Ha pedig diszkvalifikál, akkor mehetek vagy a Dunába, vagy Amerikába az apósom rézbányáit igazgatni...

Walzer úrbán nem annyira a hála dolgozott, mint inkább jövőendő, nagyobb hasznok reménye. Tudatában volt annak, hogy ez a félóra valamikor ezeket kamatozik számára, hát elhatározta, hogy Orsovainak a bajból való kihúzásán fog dolgozni.

- Bizd rám az ügyet - szólt megnyugtató hangon. - Tégy meg mindent, amit mondani fogok, rendbehozzuk az ügyet. Arra azonban figyelmeztetlek, hogy sokba fog kerülni.

A másik mosolygott, mintha mondaná, hogy maradt még néhány százezer forintja, s azonfelül ötvenkilenc elkölteni való millió. Kezet szorított közéletünk kitűnő vezérférfiával, s nyugodtan tért álomra. Elalvás előtt hosszan nézte feleségét, aki már aludt a nagy ágyban. Valaki figyelmeztette - ki tudja, talán maga a miniszter - hogy a bukott államtitkár nagyon udvarol a feleségének. Nézte ezt a szép asszonyt, aki igazában most kezdett csak fejlődni, egy pillanatra fel is dühödött az államtitkár ellen. De aztán elmosolyodott:

- Nem - mondta magában - még egy párbaj? Nem vagyok én vívómester...

Azzal megfordult és elaludt.

Másnap reggel Rablay képviselő megjelent Walzer úrnál, s bizalmasan értesítette, hogy ez az ügy kezd nagyon piszkos lenni. Beszélt a bizonyos Csetnekyvel, aki a fővárosi társaság kedvelt tagja volt, s aki megerősítette a denunciáló levelet. A képviselő úr azt tanácsolta, hogy jó lesz még idején lemondani a segédi tisztről.

- Hogyan? - kiáltott fel Walzer - ön cserben hagyná barátját, éppen amikor bajban van? Hiszen éppen most van a legnagyobb szükségünk az ön kiváló érzékére és bölcs tanácsaira.

Ugyanis előbb hízélgéssel akarta megfogni segédtársát, hogy a neki szánt pénzt ő tarthassa meg. Mert hogy Rablaynak a segédi tisztben való megmaradását fel fogja írni Orsovai számlájára, az bizonyos volt. De Rablay szintén meg akarta kapni a maga részét:

- Barátom, - mondta - ha én exponálom magamat ilyen ügyben valakiért, akkor én már nagy hálával tartozom annak a valakinek...

- Utóvégre - mosolygott rá Walzer - nincs még későn... A mai nap még hozhat olyan eseményt, amelyért holnap már hála jár...

Óh, a két bácsi már értette egymást. Nem is kellett összemosolyogniuk, az gyerekes lett volna. Csak elégedetten, szótlánul szívták a szivarjaikat, s örültek ennek a kitűnő üzletnek. Élni csak kell, utóvégre a becsületbeli ügy néha a legszebb kereseti ágak egyike.

Orsovai jól sejtette: az ellenfél segédei kijelentették, hogy felük addig nem ad elégtételt, amíg ez az ügy el nincs intézve. Erre viszont felállott Walzer úr, s azt a kijelentést tette, hogy a levélben foglalt állítás valótlan, s aljas bosszú műve.

- Felünk ugyanis - szónokolt nagy hévvel - amikor még a holland-magyar bank szegény hivatalnoka volt, összeveszett ezzel a Lusztig úrral egy hölgy miatt...

Itt egy kicsit megállt, mert bizarrnak gondolta a dolgot. Íme a kis Anna egy másik volt szeretője menti meg a párbajtól a kis Anna mostani férjét.

- Egy hölgy miatt nagy haragban voltak, s ez a Lusztig úr, ahol csak tehetette, kínozte Orsovait. Végül, amikor beteg volt, ki is dobta. Orsovai úrnak pedig, amikor a bank igazgatótanácsában helyet foglalt, első dolga volt ezt a Lusztigot kidobatni. Innen a bosszú. Ami magát a levelet illeti, az szemenszedett hazugság!

Rablay ámultan hallgatta ezt a beszédet. Nem értette a dolgot. Ő tegnap beszélt azzal a Csetnekyvel, aki igenis felpozította Orsovait, s ez a Walzer most a legnagyobb nyugalommal cáfolja meg az ügyet.

Az állatorvos segédei felük nevében azt a kijelentést tették, hogy addig nem tárgyalnak, míg vagy egyszerűen lovagias úton, vagy becsületbiróság útján ezt az ügyet el nem intézik. Erre már haragosan pattant fel Walzer:

- Belemegyünk a becsületbiróságba!

Rablay nem mert szólni, de nagyon kellemetlenül érezte magát. Még sohse volt ilyen piszkos ügye. Speciálisan mindig politikai párbajokkal foglalkozott, ahol nincsenek a feleknek zsebrendezett pofonák. Hát hagyta a társát, hadd beszéljen. A közismert Walzer bizonyára okosan cselekszik.

Azzal váltak el, hogy becsületbiróság fog itélni Orsovai párbajképessége fölött. Rablaynak első dolga volt, hogy az utcán megrohanta kérdésekkel Walzert.

- Barátom - szólt ez - az a dolog nem igaz.

- De én beszéltem Csetnekyvel!

- Értsen meg: nem igaz. Érti?

A zsebére ütött és hangosan szólt rá:

- Még most se érti?

Erre elhallgatott a képviselő. Kis vártatva azonban megszólalt:

- Azt hiszi?

- Hogyne hinném! Amíg bizonyos pénzüsségekről van szó, addig csak valószínű, hogy mi vagyunk az urak. Amint azonban határtalan a pénz, bizonyos, hogy az történik, amit mi akarunk.

Rablay egy kicsit szégyelte, hogy oly naivnak mutatkozott. A másik meg is róttá:

- Csodálom, hogy egy képviselőnek ezt így a szájába kell rágni.

A városban nagyon érdeklődtek a dolog iránt. Hiába fiakkerezte be Salgó főszerkesztő úr az összes lapokat, egy napon az egyik kiírta két sorban, hogy Orsovai Pálnak párbajügye van, s másnap az összes lapok közölték ezt a hírt, óvatosan megnevezve a forrást, amelyből merítették. Magánkörökben a párbaj történetét is tudták. A jelenet szereplői közül egyik se szólt róla senkinek és mégis kiszivárgott az egész. Az ember néha azt hiszi, hogy minden ajtót becsukott, s mindig van egy, amelyről megfélemezett. A zsúrokon szívtében beszéltek az állatorvos lakásán történetekről, csak éppen a kinevezési históriáról nem tudott senki. Azt hitték, hogy az állatorvos rajtakapta a feleségével. A színházban is sokat beszéltek róla. Az igazgató némi lelkifurdalásokat érzett, mert úgy vélte, hogy ő is oka a dolognak. Az öregedő részvényesek

pikáns megjegyzéseket tettek az esetre, s ezeken az estéken nagyobb élénkséggel mászkáltak az öltözőkben, kémlelték a hatást a félmeztelen hölgyecskék arcán. Ami a minisztert illeti, ez volt szíves az ügy elintézéséig felfüggeszteni a látogatásait Orsovainál.

A pikáns történet azonban nem maradt meg zsúrtémának. Soha még komoly testületek: vállalatok igazgatótanácsai, bankok, egyesületek pikantériától így meg nem ijedtek. Elég volt Walzer úrnak egyszer kiszalasztania a száján azt a kijelentést, hogy Orsovai elmegy az apósával Amerikába, ha diszkvalifikálják - s már ideges mozgékonyság fogta el valamennyit. Még a börze is nervózus lett s táviratok kezdtek röpködni vidékre.

A becsületbiróságot két napi szaladgálás után hozták össze. Két-két tagot ajánlottak a felek, s ez a négy úr aztán elnököt választott. A becsületbiróság tagjai a következők voltak:

1. *Kamerál István* országgyűlési képviselő és fővárosi bizottsági tag. Walzer úr jóbarátja, aki egyrészt a *kányák* egyik oszlopos embere volt, másrészt pedig a legközelebbi választáson képviselő szeretett volna lenni a Terézvárosban. Mellékesen nagy váltók erejéig volt érdekelve a Walzer úr bankjánál. Ezt a nagyságos urat Walzer kérte fel, valamint

2. *rózsahegy* *Strausz Henrik* urat is. Strausz úr becsületbiróságának okai már komplikáltabbak voltak. Ő igazgatója volt egy előkelő közlekedési vállalatnak, amely a pénzét a holland-magyar banknál akarta elhelyezni. Nem azért, mert ez volt a legjobb bank, hanem mert Strausz úr igazgatósági tag akart lenni. Ha a vállalata millióit odaadja, igazgatósági tag lesz 30-40,000 forint évi fizetéssel, s ez kellett neki. A tárgyalások éppen most folytak, s Walzer úrnak igazán zseniális ötlete volt, hogy ezt a köztisztelőben álló pénzembert fel szólította, tudván, hogy Orsovaitól nagyon sok függ a holland-magyar banknál.

Kevesebb magyarázat szükséges

3. *Almás Géza* állatorvos és

4. *Bárd Ernő* harmadrendű festőművész nevéhez. Ez a két úr Landauer segédeinek választottja volt, minden panama nélkül.

Az elnök báró volt. Báró Rupp. Ez is Walzer úrnak köszönhette ezt a megtiszteltetést. A báró végleg eladósodott úriember volt, azok közül való, akik, mikor mindenüket elvesztették, a filosemitizmusra adják magukat, s ezáltal volt társaságuk szemében mélyebbre süllyednek, mint az orfeumba kerülő grófnők. A báró volt a lipótvárosi zsúrok arisztokratája, az úgynevezett és minden valamire való zsúron szükséges *Representations Christ*.

Íme, ezekből az urakból állott a bíróság, amely hivatva volt döntení Orsovai párbajképessége fölött. A lapok révén hamar köztudomású lett ez az előkelő névsor, s az öt úriember néhány napra Budapest legaktuálisabb öt férfja lett. Báró Ruppot a tárgyalás előtt való napon megrohanták lipótvárosi barátai, a börze-hercegek. Világos volt, hogyha a becsületbiróság Orsovait diszkvalifikálja, ez nagy hatással lesz a tőzsdére. A milliomos számos vállalatnál volt érdekelve, s különösen egy gyöngye lábón álló köszénbánya-részvénytársaság emberei féltek a bukásától. Ennek a társaságnak az igazgatója nagyon hosszú ideig tárgyalt a báróval. Okos érvekkel magyarázta meg neki, hogy Orsovai bukása nagy kár volna a most fejlődő magyar iparra nézve. Ugyancsak ez az igazgató egy kis küldöttséget telegrafált fel a bányafaluból. A küldöttség, amely szegény parasztokból, sápadt bányászokból állott, sorra járta a becsületbiróság tagjait, s egyszerű beszédben magyarázta meg nekik, hogy a falu lakosai éhen halnak, ha a bányatársaság megbukik. Már pedig a társaság a nélkül is gyöngén áll, s csak Orsovai tartja benne a lelket. Teljes fegyvertárukat mozgósították mind a félbenmaradt, haldokló vállalatok, amelyek Orsovai pénzéből éltek s benne reménykedtek, ránehezedett a becsületbírákra mindenik, szinte a sebeiket mutogatták nekik, irgalomért könyörgöve. Hasonló utakon jött a többi kérelem, könyörgés, rábeszélés is, a pénzemberek minden

összeköttetésüket kihasználták, hogy megközelítsék a becsületbirákat. Féltek, reszketve gondoltak arra az eshetőségre, hogy Orsovai fényes pályája megszakad, hogy egyet gondol és itt hagyja ezt az országot. A becsületbiráknál még az építészek klikkje is jelentkezett, attól való félelmében, hogy a munkanélküliek intézetéből nem lesz semmi. Nyomást kaptak a szabadkőművesség részéről is. A szabadkőművesek minden pénzbeli cél nélkül, csak azért presszionálták őket, mert féltek, hogy a gyönyörű jótékonysági intézet meghal, még mielőtt világra jött volna. Az elnök úrhoz elküldte férjét az a szép képviselő is, aki az estélyen Orsovai combjára tette a kezét, s aki erősen reménykedett, hogy az aranykirályt meg tudja hódítani.

Ami magukat a becsületbirákat illeti, Kamerál képviselőre egyenesen életkérdés volt, hogy Walzer úr kegyeit megnyerje. Rózsahegyi Strausz Orsovaitól függött, s azonkívül ő vette tervbe a kelenföldi villamos vasutat, amely a hatalmas intézet körül alakuló városrészt volt hivatva föllendíteni. Almás állatorvos úr független ember volt, Bárd Ernővel, a festővel pedig az történt, hogy egy napon vették meg az összes eladó festményeit, még pedig jó áron, s vagy öt-hat lipótvárosi asszony megrendelte nála az arcképét. Mindenki érezte ezekkel az urakkal, hogy Budapest gazdasági életének nyugalma függ tőlük, hogy tőlük függ a tőzsde, egy csomó vállalat életképessége, s ezen a réven sok ezer szegény ember sorsa. A bírák méltósággal viselték tisztüket, s mivel egyebet nem tehettek, a legkomorabb arccal járkáltak a városban, s a kíváncsiak harapófogóval sem tudtak volna egy árva kis ujságot kivenni belőlük.

A tárgyalás napját nagyra feszült izgalommal várta az egész város, különösen pedig a város gyomra, a pénzvilág. Azt mindenki sejtette, hogy Orsovai annak idején tényleg zsebredugta a pofonokat, s aki nem sejtette, az elébb-utóbb megbizonyosodott felőle, mert Csetneky, aki örült ennek a lovagias szereplésnek, uton-útfélen híresztelte a dolgot.

Egy keddi nap estéjén, tíz órakor ült össze a becsületbiróság, hogy a kényes ügyben döntsön. A Walzer úr kaszinójában volt a tárgyalás, ahol kényelmesen elmaradhattak reggelig is. Az urakat Walzer úr kalauzolta. Sorra járták a szobákat, de egyik se volt szabad. Zavarni meg senkit sem akartak.

- Van itt még egy szoba, az úgynevezett szecessziós terem - mondta Walzer úr, s kinyitott egy ajtót. Amikor a villamos lámpát felcsavarta, egy elegáns szobában találták magukat, amelynek falán egyetlen nagy kép függött. Egy életnagyságú arckép, amely fekete háttérből előkelően kivilágító férfiút ábrázolt. Orsovai képe volt, amelyet a kaszinó annak idején festetett, amikor a milliomost dísztagjává választotta.

- Hm - mondta az elnök, amikor a képet meglátta, s egy kicsit félrehúzta a száját. De azért elhelyezkedtek a szobában. A kép alá a báró ült, jobbra tőle Orsovai választottjai, balra a másik kettő. Az elnök előadta a tényállást, s megjegyezte, hogy az urak kívánságára ki fogják hallgatni a tanukat. Aztán az egyik kiszólt az ajtón:

- Szabadna kérem, Lusztig úr.

Lusztig úr bement.

A szomszéd szobában nagy izgatottság volt. Ott várt az egész Nádor-utca, ott virrasztott a köszénbánya- és a posztókiteli-társaság egész igazgatótanácsa, a gyufagyár, a csavargyár, a varrógép-gyár, az üvegyár, a villamos vasút és a börze minden előkelő férfia. Az összes lapok küldtek egy-egy tudósítót, aki részletes jelentést írt minden félórában. Magának a kaszinónak minden épkézláb tagja ott szivarozott, s az előszobában ült a lipótvárosi kaszinó egy szolgálója, aki szintén minden félórában vitt jelentést.

- Lusztig úr - szólt az elnök - ön írta ezt a levelet?

Megmutatta neki.

- Igenis, én irtam.

- Fenntartja-e most is emez állításait?

Lusztig úr mosolyogva hallgatott. Strausz úr ismételte az elnök kérdését:

- Fenntartja-e szóról-szóra?

- Istenem - mondta Lusztig úr - az embert utóvégre elvakítja néha a düh, s nem gondolja meg, hogy haragjában valakinek az egzisztenciáját tönkreteheti.

Kamerál képviselő szólalt meg most:

- Szóval ön most nem írná alá azt a levelet.

- Nagyon dühös voltam...

Az elnök arisztokratikus henyességgel dőlt hátra a székében, s rá se nézve a tanúra, szólt, olyan hangon, mint a vizsgáztató tanár, aki segíteni akar a beprotegált jogásznak:

- Az ember sokszor téved, s memóriája sem mindig csalhatatlan. Ez a dolog évekkkel ezelőtt történt...

- Nagyon régen - szólt Lusztig.

- S amikor arról van szó, hogy valaki a becsületét elveszítse-e, akkor nagyon pontosan kell emlékezni.

A tanú zavartan tette hozzá:

- Már pedig, amit a pillanat hevében mint bizonyosságot állítottam, arra most nem merném a szavamat adni...

Most először szólalt meg az állatorvos-bíró:

- Kérem, a levélben világosan ki van írva az egész eset. Furcsa, hogy most egyszerre nem emlékszik rá.

- Bocsánat, - szólt nekipirulva a tanú - csak nem fogok úgy emlékezetből tönkretenni valakit!

- Igaza van - jegyezte meg rózsahegyű Strausz.

Az elnök összegezte a vallomást:

- Szóval Lusztig úr kijelenti, hogy levelét a pillanat hatása alatt írta, s annak tartalmáért nem vállal felelősséget.

- Kijelentem! - vágta ki Lusztig, még mielőtt az állatorvos tiltakozhatott volna.

- Köszönöm, szíveskedjék visszavonulni - szólt az elnök, s bekérte a másik tanút, Csetneky urat.

Walzer úr a külső szobában várta Lusztigot.

- Nos?

- Rendben van.

- Jó. Holnap reggel jöjjön el hozzám.

Csetneky meghajtotta magát az elnök előtt.

- Nemde Csetneky úr?

- Az vagyok.

- Szíveskedjék előadni mindent, ami azon a bizonyos napon a Váci-utcán történt.

- A korzón sétáltam - kezdte a tanú - és a Zsibárus-utca közelében találkoztam egy hölgyismerőssel. A kisasszony megállított és elpanaszolta, hogy egy szalmakalapos úr mindenütt a nyomában van, szabadítsam meg tőle. Megjegyzem, hogy ez a hölgy állandóan abban a hitben élt, hogy a férfiak az utcán követik. „Nagyon szívesen” - feleltem, s miután abban az időben még nagyon forróvérű krakéler voltam, rögtön megszólítottam a szalmakalapos urat: „Bocsánat - mondtam - kérném csak egy szóra...” Egy kapu alá mentünk, ahol bemutatkoztam neki, s megmondtam, hogy mily kellemetlen kötelességet rótt rám a kisasszony. Orsovai úr a leglovagiasabb hangon jegyezte meg, hogy tévedés lesz a dologban, mert ő rendes sétáját végezte, s a Váci-utcán mindenki Calderoniig megy, megnézi az arcképeket és visszafordul. Erre én bocsánatot kértem tőle és távoztam.

- Hogy eshetett meg mégis - szólt közbe a tenorhangú állatorvos - hogy mindenki tetteles bántalomról beszélt?

Csetneky úgy tett, mint ahogy a védők szoktak az ügyészszel, a törvényszéknél: rá se nézett, s továbbra is az elnök arcába nézve felelt hivatalos hangon:

- Ahhoz semmi közöm, hogy a többiek mit beszéltek.

Szinte ellenséges indulattal volt az állatorvos ellen, úgy, hogy ez összehúzta magát, érezve az általános hidegséget, amely ellene irányult, s azontúl nem szólt egy szót sem.

- Különben is, - mondta még a tanú - a szóbanforgó hölgy, fájdalom, oly csúnya, hogy nem teszem fel Orsovai úr ízléséről, hogy utána ment volna. De a kisasszony megkért erre a kínos dologra, hát megtettem.

Az elnök hidegen végezte tisztét:

- Köszönöm. Szíveskedjék visszavonulni.

Walzer úr ezt is megfogta künn:

- Rendben van?

- Rendben.

- Jó. Jöjjön el hozzám holnap délelőtt.

A várakozók közt nagy volt az elégedettség, amikor a koronatanú vallomásáról is értesültek. Az újságírók lázasan jegyeztek, inkább a külső képre helyezve súlyt, mert a bíróság tárgyalása becsületszó alá zárt titok volt. A lipótvárosi kaszinó szolgája egy borítékkal a kezében szaladt el.

A becsületbírák most tanácskozni kezdtek. Az elnök összegezte a vallomások eredményét, s éppen a forma kedvéért még Kamerál képviselő szólt néhány szót. Mint tapasztalt becsületbeli férfiú, figyelmeztette a bírákat tisztük kiváló fontosságára, s arra, hogy e pillanatban egy ember becsülete, jövője, boldogsága függ tőlük.

- Gondolják meg az urak a szavazás előtt - végezte kis szónoklatát, - hogy az igazság ügyét szolgálják, s hogy az egész főváros lesi e pillanatban e kis testület ítéletét.

Erre következett a szavazás. Mindössze egy *nem* volt a négy cédulán. A szegény állatorvos írta. Az elnök nem szavazott, ami egy kissé könnyített a lelkiismeretén. Kihirdette az eredményt: „A becsületbíróság Orsovai Pál urat a lovagias elégtétel adására és vevésére feltétlenül képesnek találta.”

Az ajtók kinyíltak, s öt perc múlva a bírák már a kaszinó különböző szobáiban pezsgöztek, ünnepeltették magukat. Walzer úr Orsovai lakására szaladt az örvendetes hírrel. A báró négy börziánérrel ült egy asztalnál, amelyen folyt a pezsgő.

A tárgyalási terem üresen maradt. Egy télikabátos, cilinderes úr, akit a szolgák nem ismertek, megfogta az egyiket lenn a ruhatár előtt:

- Vezessen csak abba a szobába, ahol a tárgyalás volt.

A szolga fölvezette.

- Itt felejtettem a szivartárcámat - mondta ez az úr, amikor a szolga újra felcsavarta a villamos csillárt. Azzal az asztalhoz ment, megtalálta a szivartárcáját, s mielőtt kiment volna, egy pillantást vetett Orsovai életnagyságú képére. A kép mintha hideg göggel mosolygott volna le a magasból reá, a szolgára, a bútorokra, az egész kaszinóra, az egész világra.

- Pfuj - mondta a télikabátos úr, s kiment.

Az egyik becsületbíró volt. Az állatorvos.

XXVI

Szegény Ambrosio Posiról majdnem megfélekedtünk. Pedig ezalatt nagy változásokon ment keresztül. Például egészen megfihéredett a haja, s izmos nyaka előre görbült. Lassanként fölvette azoknak az embereknek az arcszínét, akik csak egyszer esznek napjában, s akkor is kávé. A térde is megrogyott, s most már igazán koldus volt. A szerkesztőségbe, ahová melegegden járt, egy napon nagyon szomorúan állított be. A mosónéját, aki szegény, oly rendesen megverte az utóbbi időben minden nap, elvitték a mentők. Ki tudja, talán vissza se jön többé. Részegen esett össze az utcán, mindenféle rút betegségekkel égette össze a belsejét az alkohol. Borzasztó asszony volt, de Posi sajnálta, mint ahogy sajnálunk mindenkit, aki valaha szeretettel volt irántunk. A mindennapi kávénak vége volt, s most igazán nem lehetett tudni, hogy mi a teendő. Posi tanácstalanul állt az olaszbarát újságíró mellett, aki a szemét nézte. A szeme ugyanis az utóbbi időben állandóan vizes volt a szegény olasznak. Mintha a könnyek úgy gondolkodtak volna, hogy miután annyi dolguk akad, hát legjobb lesz permanenciában lenni, Posi szemén mindig ült egy csöpp, s e mögött a kis vizecske mögött révedezett bizalmatlan, szomorú pillantása. Eddig legalább mindig tiszta volt az inge, most azonban ennek is vége lett. A mentőkocsiban elvitték az ő életét, az ő vagyonát, az ő tisztaságát, az ő mindennapi híg kávéját, meg a szerelmet is. Mindent.

Posi határozottan önféjű ember volt. A nyomorúság folyton újabb és újabb hadakat küldött ellene; már minden oldalról körül volt kerítve, már alig volt benne élet. De Posi még mindig viaskodott, darabokra tépett lélekkel, véresen, piszkos ingben. Posi - és ez szóról-szóra igaz - a fejébe vette, hogy még egyszer elmegy a királyhoz. A felséges úr jósága határtalan s ha egyszer már megértette, másodszor is meg fogja érteni. „Utóvégre is - ordította valami kétségbeesett hang a szegény ember haldokló lelkében - igazságnak mégis csak kell lennie a földön s az nem lehet, hogy valaki így minden, de minden ok nélkül nyomorultul elpusztuljon!”

A szerkesztőségben körüljárt egy kis papírdarab s mivel Ambrosio már nagyon erősen köpte a vért, sikerült összegyűjteni számára egy második bécsi útra szükséges pénzt. Ezzel aztán el is utazott. De hiába járt a királynál. Azt mondják, hogy amikor a kabinetiroda főnöke a többi kérvényekkel együtt erről is referált a királynak, őfelsége elmosolyodott s összecsapta a kezét, mondván:

- Ennek a szegény embernek igaza van, de szegény olyan szegény, hogy még én se tudok rajta segíteni!

- Információim szerint - jegyezte meg a kabinetiroda főnöke - a magyar kormánynak fölötte kellemetlen ez az ember. Fiuménak érdeke, hogy ne kerüljön oda vissza.

- Mit csináljunk - mondta a király - hát nem fogadom szegényt.

Sóhajtott, mert érezte a véghetetlen nyomorúságnak azt a lehelletét, amely a kérvényből feléje csapott. Föltette a pápaszemét.

- Menjünk tovább - mondta - s a kabinetiroda főnöke monoton hangon a következő kérvényről referált.

„Menjünk tovább” - s ezzel vége volt Posi ügyének a legmagasabb fórum előtt is. Ezen a ponton levette róla kezét az emberek hatalmában levő földi igazság s most már egyes egyedül vagdalkozott utolsó csöpp erejével a nyomorúság rémes hadserege ellen. Visszajött Bécsből s szégyelte, hogy a szegény ujságírók pénzét hiába költötte el.

- Meg kell halni - mondta az első szép tavaszias napon, hogy az Andrássy-út külső felén sétált. De semmi bátorsága sem volt. Remélt még egy kicsit, valami majd csak történik vele.

És egyszerre csak megállt. Messziről egy bicikliző hölgy röpült feléje a kocsiuton. Megdöbbsent a látásán, mert nagyon hasonlított így távolról a feleségéhez. Kiállt a gyalogjáró szélére, hogy jól lássa, amikor arra karikázik. Egy pillanat múlva már mellette suhogott a női ruha s Posi megismerte a feleségét. Ő volt, elegáns bicikliruhában. A fején kacér kis sapka, szőke fürtjei kedvesen lobogtak a halántéka körül s arcáról lemosolygott az, hogy ez az asszony most kelt föl, jól megreggelizett s nagy élvezettel karikázik a napsugáron. Hogy melléje ért, ránézett a rongyos emberre.

Megismerte, de semmi meglepetést nem árult el az arca. Sőt nyugodtan mosolygott, mondhatni kacéran nevetett rá Posira s vissza se nézett rá, amikor elszárguldott mellette. Egy perc múlva már csak lobogó ruhája látszott, de, mondom, állandóan könnyes volt Posi szeme, hát nemsokára már ezt se látta.

Mérhetetlen düh fogta el. Csak most jutott eszébe, hogy ő még mindig törvényes férje ennek az asszonynak. Hogy még mindig az ő nevét viseli s hogy ha valamikor alkalma volna valami jól kereső tisztességes nőszemélylyel házasságra lépni, nem lehetne, mert még nem vált el ettől. S e pillanatban új reménynyel töltötte el egy jó házasság gondolata. Valami jó házasságé, hogy az asszony legalább is egy forintot keressen minden nap. Igen, el fog válni ettől a végleg elzüllött teremtestől. A dolog nem lesz nehéz, hisz oly könnyű rábizonyítani a házasságtörést. Pesten dolgozó fiumei munkásoktól tudta, hogy valami főhadnaggyal él.

Még aznap délután fölkereste az olaszbarát ujságírót. Elmondta neki, hogy el akar válni a feleségétől. Megmagyarázta neki, hogy a szegény embernek ez nem kerül pénzébe. Hogy ő majd kijelöl egy fiumei ügyvédet, aki a maga nemében elsőrendű kapacitás s aki a kamarai szabályok értelmében ingyen köteles elvállalni a képviselőt. Meg is irták a leveleket, az elsőt a fiumei kamarának, a másodikat ennek a híres ügyvédnek s ékes szavakban magyarázták el neki Posi nyomorúságát. Hisz oly kevésről volt szó... néhány beadvány a törvényszékhez s aztán egyszer éppen hogy el kell menni. A hirneves ügyvéd válaszára egy hétig vártak. Akkor megjött a levél. Rövid és erélyes kis írás volt. Hogy a doktor úrnak most töméntelen dolga van s nem ér rá ilyen apró-cseprő ügyekkel foglalkozni. De ha Posi úr azonban erőnek erejével ragaszkodik a doktor úrhoz, kötelességéhez híven elvállalja az ügyét, ámbár nem kezeskedik arról, hogy a fiumei törvényszék illetékesnek fogja magát tartani, mivel Posi legutóbbi lakóhelye nem Fiume, hanem Susák volt, s ez már horvát terület.

- Irjunk egy más ügyvédnek - mondta vigasztaló hangon az olaszbarát.

- Nem - kiáltott Posi - most már nem írunk senkinek! Most már nem kell nekem semmi! Csak hallotta volna ezt az ügyvédet, amikor képviselőjelölt volt... Most ránk se akar ismerni!

Az urak, akik körülötte álltak, nem szóltak egy szót sem. Megalázó látvány volt ez a szegény olasz, akin a világ semmi hatalma nem tudott segíteni. Megalázó volt minden férfilélekre nézve. Az emberek azt hiszik, hogy az akarat hatalom. Ime, mit szólnak ehhez a Posihoz? Ott állt és végső elkeseredéssel szólt:

- Engem mindenki felrúg.

Csitítani kezdték, vigasztalgatták. De már ők maguk se találtak vigasztaló szót a számára. Egyik-másik kisompolygott, mert utálatosnak találta ezt a lassú kivégzést, amelylyel a balsors öli az áldozatát.

Ez volt Ambrosio Posi válópöre, amely után nem mert többé a szerkesztőségbe menni. Szégyelte, hogy már hónapok óta ezekből a vagyontalan fiukból él s hogy bécsi útjára külön is megpumpolta őket. Kiment megint a központi pályaudvar kertjébe, de most nem volt szerencséje. Ropogós szoknyájú cseléd lányok boldogan sétáltak bakákkal és mesterlegényekkel, kézenfogva. Hiába keresett, hiába nézett körül, sehol sem látott valakit, aki utódja lehetett volna a mosónénak. Igaz, hogy a külseje nem volt bizalomgerjesztő. Rongyos és piszkos volt, sovány és görbe, vizes szeméből éhség és bánat villogott, a haja hosszúra nőtt s megőszült, szóval Ambrosio Posival olyan alaposan elbánt a Gondviselés, hogy érdemes lett volna lefotografálni.

Innen is elsompolygott, s kifelé ment a külvárosi utcákon. Most még egyszer visszagondolt a jó meleg fogházra, a rabkosztra, amelylyel ez a vendégszerető nagy város mindjárt az első napon megkínálta. Egy rendőr jött vele szemben, s nagyon gyanúsán nézett rá. Posi sejtette, hogy ezeknek a gyanús nézéseknek előbb-utóbb megint börtön és toloncház lesz a végük. De a rendőr, hála istennek, tovább ment. Hagyta Ambrosiot. Ambrosio pedig köhögni kezdett, s hogy a köhögése nem akart szünni, nekidőlt a temető falának, így legalább volt, ami megtámasztotta. Úgy köpte a vért a gyalogjáróra, az ő szegény, drága vérét, amely minden köhögéssel fájdalmasan szakadt ki a tüdejéből. Reszketett a térde, s az arca egészen elsápadt. Nagy kábulat fogta el, s oly gyöngye volt, hogy a cókмокjaikkal hazatérő zsbárusoknak és tót munkásasszonyoknak, akik undorodva kerültek ki a véres gyalogjárót, csak egy bánatos mosolylyal tudott felelni.

XXVII

Iványi Sándor vidékre utazott, s úgy beszéltek, hogy soha többé nem is jön vissza. A politikát megutálta, s a bátyja birtokán pihen. Azt is mondták, hogy az irodalomra adta magát, s egy regényen dolgozik. A képviselők egy kis frakciója, amely sokra becsülte a bukott államtitkárt, egyideig lármázott az érdekében, de hiába. Iványinak magának se volt kedve visszatérni a politika piszkos labirintjába. Vidéken volt, elbujt, s azt akarta, hogy elfelejtsék. A stréber politikusok örültek ennek, s egy félóra alatt szívből elfelejtették. Egy asszony sírt csak utána sokáig, hosszú délutánokon, még hosszabb éjjeleken át.

Mert most már éjjel is lehetett sírnia. A párbaj-história óta külön szobában aludt Elly. A kis budoárjából valóságos leányszobát csinált. Úgy rendezte be, mint ahogy valamikor az édesanyja rendezte be a szobáját Chicagóban. Világoskék mennyezetes ágyat állított bele, s világoskék bútorokat. Ebbe a kis zugba zárkózott be, itt foglalkozott emlékeivel és itt sírta ki magát, amikor már nem tudta visszafojtani a könnyeit. Nagy gonddal és szeretettel igyekezett azon, hogy megint lány legyen belőle. Lányoknak való regényeket vett, s iparkodott együtt érezni a szentimentális hősökkel. Egyszer az az ötlete támadt, hogy naplót fog vezetni. Ezt lányos gondolatnak találta, de amikor másodszor irt az ezüstcsattos kis könyvbe, úgy érezte,

hogy ez komoly dolog, mert jól tesz a lelkének. Ebből az időből valók az itt következő sorok, naplójának harmadik fejezete:

Hétfő.

„Éjfél van, s megint egyedül vagyok a szobámban, mint két évvel ezelőtt, amikor a mama még élt, s amikor még félnem kellett, hogy rajtakap a virrasztáson. Hogy ezt a szót: *mama*, leírom, úgy érzem, mintha idegen nyelven írnék. Két éve idestova, hogy ezt a szót ki nem mondtam, le nem írtam. Szegény mama a földben van, elképzelem a hó alatt nyugvó temetőt, s a keményre fagyott földet, amely mamának szép fehér mellére nehezedik. Óh, mily jó volna, ha most is itt volna a szomszéd szobában, hogy így egy ingben átmehetnék hozzá, a nyakába akaszkozhatnám. Ma történik először, hogy hosszasan gondolkodom mamára. Azt hiszem, hogy ez azért van, mert nagyon egyedül vagyok. Sándor elutazott, s érzem, hogy soha többé nem jön vissza. Apa egész nap a kimutatásaival foglalkozik, s nem akarom megrontani azt a hitét, hogy boldog vagyok. Istenem, ha elgondolom, hogy egy idegen ország kellő közepén vagyok, s nincs más senkim, csak ez a papírlap, amely közönyösen tűr mindent, amit a tollammal ráírok... Ma szigorúan elhatároztam, hogy nem alszom soha többé egy szobában a férjemmel. Amikor utoljára feküdtünk egymás mellett a nagy ágyban, s én virrasztottam, nehéz álma volt. A kínlódo emberek nyugtalan álmát aludta, gyötrődés volt csak nézni is. Mélyen lélekzett, s izgatottan hánykolódott. A haját összekuszálta a sok forgolódás és a szája kinyílt. Talán láza is volt, oly vérpirosnak láttam az arcát az éjjeli lámpa fényénél. Ez a szegény ember szerelmes, olyan szerelmes, mint valami tizenhétéves fiú. Furcsa, hogy a férfiak nem utálnak a feleségük mellé feküdni, ha másba szerelmesek. Én a legnagyobb kínokat álltam ki minden este, amikor melléje kellett feküdnöm, s boldog voltam, ha valami gyűlésen vagy banketten volt, hogy magam aludhattam el a nagy ágyban. Most egyedül fekszik benne, s én boldogan nyújtózom el a takaróm alatt, egyedül, szabadon.”

„Óh, ha apa nem volna, már nem kellene virrasztanom. Mindennap fölteszem magamban, hogy elmondok neki mindent, elsírom, öreg vállára hajtva a fejem, minden panaszomat, de nem tudom megtenni, nem tudom. Amint meglátom jó arcát, amint látom, mint örül, ha mosolygó arccal szólok a férjemhez, egyszerre elröppen a lelkemből az akarat. Nem tudnék fájdalmat okozni ennek az áldott öreg embernek, s marcangolja a szívemet az a tudat, hogy egy napon mégis csak ez lesz a vége. Egy napon nagyon össze fog gyűlni bennem a keserűség, s mindent elmondok neki, hogy vigyen vissza Amerikába, hogy új életet kezdjek. Hátha az az új sikerülni fog, hátha megbocsátja a jó isten, hogy ezt a régit elhibáztam. De mit csináljak, ha megint meglátom boldogságtól sugárzó szemét? Apának még legföljebb tíz esztendeje van ezen a földön, s ebből a tízből legalább is egyet tönkreteszek ezzel a vallomással, - ha ugyan nem mind a tízet. Van-e jogom éveket venni el az apám életéből, s nem kötelességem-e tovább csálni, hogy boldog legyen? Érzem, hogy nagyon sokkal tartozom apának. Nem, nem, soha nem szólok neki. Legalább is addig, amíg bírom ezt az életet.”

„De hogy birjam Sándor nélkül? Sándor, Sándor, mindig csak visszatér hozzám a képe, látom ősz hajszálait, mély szemét, s azt a sebhelyet a vállán, amit valami párbajban kapott. Tudom, hogy asszonyért kapta, kitaláltam, meg mernék rá esküdni, s mégis odaadnám az életemet, ha még egyszer megcsókolhatnám azt a kardvágást.”

„Tegnap megismerkedtem egy nagy politikussal. Roppant érdekes ember. Valamikor miniszter volt, s azt mondják róla, hogy ő a legerősebb fej ebben az országban. Azt magam is tapasztaltam, hogy rettenetes igazságérzet lakik benne. Nem szép ember, de erős. Mindenki reszket tőle ebben az országban. Nagyritkán nyilvánítja csak a véleményét, de azért mégis ő itt a legnagyobb úr. Csöndes magányából ő kormányozza a miniszterelnököt és a királyt. Az udvarnál utálják, és félnak tőle. Furcsa dolog; nem teszem fel erről az országról, hogy ne akadna benne még egy-két ilyen erős elme, s mégis ezt az egyet imádják csak. Talán azért van

ez így, mert nagyon tisztességes ember. Azt pedig fölteszem erről az országról, hogy ilyen tisztességes ember nincs több benne.”

„Szeretem ezt az embert, mert sokban hasonlít Sándorhoz. De Sándor érzékenyebb, mint ő. Ez az ember sohse fogja megutálni a politikát, mert ővele senki se mer komiszkodni. Sándor finomabb ember. Ez nyers, azt mondják, durva is. Érdekes, hogy ez is imádja a drága szőnyeget és a régi képeket. Hallom, hogy a lakásán valóságos kincseket rejteget, tisztán a maga gyönyörűségére. Ha férfi volnék, irigyelném, nagyon irigyelném. Ez az igazi férfi-élet! Úrnak lenni, kényszeríteni a többi a megalázkodásra, az imádatra, minden hatalmi forma nélkül, tisztán észszel és erővel kormányozni a leghatalmasabbakat, nem fogadni el semmit, magányosan járni a hegyeket, lenézni mindent és mindenkit. Érzem, hogy még mindig nem irtam le igazán ezt az embert. Nem barlangban élő bölcs, akihez tanácsért járnak, nem is intrikus, akivel számolni kell. Egy darab nyers, de öntudatos erő. Úgy képzelem el, mint valami hatalmas vizesést. Egy ügyes miniszterelnök belékapaszkodhatik, s hajthatja vele a maga kis gépeit, ha neki is úgy tetszik. De porrá zúzza és elsodorja azt, aki nincs a kedvére. EGYMAGÁBAN az igazság nem lehet ily félelmetes, s egymagában az erő nem lehet ily tiszteletreméltó. Ez az ember - most azt hiszem, eltaláltam - az igazságnak és az erőnek vegyüléke, erős igazság vagy igazságos erő. Egyszer beszéltem vele, de már imádom, mint figurát. Ha regényben olvasnám, szerelmes volnék belé.”

„Nem, egészen őszinte leszek. Ha nagyon elkeseredem és mindenről lemondva megpróbálom szeretőket tartani, ez lesz az első. Az asszonyok félnek tőle. Talán érdekelni fogja egy asszony, aki legalább az első napon reszketés nélkül mer a szemébe nézni. Imádom a nagy erőt, a férfit, s mindig félek magamtól, ha ilyen emberrel kerülök össze. Kéjes borzongás fut végig a hátamon, ha magamnál valami véghetetlenül hatalmasabbal állok szemközt. Szeretem gyöngének érezni magamat. Talán ezért állok meg reszkető imádatlással a tenger partján s a nagyon magas hegyek alatt. S talán ezért utálok ezt az életet s azt a szegény embert, aki a másik szobában egyedül hánykolódik a nagy ágyon.”

XXVIII

A szegény ember valóban nyugtalanul hánykolódott a nagy ágyon. Nem tudott elaludni, s ilyenkor mindig kénytelen volt gondolkodni. A párbaj, amelynek alkalmából mind a ketten lyukat lőttek a levegőbe, erősen kiélezte a helyzetét. Landauer úr azonkívül megkapta a kinevezését, s már előkészületeket is tett az útra. A színház nagyban hirdette a szeretett primadonna bucsúfölléptét, amely szenzációs estének ígérkezett. L. Virág Anna egyszeribe híres lett, arcképe azonnal megjelent Calderoninál s azokban az állandóan megszűnőfélben levő hetilapokban, amelyek oly ismeretes típusai a magyar időszaki irodalomnak. A pénzvilág emberei megváltották jegyeiket erre az előadásra, mert igazán kíváncsiak voltak arra a hölgyre, aki miatt majd hogy déroute nem volt a börzén, s a ki miatt egész csomó vállalat állott az örvény szélén. Csak Orsovainak nem volt kedve megjelenni azon az estén. Hiába rohanták meg a virágárosok mindenféle virágkosár és virágos-tervezetekkel, nem kellett neki semmi. Bágyadtan végezte azt a kis dolgát, ami volt, s úgy járkált, mint aki tudja, hogy valaminek történnie kell vele, de sejtelve sem volt arról, hogy mi lesz az a valami.

A miniszter, az elpusztíthatatlan öreg újra megjelent nála, amikor a becsületét oly gyönyörűen megreperálták. A miniszter egyébként így gondolkozott:

- Sohse fogom ezentúl cserbenhagyni ezt az embert, mert most már meggyőződtem arról, hogy ő a legnagyobb úr a világon. Szégyellem magamat, amiért becsületügye tartamára felfüggesztettem a barátságot. Tudnom kellett volna, hogy az ő becsülete abszolút sérthetetlen. Azt

tudtam, hogy mindenki éhes, de azt nem sejtettem, hogy ennyire nagy az éhség. Most tudom, s nincs okosabb politika, mint az élelmezővel barátkozni.

Megjelent, s most igazán nem zsenirozta magát.

- Édes öcsém - mondta - borzasztó helyzetben vagyok.

Orsovai gépies mozdulattal ment a kassza felé. A miniszter folytatta:

- Itt van ez a Schön, aki a négyezer forintjáért zaklat. A másik zsidó tizezerért zaklat, minden zsidó zaklat.

Orsovai minderre nem felelt, csak rámutatott a nyitott kasszára. A kis öreg odament és nagy otthonossággal piszkált benne. A miniszternek határozott betörő-talentuma volt. Ezt a komplikált, sokajtós, fiókos kasszát egyszer látta csak belülről, s most mégis minden rekeszét pontosan ismerte. Ráncos kis keze ügyesen járt a fiókocskák közt, bütykös ujjai oly mozgékonyasággal húzogatták a fiókokat, mint ahogy a gyakorlott orgonajátékos húzogatja a regisztereket. Igen, a kegyelmes úrnak ez volt a hangszere, a Wertheim kassza. Művésze volt ennek az instrumentumnak, de a szegény orgonistához hasonlatosan ő is mindig olyan hangszeren játszott, amely nem volt az övé. A kis öregnek nem volt kasszája, s ez volt az ő korának egyik legnagyobb komikuma.

Kikotorászott egy csomó pénzt és hangosan kezdte olvasni:

- Kettő, négy...

A milliomos blazírtan intett:

- Ne számolja... Vigye el, úgy, ahogy van. Vegyen, amennyit akar.

A kegyelmes úr bánatosan nézett vissza a kasszára, most már sajnálta, hogy nem vett ki többet. De tapasztalt ember volt, tehát tudta, hogy az életnek vannak kellemetlen percei, s hogy a teljesített vágy mindig egy kis csalódást hord a méhében.

Zsebregyúrte a pénzt.

- El kell mennem - sóhajtott, s kezet nyújtott Orsovainak.

Ez a hintaszékén ült s maga elé bámult. Csak úgy hanyagúl adott kezet a miniszternek, s tovább szívta a szivarját. Föl se kelt.

- El kell mennem - ismételte a kegyelmes ur, mire Orsovai nagyon csöndesen, bánatos szelidséggel szólalt meg:

- Bánom is én.

Nagyon bizalmasak voltak, ez úgy kifejlődik idővel. A kegyelmes úr nevetett, s távozóban fejcsóválva jegyezte meg:

- Fiú, fiú, ma nincs jókedvében...

Azzal elment.

A fiú egyedül maradt, s új szivarra gyujtott. Nagyon elégedetlen volt, s várta azt az eseményt, ami majd valami határozott irányba vezeti az életét. Mert így csupa bizonytalanság volt az existenciája. A feleségével hetek óta alig, hogy beszélt, s az biztos volt, hogy ez nem maradhat így. A hatalma minden irányban oly nagyra növekedett, hogy ő, akinek soha egy gondolata nem volt, aki soha véleményt semmiről nem alkotott, utálni kezdte az embereket. A legváltozatosabb formákban is mindig egy és ugyanazt a dolgot látta: az általános nagy éhséget, s azt az üres helyet a váltókon, amely a zsírás hiányát jelentette.

Ez a bizonytalan hangulat úgy dobálta, mint a hullámos tenger egy fadarabot. Hozzácsapdosta kemény igazságokhoz, belelökte a piszokba, majd megint felszalasztotta egy hullám tetejére, hogy a napot lássa.

Egy napon például a következő dolog esett meg vele. Egész délután otthon volt, s unatkozott. Végigböngészte a lapokat, de ebbe beleunt. Föl-alá járkált a szobájában, s egyszerre csak megállott a könyvtára előtt. Ez most történt vele először. Amikor a villába behurcolkodott, egy könyvkereskedő rásózta ezt a hatalmas könyvtárat. De soha nem jutott eszébe egy könyvet is a kezébe venni. Most a félhomályban csak úgy találomra belenyúlt a szekrénybe és kihúzott egy kis kötetet. Annak a költőnek a versei voltak ebben a könyvben, aki ugyanakkor bukott ki a Kisfaludy-társaságból, amikor őt beválasztották.

- Fehér József - olvasta a szerző nevét - ez nagy számár lehet, ha kibukott a Társaságból.

(A Kisfaludy-társaságot bizalmasan csak Társaságnak nevezte.)

De azért belenézett, s végig olvasott egy kis szerelmes verset. A költők legnagyobb hatalma abban áll, hogy minden szerelmes versük ráillik az olvasó esetére. Orsovai konstátálta ezt, s örült a versnek, mert a költő is reménytelenül szeretett, s arról énekelt, hogy a leány soha sem lehet az övé.

- Ez nem is rossz - mondta Orsovai.

Lámpát gyújtott s leült az íróasztalához. Mosolyogni kezdett. Most már nem nézett a könyvbe, hanem a szivarfüstöt bámulta, s a mosoly egyre szélesebb lett az arcán. Végül halkán elnevette magát.

- Verset fogok írni - mondta.

S bemártotta a tollat. Gondolkozni kezdett, hogy miképpen kezdje. De csak odáig jutott, hogy gondos kalligráfiával felírta a nevét a papírra. De már úgy érezte, hogy valami gondolat támad a fejében, s amikor ezt írta: *Pál, Pál, P, P, P*, nagyon kezdett fájni a szíve. Most kérdezte először magától, hogy mire való ez az egész élet. Ez a hatalmas kérdés megrázta a lelkét. Igen, mire való az élet és mire való a hatalom, mire való minden ezen a világon, ha az ember egy kis szerelem miatt elveszíti az egész lelkét? Az arca kipirult egy kicsit és izgatottan írta le az első sort:

Mire való az élet?...

De ekkor bejött a szolgája:

- Egy úr akar beszélni a nagyságos úrral.

- Nem vagyok itthon.

A szolga kiment, de mindjárt visszajött:

- Azt mondja, hogy okvetlenül kell beszélnie a nagyságos úrral. Tolnainak hívják.

Orsovai hangosabban ismételte:

- Nem vagyok itthon.

A szolga megint kiment, de harmadszor is benyitott, s csöndesen mondta:

- Azt mondja az az úr, hogy sikkasztási ügyben jött.

- Sikkasztási ügyben?

- Azt mondja.

Letette a tollat, s a papírlapot megfordította. Azzal felállt:

- Küldje be.

Egy kiéhezett arcú fiatalember jött be. Hosszú fekete haja volt, s a szeme kissé keresztbe állott. Kopott fekete szalonkabát volt rajta, s lerítt róla az a kínos kényszer-elegancia, amely onnan van, hogy egy Ferenc-József kabátot kapott valakitől, s most ezt hordja, mert nincs más.

- Orsovai úrhoz van szerencsém?

- Az vagyok. Micsoda sikkasztási ügyről beszél?

A kopott ifjú közelebb ment az íróasztalhoz, amelyet erősen megvilágított egy kis villamos állólámpa. A szoba egyébként sötét volt, mert a zöld ernyő mind a fényt az asztalra verte. Az ifjúnak csak az éhségtől ragyogó szeme világolt ebben a homályban, egy kis zöld fénynyel, amit a lámpaernyőtől kapott.

- Én kérem - kezdte - az a Tolnai vagyok, akit elbocsátottak, mert tizenöt forintot sikkasztottam.

- Honnan bocsátották el?

Az ifjú csodálkozva nézett rá, hogy nem tudja. Azt hitte, hogy a neve már meg van bélyegezve az egész világ előtt.

- A vállalatától - felelt - az intézettől... A nagyságos úr intézetétől a munkanélküliek számára.

- Hát maga sikkasztott?

- Én, kérem.

Csönd lett. Orsovai kelletlenül nézett rá:

- Hát most mit akar?

- Vissza szeretnék jutni, kérem, mert én becsületes ember vagyok. Azt a pénzt azért loptam, mert nagyon szerelmes voltam és egy asszonynak vettem rajta valamit. Bevallom nyiltan.

A szeme mutatta, hogy nem hazudik. De ettől a kínos vallomástól reszkető lett a hangja.

- Most két napja, hogy nem ettem - folytatta szemérem nélkül. Azért jöttem, hogy tessék nekem megkegyelmezni és visszavenni az irodába. A tizenöt forintot le lehet húzni két hónap alatt. Az anyám sírjára esküszöm, hogy becsületes ember leszek.

Ez a hang meglepte Orsovait. A szemébe nézett a fiúnak:

- Micsoda maga az irodában?

- Irnok vagyok, kérem.

Orsovai a tollával kezdett játszani:

- Egy asszonyba szerelmes?

- Óh, igen.

Szerette volna most jól megvacsoráztatni, s megkérni, hogy mondja el a szerelmét. Szerelmes történetet akart hallani és jól esett volna neki, ha ez a fiú boldogtalanul lett volna szerelmes. Olyannyira nem volt senkije a milliók urának, hogy e pillanatban úgy érezte: ez a szegény kidobott irnok a legjobb barátja, osztályos társa a boldogtalanságban.

- És aztán mondani is szeretnék valamit.

- Húzza idebb azt a széket és üljön le - mondta neki barátságosan Orsovai. - Látom, hogy maga nem romlott ember. Ha megígéri, hogy tisztességes lesz, visszaveszszük.

- Óh...

- Hát mit akar még mondani?

- Az nagyon hosszú. Alig tudok beszélni, mert nagyon éhes vagyok...

Orsovai csöngetett. Hideg felvágottat hozatott, s teát főzetett. Tetszett neki ez a titokzatos kaland, ez a vad-idegen ember, akit öt perc óta ismert, s aki élete legnagyobb titkait máris elmondta neki. Az őrök mohón ette meg a sonkát s amikor a forró teát kezdte kanalizni, a milliomos rászólt:

- Na most már beszélhet.

- Előre kell bocsátanom - szólt az őrök - hogy szocialista vagyok. Már többször ültem a rendőrség fogházában és benn van az arcképem az albumban. Megmondom nyíltan, nem bánom, ha ki is dobnak megint. Azért álltam be a vállalatba, mert annak a célja egyezik az elveimmel. És azt akarom megmondani önnek, hogy nincs az egész vállalatban egy tisztességes ember sem.

Orsovai furcsán nézett rá. Azt hitte, hogy azok közül a rajongó fiatalok közül való, akik nem is tudják, hogy miért, de folyton haragszanak.

- Ne mondja...

- Hiába mosolyog uraságod, mindent be fogok bizonyítani. Megvallom, nem hittem, hogy mindezt szemtől-szembe elmondhatom önnek. Azt hittem, nem is fogad. De most itt ülök és nem megyek el addig, amíg mindent el nem mondtam. Kezdjük elől. Azt senki se mondta meg önnek, hogy a pályázatnál csalás történt. A pályabírási már előre tudta, hogy Pusztainak a terve fog győzni. Egy Lénárt nevű építész sokkal nagyszerűbb és olcsóbb tervet adott be. Ez nem az én ítéletem. Hallgatóztam az ajtón és hallottam őket káromkodni. Az egyik zsűritag pártolta ezt a tervet és napnál világosabban kimutatta, hogy jobb és olcsóbb, mint a többi. De azért mégis Pusztai kapta meg. Azt is megmondom, hogy miért. Mert Pusztai albérletbe fogja adni a munka egy részét a pályabírának. Azonkívül a pályabírák províziót húznak azoktól az iparosoktól, akik Pusztai emberei. Ezeknek érdekük volt, hogy ők szállítsák a téglát, a bádogot, a fát, üveget, lakatosmunkát, vízvezeték, satöbbi. A téglagyári igazgató sógora Pusztainak, s ez a gazember megkente az egész zsűrit. Ezért kibuktatták Lénártot, de harmadik díjat adtak neki. Ez talán ezer forint, de aki a munkát megkapja, az százszor annyit nyer. Ugy-e érti, hogy egy nagy ringbe csoportosultak, hogy az ön pénzén, meg az állam pénzén megosztozzanak? Rosszabb és drágább lesz ezáltal a munka. Azok a nyomorult szegény emberek is meg fogják ezt sínleni, akik az intézetbe kerülnek. Ez egy.

Ivott néhány kortyot a teából és folytatta:

- Ott van a felügyelő-bizottmány, amelyre semmi szükség nincs. Walzer úrnak ötszáz forintja van havonként, s ezért nem csinál semmit. Ezt kilopja az ön zsebéből.

- Walzer úr...

- Tessék végighallgatni. Walzer úr bejött az irodába és megnézte a vízvezetési munkára beérkezett pályázatokat, s aláhúzta egyiknek a nevét. Ez egy Weiner nevezetű, aki a kaszinóban alelnök. Meg se nézték a többi, s most ezt bízták meg a munkával. Utána lehet nézni, kék ceruzával van aláhúzva a neve. Menjünk tovább. Azon a helyen, ahol a telkeket még egy hónappal ezelőtt négyszögölenként két-három forintért adták, az ön bizottsága negyven és negyvenöt forintot fizetett egy négyszögölért. De ez semmi. Az eredeti tervet már megváltoztatták Manger Boldizsár miatt. Ez a Manger az, aki a polgármester karrierjét megcsinálta.

Tudja, ez az, akivel tavaly az a botrány volt, mert pimaszkodott egy tanítónővel, aki be akart jutni a fővároshoz és protekcióért járt nála. Ennek a Mangernek volt ott egy mocsara, s hogy ezt eladhassa, nagy pénzért átrajzoltatták az egész tervet és bevették az ő telkét is a megveendők közé. Maga a polgármester beszélt Walzer úrral ebben az ügyben, s a telekért százhusz forintot fizettek négyszögölenként. Tudja ezt?

Orsovai nem felelt. Erősen szivta a szivarját és hátradőlt a székében.

De ez még mindig semmi - mondta a sápadt ifjú. - Lénárt ajánlata szerint egy év alatt fel kellett volna épülni az egész intézetnek. Maga a miniszter járt közben, hogy a Pusztai kétéves tervét nyújtsák el három évre. Így az összes urak tovább húzzák a fizetésüket, s tovább van honnan lopniuk. Menjünk tovább. A szobrászati munkával már megbíztak egy művészt, aki bele is kezdett. De aztán mindenféle ürügygyel elvették tőle, s odaadták egy másiknak, aki drágábban csinálja meg. Ez az ember kiadta az egész munkát szegény, fiatal szobrászoknak, akik a pénz tizedrészéért csinálják meg a szobrokat. Ez mind az ön pénzén megy, mindenki azon töri a fejét, hogy miképpen lophet többet. Gondolkoztam, csak úgy kedvtelésből, azon is, hogy hogyan lehetne ezen segíteni. De nagyon felizgatott a dolog, mert láttam, hogy nincs segítség. Már arra gondoltam, hogy egy röpiratban leleplezem az egész bandát. Úgy vannak szervezve, mint egy elsőrangú rablóbanda. Mindenik függ a másiktól, mindenik lop az ön pénzéből és mindenik ad belőle a másiknak is. Fiakkerpénzért a mult héten csütörtökön százhetven forintot fizettek ki. Ez egy nap. De nehogy azt higye, hogy bérkocsin mentek. Van a Terézvárosban egy fuvaros, a *fiakkermeister Strausz*, ez adja a kocsikat. Ez azért van, mert a választásokon is ez a párt fuvarosa. És illet mondhatnék még ezret, de felfordul a gyomrom, ha mind az eszembe jut.

Nagyon izgatott volt. Ragyogott a szeme, s halvány arcán pirosság jelentkezett. Elhallgatott, s csak nagy, erős lélekezése mutatta, hogy forr benne a düh ennyi gazság miatt. Orsovai megszólalt:

- És miért mondja el mindezt nekem?

- Hogy tudja, kikkel van dolga. Ha majd egyszer állni fog ez az intézet és a miniszter nagy beszéddel megnyitja, gondoljon arra, hogy minden téglája lopás és rablás, minden kilincse hazugság, mert nincs egy tisztességes ember sem ebben a városban. Ha másokkal csináltatta volna, akkor mások loptak volna. A legszentebb igazságot szolgálja ez az intézet, és haramiák építik. Amilyen hatalmas erő van a gondolatban, annyi a piszok a kivitelben. Sírni tudnék...

Összeszorította a fogát. Látszott rajta, hogy még zöld ifjú és sejtelve sincs az életről. Nevetségesen komolyszámba vette ezt a sok panamát, holott ez mind természetesnek tűnt fel Orsovai előtt. Orsovai az utóbbi időben, mint már többször említettük, gondolkozott, s így most hamar rájött arra, hogy ez az ifjú még nagyon fiatal.

- Barátom - monda neki kisfaludysta-hangon, s e pillanatban mint halhatatlan, mint városatya, mint dísztag, mint becsületbiróságilag kvalifikált lovag, mint országos hírvé ember, mint nagy jótevő, mint előkelő elme, mint leendő díszpolgár és képviselő, és mint suttozták: báró, szóval mint mindaz, ami csak lett belőle, szólt a nagy emberek nagy mondásainak klasszikus nyugalmaival:

- Barátom, az életet úgy kell venni, ahogy van.

A fiú rá se figyelt, haragos szemmel nézett a sötétbe. A fiú, a szegény szerelmes sikkasztó úgy tele volt becsülettel, hogy nem akart ebbe belenyugodni. Egyre módokat keresett, hogy ezen a sok piszkon segítsen. De nem talált.

Orsovai felállt.

- Így van ez - sóhajtott - most el kell mennem. A kaszinóban találkozom Walzer úrral, majd szólok neki az ön érdekében. Hogy is hívják?

- Tolnai István.

- Jó.

Az ifjú is felállt és vette a kalapját.

- Alásszolgája - mondta.

Orsovai visszahivta:

- Mondja csak, szereti magát az a bizonyos asszony?

- Óh, nagyon. Legalább én azt hiszem.

- Úriasszony?

- Igen. A férje nagyiparos és bizottsági tag a városnál. Ő is szállító az intézetnél. Sokat fognak nyerni.

Csönd lett. Az ifjú az ajtó felé ment, s onnan még egyszer visszafordulva csöndesen jegyezte meg:

- Ő protegált be a vállalathoz.

XXIX

Még egy részlet Elly naplójából:

Szombat.

„Napról napra különösebb viszonyban élek a férjemmel. Szinte szégyellem magamat. Szegény úgy járkal a lakásban, mint valami gyerek, aki rosszat cselekedett s nem mer az anyja szemébe nézni. Nem bánom, legyen most már mindig így: legyek én az erősebbik, legyek én az úr. Nem is tudom elképzelni másként az életemet. Még csak az kellene, hogy ezek után szabad se legyek!”

„Apa csöndesen él az ő kis lakásában és azt hiszi, hogy boldogok vagyunk. Édes, jó apa. Az utóbbi időben azzal szórakozik, hogy órákat bont széjjel és aztán megint összeállítja őket. A ház valamennyi óráját megreparálta, s most azon töri a fejét, hogy minden segítség nélkül egymaga fog csinálni egy órát. Én úgy teszek, mintha nagyon örülnék ennek a foglalkozásának, mert látom, hogy szórakoztatja. Csak attól félek, hogy az az óra, amit csinálni fog, nem fog járni. Ez nagyon elszomorítaná...”

„A nagy politikussal megint találkoztam. Ez a nyers ember úgy vonz, mint a nagy darab vas vonzza a mozgékony, ideges kis mágnestűt. Ismeretlen reszketések fognak el, ha a közelébe jutok, s érzem, hogy lenyűgöz. Azt beszélik, hogy most ellenzéket fog csinálni a miniszterelnök ellen, s meg fogja buktatni. A miniszterelnök reszket ettől a gondolattól. Egy politikus ismerősön úgy fejezte ki magát, hogy „nagyon elkomiszodott a kormány, kell, hogy valaki felfricskázza őket.” Már pedig én láttam a hüvelykujját: ha ő egyszer felfricskáz valakit, akkor nagy a baj. Egy csomó képviselő vele megy az ő saját külön ellenzékébe. A legnagyobb részük tisztességből és a „nagy Nyughatatlan” iránt érzett határtalan tiszteletből. A kisebb rész, amelynek minden mindegy, okosságból tart vele, úgy gondolkozván, hogy a hatalom mindig az ő erős kezében marad. Most veszem csak észre, hogy érdeklődni kezdek a politika iránt. Talán Sándor hatása...”

„Sándor... Elment, s most már biztos, hogy nem jön vissza. Nyugodt vidéki életet él s én talán soha többé nem látom édes ősz hajszálait s a kardvágást a vállán. Sándor ezt egy asszonyért kapta, ez nem megy ki a fejemből. De vajjon van-e jogom ezt a szemére vetni? Ő sohse kérte számon tőlem a multamat. Sándor... Csöndes éjszakákon mindig fogok rád gondolni, a te csodaszép perzsa szőnyegedre, a te szegény pénzedre, a melyet elvettem tőled. A te késői szerelmedre, a te véghetetlen jóságodra, szelid komolyságodra, s arra, hogy az élet nagyon szemtelenül dobál bennünket.”

XXX

Egy délután a szobája ablakából nézte Elly, mint száll be a férje a fogatába, nagy szivarral a szájában. Valami részvénytársaságnak a közgyűlésére ment. Alig robogott el a kocsi a ház elől, bejött a szobalány:

- Nagyságos asszony kérem, itt van Iványi méltóságos úr.

Az asszonynak úgy teleszaladt boldogsággal a szíve, hogy hangosan elnevette magát.

- Jöjjön be!

És Sándor bejött. Becsukta maga mögött az ajtót és kezét csókolt Ellynek. Szomorúnak látszott. A letört emberek bánatos tehetetlensége érzett ki a pillantásából. Hatalmas termete, amely oly jól illett a parancsoló államtitkárhoz, a zseniális emberhez, a nagy szervezőhöz, most mintha teher lett volna, meggörnyedt egy kissé. Nem volt harmónia az uralkodásra termett test és a minden hatalmától megfosztott lélek közt.

Kezét csókolt az asszonynak, de az megkereste ajkával a száját, s ott maradt, úgy, lehunyt szemmel, várta, amíg a lelke utóléri azt a nagy örömet, amelyet a test egy pillanat alatt magába vesz. Aztán leültette maga mellé a pamlagra és a szemét nézte.

- Sándor, Sándor...

Mást nem tudott mondani.

- Azért jöttem - kezdte csöndesen a férfi - mert nem tudlak elfelejteni soha többé ebben az életben. Ez úgy van, hogy az én koromban, ahol az emlékezés kezdődik, már nem lehet elfelejteni semmit. Egyideig próbáltam. Klasszikusokat olvastam, de ezek oly világosak és átlátszóak, hogy olvasásközben valamennyin keresztül téged láttalak. Hát kerestem izgatón, zavaros olvasmányt, amely jobban lekösse a gondolkodásomat. De ezt meg nem tudtam olvasni. Aztán elhatároztam, hogy magam írok. Belekezdtem egy regénybe; eleinte igen jól ment a munka, de már a huszadik oldalnál minden alakom olyan volt, mint te. Nemcsak minden nő, a férfiak is. Próbáltam a legkülönbözőbb karaktereket festeni, de valamennyiben téged rajzoltalak le. Hát abbahagytam, nem ment tovább...

Ezt keserűséggel mondta. Úgy érezte: az is a letöréséhez tartozik, hogy nem tud regényt írni. Halkan tette hozzá:

- Nekem többé semmi se sikerül.

Ebben vád is volt, és ez szinte jól esett az asszonynak. Érezte azt a nagy kapcsot, amely rémületes erővel kötötte hozzá ezt az embert. Hozzáhajolt, most már csókolni se tudta, csak nagyon komolyan mondta:

- Sándor...

A férfi egy kicsit gondolkozott, aztán valami mosolygásféle jelent meg az arcán.

- Meg még valami hozott vissza - mondta. - Abban a kis faluban, ahová elbujtam, s amely körül a bátyámnak az erdői vannak, van egy ezüsbánya. Amikor gyerekek voltunk, még jól ment a dolga a bányának. Vidám hivatalnokok vezették, az igazgatója egy kedves porosz öreg úr volt és a részvénytársaság szép osztalékot fizetett. Aztán, hogy az igazgató meghalt, a bánya is egyre rosszabbul ment. Csak, hogy éppen meg nem szűnt. Most viszontláttam a bányát, éppen, amikor újjászületett. Az első napokban csöndben aludtunk minden éjjel. Aztán egy éjszaka felriadtam. A völgyből az éji csöndön át valami rég nem hallott dobogás jött. Nehéz, tompa ütések. Felköltöttem a bátyámat. „Mi ez?” - kérdeztem. Béla felült az ágyban és hallgatózott. Aztán azt mondta: „Te, ez a zúzónak a hangja.” Azt mondom: „A zúzóé? Hiszen már évek óta nem jár.” Azt feleli a bátyám: „Ma elkezdték, most föllendül megint a bánya, mert pénzt kaptak attól az Orsovaitól.”

Már pirosabb volt az arca és valami tűz égett a szemében.

- Képzelheted - folytatta - mit éreztem. Béla befordult és tovább aludt. Én meg hallgattam, hogy kalapál a zúzó. „Bum, bum”, - lassú ütemben járt, ahogy gyermekkoromban hallottam. Nagyon elérzékenyültem. Két óra lehetett, hajnali kettő. Felöltöztem és kimentem a nagy utcára. Ott még jobban lehetett hallani. Eszembe jutott minden gyermekkémletem. Annyi mindenre gondoltam, hogy észre se vettem, már lenn voltam a bányatelepnél. És itt már zuhanásnak hallottam, amint a nehéz gerendák ráestek a kövekre, és a patakot is hallottam, amint sziszegve, sustorogva veszekedett a nagy kerékkel. És nagy keserűség fogott el. Hát itt se hagy békében ez a név? - gondoltam. Én eljöttem ide eltemetkezni, csöndben elhantolni az emlékeimet és egyszerre elkezdd dűbörögni az éjszakában a nagy zúzó, zuhannak a vasvégű gerendák, kopognak a teknők, a villamos motor megint dolgozik, fény van mindenik ablakban, mert a te férjed pénzt adott. Az inspekciós szobában új hivatalnokok kártyáztak, a nagy szellőztetőnek megint hallgattam azt a szomorú, böggő hörgését, amire úgy emlékszem... minden zaj, minden éjjeli világosság azért volt, mert te pénzt hoztál ebbe az országba. Itt, a világ végén, az isten háta mögé dugott kis tót faluban, ahová a madár se jár, elnyult a te urad keze, beledobott egy marék aranyat, felrázta a félhalott bányát! Elszörnyedtem, hogy milyen nagy dolog ez. Hajnalban hosszú sorban jöttek a bányászok, égő méccsel, emberek, akiknek eddig nem volt kenyerek, s akik kukoricaliszttal kevert meleg vizet ebédelték, s akik most húst esznek és munkába mennek, pénzt kapnak, törődnek a jövőjükkel, terveket szőnek, házasságokat terveznek - mind azért, mert ti odadobtatok egy kis pénzt. És verte, verte, egyre ütötte a szívemet ez a nagy dobogás, a ti pénzeteknek a hangja, amely nem hagyott aludni és úgy felzaklatta az én szegény lelkemet, hogy sírni tudtam volna.

- Sándor, te jó, te okos...

Sándort úgy felizgatta az elbeszélés, hogy fölkelt és járkálni kezdett a szobában. Halkabban folytatta:

- Akkor hajnalban, amikor hazafelé bandukoltam, irigyeltem az urad pénzét. Féltékeny voltam, nem rá, hanem a pénzére. Azt gondoltam, hogy ez a hatalom, amely más országban is nagy volna, de ezen a szegény földön egyszerűen rettenetes, megfogja a te lelkedet. Megmondom őszintén. Komolyan félttem attól, hogy te beleszeretsz az uradba, amiért ilyen nagyon hatalmas ember. Mi vagyok én hozzája képest? Ki vagyok én? És tudom, hogy a te lelkedet csak valami rendkívüli dolog töltheti be. És utóvégre az is gyönyörű, ha valaki ilyen nagyon gazdag. Azon a mértéken, ahol az energiákat mérik, a te urad pénze nyom annyit, mint egy nagy hadvezér, egy nagy költő, egy reformátor...

Az asszony letérdelt eléje.

- Sándor - mondta - te vagy az úr. Verj meg és én megcsókolom a cipőd porát.

A férfi megsimogatta a fejét. De másra gondolt. Erős elhatározással szólt:

- És el fogok menni.

- Hová?

- Amerikába. Dolgozni fogok. Ha igazán erős ember vagyok, két életet is megtudok élni.

Elly, ahogy térdelt, hátradőlt és ráült a sarkára, mint a porban játszó gyerekek szokták. És a világ legegyszerűbb hangján felelt neki:

- Én pedig elmegyek veled.

XXXI

A választások napja közeledett. A bukófélben levő miniszterelnöknek ez volt utolsó ténykedése. A lelke mélyéig erkölcstelen, de erélyes politikus föltette magában, hogy egy utolsó nagy erőfeszítést tesz. Pénze bőven volt ehhez: a gazdag zsidók és arisztokraták felekezeti különbség nélkül hordták hozzá az aranyat, hogy segítsenek rajta. Az irodája lázasan dolgozott, a telegrammok csak úgy röpködtek az országban, a felcitált főispánok és helyi kapacitások megtöltötték az előkelő szállókat. A város rendes képén ez mit sem változtatott, de a politikai világ hatalmas forrongásban volt. Csupa bizonytalanság volt a közélet, az emberek valami nagy rázkódást vártak. Vagy annak kellett következnie, hogy az erélyes kormányelnök felrugja magát a felszínre, vagy annak, hogy a kormány megbukik, s vele megy a semmiségbe az egész erkölcstelen rendszer, a hazugságok sok hatalmas épülete, elszakad a millió érdekszál, amely eddig a nagy többséget együtt tartotta, s jön valami levente, valami *chevalier sans peur et sans reproche*, aki rendet csinál ebben az országban. Izgatottan járkáltak a kormánypárt nagy portentumai, akik nem tudták, hogy maholnap nem jutnak-e koldusbotra, s a nagy Nyughatatlan okos fejjelel diktálta a vádpontokat, óvatosan rendezte el kis hadseregét. Még ujságja is akadt, amely első hírnöke volt ennek az erkölcsi forradalomnak. A kormánypárt zöme, amely kitartott a miniszterelnök mellett, gúnyosan jakobinusoknak nevezte a kivált töredéket. A töredék pedig testvéri szeretetben harcolt együtt, azaz hogy semmi aktív dolgot nem cselekedett.

Az ő jelentőségük abból állott, hogy külön pártot alkottak. A Házban nem szónokoltak, a nyilvánosság előtt nem szerepeltek. De az egész ország tudta, hogy a Nyughatatlan vezetése alatt megtagadták a közösséget az eddigi rendszerrel, s az ország tapsolt nekik. A kormány helyzete egyre szánalmasabbá vált.

Ebben a zavaros időben történt, hogy a miniszterelnök egy napon magához hívatta Orsovait. Orsovai délután ment fel Budára, s otthon meghagyta, hogy nem jön haza vacsorázni.

A miniszterelnök nyájasan fogadta:

- Üljön le, kedves uram - mondta neki - és hallgasson végig, figyeljen mindenre, amit mondok.

Orsovai leült, s a kis Annára gondolt e pillanatban. Semmi más gondolata nem volt, ez gyötörte fájdalmas következetességgel. Mintegy kábultan látta csak a körülete forrongó világot, nem emlékezett a tegnapi s a holnappal nem törődött. A pénz meg még jobban folyt a kezei közül, most már azt a csekély ragaszkodást sem érezte amely eddig az aranyhoz kötötte. Hadd vigyék el, neki nem kell, hadd boldoguljanak, neki csak egy színésznő kell, egy középtehetségű szegény kis színésznő, akit elvisz a férje vidékre, hogy soha többé nem fogja látni. A férje, egy rongyos állatorvos, egy bizonyos Landauer nevezetű, egy senki, egy semmi, aki talán csak úgy véletlenül jött a világra...

Alig vette észre, hogy a miniszterelnök beszélni kezdett hozzá, nyers katonahangon, szinte parancsolva; a gorombaságig brutális őszinteség recsegett ki a hangjából:

- Kedves uram - mondta neki - mindenekelőtt jöjjünk tisztába egy dologgal. Én azt hallottam, hogy ön szeretne képviselő lenni. Megjegyzem, hogy világosan kell beszélnie, mert én is nevén szoktam nevezni a gyereket. Igaz ez?

Mit tehetett mást, mosolyogva hagyta rá:

- Igaz.

- Nézze édes barátom - folytatta a miniszterelnök - én magát ezennel megkinálom egy kerülettel. Legyünk őszinték: nekem nagy szükségem van önre. A pénzére, a népszerűségére, a nevére, s főleg arra a rémületesen sok összeköttetésére, amit a vállalatai révén szerzett. Hogy egy kicsit tapogatóztam a városban, megdöbbenve konstatáltam, hogy Budapesten minden ember az ön rabszolgája. Uram, ha ön akarná, holnapután császár lehetne.

Orsovai csak mosolygott. A kegyelmes úr szigorú hangon folytatta:

- A vásár kettőnkön áll. Én felajánlok önnek a magam részéről egy ülést a képviselőházban. Hogy ez mi mindennel jár, azt ön tudja. Pénz önnek nem kell, tehát ez az ülés az ön számára csak címet, méltóságot és díszet jelent. Nem akarom feldicsérni a portékámat, úgy adom, ahogy van. Ha önnek tetszik az az eszme, hogy Budapest főváros egy kerületét képviseli az országházban, nyujtsa a kezét és legyen a barátom: Még azt is megmondom, hogy hálás ember vagyok és inkább összetöröm a mások csontjait és összetörem a magaméit, semhogy cserben hagyjak valakit, akinek tartozom. Érti?

- Értem.

- És mi a válasza?

Orsovai még mindig mosolygott, s szótlánul nyujtotta a kezét a miniszterelnök felé. Kezet fogtak. A kegyelmes úr erre elővette a szivaros skatulyáját és megkinálta belőle a milliomost. Aztán így szólt:

- Most pedig szivarszó mellett hallgassa meg tanácsaimat. Jól figyeljen, mert néhány nap múlva már talán egy percnyi időt sem szentelhetek önnek, annyira el fog foglalni az általános szervezkedés. A dolog egyébként nagyon egyszerű: ön elmegy Walzer úrhoz, s megmondja, hogy nálam volt. Egyszersmind holnap délután fél hatra ide küldi. A többi teendőjére nézve fogadjon szót ennek az úrnak. Régi emberem, bár minden kerületben volna egy ilyen. Menjünk tovább. Ami a kötelességeit illeti, egyelőre csak arról van szó, hogy nekem nagyon sok pénz kell. Sok százezer forint. Legjobb az ilyet így kereken kimondani. Utálom az udvarlást. Az asszony, az más. Igazam van?

- Óh, természetesen...

- Sőt annyira megyek, hogy most megmondom: hagyjon magamra. Egy negyedóra múlva itt lesz a kis haditanácsom és készülnöm kell a jelentésre, amit nekik tenni fogok. Ha majd minden rendben lesz, másnak fog látni. Most viharos napokat élek és minden mondatom ki van számítva.

A milliomos fölkelt, köszönt és ment.

- Ime - gondolta a lépcsőn lemenet - most képviselő vagyok. Soha egy lépést nem tettem ezért a méltóságért, nem jártam senkinek a nyakára. Senki sem mondhatja, hogy nem a magam erejéből lettem az, ami vagyok.

A Duna felé ment. Most már tavaszias illat szállt esténként a Duna fölött. Az első tavaszi napok járták. Titkos, kezdődő ibolyaillatot hozott a szellő a Gellérthegy felől, s valami édes,

vizes szaga volt a levegőnek, valami erjedő, izgató elem volt benne, tele ébredő erők hangulatával. A városban most kezdték gyújtogatni a lámpákat. Még nem volt egészen este, s a citadella kivált az égből. A Margitsziget felől reszketett az utolsó vörös világosság az égen, de ez csakhamar eltűnt. Hogy Orsovai megállt fenn a várhegyen, alatta feküdt az egész nagy város, amely most készült éjjeli toalettjéhez. Ezt az utcákon járó emberek nem vették észre, ezt csak a magasságokból lehetett látni. A Dunasoron mint két izzó gyöngysor, villant fel a száz meg száz gázlámpa, s a Gellérthegy oldalában, mint este ébredő éji bogarak, csillantak meg a szerteszórt apró lángok. A Duna minden lámpát visszatükrözött, kanyargó vonalakká húzta a lángokat, hosszú ezüstdölöpöket mutatott a villamos ívlámpák alatt, s a Gellérthegytől le egészen Ó-Budáig reszketett az apró és nagy fénypikkelyeket. A távolban néhány gyárkémény tüzes füstöt okádott. A nagy, örökké dolgozó gyárak lázas lehellelte volt ez. Pénzt csináltak, pénzt vertek mindenütt, de még mindig nem volt elég. Egy malom, amely közvetlenül a Duna partján állt, minden ablakából világított. Olyan volt ez a hatemeletes óriási kőkocka, mint valami boszorkányműhely, amely messze bűgő morgással dolgozott az estében, ez is pénzt csinált, de hiába, még mindig éhes volt mindenki.

- Haj, hó, képviselő vagyok! - mondta vígan Orsovai, egy kis időre megfeledkezve a kis Annáról.

Pestről idáig lehetett hallani a kocsirobogást, a villamos csengését, s azt a halk morajt, ami az élő városokból hallszik, ha az egészet egyszerre látjuk. Hajók úsztak le csöndesen a Dunán. Ezeken is pénzt nyer valaki, de a hajók folyton fognak úszni, a kormos gépészek mindig fűtenek, mindig izzadnak, a kazán alatt nem hal meg a tűz, s a csavar örökön forog, még mindig kell pénz, még mindig éhes a gazda. A partra nézett és látta, hogy hordják a zsákokat egy hatalmas fekete bárkába. A nagy szörnyeteg nyelte a búzát, reggel óta hordták bele, de még mindig kért. A fürdők felől katonazene hallatszott.

- Haj, hó, az leszek, ami akarok! - mondta Orsovai.

Hogy a rengeteg sok házat látta, amelyek fölött már úrrá kezdett lenni a sötétség, s amelyek közül kiviláglott halvány fehér sugározással a keleti pályaudvar, egy pillanatra arra gondolt, hogy majdnem mindenik házban van valaki, aki függ tőle. Erre a gondolatra kifeszítette a mellét és mosolyogni kezdett. Lenézett a szabadelvükörré. A nagy veranda kékes fényben ragyogott. Ez a hatalmas üvegkalitka úgy fénylett a sötétben, mint valami lázbeteg szeme. Nem lehetett tudni, halál lesz-e a vége ennek a forró láznak vagy gyógyulás. De betegesen nagy fény volt, annyi szent, s izgatottságot, lármát, forrongó lelkeket sejtetett. Orsovai elképzelte mindazokat a képviselőket, akik várakoznak, remélnek, reszketnek, s akik egyszer oly megdöbbenő lelkesedéssel fogadták az országházban. Ezek voltak a legéhesebbek. Ezek ordítottak a hatalmas étvágytól, ezek ölni és rabolni tudtak volna valamiért, amivel jól lehetett lakni. Mi történik, hogy fogják ezek fogadni, ha egyszer majd mint képviselő fog bevonulni az országházba?

- Haj, hó, császár leszek! - mondta Orsovai, s eszébe jutott egy ellenzéki politikus, aki négy évvel ezelőtt azt mondta, hogy adjanak neki kilenc milliót és az egész magyar parlamentet beviszi a bécsi Reichsrathba. Ez négy év előtt volt, s ama férfiú kilenc millióról beszélt. Neki pedig ötvenkilenc van, és ráadásul még ezer! Szent Isten...

Gyalog indult Pest felé, mert levegőre volt szüksége. Úgy ment végig a lánchídon, mint valami hatalmas király. A fejét gögösen vetette hátra, s nem nézett rá senkire. Lassan haladt az éjjeli életét kezdő város felé, s tele volt hatalmának érzetével. Arra gondolt, hogy holnap miképpen fogja fogadni a nagykövetet.

Óh, a nagykövet...

Az ügy egy kissé bonyolódott. Valami amerikai konzorcium nagy szénbányákat talált Ázsia egy kis országában, közel a tengerparthoz. A hatalmas széntömeg kiaknázására hamar megalakult a részvénytársaság, s a munka megkezdődött. Eleinte rendben ment minden, a bánya pompásan jövedelmezett. Edwards - a jó Edwards, az öreg Hutkinson társa - vett is részvényeket. De aztán alaposan fordult a kocka. A bányarészvények hanyatthomlok estek lefelé. Ez részint a háborús világ miatt történt, részint pedig azért, mert rémületes sikkasztásoknak jöttek nyomára. Edwards, az óvatos Edwards most egyszerre elvesztette a fejét. Mindenáron túl akart adni a részvényein, fűnek-fának kínálta a halványzöld íveket. Hutkinson látta ezt és Hutkinson nagyon szerette Edwardst. Megvette tőle a részvényeket és eltette a fiókjába. Ő nem volt oly ideges ember, mint a társa, s úgy gondolkozott, hogy ha mindenki csal, hát a föld nem csal. Ahol szén van, onnan arany jön, elébb utóbb. A sok részvény évekig hevert így a fiókjában, míg aztán egyszer elővette őket. A szénbányákban lázas munka kezdődött, s az ujjaszülető társaság élelmes igazgatója egy bankon törte a fejét, egy bankon, amit a bánya közelében kell felállítani. Tervét előadta Hutkinsonnak, aki a felesége életében még tele volt vállalkozó kedvvel. A bank meg is alakult, s várakozáson felül sikerült. A környék szegény népét valósággal kifosztotta, s rövid hét év alatt az exotikus bank igazgatója nagyobb úr volt a kis országban, mint maga a fejedelem. A fejedelem ugyanis hatalmas összegek erejéig volt a banknál érdekelve, a fejedelem a bank pénzén mulatta végig kétszer Európát, s ennek fejében a banknak minden szabad volt.

Történt azonban, hogy az angol gyarmatügyi miniszternek megakadt a szeme ezen a kis országon, amely tele volt gazdagsággal. A bank hatalmas vállalkozásai terelték rá a figyelmét. S mivel a kis országnak egy nyulványa leért egészen a tengerig, a terv hamarosan készen volt. Az angol királynő ő felségének tengerészeti minisztere elhatározta, hogy ezen a parton ugynevezett szénállomást létesít. A szénállomás olyan állomás, ahol a hadihajók szenet vesznek föl, s ezen a cimen folyton ott okvetetlenkednek. Hogy a szénfölvételtől a bombázásig s a csapatok partraszállításáig mily rövid az út, azt tudják őfelsége tengerészeti miniszteriumában. Tehát az angol kormány alkudozásba bocsátkozott a fejedelemmel.

Ám a bank igazgatója nem volt rest fiú. Egy napon beállított a fejedelemhez, s csontos, szögletes kalandorpo-fáját oly közel tolta a fejedelem olajbarna arcához, hogy az megijedt tőle. Az igazgató szigorúan ráparancsolt a fejedelemre, hogy legyen kissé tekintettel a bankra is. Aztán követelte tőle, hogy neki is legyen beleszólása ebbe a szén-ügybe. Erről a kihallgatásról, amelynek alkalmából a fejedelem egészen az ajtóig kikísérte az igazgató urat, Abbáziába is ment egy tudósító távirat. Akkor olvasta ezt az öreg Hutkinson, amikor a Stefánia-szálló portása legszebb rondirásával írta fel egy kartonlapra: *Hutkinson G. Tamás és leánya, Chicago*. A távirat jelentette, hogy minden rendben megy, az angol kormány legközelebb megkezdí a tárgyalásokat a bankkal is, úgy a bányák, mint az erdők és egyéb hatalmas vállalatok ügyében s a fejedelem és az országnagyok adósságai ügyében. Szóval az angol kormány tudta, hogy a bank nagy úr, de amíg lehetett, nem állt vele szóba, mert azt is tudta, hogy viszont ez a csevegés pénzbe kerül. Most azonban kénytelen volt vele, hát elkezdte. De nem tudtak megegyezésre jutni. Hónapokig tárgyaltak, de a szögletesarcú igazgatónak oly kemény volt a feje, hogy még az angolok se tudtak vele bírni. Végre ez a szögletes ember megunt a sok hercehurcát, s ráordított az angol kormány emberére, hogy ő nem tárgyal többet, tessék a gazdával beszélni. A gazdát Hutkinson Tamásnak hívják és most Magyarországon lakik, mert a leánya beleszeretett egy ottani koldusba. Az angol kormány embere erre összehajlította az írásait, vette a bőrtáskáját, köszönt és visszautazott Londonba. A miniszter dühbe jött, amikor meglátta.

- Hogyan - kiáltott rá - még a szemem elé mer kerülni, szerencsétlen?

Szegényt bedugták valami irodába, s a miniszter most kétszeres energiával vetette rá magát kedves tervének megvalósítására. Hazacitálta a bécsi angol nagykövetet, s megmagyarázta neki apróra a dolgot. A bécsi nagykövet már régóta szeretett volna párisi nagykövetté avasználni, s a miniszter ezt kereken meg is ígérte neki arra az esetre, ha sikerrel végzi küldetését. Az excellenciás úr erre visszautazott Bécsbe, s táviratilag jelentette Hutkinson Tamásnak, hogy meglátogatja.

Az öreg Hutkinson lázasan dolgozott az óráján, amikor megkapta a táviratot. Azonnal bevitte a vejéhez.

- Nézze, Pál - mondta neki egyszerűen - én már öreg vagyok ezekhez a dolgokhoz. Az angol nagykövet ide fog jönni, én fűtyülök rá. Beszéljen vele, hisz maga éppen úgy ismeri ezt az ügyet, mint én...

Letette a sürgönyt az asztalra, s a választ meg se várva, visszasietett a szobájába, szemére illesztette a nagyító üveget, s tovább piszkálta a készülő órát. Orsovai, mielőtt a miniszterelnökhöz ment volna, még egyszer átfutotta az exotikus bank történetét és évi mérlegeit, hogy teljesen tájékozva legyen.

Most, hazafelé menet, eszébe jutott a nagykövet, aki holnap reggel érkezik Pestre, s még délelőtt látogatást tesz nála.

- Angolország beszélni akar velem - mondta nagyon halk hangon, örökös mosolyával - majd megmutatom én Angolországnak, hogy ki vagyok!

Szinte megreszkettette az a gondolat, hogy Anglia, ez a hihetetlenül nagy hatalom, elküldi hozzá a képviselőjét, tárgyalni. Előre elképzelte a jelenetet: miképpen fogja leültetni a nagykövetet, milyen hideg és mély óvatosságot mutató arccal fog vele beszélni, s mint fogja kellett magát.

- Fogadok, hogy egy hétig itt marad, Pesten! - mondta ravaszul hunyorgatva. - Kecsegtetni fogom, reményt adok neki, aztán megint visszahúzódok. Angolország lesni fogja a pillantásomat és a nagykövet megsürgönyzi Londonba, ha összeráncolom a szemöldökömet!

A sarki rendőr szalutált neki.

- Jó estét, barátom - felelt Orsovai, s megszerette volna mondani neki, hogy ma éjjel jobban vigyázzon rá, mert Angolország izgatottan érdeklődik az állapota iránt.

A kapuja elé ért és becsöngetett.

- Hopp - szólt egyszerre - ezek nem várnak vacsorával...

Otthon azt mondta délután, hogy a képviselőkkel vacsorázik. De erről útközben megfeledkezett, s most lusta volt visszafordulni.

Furcsa, nem jöttek nyitni a kaput. Még egyszer csöngetett. Valami világosság futkosott az ajtó színes üvege mögött, s kis vártatva megjelent a szobalány.

- Ejnye, de megváratják az embert!

A szobalány piros volt. Belülről az ajtó csapódása hallatszott.

- Mi ez? - mondta Orsovai a szobalánynak - miért olyan piros maga?

- Semmiért, kezit csókolom - felelt a lány és még jobban elpirult.

Orsovai bement a szobájába, s meggyújtotta a lámpását. Még az asztalon volt a nagykövet sürgönye. Kezébe vette a papírlapot és meglobogtatta a levegőben.

- Angolország kunyorálni jön - mondta.

E pillanatban tisztán hallotta, hogy óvatosan kinyitják azt az ajtót, amely a felesége új szobájából az előszobába vezet.

- Mi ez? - szólt, s összeráncolta a szemöldökét. - Csapkodnak, mászkálnak... mi történik itt?

Az ajtóhoz ment, egy kicsit kinyitotta, s kinézett az előszobába. Az előszobában nem égett a villamos láng, de a felesége szobájából halvány fény szűrődött ki. Orsovai nagyon megijedt. Egy hatalmas férfialak ment ki lábujjhegyen a felesége szobájából, a kapu felé. Utána a szobalány, ijedt, nagyrameresztett szemmel, kezében gyertyát tartva, amelynek lángját a másik kezével eltakarta. A háttérben állt a felesége, halványlila pongyolában, égő szemmel.

Most hirtelen nem tudta, mit csináljon. Összeszorította a fogát és ordítani akart. A nagy férfialakban megismerte Iványi Sándort. De ez ekkor már az utcán volt és a szobalány jött visszafelé a gyertyával. Aztán becsukódott a felesége szobájának ajtaja s megint sötét lett az előszoba. Orsovai hallotta, amint hangosan reszket a kezében a sürgöny. Fölállt, s egy pillanatra tele volt kétséggel. Mit csináljon? Az állatorvossal való párba járást, a feleségétől való különélés második hetében, az angol nagykövet sürgönyével a kezében, nem csinálhat jelene-tet. Ha a felesége ma éjjel itthagya, elmegy az apjával, vége mindennek. Adieu képviselőség, adieu Angolország, adieu minden...

A szobalány kopogtatott az ajtón. Biztos, hogy az asszony küldte, puhatolózni.

- A nagyságos úr vacsorázni akar?

Orsovai egy pillanatig gondolkozott. Aztán nyugodtan felelt:

- Igen. Hozzon egy kis sonkát... teát is. Hogy van a nagyságos asszony?

- Jól érzi magát. Olvas...

- Hát csak hozza a sonkát - szólt Orsovai könnyű sóhajjal, amelylyel sok mindent temetett el - hozza a sonkát - mondta, s hanyag előkelőséggel dobta az íróasztalra az angol nagykövet sürgönyét.

XXXII

A nagykövet azonban nem jött másnap. Egy sürgöny jött helyette, amely azt jelentette, hogy ő excellenciája el nem halasztható teendői miatt csak néhány nap múlva teheti tiszteletét. Orsovai a zsebébe gyűrte a sürgönyt:

- Untat ez a nagykövet - mondta - ha rossz kedvemben talál, még ki is dobom...

Azzal becsöngette a szolgáját és egy levelet adott a kezébe:

- Ezt vigye azonnal a szerkesztőségbe, Zrinyi úrnak.

A szolga már tudta, hogy a „szerkesztőség” a *Közvélemény* szerkesztősége. Orsovai úgy beszélt erről a helyiségről, mintha a lakásának egy része volna.

- Mondja meg Zrinyi úrnak, hogy minden bizonynyal elvárom.

Ugyanis szükség volt Zrinyi úrra. Walzer a miniszterelnöknél járt és alázatosan meghajtott fővel fogadta a parancsot: Orsovai lesz a kerület képviselője. A palota lépcsőjén lejövet azonban mégis megvakarta a tarkóját, még pedig két okból. Először azért, mert most meg kellett szegnie a Kamerál Istvánnak tett ígéretét. Kamerál úr, akit a becsületbiróságból van szerencsénk ismerni, bizton számított arra, hogy végre budapesti képviselő lesz. A másik baj az volt, hogy Orsovai ellen könnyebb lesz erős akciót kifejtenie az ellenjelöltnak. Az ellen-

jelölt egy Harsányi nevű ügyvéd volt, aki vezércikkeket írt egy nagy napilapnak, szónokolt a népgyűléseken, ostoba módon egyre becsületről beszélt, s abban a tévhitben élt, hogy a korrupció és a klikkrendszer tönkre fogja tenni az országot. Ő alapította a Jakobinusok körét, s ő volt ebben a körben Danton. Most a választás előtt kétszeres erővel agitált, írt, szónokolt, s elég nagy pártot sikerült csinálnia. Tehát Walzer úrnak volt oka megvakarni a tarkóját.

De Walzer úr nem azért volt a Kányák elnöke, hogy hamar bizalmat ne merített volna az eszébe és barátaiba vetett hitből. Vigan állított be Orsovaihoz és azonnal megkezdte az intézkedést. A választási irodát berendezték, „fiakkermeister Strausz” megjelent a láthatáron, jöttek a zöld tollak és a nagy plakátok, amelyeken ez volt olvasható: *Éljen Orsovai Pál, szeretett képviselő-jelöltünk*. Néhány nap alatt teleragasztották ezekkel a színes cédulákkal az egész kerületet, s megkezdődött a rendes hajsza. A választási irodát ama bizonyos szabó vezette, aki ruhákat csak éppen a választások közé eső időszakban csinált, s aki Budapest korteseinek királya volt. Nem kiskaliberű ordító, ivó és kapacitáló kortes, hanem szervező talentum, amolyan nagyvállalkozó, aki átlagárban csinálja meg a választást, s amit megspórol, az az övé. A derék férfiúval ezuttal is fixben egyeztek meg, s ő azonnal átvette a parancsnokságot. Saját külön, helyesbített választási névsorából másolatokat csináltatott, s mindenféle gépeket hozott az irodába. Ő találta fel a választási számológépet, ami igen ravasz eszköz volt, srófokra, kerekre járt, s jelezte a szavazatok arányát. Néhány nap alatt rendbehozta lakatra járó, rézfedelű nagy könyvét, amelyben minden választó neve mellett betűk és jelek voltak. Benne volt ebben a könyvben, hogy X-nek pénz kell, ipszilonnak kézszorítás, az egyiknél kezét kell csókolni önagyságának, a másiknál akár gorombáskodni is lehet, mert váltója van a banknál stb. stb. Orsovai bámulta ezt a zseniális embert, aki némely pillanatban aggódó hadvezérhez hasonlított, de aztán nemsokára fölvette az operáció előtt álló sebész öntudatos nyugalmát, mintha mondaná:

- Bátorság, fiatal ember, bizzék bennem, hamar végzünk.

Eleinte Orsovai is részt akart venni a munkálatokban, de a szabó egyszerűen kidobta.

- Ezek az ő kedves manírjai - mondta büszke, szinte apai mosolylyal Walzer úr - mindent el kell tőle tőlni, mert amit ő csinál, az rendjén van.

Tehát Orsovai a beszédekre adta magát. Zrinyi úr megérkezett „a szerkesztőségből” és lázasan készítette a szónoklatokat. A szabó egyszerűen felírta egy cédulára a kocsmák neveit, s Orsovai sorra járta nagy kíséretével ezeket a piszkos, borgőzös tanyákat, ahol reggelig ittak és bögték a választók.

Valami szerencsétlen és elkeseredett ügyvéd szociálista programmal akart föllépni. De csak egy óráig volt képviselőjelölt, hamar visszavonult, látva, hogy a gyárigazgatók kötelezővé teszik műhelyeikben a zöld tollat.

Amikor hajnal felé vége szakadt a szónoklásnak, Orsovai elszakadt a kíséretétől. Nem tudott hazamenni, napok óta csak úgy kóborolt, kábultan, mint valami szerelmes gyerek. A kis Anna már készült az útjára. Landauer boldogan járkált, zsebében a kinevezéssel, fizetgette az adósságait és egyre tervelt. Orsovai azt is megtette, hogy egy napon beállított a Landauerék házmesteréhez. Fejedelmileg megfizette a házmesternét, aki ezért igaz részvételt viseltetett iránta, s mindent elmondott neki. Így tudta meg, hogy az állatorvosék még csak néhány napig maradnak Budapesten, s aztán elutaznak örökre, mert az urat kinevezték vidékre.

Orsovai nem tudta, mit csináljon. Szerette volna, ha valami igaz barátja tanácssal segítette volna. De nem volt barátja szegénynek. Csak az vigasztalta, hogy ha volna is barátja, az se tudna semmit mondani. Mert a dolgon már nem lehetett segíteni. Itt mindennek vége szakadt, a kis Anna elutazik, ez valóság, nem jön vissza, ez is valóság, csupa rémületes, vigasztalan valóság. Hiába minden.

Az utolsó kocsmá, amelyben valahogy elhebegte a Zrinyi-készítette beszédet, közel volt a városligethez. A nagy tömegben elkeveredett s aztán kiszökött a kocsmából. Hajnali három óra lehetett már, s az édes tavaszi éjszakában rejtelmes illatok jöttek a liget felől. Elindult a rügyező bokrok között, kifelé, egyedül. Kelet felől már derengett egy kis világosság. De a fenyvesben koromfeketén meredtek az éjszakába a nagy fák, rejtelmes tömeggel rajzolódtak a világosodó égbe. Orsovai Pál oly szerencsétlennek érezte magát, hogy kigombolta a mellényét és a szívére szorította a jobbkezét. Elnézett a fák között, hallgatózott a tó körül, figyelt egy kis csurgásra, amely a víz felől hallatszott, majd lehunyta a szemét.

- Fájok - mondta magában, s tetszett neki ez az ostoba ige, amelyet nem szoktak első személyben használni. De úgy érezte, hogy nagyon ráillik.

- Fájok - ismételte, s érezte, hogy egész teste és az egész lelke tele van fájdalommal. Hogy a mellét tapogatta, arra a fölfedezésre jutott, hogy mégis csak itt érzi legjobban a fájást.

- A szerelem a mellben van - mondta halkan - és nagyon fáj...

A hidon túl meglátott egy rendőrt.

- Beszélni fogok a rendőrrel - szolt. - Kiváncsi vagyok, hogyan él egy rendőr.

A rendőr beburkolózott a köpenyegébe és nekitámaszkodott egy fának. Úgylátszott, hogy már vége felé jár az ideje, s várja, hogy fölváltsák. Amikor Orsovai a közelébe ért, köszöntötte:

- Jó reggelt kívánok, nagyságos úr.

Ez is ismerte. Mindenki ismerte.

- Jó reggelt biztos úr - felelt neki Orsovai és megkínálta egy szivarral. - Régen van már itt?

- Éjfél óta, könyörgöm.

- Hm - mondta Orsovai, s azon gondolkozott, hogy miképpen kezdje meg a beszélgetést. Aztán egyet vont a vállán s egyszerűen kérdezte:

- Nő ember maga?

- Igenis.

- Gyereke is van?

- Négy, nagyságos úr.

Egy kis csönd lett. Aztán tovább kérdezte a milliomos:

- Boldog maga?

A rendőr mosolygott és szégyenlősen felelt:

- Hát már ahogy mink boldogok szokunk lenni.

- Szereti a feleségét?

- Hogyne szeretném.

Egyre világosodott körülöttük. A fenyők mögül vöröses lehellet szállt fel az égen. Egy tejes-kocsi zökögött arra.

- Szerelmes volt a feleségébe mielőtt elvette?

- Szerettük egymást, nagyságos úr. Az asszony szobalány volt a báró Somorjaiéknál, aztán megismerkedtünk egy szüreti mulatságon. Aztán elgyött hozzám feleségül.

- Hm - mondta Orsovai, s maga elé nézett a földre - nem szeretett maga azóta mást, mint a feleségét?

- Nem én, nagyságos úr. Nem is érek rá, mert úgy bánnak az emberrel, mint a kutyával. Akinek protekciója van, az más. Mit csináljon a szegény ember? Én hiába küzködök, a múlt hónapban is mellőztek egy másik közrendőr miatt, akit a hercegprimás protekciózott.

- Maga nem is tudna szerelmes lenni? - folytatta a gondolatát Orsovai.

- Már miért ne, nagyságos úr, ha valami csinos nőszemélyről volna szó...

- És a felesége? Azt otthagyná?

- Nem én. Az ilyesmihez semmi köze az asszonynak...

Egy másik rendőr közeledett feléjük. Fölváltotta ezt a szegény embert. Orsovai még egy szivart adott neki, aztán tovább bandukolt az egyre hajnalodó ég alatt. A fölváltott rendőr csöndesen ballagott hazafelé, kopogott a csizmája az úton, vitte haza a kis filozófiáját, s boldogan gondolt a fülledt, de meleg szobára, ahol most aludni fog. Orsovai sokáig nézett utána. A városból csöndes morajlást hozott a hajnali szellő. A fák mögött, a kövezett uton egyre több kocsi zörgött végig, ébredni kezdett a város. Orsovai fáradtnak érezte magát. Most már némi örömmel gondolt az ágyára, a párnára, a meleg dunnára. Visszanézett a híd mögé, ahol az előbb egy egyszerű ember oly egyszerűen vallotta meg neki az életét, egy egyszerű ember, aki elballagott a szürkületben, aki soha nem zavart vizet, aki született, él és meg fog halni és aki csak úgy csöndesen, bután keresztülmászik az életen, anélkül, hogy beválasztanák a Kisfaludy-társaságba, s hogy a nevét színes plakátokon olvashatná.

Ő is hazafelé indult.

A szürkületben megkezdődött Budapest élete. Zölde és tejeskocsik ügettek az utcákon, még félig leragadt szemű, álmos asszonyokkal a bakon. Az Andrásy-uton két jól megrakodott fiakker vágatott a város felé. Mindenikben két-három férfi és ugyanannyi hölgy ült, minden rend nélkül, mintha csak úgy egymásra dobálta volna őket valaki. Kurjongattak a kocsiban, s mintha azt kiáltották volna, hogy: „éljen az élet, éljen a hajnal!” A lányok kalaptollait még messziről is látta Orsovai, amint a kocsik fölött lobogtak.

- Borzasztó - mondta magában - most lefeküdni...

Ilyenkor, reggel felé valami beteges tettvágy fogja el az embert. Vannak, akik az átvirrasztott éjszaka után munkához is fognak, s csak akkor érzik, hogy kell az álom. Orsovai semmi álomosságot nem érzett. Csak az az általános, nagy, türelmetlen fájdalom kínozza, amely mintha a melléből indult volna ki. „A szerelem nem alszik soha” - gondolta.

Már közeledett a háza felé, messziről látta is a villát, amely békésen aludt, csöndesen lehunyva fehér szemhéjait, a csipkés függönyöket. Egy kis füstszallag szállt a kéményéből a szürke téli ég felé, a konyhában már fűtöttek.

Orsovai éhes volt. Meglátott a sarkon egy szegény kis kávéházat és megkívánta a forró fehér kávé meg a friss kiflit. Egyet gondolt, s betért megreggelizni. Fél hat lehetett.

XXXIII

A kis villa azonban nem aludt. Csak éppen úgy tett, mintha aludnék, minden szemét csukva tartotta. Az egyik emeleti szobában, amelyet Elly a maga szobájának rendezett be, két ember volt ébren. Egy férfi, meg egy asszony.

Az asszony az ágyban feküdt, csipkés hálóingben, mind a két kezét az egyik orcája alá támasztva és mosolygott. A férfi ingujjban volt s egy karosszékből ült. Hátradőlt, s félig lehunyva szemmel nézte a spirituszlámpát, amely előtte égett egy kis asztalon. Teát főztek. A víz már elkezdte a sustorgást, haragudott a forraló födele alatt, s időnként mérges pöfögéssel lökött ki egy-egy kis gőzfelleget a födél alól.

- Forr - mondta csöndesen Elly.

A férfi fölállt, hogy eloltsa a lángot. Most látszott csak, hogy milyen hatalmas ember. Rövidre nyírt fekete szakáll vette körül az arcát, s a bő, fehér ing alatt hatalmasnak látszott a válla. A haja is rövidre volt nyírva, de a feje tetején már megjelent az a kis világos folt, amely a közeledő kopaszságot jelzi. Kioltotta a kék lángot és a forró vizet beleöntötte a teáskannába. Aztán a függöny csipkéin keresztül kinézett az utcára.

- Világosodik - szólt - már egészen reggel van.

A hangja nyersen, erősen vágott bele a szoba álmos csöndjébe.

- Lehetetlen - felelt ágyából az asszony - hogy a férjem még nincs itthon... Különben érthető ez az éjszakázás, most, hogy választás van...

A szélesvállú ember ügyetlenül bibelődött a teával. Olyan erős, széles tenyere volt, mint valami szobrásznak. Nem is tudta, hogy fogja meg vele a finom kis csészéket.

- Istenem - szólt az asszony - mit csinálunk, ha a férjem be talál jönni ebbe a szobába?

- Épp az imént mondta, hogy még sohse jött be, örül majd, ha lefekhetik...

- De az utóbbi időben gyanakszik. Meg mernék rá esküdni, hogy a multkor látta, amikor maga elment innen. Éppen akkor jött haza.

- Nem bánom - felelt egyszerűen a férfi.

Kis csönd lett. Aztán az asszony csöndesen, őszintén nevetni kezdett a vánkosába:

- Én se bánom - suttogetta.

Aztán hozzátette, kissé komolyabban:

- Utóvégre is én vagyok itt az úr, vagy mi! A nyomorult az én pénzemmel fizet a kocsmákban és én adtam háromszázötvenezer forintot a miniszterelnöknek... ő éppen csak, hogy elvitte. Még csak az kellene, hogy egy szót is szóljon...

Felült az ágyában. A férfinak tetszett ez a hang, s mosolyogva élvezte az asszony beszédét. Ez pedig most már egészen komoly arccal ült az ágyában és vad pirosságot kergetett a harag a homloka felé:

- Még csak az kellene, hogy egy szót is szóljon! Még csak az hiányzik, hogy féltékeny legyen... Nem elég nyomorult az én életem így is? Nem ő tett-e tönkre, nem ő fosztott-e meg attól, hogy boldog legyek, mint a többi asszonyok? Mit csináljak, ha már egyszer tönkretette az életemet? Ujra nem kezdek... apa miatt.

A férfi már ott ült mellette az ágyon, s a mellére vonta az asszony égő fejét. Cirógatta, mint valami gyereket.

- Nem, nem, - kiáltott az asszony - ki fogom lökni, itt én vagyok az úr, meg az apám!

- De édes...

- Ide nem jön be többet... a pénzemet elviheti, megválasztathatja magát császárnak is, ezek a kutyák mindennek megteszik, ha pénzt látnak... De nekem nem kell többé...

- Édes maga nagyon izgatott - vigasztalta a férfi. - Feküdjék vissza a párnájára és próbáljon aludni... hisz nem aludt egész éjjel...

Az asszony lesütötte a szemét, hogy erre az éjszakára gondolt. Egy könny is jött a szeméből. Nagyon gyerek volt e pillanatban.

- Mondja csak, maga - fordult a férfi felé - mit szólna maga, hogy ha én egyszerően kidobnám most ezt az embert, amikor hazajön...

A szélesvállú egyszerően mondta:

- Nekem tetszik ez az idea. Ezt még nem hallottam soha.

- Hát én megteszem.

Villogott a szeme. Úgy nézett merőn a férfira, s egy szót se szólt többet. Nagyon sokat szenvedett s most már nem bírta tovább. Egy pillanat alatt elvonult előtte a jövője képe. Kidobja, hotelbe küldi, s ha majd megválasztották képviselőnek, megindítja a válópört. Aztán isten veled Európa... Az anyja sírját látta a chicagói temetőben. Egyszerre rohanta meg minden emlék, amit ez az idegen föld elfeledtetett eddig. A jó Edwardsra is gondolt, akit már oly régóta nem látott. S utálta, az álmatlan ember nagy hajnali csömörével utálta ezt az idegen várost, ezt a férjet, ezt a lakást, s a polgárokat, akik egész éjjel ordítottak az utcán az ő pénzén.

- Megteszem - mondta még egyszer maga elé nézve.

A kis kávéházban e pillanatban kelt föl Orsovai az asztal mellől. Fizetett, s kinézett az utcára, ahol szállinkózní kezdett a tavaszi hó, amely még délelőtt el fog olvadni. A meleg kávé jót tett neki, s hogy végignézte az ujságokat, el is álmosodott. Felhajtotta nagy, prémes gallérját és kiment a csípős hidegbe. Most már sokan voltak az utcán, mindenki sietett. Mindenkinek látszott piros arcán, hogy most kelt föl, most mosakodott, és siet a reggeli hidegben valami jól fűtött iroda vagy műhely felé. „Érdekes - gondolta - hogy reggel mindenki szemközt jön az emberrel... alig egy pár ember megy arrafelé, amerre én.” Kellemes kábultsággal bandukolt hazafelé, s ahogy a kapuban megállt s megnyomta a csengőt, behunyta a szemét.

- Milyen jó lesz az ágy - motyogta.

Az inas már fenn volt. Kinyitotta az ajtót, aztán megint becsukta s leszaladt a konyhába, melegedni. Az első villamos most csörtetett végig a fasoron, nagyokat csöngetve. Orsovai fölfelé ment a lépcsőn, s még hallotta, a mint az inas lenn a konyhában ujságolta a szakácsnénak:

- Hű, Mari, esik a hó...

Fönn be volt zárva a lakás ajtaja. Ezt Orsovai különösnek találta. Ezt az ajtót sohse szokták bezárni. De aztán arra gondolt, hogy a felesége bizonyára félt egymagában, s bezárkozott. Csöndesen kopogtatni kezdett. Nem jött senki.

- Álmos vagyok - motyogta, s nagyobbakat kezdett ütni az ajtóra. Ha az asszony bezárta, most keljen föl és nyissa ki. De az asszony csak nem jött. Ekkor arra gondolt, hogy fölkelti az öreg Hutkinsont. De az a tulsó oldalon aludt, s ott csak a falon lehetett volna kopogtatni. Visszament az ajtóhoz, a fejét csóválta, s haragosan kezdte püfölni a magas, faragott szárnyat.

- Nyissák ki! - kiáltotta.

Hogy még erre se jött senki, mérges lett. Rúgta, verte az ajtót és káromkodni kezdett:

- Nyissák ki, a szentséges úristenit, mert berúgom!

Lihegve tette hozzá, magához beszélve:

- Utóvégre csak van jogom bemenni a saját lakásomba...

Ekkor fordult a kulcs a zárban és kinyílott az ajtó. A felesége állt előtte, ingben, egy szál kék selyem alsószoknyában. A szeme nagy tűzzel égett, s a fejét dacosan tartotta magasra.

- Tessék visszamenni oda, ahonnan jött - mondta neki, s be akarta csapni az orra előtt a nehéz ajtót. De Orsovai közbeugrott és visszanyomta.

- Micsoda manír ez! - kiáltotta.

Az asszony beengedte. Orsovai szikrázó szemmel állt meg a küszöbön.

- Mi ez! - szólt nagy haraggal.

Elly csöndesen felelt:

- Ez az, hogy ide nem jön be. Érti? Hordja el magát!

- Nem értem, nem értem!

Az asszony összeszorította a fogát:

- Értse meg, ha nem érti. Éppen elég volt ebből az életből. Utálom, utálom, érti?

S az ajtó felé tolta. A férfi bután csak azt mondogatta:

- Mi ez? mi ez?

De ekkor már kívül volt a küszöbön. Az egész dolog annyira meglepte, hogy akaratlanul is engedett az asszony karjának. Amikor künn volt, Elly becsapta az ajtót, s ráfordította a kulcsot. Aztán a kulcslyukhoz hajolt és hangosan mondta:

- Zavar engem, menjen a szállodába aludni.

De erre már arcába szökött a vér, s úgy érezte, hogy elborítja az agyát. Leroskadott a földre, egy székbe temette arcát, s nagy, hangosan csukló sírás szakadt ki a melléből.

- Óh, édes jó mamám - mondta keservesen bolond hangsúllyal - milyen nagyon piszkos az élet...

XXXIV

- Amig a választás tart, itt fogok lakni - mondta Orsovai a Hungária előkelő igazgatójának, aki meglátogatta a szobájában, amikor délben fölkelte. De a finom igazgató, aki Pesten a legnagyobb emberismerők egyike (a szállók az emberismeret legjobb iskolái), látta az arcán, hogy egyedül szeretne maradni, tehát köszönt és ment.

Orsovai öltözni kezdett. A nagy szobában ugyanazok a bútorok álltak, amelyek akkor fogadták, amikor először lakott itt, boldogan, annak a valaminek a kezdetén, amit ő szeretett pályájának nevezni. Megállt a nagy tükör előtt, s a miniszterre gondolt, aki mindjárt az első napon meglátogatta egy magas úrral. Ez a magas úr azóta megbukott, de a szívós kis öreg még mindig tartotta magát.

- Hogy eltűnnek az emberek - gondolta.

Felöltözött s leült egy karosszékbe. Végigsimította a homlokát, mert úgy érezte, hogy sok az ő fejének az a nagy tömeg gondolat, ami az agyában nyüzsög. Megint a multakra gondolt, s most hirtelen a buccarii kikötőt látta, amely olyan furcsán kanyarodik, s a partot, amelyet komoly ciprusok őriznek.

- Érdekes - mondta egészen halkán - az a kikötő olyan, mint egy tó...

Majd fölkel és föl-alá kezdett járni. Érezte, hogy nemsokára gondolkoznia kell, törni a fejét a felesége dolgán, a választáson, a kis Annán, s félt ettől a sok nagy kérdéstől. Számolni kezdett hangosan:

- Egy, kettő, három, négy...

Egészen százig. Ott megállt s megint az első napra gondolt, amelyet ebben a szobában töltött. Mily kedves reggel volt az, a kávénak oly házias, meleg illata volt, a küszöbön állt egy édes, gyerekarcú, szinte leány asszony, s a folyosóra nyíló ajtó mögül csendes beszéd hallatszott, ahogy a miniszternek megmutatták az ajtót. Figyelni kezdett. Most is kereste valaki. Tisztán hallotta, amint a pincér magyarázta valakinek:

- Orsovai úr? Jobbra a második ajtó.

Már kopogtattak is.

- Ki lehet ez? - gondolta a milliomos - aki már tudja, hogy itt lakom?

Egy szegény asszony jött be.

- Maga az, házmesterné?

- Én vagyok, nagyságos úr, hírt hozok.

- Mondja, mondja.

A szegény asszony nagyot lélezett és elkezdte:

- Hát az van, nagyságos úr, csókolom a kezit, hogy a Landáerek elutaznak.

- Mikor?

- A pakolás szerint úgy van, hogy holnap a reggeli vonattal. A csomagjuk már egybe van, ma este a vendéglőben fognak vacsorálni. Én azt gondoltam, hogy ez javára lesz a nagyságos úrnak, ha meghozom a hírt, hát elmentem a fasorba, de otthon azt mondták, hogy a hotelbe tetszett menni, az inas meg azt mondta, hogy valószínűleg ebbe a hotelbe, mert ez az első... így hát aztán...

- Holnap reggel utaznak?

- Igenis, csókolom a kezit.

Csönd lett. A szegény asszony nem mert tovább beszélni, mert látta, hogy a nagyságos úr egyszerre nagyon komoly lett.

Meg is ijedt egy kicsit.

- Jól van - mondta Orsovai - köszönöm a szívességét, itt van, ez a magáé...

Pénzt adott neki. A házmesterné kezét akart érte csókolni.

- Hagyja, hagyja.

Kiment, örült szegény, hogy mehetett.

Most már kellett gondolkozni. Ezt volt az utolsó nap, a kis Anna holnap reggel beül a vonatba és örökre elmegy. Hangosan mondta ezt a szót:

- Örökre.

És ez fáj neki. Mind ezek a nagy szavak: „soha, mindig, örökre”, fájnak neki. De még soha nem fáj egyik se oly nagyon, mint most ez az „örökre”. Ezek az *r*-ek, meg az a *k* a második *r* előtt úgy hangzik, mintha valami nagy alkotmány dőlné össze recsegeve, ropogva, maga alá temetve mindent: örökre, örökre...

- Istenem, mit csináljak? - szólt hangosan, s úgy tett, mint a rossz, vidéki színészek: a balkezét a szívére szorította, jobbával a homlokát fogta. Mégis csak a legrosszabb színészekből tanulunk meg szenvedni és a legrosszabb regényeken tanulunk meg sírni. Talán most érezte először ez a szegény ember, hogy milyen véghetetlenül nyomorult számár ő tulajdonképpen, hogy nincs egyetlen gondolata sem, s hogy hiányzik belőle minden, amivel csak egy kicsit is segíteni tudna ennyi szenvedésen. Gyöngesége tudatában másokra gondolt, jóbarátaira, akiknek váltót írt alá, a nagy urakra, akik pénzt kaptak tőle, a vállalatokra, amelyek megpumpolták, a száz meg száz részvényre, kölcsönre, alamizsnára, ajándékra, adományra, amiért cserében most nincs egyetlenegy okos fej sem, amely segítségére tudna jönni. Egyedül állt egy hotelszobában, egyedül a világ közepén.

Magára kapta a télikabátját, fejébe tette a cilinderét és lement az utcára. Nem tudta, hogy miért; az utcán mindig kell valaminek történnie. Ha az ember kimegy az utcára, akkor mennie kell valamerre, valahova, s ez mindjárt foglalkozás; ahová megérkezik, ott mondani kell valamit, törődni kell valamivel, ez mindjárt tett. Ha az ember nem tud akarni valamit, hát így viteti magát.

Az órájára nézett:

- Istenem, már négy óra... egész délelőtt aludtam...

A választási iroda felé ment. De már éppenséggel semmire sem gondolt, mert egy utcasarkon, ahol keresztülkasul voltak raggatva a színes plakátok, hirtelen felkiáltott:

- Hogyan, ma van a választás?

És erre a fölfedezésre megfordult s elindult az ellenkező irányba. Bánja is ő most, választásnak akit akarnak. Visszamenjen könyörögni a feleségéhez? Nem, ezt nem lehet. Különben is messze van innen a faszor. Csak ment, bandukolt az utcán a járókelők között, s hogy ne fájjon olyan nagyon az a valami a lelkében, újra kezdte mormogó hangon a számolást:

- Egy, kettő, három, négy...

De most a száznál nem állt meg.

Ebben az órában már nagyon élénk volt a választási helyiség. A délelőtt nyugodtan telt el kormánypárti szavazatokkal; amelyek közé csak ritkán keveredett egy-két pirostollas jakobinus. Tizenkettő után jöttek a hivatalnokok s a gyári munkások. Ekkor már sűrűbb lett az iskola udvarán a pirostollas csoport s a jakobinus vezérek tízével küldték a tornaterembe a szavazókat. Egy óra körül ebéd volt, szüneteltek egy kicsit, mert ritkán jöttek a szavazatok. A nagy lármát, a mozgást estére várták. A fiakkerek rendben működtek. A kocsisoknak szép zöld karszallagjuk volt és minden kocsis mellett egy csirkefogó ült a nemzetiszínű zászlóval s unos-untalan ezt ordította:

- Éljen Orsovai, éljen!

Az elemi iskola előtt, amelynek tornatermében folyt a szavazás, magas deszkafal választotta ketté az utcát. Az egyik oldalon a pirostollasok mentek be az iskolába, a másikon a zöldtollasok. Itt a deszkafal mögött ordítottak, mindenféle nótákat énekeltek, amelyekben előfordult Orsovai neve. A közeli kávéházakban, ahol kis kartonjegyekkel fizettek a választók, nagy volt az élénkség. A füst és a borgőz közül, amikor kinyitották az ajtót, ki-kirebbent egy hangosan szónokló hang, vagy máshonnan valami fojtott, füstbefulladt dühös éljenzés. Az egyik előkelőbb kávéházban a nagy urak foglaltak helyet. Ezek közt képviselők, nagykereskedők, bankigazgatók, börtönzárak, nagyobb vállalatok vezetőemberei voltak, akik mind oly hallgatólag komolysággal vártak az egyre sötétedő alkonyatban, mintha a szomszéd szobában valami kedves betegük sorsa éppen most dőlne el.

- Aligha végeznek éjszaka előtt - mondta egy monoklis öreg úr, föltekintve a Lloydból.

Erre a többiek is letették az ujságjaikat s elevenebb lett a hangulat. Ugyanekkor nyílt ki a dupla üvegajtó s belépett rajta a Lipótvárosi Kaszinó egyenruhás szolgája. Az egyik uriember egy cédulát adott neki:

- Itt van, Sándor, siessen vele. És mondja meg a Kiesemann nagyságos úrnak, hogy jobban tenné, ha ide jönne. Mondja meg neki, hogy itt vagyunk...

A szolga is kíváncsi volt, megnézte a cédulát:

- Hétszáznyolcvan, kétszáznegyvenöt...

Elmosolyodott s olyan mozdulatot tett, mintha mondaná: „Minek ez az izgalom, ha ily nagy a többsége?”

Aztán elment. Az urak disputába kezdtek s szidták a jutagyár munkásait, akiket a maga részére hódított a jakobinus ügyvéd. Majd a telefonhoz hívták egyiküket.

- El kell mennem - mondta, amikor kijött a fülkéből - a csavargyáriak még mindig nem jöttek...

Ez is elment. De ujak jöttek helyette, üdvözölték egymást, összetolták az asztalokat s egyre nagyobb lett körülöttük a füst.

- Kétségtelen, hogy ma ez a legérdekesebb választás az országban - szólt az egyik.

- Istenem, istenem... - csóválta a fejét egy pofaszakállas, kövér ember, az ingadozó köszénbánya-vállalat igazgatója. Ez nagyon pedáns ember volt s neki voltak a legkeservesebb napjai Orsovai miatt. Alig hogy kilábolt abból az átkozott becsületügyből, most itt az újabb izgalom, az újabb nyugtalanság.

- Mit jajgat maga? - vetette oda neki egy úr, akinek a fején volt a cilindere.

- Mit jajgatok? Mi történik, ha ez az ember megbukik nekem?

Ez az. *Nekem.* Ez volt a helyes kifejezés. Mindezek az urak, akik itt ültek, mindazok, akik kaszinóban gyülekeztek és félóránként hírekért küldték a szolgát, mindazok, akik vidéken izgatottan várták a szavazatok arányát jelző sürgönyöket, joggal mondhatták, hogy *nekem.* Igenis, nekik bukik meg, ha megbukik s nekik lesz meg, ha meglesz. Az a száz meg száz szál, amely Orsovaihoz fűzte a vállalatok, részvények és mindenféle már megtörtént és reménybeli kölcsönök révén ezeket az embereket, most nagy izgalomban izzott, reszketett, mint valami nagy esemény előtt álló ember idegrendszerére. Úgy érezték, hogy még csak a képviselőség hiányzott ahhoz, hogy Orsovai igazán császár legyen ebben az országban s féltek, hogy megrendül a hatalma, ha elbukik.

Újabb félóra telt el s a szolga ismét megjelent. - Nyolcszáznegyven, kétszáznegyvenhét.

Biztos volt a győzelem. A pirostollasok kimerültek, kínos munkával tudtak csak felhajtani egy-egy szavazatot. Az Orsovai-pártnak pedig százakra menő tartaléka volt még s azonkívül mind a hivatalnokokat estére várták. Olyannyira, hogy a választási iroda nagyon csöndes helyiség lett, egy hideg pont a körötte forrongó, üvöltő embertömeg közepette. A szabó nyugodtan állt a falra függesztett listák alatt s a szemével parancsolt az irdokoknak. Egy pissenés se hallatszott az irodában, egy fölösleges ember se volt benne. A híreket egy kis ablakon adták be a szabónak, aki egy másik kis ablakon csúsztatta ki az utasításokat.

Nyolc óra körül nagy volt a lárma a választási helyiség körül. Munkások és hivatalnokok jöttek. Most már az összes fiakkerek dolgoztak, sőt a külvárosból omnibuszok hozták a szavazókat. A kis ablakon kifüggesztett cédulán ez állt:

Az utcán nyüzsgött a nép s Orsovai nevét ordította. A kocsmából világosság áradt és a kurjongatástól minden ablak reszketett. Mindenünnen ének és ordítás hallatszott s még az utca hideg esti levegőjén is érezni lehetett a dohány és a bor szagát. A gázlámpák félhomálya meg-növesztette a tömegeket s a mellékutcákból kiforduló csoportok oly félelmetesen nagyoknak látszottak, mintha ez estén az egész város idejött volna tüntetni, énekelni, a vállára emelni Orsovai Pált.

Orsovai Pált, aki e pillanatban a város egyik távoleső részén úgy surrant végig a házak mellett, mint valami üldözött tolvaj. A kalapja hátra volt csapva a fején, a télikabátja nyitva. Szinte bukdácsolva ment, mint valami részeg. Sietett. Az egyik kis utcából a másikba fordult, beleütközött a szembejövőkhöz, bocsánatot kért, tovább szaladt. Végre megállt egy ház előtt s aztán bement a kapu alá. Becsöngetett a házmesterhez. A szegény asszony megijedt, amikor ilyen izgatottnak látta a nagyságos urat. A nagyságos úr, szegény, bebukott a konyhába s megfogózkodott a kredencben.

- Asszonyság - mondta - én be akarok nézni az ablakukon... látni akarom, ahogy pakkolnak...

S bólongatott a fejével, lemondólag, keservesen.

- Istenem - sóhajtotta.

A házmesterné megmutatta neki az ablakot s Orsovai odaállt a falhoz s benézett a szobába egy hasadékon, amely a leeresztett függöny és az ablak félfája közt maradt.

Benn valóban pakkoltak. Két nagy kezításka nyitva állott az asztalon, két nagy koffer pedig a fal mellett. Landauer úr ingujjban járkált, hordta a fehérneműt és a ruhát, a felesége pedig egy kiskendővel amúgy szobalányosan bekötött fejjel rakta be a kofferbe az elvinni valót.

Orsovainak kinyílt a szája, hogy meglátta őket. Most a feje is kezdett fájni, s azon vette észre magát, hogy sír. A mellét rázta a fájdalom, s a szeméből könnyek jöttek. Nem tudott egyebet tenni, nagy tehetetlenségében motyogva ismételte ezt a szót:

- Istenem... istenem...

A szája félrehúzódott, mint a gyerekéké, akik vissza akarják fojtani a sírást.

Benn elfáradt a csomagoló pár. Landauer úr leült a kanapéra, s az ölébe vette a feleségét. Az asszony elhelyezkedett a térdén, s mind a két karjával átölelte a férjét. Aztán csókolni kezdték egymást. Az asszony rászorította az ajkát a férje szemére, az pedig visszaadta a csókot, belefurakodva szájával az asszony telt nyakába, a mellébe, ahol kétfelé volt hajtva a blúz és szabadon maradt egy kis puha fehér háromszög. Nagyon boldogok voltak, s látni lehetett rajtuk, hogy hosszas szenvedés után végre nyugodt új életet kezdenek, s hogy ez mérhetetlen örömmel tölti el őket. Most már mintha egybeforrtak volna, szorosan átölelték egymást, s Orsovai látta, amint a férfi két széles keze szorítja az asszony hátát, minden nagy csók után elbocsátva egy kissé, aztán vonagló mozdulattal magához kapva, a melléhez szorítva az engedelmes asszonyi testet.

- Istenem... istenem...

Az asszony fölállt. Rámosolygott a férjére és tűzpiros volt az arca. A kendője félrecsúszott, ezt igazgatta. Ekkor látta Orsovai, hogy a blúzában most nagyobb a nyílás, csókolózás közben kibomlott néhány gomb - vagy kibontották. Ezt a férj is észrevette, fölugrott, magához kapta

az asszonyt és vad mozdulattal fúrta be a fejét az asszony mellébe, a blúz alá, amely most már egészen kinyílott. Szinte látni lehetett az asszony minden mozdulatán, hogy mely pillanatban kap egy vad csókot a melle, ilyenkor mindig egy kicsit hátracsuklott a feje. A szemét lehunyta és égő arcán elégedett asszonyi mosoly bujdosott, azzal az erősen érzéki hangulattal, amelyet minden lehunytt szemmel mosolygó arc kelt. A kis Anna ebben a percben boldog, szerelmes asszony volt, aki örömmel adja oda magát a férjének, s akit a hitvesi engedelmességnek ez a szent gondolata annyira kielégít, hogy ráér egy kicsit arra a kellemes csiklandásra is figyelni, amit a mellére kapott csókok nyomán érez.

- Istenem...

Az ablak alatt sírt Orsovai. Nem szégyelte a könnyeit, sűrűn folytak le az arcán, végig drága asztrakángallérján. Nem bírta tovább nézni ezt a két boldog embert. Kiszaladt a kapun, s megállott a kapu előtt.

- Hova menjek? - mondta és alig tudott a lábán állni, mert reszketett a térde.

Egy omnibusz vágatott arra. Tele volt külvárosi polgárokkal. Most hozták a majorosokat, a kertészeket, a vasuti öröket, a villamos konduktorokat, a tejesgazdákat. Az ócska omnibusz nagy csörtetéssel haladt el előtte, s a bennülők vígan énekelték:

Jaj de magas,
Jaj de magas.
Ez a vendégfogadó...

A bakon ülő fiú lengette a zászlót és ordított. A lovak vágattak, s az utca csirkefogói fütyölve, visítva szaladtak a kocsi után.

- Hova menjek? - mondta Orsovai.

Tíz óra felé járt az idő, de a város élénkebb volt, mint valaha. Mindenütt világosság, fáklyák, ordító, szaladó emberek. Az izgatottság most volt a legnagyobb, mert már kitűzték a zárórát. Orsovainak több száz többsége volt, s a szabó nyugodtan gyújtott szivarra a választási irodában. Az iskola vörös fényben úszott, mert fáklyások álltak előtte, megvilágítva a feketén nyüzsgő tömeget, amelynek nyomása alatt recsegett a deszkafal. Az utca végén komor fekete vonalban állott két sor lovasrendőr. A gyalogosokat most váltották fel; kettesével jöttek végig a tömeg közt. A korcsmákban már nem volt senki. Mindenki az iskola körül tolongott, s a lovasrendőrök már kétszer ugrattak neki a türelmetlen tömegnek, amely be akarta zúzni az iskola kapuját. Ott szorongtak a tömeg közt a kávéház cilinderes urai, a börziánerek és bankigazgatók is, ők már boldogok voltak, de akarták hallani a választási elnök hivatalos szavát.

Ebben a szorongó, türelmetlen várakozásban telt el egy félóra. Pontban háromnegyed tizenegykor kinyílt az iskola kapuja, s kivonult rajta a választási elnök, nyomában a szavazatszedő bizottságokkal, a bizalmi férfiakkal, s felment egy kis szószékre, amelyet az ő számára tákoltak össze délben az asztalosok. A kis szószék a deszkafal tetejében volt, úgy, hogy innen mind a két párt láthatta az elnököt. Az elnök a kezébe vett egy ív papirost s az egyszerre elcsöndesedett utcán végigharsogott a hangja, amint a törvénytábla formulát felolvasta.

- Tehát, igen tisztelt polgártársaim - végezte beszédét - az önök határozatából Orsovai Pál lett kerületünk képviselője, ezernyolcszázhet szóval ötszáztizennyolc ellenében. Midőn ezt...

A többi már nem lehetett hallani. Óriási üvöltés szakadt ki a torkokból, lengették a kalapokat, magasra emelték a fáklyákat, s az elnök a szószéken néhány nagy gesztus után magasra emelte a kalapját. Erre megmozdult az egész tömeg, előre jöttek a lovasrendőrök, s most már nem lehetett bírni ezzel az iszonyatos nagy hanggal, amely nagy hullámzással verte a házak ablakait, megreszkettette a gázlángokat, s összeecsördítette az egymás mellett álló tányérokat a

csöndesen vacsorázó családok asztalán. A tömeg nagy kavarodással indult el egy szabadabb térre, ahol megvárhatja az Orsovaiért ment küldöttséget.

A küldöttség az egész napi izgalomtól idegesen, gyors fiakkeren robogott a városligeti fasorba. Lökдөsték egymást, hogy melyik legyen az első, aki értesítse Orsovait a boldog ujságról. Csöngetésükre kijött a szobalány.

- Mondja meg a nagyságos úrnak, hogy itt van a küldöttség.

A szobalány megijedt a sok cilinderes úrtól, s nagyra nyitott szemmel szaladt fel a lakásba.

- Nagysága kérem - kiáltotta - itt van a...

Egy dühös hang kiáltott rá:

- Fogja be a száját!

Az öreg Hutkinson a szoba közepén állt, s egy órát tartott Elly füléhez. Végre elkészült az első önálló óra, s az öreg ragyogó szemmel mutatta meg a lányának.

- Hallod, hogy ketyeg?

Az órából valóban jött valami ketyegő, rendetlen kis zörej, s Elly mosolyogva mondta:

- Hogyne hallanám, papa... nagyszerű... úgy jár, mint egy óra, amit az órásnál vesz az ember...

Erre aztán levette a füléről az órát az öreg, s csöndesen szólt a szobalányhoz:

- Most már beszélhet. Ki van itt?

- Itt van, kérem, a küldöttség.

Elly feléje ment:

- Micsoda küldöttség?

- Én nem tudom, nagysága kérem, csupa elegáns urak...

Az asszony fölkapta a pongyolája uszályát és lement. Az urak az előcsarnokban hangosan üdvözölték.

- Nagyságos asszonyom - mondta izgatott hangon az egyik - tartom szerencsémnek önnel közölni, hogy kedves férje tíz perc óta kerületünk képviselője.

- A férjem nincs itthon - felelt nyugodtan Elly. - Úgy hallom, hogy a Hungáriában lakik.

Halotti csönd lett, ahogy az asszony ezt ily kimért, öntudatos nyugalommal kimondta. Az urak csudálkozva néztek rá, s Elly folytatta:

- Sziveskedjenek a Hungáriába fáradni, talán ott megtalálják.

Azzal meghajolt és visszament.

- Mi történt maguknál? - kérdezte távozóban az egyik úr a szobalánytól, amint az kinyitotta nekik az ajtót.

- Én nem tudom - felelt a lány - a nagysága visszamegy az öreg úrral Amerikába...

A fiakkerben csönd volt. Erősen meghatotta az urakat ez a nagy családi dráma, amelyre oly váratlanul bukkantak. Aztán megszólalt az egyik:

- Lám, a milliomosok se boldogok.

Egy másik csöndesen jegyezte meg:

- Az asszony Iványi Sándornak a szeretője...

Robogtak a Hungária felé. Aztán egy harmadik is megszólalt:

- Ezt csak mondják. A világ nagyon komisz.

A Hungáriában sem találták. Most már megijedtek az urak, s nagyon nyugtalanok lettek. Az idő egyre telt, a hatalmas tömeget nem lehet éjfélig vártni az utcán. De nem tudták, hova menjenek, hát visszaültek fiakkereikbe, a vezérük visszatette belső zsebébe a mandátumot és visszarobogtak a választási helyiség felé, Walzer úrhoz, tanácsért.

A nép még mindig várt, éljenzett, türelmetlenkedett az utcán. A rendőrkapitány kérésére a választási elnök egy kis beszédet intézett a tömeghez, felszólítva tisztelt polgártársait, hogy legyenek csöndben, amíg szeretett képviselőjük megérkezik. Amikor a küldöttségek fiakkerei karrierben vágattak végig a téren, a választási helyiség felé, a tömeg abban a hitben, hogy most hozzák a képviselőt, kieresztette nagy hangját, előre nyomult, megvadította a rendőrlovakat, s ordító örömmel rohant a kocsik után.

XXXV

A Margithid körül, abban a csöndes utcában, ahol a mentők háza van, lovasrendőrök álltak fel sorjában. Aztán egy szakasz gyalogos jött, mintha tüntetésre készülének. Mind a mentők háza előtt állottak fel, s az a kis tömeg, amely az utcán szorongott, tisztán hallhatta, amikor a rendőrkapitány kiszólt az embereihez:

- Senkit se szabad bebocsátani, az istent se!

Azzal visszament és bevágta az ajtót.

Benn egy ember feküdt az egyik ágyon s az egész ház személyzete körülötte állott. A fiatalabb orvosnövendékek, akik pedig a legblazirtabb mentők, ezuttal igazán bámulva nézték az ágyon fekvő embert. Az orvosok piszkálták, fogdosták, leszedték róla a ruhát. Egy asztalnál a rendőrség emberei dolgoztak. A kapitány jegyzőkönyvet vett föl. A nagy csöndben odament egy nyurga kis rendőrirnok az orvosokhoz:

- Doktor úr kérem, szabadna átvizsgálnom a zsebeit...

És kiszedett mindent a zsebéből. Halkan diktálta a kapitánynak:

- Egy zöld bőrtárca hat darab százforintos, két darab tízforintos és két darab ötforintos bankjeggyel...

Tovább kutatott:

- Egy aranyóra... láncsal...

A sarokban suttogva szólt az egyik orvosnövendék egy kollégájához:

- Hihetetlen... hihetetlen.

Még néhányan odagyültek, s a kis orvosnövendék suttogva kezdte magyarázni:

- A házmesternél feküdt, amikor jöttünk és már akkor vége volt. A jobb halántékán ment be a golyó. Azt mondták, hogy az utcán lőtte magát ágyon, s már halva volt, amikor becipelték a házmesterhez. Fiúk, egy asszony volt ott... mondhatom nektek...

A szemét égnek fordította, annak kifejezéséül, hogy az az asszony nagyon csinos volt. Aztán folytatta:

- Azt mondják, hogy ez volt a szeretője. Egy színésznő és a férje állatorvos. Ez a barom is ott volt és bámult. De nem bírta sokáig nézni, úgylátszik, tudta, hogy ez a feleségének a szeretője és hogy valami kifogást mondjon, azt mondta, hogy bemegy, megnézi a menetrendet, nem megy-e még az éjjel valami vonat...

- Csöndet kérek, urak - mondta a főorvos.

A fiú halkabban folytatta:

- Az asszony sírt.

Kivülről lárma hallatszott. A rendőrkapitány izgatottan ugrott fel és kiment.

- Mondtam - hallatszott be az ordítása - hogy senkinek se szabad bejönni! Kicsoda ön?

Egy lihegő hang felelt:

- Bocsánatot kérek, nekem a legjobb barátom. Walzer a nevem...

Beeresztették. Összezsapta a feje fölött a kezét, amint meglátta a halott embert az ágyon, véres halántékkal, amelynek a közepéről fekete lyuk meredt feléje, kibontott inggel, meztelen, halálsárga mellel. A szeme szépen le volt csukva, de lehetett rajta látni, hogy sírt az utolsó órában. Az arca nyugodt volt, közönyös, mintha valami nagyon mély álmot aludnék.

Walzer úr leült egy székre és merően nézte.

Egy orvos halkán mondta:

- Sohse láttam még ilyen komoly arcú halottat.

Künn egyre nagyobb lett a moraj. Most már sokan jöttek, a hír futva terjedt. A lovasrendőrök szorongatták a tömeget.

A másik szobába bejött valaki. A kapitány fölneézett, de a főorvos megnyugtatta:

- A mi embereink...

Azzal az ajtóhoz ment és beszólt:

- Mi volt az?

- Jó estét kívánok, főorvos úr - felelt egy fiatal hang - semmi különös... egy szegény munkás. Mire a Rókusba értünk vele, meghalt.

A főorvos becsukta az ajtót, s most lehetett hallani, hogy ugyanez a fiatal hang diktálta az inspekciósnek:

- Ambrosio Posi, foglalkozás nélküli, Rókus...

Walzer úr feltápáskodott a székről, s megrogyott térdel tett néhány lépést. Rekedt hangon mondta:

- Intézkednem kell.

Tiszteletteljesen engedtek neki utat a telefonhoz.

- Halló - mondta a kagylóba - kérem Kenessey temetkezési vállalat, iroda.

Aztán, amikor összekötötték:

- Arnold, te vagy? Szegény Orsovai meghalt... agyonlőtte magát... szeretném, ha a te vállalatod gondoskodnék szegényről... reggel azonnal intézkedjél...

Majd az orvosokhoz fordult:

- Borzasztó, borzasztó.

Mind a halottra néztek, aki hátrabukott fővel, kinyújtózva feküdt az ágyon, s akinek a szempillájáról még mindig nem száradtak fel az utolsó könnyek. Majd Walzer úr lehajtotta a fejét, s mivel jogi gondolkozású ember volt, e pillanatban hirtelen arra gondolt, hogy ki lesz Orsovai örököse.

Künn pedig nagy lett a moraj. A tömeg, amely elunta a várakozást a nagy téren, lassan szétszéledt. Dalolva, nagy csoportokban járta az utcákat, még be-betért a kocsmákba, inni egyet a diadal örömére. Egy nagy raj a körúton ment fölfelé. Lehetek vagy több százan. Ezek hatalmas hangon énekeltek, s minden strófa után pokoli ordításba törtek ki. Mint valami távoli mennydörgés, úgy hatott el a mentők csöndes szobájáig ez a rémületes hangáradat. A főorvos idegesen kapott a füléhez. A kapitány felugrott az asztaltól. Tüntetéstől, nagy utcai zavartól félt. Kinyitotta az ajtót, s ekkor teljes erőből harsogott a körútról idáig a tömeg nagy, zengő hangja, amint száz meg száz torok ordította a nagy házak között ebbe a szerelmes tavaszi éjszakába:

- Éljen Orsovai Pál, éljen!